

Tüm Yazıları Konuşmaları 2

Vedat Türkali

BÜTÜN ESERLERİ 3

AYRINTI

VEDAT TÜRKALİ

Asıl adı Abdülkadir Pirhasan. 1919 yılında Samsun'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nü bitirdi. Maltepe ve Kuleli Askeri Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1951'de siyasal eylemlerde bulunmakla suçlanarak tutuklandı. Askeri mahkeme tarafından dokuz yıl hapis cezasına çarptırıldı. Yedi yıl sonra koşullu olarak serbest bırakıldı.

Vedat Türkali 1944-1950 ağır baskı döneminde devrimci sanat çevrelerinde ilk kez el altında dolaştırılan gizli şiirleriyle (özellikle "İstanbul" şiiri ile) tanındı. Şiir uğraşlarını gizlilik döneminden sonra düştüğü hapishanede mahpusluk süresince de sürdürdü.

1958 yılında cezaevinden çıktıktan sonra sinema alanında çalıştı. 40'ın üzerinde senaryo yazdı ve üç filmin yönetmenliğini yaptı. Senaryolarını Vedat Türkali takma adı ile yazıyordu. Film alanındaki emekleri günümüz Türk Sineması'nda seçkin bir yer tutar. Geniş izleyici yığınlarını da saran bu çalışmalarının genç Türk Sineması'nın oluşum ve gelişiminde etkin bir yeri olduğu bilinen bir gerçektir.

Yazdığı dört tiyatro oyunu, ulusal gelenek ve değerlere dayanan oyunlar olarak (ikisi türkülerle işlenmiş epik yapıda) özgün öncü nitelikler taşır. *141. Basamak* 1970'de Ankara'da sergilendi. *Bu Ölü Kalkacak* 1976 yılında İstanbul Belediye Şehir Tiyatrosu'nda sergilenirken yasaklandı. *Dallar Yeşil Olmalı* 1985'de yayımlandı. Yazdığı son tiyatro oyunu olan "Şeytanın Kaşık Oyunları" (2000) deprem konusunu işlemektedir.

Vedat Türkali, Türkiye Yazarlar Sendikası ve Barış Derneği yöneticilik ve üyeliklerinde bulundu. Aydınlar Dilekçesi ve Barış Derneği davalarından yargılandı.

İlk romanı *Bir Gün Tek Başına* 1974 yılında yayımlandı. Bu roman sanatsal ve yazınsal görüşlerinden ödün vermeden sinematografik özelliklerin romana aktarıldığı üstün başarılı bir yapıt olarak heyecanla karşılandı. Türkali, *Bir Gün Tek Başına*'da 27 Mayıs askeri darbesi öncesindeki Türkiye aydınlarının bunalımlı çıkmazını sergiler.

İkinci romanı *Mavi Karanlık* ağır koşullarda aydınlar arası hesaplaşmaya dayanan acı umutsuz bir sevi romanı olarak 1983'te yayımlandı. Üçüncü romanı *Yeşilçam Dedikleri Türkiye*, Türk romanında bir dönüm noktasıdır denilebilir. Bu yapıtında da Türkali, bir tarih parçasının karmaşasındaki Türkiye'nin çelişkilerle yüklü acı tatlı serüvenini bölüşen tanıklarıyla yüzyüze getiriyor okuyanları. *Bu Gemi Nereye* (1985) adlı düz yazıları, söyleşileri, soruşturmalarından oluşan kitabı, Türk Sineması üzerine araştırma yapacaklar için kaynakça niteliğindedir.

Önsözlerinde Türk Sineması'nın yapısı ile ilgili önemli açıklamaları içeren iki senaryo kitabı var: 1. *Üç Film Birden* -1979 (*Bedrana, Kara Çarşaflı Gelin, Analık Davası*) 2. *Eski Filmler* - 1984 (*Otobüs Yolcuları, Karanlıkta Uyananlar, Güneşli Bataklık, Umutsuz Şafaklar*).

1990'da yayımlanan *Tek Kişilik Ölüm*, gerçek kişilere ve gerçek olaylara dayalı bir dönem romanıdır. Daha sonra ki on yıl boyunca Türkiye Komünist Partisi'nin tarihi niteliğindeki, İkinci Dünya Savaşı döneminin siyasal yapısının sergilendiği *Güven* adlı iki ciltlik romanını yazar. Bu romanı rahat yazmak için 10 yıl Londra'da kalır.

Bunların dışında düz yazıları, söyleşileri, savunmaları *Tüm Yazıları Konuşmaları* (2001) adlı bir kitapta toplanmıştır.

Komünist (2001) adlı bir anı kitabı vardır. Bu kitap çocukluğundan, tutuklanma sürecine kadarki yaşamından kesitler içerir.

2004 yılında yayımlanan *Kayıp Romanlar* adlı romanı ise 90'lı yıllar Türkiye'sini, siyasi sürgünden ülkesine dönen emekli doktorun gözünden anlatır.

Kayıp Romanlar ayrıksı bir aşk romanıdır da aslında. Bir İstanbul romanıdır ancak romanın akışı İstanbul'dan Diyarbakır'a, oradan da İsviçre'ye kadar uzanır. Neler yoktur ki o akışta. Kürt sorunu kendi coğrafyasında tüm gerçekliği ile çıkar karşımıza. Sonra Ermeni sorunu vardır, mafya vardır, sokak ortasında infaz vardır, çıkar ilişkileri, dostluklar vardır.

Yalancı Tanıklar Kahvesi (2009), yazarın son çıkan romanıdır. Kökleri o yıllara dayanan ve ağırlığını günümüzde çokça hissettiren toplumsal ve siyasal gelişmeler, sağ-sol çatışmaları, toplumsal güç olarak din ve sendikalaşmalar gibi konuların ve olayların sağlam bir fon oluşturduğu roman, 12 Eylül darbesine doğru giderken, kahramanlarının hayatları üzerinden farklı bir bakış açısı getiriyor.

Vedat Türkali, senaryoları, oyunları ve romanları ile ulusal ve uluslararası alanda birçok ödül almıştır. *Bir Gün Tek Başına* adlı romanı ile 1974 Milliyet Roman ödülü ve 1976 Orhan Kemal Roman ödülü; Çekoslovakya'da Carlovy Vary Film Festivali'nde Bedrana filmiyle, 1982 Cidale, Güneşli Bataklık ile 1982 sendika ödüllerinden başka Dallar Yeşil OlmalWı oyunu ile de 1970 TRT Sanat ödüllerini almıştır.

1 Mayıs 2004'den - 1 Mayıs 2005'e kadarki bir yıl, aydınların, sanatçıların, kültür sanat kurumlarının ve insan hakları savunucularının katılımı ile "Vedat Türkali Yılı" ilan edilmiştir. Çok çeşitli etkinliklerle geçen bu bir yıl, ilk kez yaşayan bir aydına armağan edilmiştir.

Ayrıntı: *782*

Tüm Yazıları Konuşmaları 2
Vedat Türkali

Son Okuma
Ceren Ataer

© Vedat Türkali, 2014

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Kapak Fotoğrafı
DEA / G. DAGLI ORTI /
De Agostini Picture Library /
Getty Images Turkey

Dizgi
Hediye Gümen

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *İstanbul, 2014*
Baskı Adedi *1250*

ISBN 978-975-539-819-8
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım Tic. San. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu - İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Vedat Türkali

Tüm Yazıları Konuşmaları 2

İÇİNDEKİLER

İADELİ TAAHÜTLÜ BİR YAZI 7
"İADELİ TAAHHÜTLÜ BİR YAZI"NIZA YANIT 11
"TATSIZ OLAYLAR"IN YALANCI TANIĞI 13
YALANCININ YALANCISI 25
TARTIŞMAYA BEŞ KALA 39
AH KİMSELERİN VAKTİ YOK DURUP GERÇEĞE TANIKLIK ETMEYE 47
"TATSIZ OLAYLAR'IN YALANCI TANIĞI" YAZISINA YANIT 62
HATALI SOLLAMA! 82
BAŞBAKAN'A MEKTUP 87
AYDIN GAZIYLA BAŞBAKAN ŞİŞİRMECE 92
SÖYLEŞİ 95
MASALCI DEDE VEYA VEDAT TÜRKALİ'YE YANIT 108
"BU GİDİŞAT TÜRK'ÜN DE KÜRT'ÜN DE FELAKETİNİ HAZIRLAR" 115
KİMLİĞİNİ KAYBETMİŞ ADAM 122
YALÇIN KÜÇÜK'E YANIT 1 125
YALÇIN KÜÇÜK'E YANIT 2 133
SAHTEKARLAR CENNETİ ÜLKEMİZDE GÖMÜTTAŞI NOTLARI-1 138

TÜM YAZILAR

ÇAĞRI 151
KAYIP ROMANLAR HAKKINDA BAZI YAZILAR 153
Edebiyat Karmaşasında Bir Aydınlık 155
Bir Bakıma 158
Vedat Türkali'den 85. Yaş Armağanı 159
Kayıp Romanlar 162
BAŞBAKAN'A İKİNCİ MEKTUP 166
ÖNSÖZ YERİNE 170
MARAŞ KIYIMI 202
HALİL BERKTAY YAZISI 204

SÖYLEŞİLER

DÜNYA GÖRÜŞÜMDEN HİÇ ÖDÜN VERMEDİM 209
"İNSANLAR AÇLIKTAN KIVRANIRKEN,
AŞK DA ÇAMURLARA BULANIR" 215
"SİZE BİR ŞEY SÖYLEMEK İSTEYENLER ROMANDAKİ KİŞİLERDİR" 220
"DR. HİKMET KIVILCIMLI'NIN DÜŞÜNCE TARİHİMİZDEKİ
YERİ VE GÜNCELLİĞİ" 226
"YAZAR, İNSANLIĞIN VİCDANIDIR" 239
BEREN İYİ AMA İLLE DE HÜLYA 246
"NE ÖVGÜ NE YERGİ NE DE ÖDÜL BEKLİYORUM" 255
CİHANGİR İÇİN SORU 264
İÇERİ'DEN KİTABI İÇİN SÖYLEŞİ 267
VEDAT TÜRKALİ İLE SÖYLEŞİ İÇİNDE BİR SÖYLEŞME HALİ 283

KONUŞMALAR

BU GEMİ NEREYE?-1 293
BU GEMİ NEREYE?-2 311
BU GEMİ NEREYE?-3 325
BU GEMİ NEREYE?-4 335

İADELİ TAAHÜTLÜ BİR YAZI*

Ruhi Su'nun ilk uzunçalarını nereden aldığımı bugün gibi hatırlıyorum.

Rahmetli Erdal Öz'ün Ankara'da Büyük Sinema'nın içindeki kitabevinden almıştım.

Beyaz kapağında, Abidin Dino'nun bir deseni vardı.

Kurtuluş Savaşı'nda kağnı arabasını iten bir kadın deseniydi.

İtiraf edeyim, o deseni Abidin Dino'nun klasına yakıştıramamıştım.

Bir şey daha itiraf edeyim.

O gün Ruhi Su'nun plağını dinlemeyi çok istediğim için değil de daha çok sol çevrelerde onu dinlemek moda olduğu için almıştım.

1960'lı yılların ikinci yarısıydı ve ben Rolling Stones'la, Bob Dylan'la, Pink Floyd'la falan meşguldüm.

* Ertuğrul Özkök, *Hürriyet*, 21 Eylül 2008.

Folk müziğe ilgim ise Joan Baez'in sınırında bitiyordu.

Böyle diyorum ama Paris'e doktora yapmaya giderken yanıma aldığım iki üç uzunçalardan biri Ruhi Su'nunkiydi.

İnsan dışarıda ülkesine ait her şeye daha çok sahip çıkıyor.

Ben de Ruhi Su'yu Paris'te daha çok dinledim.

Yıllar sonra Türkiye'ye dönerken, 300'e yakın uzunçalarım vardı.

Bunlar arasında Ruhi Su da bulunuyordu.

Türk müzisyenlerden ona bir de Zülfü Livaneli'yi eklemiştim.

1970'li yıllara geldiğimde, artık repertuarımda Ruhi Su yoktu.

Biraz da geçmişimle hesaplaştığım yıllardı ve o hoyrat yıllarımdan nasibini alanlardan biri de Ruhi Su olmuştu.

Elveda Başkaldırı adlı kitabımı yazmaya hazırlanıyordum.

Geçmişteki yanlışlıklara tepkiliydim...

* * *

Ama...

Hadi bir itirafta daha bulunayım.

Biraz da eski sola çakmak modaydı, onun da etkisi yok diyemem.

İnsan hesaplaşmaya başladığı, bir noktadan itibaren bu hesaplaşma, kendi kendini dövmek halini aldığı zaman, züccaciye dükkânındaki file dönüşüyor.

Etrafta ne kadar zarif biblo, Çin vazosu varsa kırıp geçiriyor.

İşte o yıllarda bir gün oturup Ruhi Su'yu kırıp geçen bir yazı yazdım.

Çok da patavatsızca, fütursuzca, ayarı kaçmış bir yazıydı.

Sırf moda olduğu için Ruhi Su "işkencesine katlandığımızı" falan söyledim.

Belagat öfkesi mi?

Hayır, yazıyı yazarken öyle öfkeli falan değildim.

Belki belagat şehveti demek daha doğru olur.

O yıllarda bazılarımız, şehvetten gözümüz dönmüş şekilde, "Tabu yıkıyoruz" diye etrafta kırmadık eşya bırakmadık.

Sonra da güya geçmişle hesaplaşmış, ilerici edasıyla yürüyüp gittik.

Arkamıza bakmadan, geride bıraktığımız yakınlarının hüzünleri, acıları üzerine basa basa yürüyüp gittik.

* * *

Geçenlerde, biraz da suçluluk duygusuyla yeniden Ruhi Su dinledim.

"Arta Kalan Zamanda" CD'sini hazırladığımdan beri, müzisyenlere karşı daha müşfikim.

Biraz da bu duygunun etkisiyle, dinlemeye başladım.

Sonra takılıp kaldım.

Aradan geçen yıllar, geçmişle hesaplaşma hezeyanlarımı yıkadıkça, moda denilen rüzgârların şiddeti azaldıkça, insan sanatın hazzını daha iyi kavramaya başlıyor.

O gün belki 2 saate yakın Ruhi Su dinledim.

Çok değil daha 10 yıl önce, "İlkel bir saz ve böğürtü bir ses" diye küçümsediğim, "Devrimci işkence" dediğim o müziğin aslında mükemmel bir "Lied" olduğunu anladım.

Uzun uzun, tekrar tekrar dinledim.

Hem dinledim hem utandım.

Ailesini ne kadar üzdüğümü ne kadar kızdırdığımı, en kötüsü de, onların kızgınlığından nasıl mazoşist bir zevk aldığımı düşündüm.

Sırtımı ter bastı.

* * *

Dün Ruhi Su'nun ölümünün 23'üncü yılıydı.

Arkadaşları Zincirlikuyu'da mezarının başında toplanacaklardı.

Bir ara, kalkıp gideyim, orada herkesin önünde özür dileyeyim dedim.

O yazıya çok üzüldüğünü bildiğim eşinin mezarına da çiçek koyayım dedim.

Cesaret edemedim.

Bu yazıyı hepsine iadeli taahhütlü gönderiyorum.

İstemezlerse, iade edebilirler.

Hiç alınmam hiç küsmem.

Çünkü fazlasıyla hak ettim...

"İADELİ TAAHHÜTLÜ BİR YAZI"NIZA YANIT*

Sayın Ertuğrul Özkök,

21 Eylül tarihli köşe yazınızı okuyunca, Sıdıka-Ruhi Su'ların, yaşayan en yaşlı dostları olarak bana bir yükümlülük, ötesi sorumluluk düştüğüne inandım. 51 Tutuklamasında cezaevinde, mahkemede onlarla, İstanbul, Adana cezaevlerinde Ruhi ile birlikteydik. Büyük mutluluğum, cezaevinde yıllar yılı Ruhi Su'nun türkülerini kendi sazı ile kendisinden dinlemek oldu. Yedi yıl sonra çıktığımda, bir defter dolusu türkü ile döndüm eve. Çocuklarımızla birlikte uzun yıllar Ruhi'den öğrendiğim türküleri söyledik. O türkülerin bir çoğunu, Adana cezaevinde içerideki köylüleri, günlerce, akıl almaz bir titizlikle tek tek dinleyip saptadığının tanığı olmuştum.

İstanbul'da talih bir kez daha güldü yüzüme. Sıdıka, Ruhi ile uzun yıllar komşudan öte akraba yakınlığında olduk Nişantaşı'nda. Ilgın daha küçüktü. Sözünü ettiğiniz olayları iyi anımsıyorum. Sanatından ödün vermeden ağır bir ekmek kavgasındaydı Ruhi.

* 22 Eylül 2008, yayımlanmadı.

Yazınızı okuyunca onlar ne tepki gösterirlerdi diye ben de düşündüm. Yakın arkadaşları olarak, gülümseyip, anlayışla karşılayacaklardı sanıyorum. Sizde bir değişiklik olduğuna inanmayacak olgunluktaydılar. O günkü tutumunuz o günler için geçerliydi. Bugünkü davranışınız bugünün koşullarına uygun. Doğal yolunuz bu. Dünyayı tanıyan biri ne timsahın parçalayıp yutmasına kızar ne döktüğü gözyaşına inanır.

Biliyorsunuz, biz katıyızdır biraz!

Anlayacağınızı umduğum duygularımla.

"TATSIZ OLAYLAR"IN YALANCI TANIĞI*

1985 yılında Alman Türkolog Barbara M. Kellner tarafından Nobel'e aday gösterilen şair, roman, senaryo, oyun ve anı yazarı Vedat Türkali'yi (1919 Samsun, asıl adı Abdülkadir Demirkan, sonra Abdülkadir Pirhasan) bugünlerde daha çok 1999'dan beri birkaç yılda bir yayımladığı dönem romanıyla tartışıyoruz. Bunlardan sonuncusu bu yıl çıkan *Yalancı Tanıklar Kahvesi*[**].

Aslında, böyle tatsız bir giriş yapmamak için düşündüm bir süre. Ahmet Arif'in Türkçe'nin en iyi şiirlerinden biri dediği, "Bekle Bizi İstanbul"un şairine, 90 yıllık ömrünün yedisini hapislerde, nicesini dışarıda devrimci mücadeleyle geçirmiş bir sosyaliste, cepheden saldırmadan bu yazıyı açmamanın tek yolu böyle kuru bir biyografik tanıtım gibi gözüktü gözüme.

---

* Barış Yıldırım, *Evrensel Kültür*, Haziran 2009.
(Yazıda parantez içindeki tüm numaralar romanın sayfalarına işaret eder. Bilinçli olarak başka atıf bilgisi verilmemiştir. Bu atıf politikası 25 Mayıs günü *Evrensel*'de yayımlanan "akademi ve biz" başlıklı yazıda ele alındı.)

** Turkuvaz Kitap, 2009.
(Metin içinde *YTK* olarak kısaltılmıştır.)

Ama biz sosyalistiz, söylememiz gereken şeyler varsa, saygın yoldaşlarımıza ve dostlarımıza karşı da, kursağımızda fazla tutamayız onları. Söylemek ve duymak hoşumuza gitmese bile, cüretin motoruna bunca gaz verdikten sonra, artık söyleyebilirim ki, *YTK* biçimsel yapısı açısından başarısız, içerik olarak ise eski solcu amcaların yeni nesillere verdiği vaazları gereksiz kılacak söylemde bir roman. Mücadeleye katılmaya hazırlanan birinin eline bu kitabı verip sıkılmadan sonuna kadar okutmayı başarırsak, en azından "80 öncesi ne hatalar yapıldı ne hatalar..." başlığı altında toplayabileceğimiz argüman setini tekrarlamaya gerek kalmaz; biz de Marksizmin iki seksen musallada yattığına, sınıfların o eski sınıflar olmadığına ve devrimin hayal gücü fazla gelişmiş zihinlerin bir hezeyanı olduğuna dair diğer argümanlara geçebiliriz. Vedat Türkali, inanmış bir sosyalist olarak, bu sonunculara katılmayacaktır, ama *YTK* bir döneme yalancı tanıklık ederek eski solcu amcaların işlevinin önemli bir kısmını yerine getiriyor.

YTK güneyin sahil kasabalarının birinin ağası Fahri Tulukçu'nun oğlu Muhsin'in romanı. Muhsin babasına isyan etmiş, 70 sonlarına doğru muhtemelen TKP türevi örgütlerden birine bulaşmış, biraz hapis yatmıştır. Afla çıktıktan sonra asıl olarak –kendisinin de söylediği üzere– ÇBS (Çizgisi Belirsiz Sosyalist) olarak ortalıkta dolaşmaktadır. Bu cümlenin anlamı tam olarak doğrudur, çünkü Muhsin hemen hiçbir şey yapmaz; kızların peşinde dolaşmaktan ve kitapçı işleten Nedim Hocası ve Salih kankasıyla "Ne olacak bu solcuların hali?" muhabbetleri yapmaktan başka. Salih, Filistin'de eğitim görmüş, "bu örgütlerin gittiği yol, yol değil" diyerek kendini sendikacılığa vermiştir, daha sonra faşistler tarafından vurulacaktır.

Bu arada Muhsin çeşitli aşk ve seks maceralarına girer. Diş Hekimi Reyhan, onun mücadelesinin sonuçlarını göze alamaz, ülkedeki kanlı çatışmalara dayanamayıp Almanya'ya kaçar. Ressam Zeliş onu kötü emellerine alet ettikten sonra İzmir'e

tuvallerinin başına döner. Küçükken bahçe köşelerinde sıkıştırdığı Nahide ise en sonunda avukat olup bekaretini Muhsin'e teslim edince hamile kalır. Romanın hiç olmazsa bir parça olay dizisi ve çatışma barındıran son kısmı ise devrimci mücadelesine zarar vermesin diye sürekli evlenmekten kaçan Muhsin'in 12 Eylül darbesinin de etkisiyle Nahide'yle beraber yeni bir hayata başlama kararıyla biter. Bunun ne civarda bir yaşam olduğu kitapta anlaşılmaz; nefret ettiği babasından miras çiftliğin sahibi de olabilir, çiftliği satıp holding kurmaya karar verir, silah alıp illegal mücadeleye katılmaya da. Bu sonuncusu pek ihtimal gibi görünmemektedir.

Tek ses tek hat!

Burada Türkali romancılığının genel bir değerlendirmesini yapacak değiliz. Bu satırların yazarı, kişisel olarak ve okuduğu kadarıyla, çokça adı geçen *Bir Gün Tek Başına* romanı dahil olmak üzere, bu romanların en başarılı yanlarının şık adları ve bu adlar çerçevesinde oluşturulan dönem romanı halesi olduğuna inanmaktadır. Ama şu rahatlıkla söylenebilir ki, *YTK* Nazım Hikmet'in roman ve hikâye arasında yaptığı ayrıma uygun, bir roman olmayı başaramaz.

Nazım, Kemal Tahir'e yazdığı bir mektupta "Romanda mimarlık" diyordu, "bu konunun çok yönden işlenip geliştirilmesine dayanmakta. Oysa hikâyede bir tek hat kalın altında ince çizgilerin sarmaş dolaş olmaları vardır. Tek kalın hattın mimarisiyle kurulan mevzu kaç sayfada işlenirse işlensin hikâyedir. Buna mukabil birçok kalın hatların mimari ile kurulan aynı mevzu aynı sayfada da olsa romandır".

YTK'da Muhsin'in maceralarına eklenecek ikinci bir "kalın hat" yok. Birtakım ince hatlar var fakat gerek ana öyküde gerek yan öykülerde en önemli sorun, romanın eklemlendiği gerçekçi roman geleneğinin en önemli erdemlerini es geçmesi. Bunları ikisinin karakterlerde derinlik ve olaylar dizisinde kurgu ustalığı olduğu söylenebilir.

Muhsin, romanın bir yerinde feodal ailesine bakarak şu soruyu sorar: "Nasıl çıkmışım ben bunların arasından?" Bu, romanın da cevaplayamadığı sorudur. Sorun sadece bir ağa ailesinden devrimci düşüncelere sahip birinin nasıl olup da çıktığına dair olgusal durumun açıklanması değil. Sorun "roman"sal bir sorun. Bir kişinin nasıl olup da o kişi olduğunun izahı kişileştirmeyi, dolayısıyla da roman denilen dünyada yaşayan karakteri oluşturur. Ama *YTK*'da hakkında yüzlerce sayfa okuduğumuz Muhsin bile bir karakter olarak çıkmaz karşımıza. Hakkında ne söyleyebiliriz diye sorsak birkaç tane sade suya tirit özellikten başka şey sıralayamayız ve bu özelliklerin çoğu da romanın diğer karakterleriyle ortaktır. Yani bir tip olmayı bile başaramaz Muhsin, bir figür olarak kalır.

Bahtin, karakterlerine kendi adlarına konuşma şansı veren Dostoyevski'nin yazdıklarına "çoksesli roman" diyordu. Çoksesli romanda anlatıcının sesi karakterin sesini asla bastırmaz. Türkali'nin son romanında ise güney köylüleri hariç herkes aynı dille konuşuyor. Bu yanıyla tam bir teksesli roman örneği oluşturuyor. Hemen bütün karakterler dönüşümlü olarak Türkali'nin görüşlerinin borazanlığını yapıyorlar. Arada yazarın karşı çıkacağı sözler de duyuluyor, fakat arkadan gelen itiraz sesi o kadar baskın ki bu, az çok karşı sesleri bile yazarın sesi haline getiriyor.

Türkali'nin köylüleri anlattığı sayfaları renklenmeye, tipleri inandırıcılık kazanmaya başlıyor. Güney kırsalının şivesinin yazılı dile dökülmesi bu başarıda belki de en düşük paya sahip olanı. Gerek düşünme biçimleri, gerek bu düşünme biçiminin cümle kurumundaki yansımaları Türkali tarafından iyi biliniyor ve iyi yansıtılıyor. Romanın kişileştirme boyutundaki nadir başarıları ise ne yazık ki bununla ve nadir yerlerde parlayan bir iki pasajla sınırlı.

Gerçekçi drama ve roman, Shakespeare'den gerçekçi oyun yazarlarına aktarılan geleneği devraldı ve olaylar dizisinde büyük bir ustalığa erişti. Karakter ve olaylar dizisini birbirini or-

taya çıkaracak ve destekleyecek şekilde derinlikle işleyen bu edebiyatın mirası bugünün romanından tiyatrosuna, sinemasından dizi filmine hâlâ ana akımı oluşturuyor. Gerçekçiliğe çeşitli açılardan meydan okuyan akımlar bile, karşı çıkışlarını ancak bu mirası iyi bir şekilde kavradıklarını gösterdikten sonra, onu ana hatlarıyla sürdürerek yahut çok iyi bildikleri bu mirasın yapısını bozarak gerçekleştiriyorlar.

YTK karakterlerde olduğu gibi olay dizisinde de bu ustalıktan çok uzak. Romanda gerçekleşen olaylar tamamen tahmin edilebilir ve sıradan olmakla kalmıyor birbirleriyle etkileşerek (kurgu tekniği anlamında) bir entrika da oluşturamıyorlar. Ancak romanın son bölümünde Muhsin'in özel yaşamıyla birtakım toplumsal siyasi gelişmeler birbirlerini etkileyecek bir ilişkiye giriyor ve bu yüzden de ilgiyi bir parça uyandırıyorlar. Fakat atılan bütün düğümler mümkünse kurguyu en az ilerletecek ve karmaşıklaştıracak şekilde çözülüyor. Uçuruma uçan arabanın kasaba içi politik çatışmalarla bir ilgisi olacak gibi mi gözüküyor, en kısa zamanda olayın sadece bir kaza olduğu anlaşılıyor. Nahide'nin hamileliğiyle Muhsin'in iç çatışması derinleşecek mi oluyor, hemen en zararsız şekilde çözülüyor: Nahide, Muhsin'i hoş görerek çocuğu tek başına doğurmaya razı oluyor, böylece Muhsin kendi vicdanıyla tamamen baş başa kalıyor. Aslında uğruna hemen hiçbir şey yapmadığı, muhtemelen de hiçbir şey yapmayacağı devrimci mücadeleyi bahane ederek kızcağızı kaderine terk ediyor (kitapta bu bir bahane olarak geçmiyor, "aile devrimcinin ayağını bağlar" dogmasını temel alan sözde bir hesaplaşma gerekçesi oluyor). Neyse ki 12 Eylül oluyor da Nahide son bir şans veriyor Muhsin'e, Muhsin de, olur da çatışma çıkar kurgu ilerler diye korktuğundan herhalde, hemen kabul ediyor zaten.

Olaylar örülmüyor, sadece istifleniyor ve roman denilen örümcek, kurgu ya da entrika denilen ve olaylar üstüne örülmesi gereken örümcek ağının üzerine değil o istiften sarkan tek bir telin üzerine oturtuluyor, bu yüzden de tez zamanda

ayağı suya ererek neredeyse okurunu hiç şaşırtmadan finale yürüyor.

Roman günlük yaşam anlatılarıyla dolu. Karakterler, yiyor, içiyor, yatıyor, kalkıyor, geziyor, ne yaparlarsa yapıyorlar, Türkali de acemi bir anlatıcı gibi bunları tasvir ederek romanı şişiriyor. Fakat Türkali acemi bir anlatıcı değil. Neden böyle oluyor peki? Şoförlük için bile ehliyet gerekirken herkes kendini 80 öncesi yüzlerce şehit verilen devrimci mücadele üzerine ahkam kesmeye ehliyetli görünce, Türkali gibi yılların edebiyatçısı bile bu işi kolayından yapabileceğini düşünüyor belki. Yoksa romanda, "biraz da gülelim" arası verip fıkra üstüne fıkra anlatılması; araya serpiştirilen gazete başlıklarıyla dönem manzarası çizildiğinin sanılması; "Kanlı 1 Mayıs oldu biliyorsun" gibi cümlelerle bir olayı sergilemenin olası en kötü yolu seçilerek bilenin bilene bilineni anlatması; 16 Mart 1978 şehitlerinin sayısının 5 olarak verilmesi (Bkz: s. 95. Doğrusu: "Mart'ın 16'sında 7 Can") gibi basitlikler, çalakalemlikler neye yorulabilir?

Türkali'nin kahramanlarının cinsel dünyasını güçlü bir şekilde tasvir ettiği sıkça söylenir. En azından bu romanda böyle bir gücün izini sezmek mümkün değil. Doğru, Muhsin sık sık sevişiyor, bir 10-15 sevişme sahnesi saymak mümkün. Ama hepsi de kişiliksiz sevişmeler, hepsi "esrik" hepsi "tutkulu" hepsi "çılgınca" "yanardağ ateşi" gibi "çılgın bir susuzluk"la yapılan, kişileştirmeye de öyküye de katkısı olmayan şeyler. Baştan sona "erkek" bir dilin hâkim olduğu bu tür pasajlarda bazen yazar, aklına gelen fantezileri de araya sıkıştırmış gibi duruyor. Babasının "kirletip" geneleve gönderdiği sonra da imam nikahıyla evlendirdiği bir kız hakkında "Rabia'nın kızını mı kandırsaydı o da. Hacı Babamız ananı, bende seni deyip..." diye düşünür Muhsin. Ne gereği vardır? Neye hizmet eder? Ya da şu: "Neydi o ressam karını adı, Zeliş mi, sikiş mi... –Ağzını bozma! O karının ağzı bu" (245). Önce yersiz bir cinsiyetçilik, müstehcenlik, sonra bunu toplayalım derken daha çok batır-

ma, suçu kadına yükleme. Oysa Zeliş'in böyle laflarla konuştuğunu duymamışızdır, o da Muhsin'in yaptığını yapan, canı istedi mi onunla birlikte olan biridir. Ama kadın olunca otomatikman "ahlaksızlık" sayılıyor herhalde bu.

Romanın yapısına egemen olan şey yüzeysellikse, dış biçimine egemen olan şey de özensizlik. "Başlarken" başlıklı giriş bölümünde, tam bir sıfat ve karakter bombardımanına tutuluyorsunuz. Bu hepi topu 4 sayfa ismi geçen 15 kişinin, bazısına roman boyunca hiç değinilmeyecek, bazıları ise "istiflenen" olayların kıyısında köşesinde görünüp kaybolacaklar. Özensizlik bazen imla sorunları ve anlatım bozukluklarında, bazen noktalama enflasyonunda (18. sayfada 15 ünlem işareti saydım), bazen 8 sayfa kadar nedensiz uzayan paragraflarda kendini gösteriyor (Nedensiz, çünkü dış anlatımla iç hesaplaşmaların aynı paragrafta belirli bir belirteç kullanılmadan yer alması belirli bir üslup özelliği olabilir fakat bazı paragrafların neden sayfalarca uzayıp bazılarının makul uzunluklarda kesildiğinin bir açıklamasını, en azından ben bulamadım). Giriş bölümünden bir cümle: "Nişanını yeni bozduğu, ilçe sağlık ocağında sağlıkçı Mahir'in kanına dokunan, nişanı atmasını bir türlü kendine yediremediği Zehra'nın, ilçedeki çoğu genç kızlar, kadınlar gibi, yalabık, gencecik, hafız imama, -bekardı imam otuzunun epeyce altındaydı- gönlünün kaydığını kafaya takınca kızgınlıktan deliye dönmüştü".

Cümledeki anlatım bozukluğu editör dikkatsizliğine atfedilebilir, fakat toplam 3 kişiyi birbiri içine girmiş bir yığın tanımlamayla tarif eden otuz dokuz sözcüğün ortaya edebi şurada kalsın, olgusal bir bilgi birikimi bile çıkarması çok zor görünüyor.

Romanın bir sanat eseri olarak sorunları bu minvaldeyken, bir dönem tanığı olarak sorunları çok daha derin ve deyim yerindeyse "zararlı". (Ne vakit böyle bir eleştiriye girişecek olsak, "Ama eserin döneme ayna tutmak gibi bir iddiası yok ki, sadece bir sanat eseri" telinden beraber ve solo türküler dinlemeye

başlıyoruz. Sanki böyle iddialara sahip kitapların kapağında, "Dikkat bu ürün falan tarihsel dönemde falan yerde geçen olayları anlatmaktadır. Olay ve kişilerin tümü gerçek ve gerçeğe uygundur. Değilse bu dünyada olsun ahrette olsun iki eliniz yakamızda olsun!" gibi ibareler bulunurmuş gibi). Biz de biliyoruz elbet *YTK*'nın bir roman olduğunu. Fakat romanı okuyan akil baliğ herkes 12 Eylül 1980'e varan birkaç yıl içinde devrimci çevreleri anlatma ve dönem hakkında birtakım yargılarda bulunma zımni iddiasında bulunduğunu görecektir. Böyle olunca bu önemli dönem hakkında söyledikleri ve bu dönemi yansıtmak için seçtiği olay ve karakterler tartışmamızın önemli bir konu başlığını oluşturabilir, oluşturmalıdır, oluşturuyor bile.

Devrim denen tatsız olay

Romanın bir yerinde Muhsin ve Salih "Yol boyu tatsız olayları konuşarak Cebeci'ye doğru" yürürler (97). Konuştukları olaylar faşizmin çeşitli saldırıları ve devrimcilerin eylemleridir. Bunlar bir devrimci için devrimin kendisidir. Ama kafanızda döneme dair olumsuz bir yargı taşıyorsanız devrimi, devrim denen ana giden sürecin tümü olarak değil de sadece bir sonuç olarak görüyorsanız tabii ki yaşananlar "tatsız olaylar"dan ibaret olacaktır. Bu "tatsız olaylar"ın yükselen mücadeleye delalet ettiğini, bu mücadelenin devrim habercisi bir iç savaşta son bulacağını "unutmayı" tercih ediyorsanız (unutmayı çünkü yazarın Lenin'in devrim teorisini bildiğinden eminiz) ülke "iç savaşa mı gidiyor nedir?" diye kaygılanırsınız.

Romanın bütün kahramanlarının çeşitli bağlamda Vedat Türkali olup, onun dönem hakkındaki yargılarını dile getirdiğini söylemiştik. Zaman zaman yazarın karşı olduğu görüşlerin de dile getirildiğini ve fakat bunların kolayca anlaşıldığını da. Yazıda balya balya savrulan politik ve ideolojik fikirlerin her birinin yanına "yazarın fikridir" "hayır, değildir" etiketleri yapıştırılmadığından yorum denilen sihirli bir yöntemle seçip

çıkardığımız yazar fikirlerini ya da "vaazlarını" ele almak isteriz. Romanın bir yerinde, "hadi güle güle oğlum, bu vaazımı da unutma" der (81). Örneğine kötü dizi senaryolarında sıkça rastladığımız bu tür şeylere "yazarın özeleştirisi" diyorum ben. Yazar da bir hata yaptığının farkındadır, fakat o hatayı karakterlerden birine söyletince kendini mazur, dahası usta gösterdiğini düşünür.

Bu vaazlar kültürümüzde asıl olarak artık Hacivat ya da İnek Şaban tipi kadar iyi bilinen bir tip olan "eski solcu" tipinin ağzından sıkça duyduğumuz fikirlerdir: 1980 öncesi devrimci yapılar, özellikle bunların silahlı olanları gizli örgütçülük oynayan birtakım az bilgili gençten oluşmuştur. Bunlar teoriyi yarım yamalak bilirler. Bildikleri kadarına da dogmatikçe sarılırlar. İçinde bulundukları sözde gizli örgütler birer tuzaktır; devlet bir yandan onları kapalı devre televizyon sisteminden izler gibi apaçık denetler, bir yandan da onları kullanarak darbeye zemin hazırlar. Oysa silahlı, illegal mücadelenin vakti *gelmemiştir, halk uyumaktadır.* O halkla, hele hele de işçilerle bağı olmayan; Kürt meselesini, Müslümanlık meselesini, halkın kültürünü göz ardı eden Kemalizme yedeklenmiş örgütler, sağ örgütlerle aynı amaç için kullanılırlar ve zaten onlarla hemen hemen aynıdırlar. Ortada bir sağ-sol kavgası vardır, sağ da sol da kukladır ve ölen (yine de hepsi de çok yiğit çok güzel insandır) solcu gençler (çünkü öyledir onlar, salaktırlar ama çok yiğit ve güzeldirler) boşuna ölmüştür.

Türkali gibi bir sosyalistin "eski solcu" tipini de aşıp bildiğin devletin, burjuva basının ağzından konuşmaya başladığına inanmakta güçlük çekenler için gelişigüzel bazı alıntılar yapalım: "millet uyuyor daha" (96), "halk uyuyor" (376), " kuduz gibi birbirlerine saldırıyorlar baksana, Aleviydi Sünniydi diye" (163), "Jandarmaya fitlediler (...) işçi sınıfımızın durumu ortada" (114), "Silahlı olaylara bulaşmak günün kışkırtıcılarına destekti (...) en verimli çalışma işçilerin örgütlenmesini sağlamaktı..." (196), "Gizli, hele silahlı çatışmaya kalkışmak aptalca

destek bu heriflere" (177), "sağlı sollu kurtarılmış bölge oluşturuluyordu" (175), "hiçbir ayrı yanları yok aslında. Üzerinden teker geçmiş iki tezek parçası" (36-37), "sözde gizli, yüzde açık tuzak örgüt bir sürü" (310), "yıllardır ortada dolanıp duran bir sürü boyalı kuklayı oynatanlarından ayırıp rafa diziyorum yan yana. Kafam hep asıl bu oynatanlarda" (28), "uğrun acılara katlandığı dünya görüşü hakkında ne biliyordu ki" (67), "ara sıra buluşup gizli örgütçülük oynuyorlardı; başka bir şey yaptıkları yoktu" (38), "bir sürü şey sormuştu, yanıt bekliyordu örgütten. Bir iş mi yapıyorlardı ki bir yanıtları olsun!" (40), "bir bok yaptığımız yok" (43), "ne kavgası; düpedüz cinayet var burada oğlum. TÖB-Der'den bir müdürü vurdular. Devrimciymiş. Şimdi de sağdan birini vururlar. Tam yoluna soktular ülkeyi" (156).

Abdi İpekçi ya da Mihri Belli'ye yapılan saldırılarla faşist bir polisin cezalandırılmasının (196), 12 Mart başbakanı, Deniz'lerin Mahir'lerin katlinden doğrudan sorumlu Nihat Erim'in devrimciler tarafından cezalandırılmasıyla, DİSK'ten Kemal Türkler'in katledilmesinin –"Nihat Erim, Kemal Türkler cinayetinden sonra" (392)–, velhasıl nice sap ve samanın aynı harmanda savrulduğu bu romanda karşımıza devrimci diye çıkarılan kim? Aslında roman boyunca hiçbir devrimci faaliyetle ilişkisi olmayan Ağaoğlu Muhsin. Tragedyayı "yüksek kişilerin taklidi" olarak tanımlayan Aristoteles'ten beri isyancılar bile bir kıyısından soylu olmak zorundadır. Bizim yoksul oğlan zengin kız filmlerimizin çoğunda bile yoksul tarafın aslında paşa torunu çıkması bundandır.

(Ben de "ortaya-ağır-kokulu-bir-balık-ve-bir-mantıksal-hata-ismi-olan-bir-kızıl-ringa-atalım-da-tartışmayı-asıl-konudan-uzaklaştıralımgiller" familyasını biraz tanıyorsam içlerinden "ne yani, yazar illa senin istediğin devrimcileri mi anlatacak?" diye kaş çatan olacaktır. Hayır hayır, isterse 1980 öncesi arka bahçelerinde çiçek açan balkabaklarının hikâyesini bile anlatabilir yazarlarımız. Kültür komiserliğimiz asla ve asla

sosyalist olsun, gerçekçilik olsun, olumlu-olumsuz kahraman olsun, öyle reçeteler falan dayatmamaktadır. Ama balkabağının bazı hoş olmayan davranışları yüzünden faturayı devrimcilere keserlerse de biraz arıza çıkarmaya hakkımız olsun. Ne demeye elin faturası için elin bulaşığını yıkayalım?)

Peki nasıl adamlardır devrimciler (romanda gördüğümüz tek devrimci tipi bu civarlarda olduğu için "devrimciler" diyebiliriz?) En önce cahildirler. Klasik müzik dinlemezler, resim hiç bilmezler, bilseler de çıplak memelerin olduğu resimleri çizen ressamları bilirler. Okumaktan sıkılırlar. Meyhanede sosyalist devrim-demokratik devrim tartışırlar. Oysa diğerleri öyle midir ya? Bir Diş Hekimi Reyhan vardır ki her tarakta bezi her parmakta marifeti vardır. Keman çalar, resim bilir, klasik müzik uzmanıdır, kayak yapar. Devrimcileri sürekli eleştiren Nedim Hocada bir cv vardır ki ağzından çıkana tapsak yeridir; hem akademinin akıllı çocuğu hem emperyalizmin korkulu rüyası: Saint Joseph. Sonra Beyrut Amerikan Üniversitesinde "tarih felsefesi" okumuş. Sonra İsveç'te kalmış bir süre. Daha sonra Kanada'ya geçip Montreal'de, "ekonomi" yapmış 4 yıl kadar. Üniversitede kalması için önerilere takılmadan ülkeye dönmüş. Üniversiteye almamışlar. Daha Beyrut'ta mimlenmiş, Filistin gerillalarıyla ilişkisi var diye. Hem MİT hem CIA raporlarında geçiyormuş adı (261).

Bu bilge hocamızın, mesela ülke 12 Eylül'e ilerlerken, sokakta halk ve devrimcilerin kanı sel olmuş akarken, Muhsin'e öğüdü: "Git, dil öğren, oku" olur (308). Hiçbiri gereksiz şeyler değil bunların, ama entelektüel birikimi, devrimci mücadelenin bir ön koşulu, olmazsa olmaz şartı, temeli haline getirirseniz ve ressam bilmiyorlar diye, devrimcilerin yeterince iyi devrimci olmadığını ima ederseniz, buna entelektüalizm denir.

YTK, 1980'in yenilgi psikolojisini bütün ağırlığıyla omuzlarında taşıyan bir roman. Tuhaf olan, bu psikolojik "yenilgi"den 29 yıl sonra, dahası süreci yakında yaşayan bir kesimden olma-

yan bir kalemde bir kez daha karşımıza çıkması. Bunu yazarın politik tahlil yetersizlikleriyle açıklayamayız. "Dövüşenlerin hikâyesini, en iyi dövüşenler yazar". Demek doğrudur, ama yetmez; bu bir alternatif getirmek olur, mevcudun niye mevcut olduğu sorusu hâlâ ortadadır. Galiba bu sorunun cevabı, 12 Eylül'ün yalnız kurumlarıyla ve (oligarşiyi temsil eden) ideolojisiyle değil, sol üzerindeki etkileriyle de kurumsallaşmış olmasıdır. Faşizm ya da "sistem" adı üstünde "sistem" bir "yapı"dır, mevcut sisteme dışarıdan uygulanan bir baskı unsuru değildir. Sadece çıplak ideolojisi değildir onu yaşatan, bizim ideolojik düşünme biçimlerimize bulaştırdıklarıdır da. O bulaşıkları derinlemesine temizlemeden bir dönemin olunsa olunsa yalancı tanığı olunur. Bir başka yerde dediğimi tekrarlayacak olursam: "Siz kim olursanız olun, niyetiniz ne olursa olsun".

YALANCININ YALANCISI*

Son romanım *Yalancı Tanıklar Kahvesi* üzerine soldan, ağır da olabilecek eleştirilerin gelmesi beklemediğim bir şey değildi. Eskilerde karşılaştığım olayları göz önünde bulundurunca, kızgın bir saldırının, birikmiş kinle öç almaya kalkışılmasının da yadırganacak bir yanı olamazdı. Ancak bu kez olan bizim eski kuşakları kapsamına alarak edep ölçülerini de bayağı aşmış yabanıllıkta. Neyse! Rengi, biçimi, adı, düzeyi değişse de özü değişmiyor. Bir tür bağışıklık kazandım bu yüzden. 90'ımıza kadar böyle geldik, böyle gidiyor.

Haziran 2009 tarihli *Evrensel Kültür* dergisinde, Barış Yıldırım imzalı bir yazı çıkmış. Daha yeni gördüm ben. Ondan söz edeceğim. *Yalancı Tanıklar Kahvesi* adını *YTK* olarak yineleyip duran yazarın adını –Demek kolaylık sağlıyor!– yeri geldi mi ben de B.Y. diye yazayım diyorum. Önce bir dileğim var. B.Y'nin dergideki yazısını lütfen bulup okuyun. Ben epeyi kişiye okuttum. Yakınlarımdan çoğu yanıtlamaya değmez dediler. Yazı sol-savlı bir partinin (Emeğin Partisi) kültür yayın orga-

* *Varlık*, Ağustos 2009.

nında çıkmasaydı B.Y. denen kişiye herhalde yanıt vermezdim. Bir şeyler öğretmek için çırpınan öğretmene karşı, sınıftaki çocukları kışkırtmaya çalışan, Yalçın Küçüklüğe özenmiş, ergenlik çağında, saygısız bir öğrenci der, geçerdim. Bu yaşımda, haddimi aşarak bir yeni roman çalışmasına başladığım günlerde çok dikkatli kullanmam gereken vaktimi bu işe ayırıyorsam, bunun önemli bir nedeni olması gerekir. Bir örgüte bağlı genç toplulukların yanıltılmasına seyirci kalınamaz. Bu yazımı kitaba alınca da, yıllardır yaptığım gibi, "İbret Belgesi" dizisine B.Y.' nin yazısını da koyacağım. Okunmalı. Gerçek devrimci kişiler, bu ülkeyi girinti çıkıntılarıyla olduğu gibi tanımalı. Devrimci etik bunu gerektirir; gerçek devrim bilincinin kazanımı da bu dikkatlere bağlıdır. Tarihsel tuzaklara yeniden düşülmesini önlemek için tek yol da budur.

B.Y.'nin yazısı bir roman eleştirisinden öte, ilk romanım, *Bir Gün Tek Başına*'dan başlayan bir hesaplaşma. *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nin üstüne basıp Vedat Türkali adlı kişiye karşı kafasında, yüreğinde ne varsa, sövgülerine maske ettiği "edebi" incelikler gösterme oyunlarıyla ortaya dökmüş B.Y. sağ olsun; iyi etmiş! Böyleleri, sağına sarımsak, soluna soğan toplumumuzun yapısını doğru kavramamıza ters tavırlarıyla da bilmeden yardımcı olurlar. Hemen bir örnek vereyim. 10. sayfanın sağ sütununda sondan ikinci paragrafta;

"*YTK* 1980'nin yenilgi psikolojisini bütün ağırlığıyla omuzlarında taşıyan bir roman..." diyor.

Roman için bundan daha büyük övgü olamaz: *YTK* tam da bunu yapmak istiyor çünkü! B.Y.'nin bu tanıklığı, gerçeğin ağırlığıyla yazarı aşmasıdır. Gerici kafa taşıyan Balzac'ı, Dostoyevski'yi, daha birçoklarını, böyle aşmıştır güçlü gerçekler! Eski ustalar doğada, tarihte, toplum içinde üretimle varolan insan ilişkilerini bilimsellikle kavramak yönteminden yoksundular. Sözü onlar ediyordu; doğruları, yansıttıkları gerçeklik söyledi. Bugün çok farklı bir dünyadayız. İnsanı tanımakta bizi aydınlatıp doğru yolu gösteren bilimsel yöntemimiz

var. Ancak kimilerinin bir türlü kavrayamadığı önemli bir nokta da var. Sanat alanında o yöntemi uygulamak göründüğü kadar kolay değildir. Kısaca şunu belirtelim ki tek doğru yol, ortaya güzel yapıt koymak; çıkmış yapıtları yalan yanlış bellediklerivle takır tukur değerlendirmeğe kalkışmamaktır. Biliyorum demeden önce haddini bilmektir.

Gerçek devrimci yazarlık, acılarla dolu bir tarih aşamasından, salt kahramanlıkları kutsayan "tören-şölen" yapıtları üretmek değildir. Roman kahramanlarını "örnek olumlu kişiler" olarak çizmek diye sanatsal bir kural da yoktur. Sol adına o yolda, Stalinci İdanof estetiği yıllarında o kadar ilkel şeyler üretilmiştir ki, o "devrimci tutum(!)" biraz gelişmiş zevki olanlarda yerinde tepki uyandırır. Olumluyu olumsuzlarla yansıtmak, yerinde, sırasında daha etkili olabilir. Sözgelimi romandaki Muhsin'e güven, yakınlık duymam. Gerçek devrimcilerin duyacağını da sanmam. Ama bence, o karmaşık dönemi, bütün "akıllıca eleştirel savlarına" "uyanık" davranışına karşın" sınıfsal zincirlerinden kurtulamamanın dramıyla yansıtan en uygun tiptir. Romandaki sonu da eleştirel tartışmaya açık kalmıştır. Kişiyi yalnız belledikleri yönetmiyor çünkü. Başkaldırsa da, her babayiğidin kolay kolay aşamadığı sınıfsal konumu ağır basıyor. *Yalancı Tanıklar Kahvesi*, o yıkımsal yenilgiyi acılarıyla sergilemenin ötesinde, roman sınırlarını olanak ölçüsünde zorlayarak olgunun tarihimizden gelen yapısal nedenlerini belirtmeye, gerekli bilinci oluşturmak için uyarmaya çalışıyor. B.Y.'nin anladığına göre ise, *YTK*'yı kavgaya hazırlanan birinin eline verir de "sıkılmadan okutmayı başarırsak (...) biz de Marksizmin iki seksen musallada yattığına (...) Sınıfların o eski sınıflar olmadığına! (...) ve devrimin hayal gücü gelişmişlerin hezeyanı olduğuna..." deyip veriştirmek gerekir bu romana. Musalla taşına yatırıp sığdırıverdiği Marksizm, muhterem validelerinin cenazesi sanki! Bu kadar büyük savla ortaya atılan biri, nasıl olup da böylesine kör olabiliyor! Romanın üsteleyerek altını çizdiği en önemli nokta, Türkiye'nin

Osmanlı'dan kalan, daha 19. yüzyılda biçimlenmiş finans kapitale bağımlı bezirgan-tefeci yapısının "değiştiği" değil, "değişmediği". B.Y.'nin yaptığına körlük de denmez. Açıklayamadığı başka bir sıkıntısı olmalı! Böylesine yukarıdan savlarla ortaya atılmış genç bir sosyalistin, gücünün yettiğince, özellikle sanat alanlarında yıllardır kavga yürüten, çizgisi yığınlarca da sevilip benimsenmiş bir devrimci yazara, Nazım Usta'yı da tanıklığa zorlama kurnazlığıyla(!) kaba saldırıya kalkışması kolay anlaşılır şey değil. Vedat Türkali'yi sanatta, edebiyatta yok saydırmak için üst düzeyde ustaca iş yürüten, devlet tetikçisi benzeri bir sürü entelektüel becerikli yetmedi demek ki, bir de bu çıktı şimdi!

Okuduklarımızın, ustalarımızdan öğrendiklerimizin, yaşamımız boyu sürüp gelen gözlemlerimizle, deneyimlerimizle doğruluğunu saptayıp inandıklarımızın özü bunlar. B.Y. hiç pay almamış okuduklarından! Söylenenleri hiç anlamamış. Öyle bir bilincin var olduğunun farkında da değil. Bakın, atlıyordum; pay aldıkları da var! Eski "solcu amcalar" diye almış; "Hacivat" "İnek Şaban" demiş bizlere. Yazının bir yerlerinde "balkabağı çiçeği" gibi edebi benzetmeli süslemeler de yapmış.

Vedat Türkali, devrimci yola girdiğinde, sanatsal çalışmaya, Nazım Usta'ya öykünen şiirlerle başladı. TKP'li olarak yedi yıllık cezaevi yaşamından sonra, ekmeğini kazanmak için sinemaya sokulmaya çalıştı. Siyasal gelişmelerin de (27 Mayıs) yarattığı fırsatlarla kırk yıldan beri sinemada, Yeşilçam'da, bir devrimcinin yapması gereken şeylerin tutkuyla peşinde oldu. Birçok yönetmenle bir dizi ilerici filmden sonra (Otobüs Yolcuları, Üç Tekerlekli Bisiklet, Şehirdeki Yabancı, Kızgın Delikanlı vb) işçi örgütlenmesi sorununu, grev olayını sinemamızda ilk kez temel alan "Karanlıkta Uyananlar" çıkıp tüm düşmanlıkları üzerine toplayınca iyice kuşatıldığını, o çizgiyi sürdüremeyeceğini gördü; tiyatroya yöneldi. İkisi epik, biri dramatik yapıda, üç oyunu sergilendi. (Dördüncü epik oyun, "Şeytan'ın Kaşık Oyunları" dizgiye verilmek üzere). Ar-

dından da, yaşamı boyu hep özlemini duyduğu romana başladı. Sinemaya yeniden girme olanağını bulunca ilerici film çalışmasını, Bedrana, Kara Çarşaflı Gelin, Güneşli Bataklık'la sürdürdü. Yedi romanı var.

Bütün bu alanlardaki çalışmalarında, emeğini koyduğu her yapıtta, salt bir düşüncenin kaba propagandasına değil, yapıtın –şiir, sinema, tiyatro, roman– sanat niteliğine özenle bağlı kalmak için bütün titizliğiyle çaba gösterdi.

Şiiri sevildi, tiyatro oyunları beğenildi, emek verdiği filmler zevkle seyredildi, –Senaryolarını yazdığı o siyah beyaz filmlerin televizyonlarda bugün de reyting aldığı söylenir– romanları sürekli okundu. Bugün de okunuyor. Tüm alanlarda verilmiş bir dolu ödülden söz etmiyorum. Popülizme karşıyım, ancak seçkinlerden çok halkın desteği mutlu eder beni.

Beş on satırla özetlediğim şu yaşam çizgisi, böyle düz geçmedi doğal ki. Ne saldırılar, ne gözdağları, ne kara çalmalar, ne yasaklar, egemen karanlık güçlerin, gizli açık tuzaklı nice oyunlarıyla bir sürü kavga yürütüldü. Bugün de yürütülüyor. Genellikle sol paketler içinde sürüldüğü için, yapılanlarda ne ölçüde soldaki yanlış anlayışın payı oldu, hangileri gizli parmak ürünü, anlamak kolay değil. Ama bir gerçek var ki, Vedat Türkali, 1936'dan beri, politika, şiir, sinema, tiyatro, roman alanlarında Marksist-Leninist bir yazar olarak ne yapmaya çalıştıysa her vakit ödünsüzce karşı çıktığı devletin soluğunu, bir biçimde ensesinde duydu, bilincinde oldu.

Evet, bugün de öyle. Yakınmam yok. İnanıp yürüdüğüm yolun doğal serüveni bu. Ülkemizde Nazım gibi bir dehaya yapılanların yanında bize oynanan oyunların sözü mü olur? Ekmek paramı halkımın desteğiyle kazandım, kazanıyorum. Hep istenmiş olan özyaşam öykümü yazmayı bugün de düşünüyorum. Ama vakit kalmadı gibi. Kolaylaşıp çabuklaşması için, sorgulamayla kayda alınması biçiminde yapılabileceğini söyleyip üsteleyenler var. Olursa orada tüm olayları ayrıntılarıyla anlatacağımı sanıyorum. Bugün, salt romanlarla ilgili uyarıcı

nitelikte kimi olaylara şöyle bir değinmek yararlı olacak. En çok tanındığım alan roman. Toplumda en etkili olan yapıtlarım da onlar oldu sanırım. Beni o alandan silmek karanlık güçlerin en özledikleri şey gibi görünür. Türk romanında Vedat Türkali diye ciddiye alınacak bir olayın var olmadığının kanıtlanması, düşlenen bir özlem belki de, devleti yürütenler için. Ama güç biraz! İlerinin devleti bu devlet olmayacak herhalde!

İlk romanım, *Bir Gün Tek Başına* büyük coşkuyla karşılandı. Başta, kılavuzları Fethi Naci, sol eleştirmenler övgü yarışına girdiler. Övgülerin çoğu ters, yanlış yorumlara dayanıyordu. *Militan* dergisinden gelen iki gencin soruşturmalarına verdiğim yanıtta, hepsine değindim açıkyüreklilikle. Büyük bir kızgınlık, tepki yarattı "solcu" eleştirmenlerde. Onca övgüye borçluluk duyacağına, hiç görülmedik biçimde karşı çıkmış bir yazar bağışlanamazdı. Toplanıp hiçbir kitabım için yazı yazmamak konusunda karar almışlar. Olayı bana duyururken "Öyle bir enayilik ettin ki" diyen Fethi Naci'ye."Yaşamım boyu hangi gün 'enayilik' etmedim ki" dedim; "Daha da edeceğimden başka!" Böyle bir toplu karar almanın bir tür "cemaatçilik" olduğunu o gün de görmüştüm. "İmam"ları da rahmetli Fethi Naci kardeşimizdi! Sevdiğim biriydi aslında Naci. O davranışımı yaşamının sonuna kadar bağışlamadı. Küs gitti! Asıl sindiremediği, "Yazılan eleştirilerden en beğendiğiniz hangisi?" sorusuna onun değil bir başka yazarın adını vermem oldu sanırım. *Bir Gün Tek Başına* için sancağı açan oydu çünkü! Bu "cemaat" deyimi İslamcı kesim için kullanılıp durur: En ünlüsü Fethullah Gülen cemaati. Daha bir sürü islamcı cemaatlerden söz ediliyor. Aynı şey solda da var bugün. İyice bakarsanız görürsünüz: Siyasal parti olarak çıkan sol örgütlerin bile birçoğu, imamlara takılmış İslamcı cemaatlerden pek ayrı kurumlar değildir. Yapımızdan gelen bir yanı var; ayrı bir söyleşi konusu bu. Ancak bu solcu cemaatler, İslamcılar kadar tutarlı olamıyor. En "liberal" sosyal demokrat örgütte anarko-goşist birileri

çıkıyor. Çoğu kişi, teorik olarak tam yerinin bilincine varmamış çünkü; kendini tanımıyor daha. Bir de, solcu cemaatler sağdakiler gibi halka etkili değil; güçleri ancak birbirlerine yetiyor! Lenin'in "çocuk hastalığı" dediği "solculuk" akıl almaz çeşitlilikler gösterdi bizde. Türk Solu saçlı sakallı yaşa geldi, hâlâ kızamık dökenler var! (Bu B.Y.'ninki kızamığa benziyor!) Çocukluk hastalıklarının çok da bulaşıcı olduğu unutulmamalı. Konuşuyorduk; bu kızamıklıya yayın organında yer veren cemaatin imamı kim, dedim. "Aydın Çubukçu" dediler. İnanmadım. Dedim ya, enayiyimdir!

İkinci roman *Mavi Karanlık* "solcu" devinimlerin başladığı günlerde, bu çocuk hastalığı konusunda uyarı niteliğindeydi. Daha sonraki *Tek Kişilik Ölüm* yeni roman *Yalancı Tanıklar Kahvesi* gibi. "Genç solcu"lar arasında, içten içe tepkiler olduğunu söylediler. Ankara Mülkiyeliler salonunda, "Romanda Sinema, Sinemada Roman" konulu konuşmamda, bir genç adam o tepkiyi, pek de ipe sapa gelmez sözlerle dile getirdi. Biraz havayı germekten öte etki yapmadı. (İki yıl kadar sonra, Türkbükü'nde, bir lokantada karşılaştığımız o kişi özür diledi. Konuşmayı, kışkırtmalara uyarak yaptığını açıkladı, utanarak da ekledi ki, o saldırıya kalkıştığı gün romanı daha okumamış!)

Yeşilçam Dedikleri Türkiye çıktığında tüm Kemalist sol sinsi-açık karşıma dikildi. Solcu "entelektüel" görünümüyle küçük burjuvaların uyuzunu kaşıyan bir ilaç tekelinde tedirginlik yaratmıştı çünkü. İçten içe sürdürdüler bu tepkilerini. "Sanatsever solcu" patron, yıllar sonra bir lokalde saygısız bir sataşmaya kalkıştı; ağzının payını aldı.

Tek Kişilik Ölüm çıktığında Londra'da *Güven*'e çalışmaya başlamıştım. Bir kızgınlık patlaması yaratmış Türkiye'de. Günün keskin Maocularından bir hanımın yönetiminde çıkan *Sokak* adlı dergi, ilk sayısıydı sanırım, baştan sona bana ağır biçimde karalamayla donanmış. Hiç tanımadığı kişileri aklınca bana karşı savunarak verip veriştirmiş. Vedat Türkali denen

kişinin artık bu kitabıyla tek başına kalacağını da muştulamış! Tüm yazıları da imzasız! Sakladığı kimliğini el altından öğrendik. Kendisini "yakaladığımı!" iki satır yazıyla bildirdim. Hiç ses çıkmadı. Başka bir solcu yaratık, dolaştığı Avrupa gezisinde genç çevrelere, Vedat Türkali diye birinin artık yaşamadığını, dolaşan ölü olduğunu yaymaya kalkmış. Payına düşeni aldı o da. (Türkiye'ye döndüğümde bir toplantıda karşılaştık. Sırıtarak elini uzattı. Çektim elimi, başımı çevirdim. Bu kadar adileşmeyi midem kaldırmazdı). Kitapçım, o günlerdeki dostum Cem Yayınevi sahibi Ali Uğur, "İyi ki burada değildin, saldırıya uğrardın" dedi. "Bu herifin kitaplarını basma" diye baskılara da kalkmış keskin solcular.

On yılı aşkın sürede bitirdiğim *Güven*, bir sürü serüvenden sonra yayımlanınca gene aynı keskin sol yaratıklar marifetlerini göstermekte gecikmediler. Bin iki yüz sayfalık, koca bir tarih içeren romanda, kafalarını kişilerin seks yaşamına takmışlardı. Umursamadım. Söz bana da düşmedi pek. Okurdan aldıkları tepki, –yayın organlarına mektup gönderenler de vardı– iyi ders oldu onlara. Türkiye bir yere gelmişti demek!

Sekse odaklanmış benzeri sataşma, altıncı romanım, *Kayıp Romanlar*'da da oldu. Bir "cemaat" dergisinden geldiği için onu da yanıtladımdı. Tipikti: Kitabımdaki İbret Dizisi'nde de yer verdim.

Yukarıda değindiğim *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'ne bu yollardan geldik.

B.Y.'nin roman-romancılık üzerine sıraladıkları, yanlışı, doğrusuyla, "bakın, ben neler biliyorum!" havasında çocuksu bir gösteriş yazısı. Bildiklerini sıralayınca öğrenmesi gereken ne çok şey olduğu da ortaya çıkıyor. Nasıl bir roman aradığı da belli değil. Kendi de bilmiyor olmalı. Aşağı yukarı yetmiş beş yıldır roman okurum. Roman yazma tutkusuyla dünya romanını, tüm çeşitliliği içinde tanıma uğraşım elli yılı aşar. Dar kafalı (sectaire) sol dönemimizde, Kafka, Proust, Faulkner türü yazarlara beğenimizi örtbas ediyorduk! Nazım, cezaevinden

Memet Fuat'a yazdığı mektuplarında, bu yazarlara karşı özellikle uyarır oğlunu! (Londra'da Nazım'ın cezaevi mektuplarını çevirmek için benimle konuşmaya gelen bir İngiliz kadın Türkoloğun bu mektubu çevirmemesi için elimden geleni yaptım. İyi izlenim bırakmazdı Nazım için; biz kaybederdik "Devrime yüreğinizden inanın, bildiğiniz gibi yaratın" demişti sonradan Nazım da). Ancak ben o bağnaz dönemde de küçümsenenlerden biri olan Dostoyevski'nin, toplumsal çelişkileri vurucu biçimde yansıtma ustalığına hayranlığımı saklamıyordum. Balzac, Stendhal, Tolstoy, Dickens, kimi edebiyat kitaplarında "romantik realistler" diye geçen yazarlardır. Roman kahramanları olağanüstüdürler. Tam karşıtlıklar içinde var olurlar. Yaşadıkları toplumdaki insan ilişkilerini, en can alıcı noktalarından, kapsamlı biçimde yansıtırlar. Sınıflı toplumdaki kişinin çatışmalı dünyası ortaya serilir. O yönteme yakınlık duyarım. Onu izleyen "realizm" döneminde, Maupassant, Gonkur'lar, özellikle Flaubert, natüralizmi ile Zola (Romanın emekçilere yönelmesi) bugünkü romanın biçimlenmesinde etkili yapıtlar bırakmışlardır. Gorki'den, Şolohov'tan Marcuse'li Güney Amerikan romanına koca bir roman dünyası var bugün. Bir günler Stendhal, Dostoyevski vurgunuydum. Son yıllarda Saramago elimden, dilimden düşmüyor. Dünyası geniş, imge gücü çarpıcı, ilerici, usta bir yazar. Nobel verdiler. Aslında Nobel'i aşan bir yazar. Ancak beni asıl çarpan, beklemediğim biçimde karşılaştığım Peter Weiss'in *Direnmenin Estetiği* romanı oldu. Çoklarına okuttum. Beni sevenler okusun!! Tüm çağların kocaman atlasında gezdirsin sizi roman. Neler de öğreterek...

Öyle çekici konular ki, hani tutmayın beni dedikleri! Uzun gemi yolculuklarıyla Kudüs'e "hac"ca gidenleri eğlendirmek için, dinsel öyküler anlatan kişilerle başlamış roman. Bizdeki meddahlar gibi: Tek kişilik anlatılar. Matbaacılıkla birlikte yazılı anlatılar piyasası oluşup da halk yığınlarının ilgisi artınca da roman yazarlığı meslek olmuş. Gelişmiş burjuvaziyle birlikte roman da soyluların ayrıcalığından kurtulup halk yığınları-

nın ilgisine odaklanmış. Yazarları, okur desteğiyle ayakta tutan kocaman romanlar yazılmış. Romantizmde *Sefiller* yaratılmış. Sonunda *Pardayanlar*'a kadar düşmüş. Teknolojik gelişmeyle zaman hızlanınca kişilerin öyle çok uzun kitaplar okumaya vakitleri de sabırları da kalmamış. Birkaç yüz sayfanın üzerinde roman yazılmaz artık demeğe başlamış eski büyüklerimiz! İki yüz sayfanın bana yetmeyeceğini bildiğim için romana başlarken önce bu "Gordion Düğümü"nü nasıl çözeceğiz diye düşünmeğe başlamıştım. Yıllardır sinemada çalışıyordum. Yığınların ilgisini canlı tutmaktaki gizini sorguladım bir süre. Bir sürü etken vardı. Romanda kullanılamaz mıydı bu öğeler? Gordiyon'u çözmenin en etkili silahı sinema kılıcıydı çünkü. Kafayı buna taktım. Bulduklarım denemeğe değerdi. *Bir Gün Tek Başına, Milliyet* armağanını kazanıp da baskıya gireceği günler, benimle söyleşi yapan Zeynep Oral, "Dokuz yüzü aşkın sayfa?" dedi. Evet, çok uzundu. "İlk elli sayfayı okuyan, tüm romanı okuyacak" dedim. Yüzüm kara çıkmadı. *Bir Gün Tek Başına*'nın baskısı geçen yıl 600 bin'i aştı deniyordu. Korsanların neler götürdüğü bilinmiyor. Romanlarımı okuyanlar, anlatılanları seyrettiklerini söylerler. Nasıl oluyordu bu? Sinemada "illüzyon" ağır basar. Oysa ben, göz bağcı değil, tersine, uyandırıcı, büyüyü bozan, göz açıcı, "non-illüzionistik bir yöntem peşindeydim. Okurun, bir "katarsis"le gevşemesini değil çevresine dipdiri kafasıyla bakarak bilinçlenmesini istiyordum. Eğlence öğesinin desteğiyle sevilerek de okunmalıydı. Yığınları sömürmeye yönelik endüstri sinemasının uyutup para almaktan başka derdi yoktu. ("Epik" "non-illüzyonistik" sinema yapmak kolay değildir aslında. Brecht'in uğraşları sonuçsuz kaldı. Romanda ne olacaktı peki?

Sanatın üç başlı yapısının somut göstergesidir sinema: 1- Yapıtı yaratanın açısı. 2- Yapıtın taşıdıkları. 3- Seyirci. Bu üçlü, çatışmalı birlik içinde vardır film seyirinde. Bunu uyguladım önce. Üç tekil şahıs (ben, sen, o) kipleriyle anlatılan romanda, kiplerin değişimi alıcının yer değiştirmesi gibi, zaman aşımı

duygusunun yanı sıra devinim yaratmış, üç açıdan (Çoğunda perdede seyrettiklerine kaptırarak, yönetmenin anlattıklarını bir ölçüde algılayarak, olayları yeri geldi mi kendi açısından yargılayarak) bakan okur etkin biçimde uyanık tutmuştur. Konuşmalar da, özellikle devinimli olayların anlatısı sırasında akımı kesmeyen "elliptique" sinema diyaloglarıdır. Sinema anlatımında devinimli akımı sağlayan bir başka öğe, "Second (side) story'lerle gelişen main story'nin dengeli kurgu içinde devinimine dayalı yapısı da romanın kolay okunmasında önemli etkenlerden biridir... vb. Biçemde bir yenilikti bu. Çok kişili dönem romanları olmaları gereği tekdüze değil, iç içe öykülü, çok katmanlı, çoksesli, tüm alana ışık tutan romandı yapmaya çalıştığım. İstenen sonuca da vardım sanıyorum. Bu romanları sürekli okuyarak dünya görüşünü oluşturmuş çok sayıda okurum var bugün. Bu romanları okurken, seyrediyoruz, der hemen bütün okurlar. Her türden kişileri etkileyecek yoldu bu.

Özetle: Bir; romanlarımı, tüm öteki yapıtlarım gibi emekçi yığınların tarihsel doğruluktaki kavgaları için yazarım. İnsanın kurtuluş yoludur bu. Sanat alanında en güzeli yaratmanın çabasını gösteririm elimden geldiğince

İki; gerçek aydınları severim, sayarım. Onlardan öğrenirim. Gerektiğinde dayanışma yaparım. Seçkinci ayrıcalık kuruntusuna kapılanlara dayanamam.

Üç; sömürü dünyasıyla ortak yaşamadığım, ekmeğimi emeğimle, okur yığınlarının desteğiyle kazandığım için mutluyum.

Dört; bu kirli düzende egemen erke baş eğenlerden nefret ederim.

Değişmeyen anayasam bu benim.

Sırada bekleyen B.Y'ye gelelim. Okuduğundan ne anladığı belli olmayan bu kişinin aklınca soldan vurmak için, Nazım'dan alıntısı da kurnazlığına yaramamış. Kemal Tahir'e yapılmış o uyarı, romanın alfabetik kurallarına dayanır. Vedat Türkali ro-

manlarından hiçbiri için geçerli sayılmaz. Bu konuda tanıklık edecek, bu işin uzmanı, estetik zevk taşıyan namuslu bir dolu kişi de var bu ülkede. Uzman olmak da gerekmez. Tekdüze değil, çok katmanlı bir romanla karşılaştığını sıradan okur da anlar hemen. Yanılgıya düşülme olasılığı yaratabilecek kimi özelliklerine, kötü niyetli olmayan okuru göz önüne alarak değinmekte yarar var belki.

Vedat Türkali'nin yedi romanında yapılmak istenen şey; Türk toplumunun 20. yüzyıl boyunca yaşadığı serüveni, özellikle "kıstırılmış kişi" olarak hemen her tarihsel aşamada acılara yazgılı kılınmış emekçi sınıfın devrimcilerini, insan yapılarılarıyla doğru biçimde yansıtıp geçmişten kalan devrimci kalıtın unutulmasını önlemektir. Yığınların devrim bilincine kavuşmaları devrimci bellekle oluşur. Egemen güçlerin, yadsımalarla, karalamalarla, yasaklarla oluşmasını engellemeye çalıştığı bu belleği yaşatmak sanatsal bir sorumluluktur. Estetik güzellik ölçülerine en uygun biçimde üretilmiş güzel sanat yapıtlarıyla olur bu da. Cılız, zevksiz düzeydeki propaganda ürünleriyle değil.

Romanlarımı okuyan biri, Türk toplumunun, 12 Eylül 1980'e kadar birbirini izleyen aşamalarındaki olayları gerçek tarihsel boyutlarıyla kavrayabilir. Koca bir yüzyıl içinde türlü günlerde, türlü çevrelerde var olmuş devrimci kişiler roman ülkelerinde yaşamaya başladılar mı, akrabalık bağları oluşur bir tür. Büyük ustaların, Balzac'ın, Dostoyevski'nin, Proust'un, Faulkner'in romanlarında da görülür bu. Ayrı tipik karakterler yaratma zorunluğu konuşulurken şu da göz önünde tutulmalıdır: Emekçi sınıf devrimcilerinin ortak yanları öylesine ağır basar ki, romandaki kişilerin ayrı yan çizgileri okurun gözünden kolayca kaçabilir. Kimi okurda da konuların, kişilerin benzer yanları ağır basabilir. Oysa hepsi ortak, benzer yanları olan ayrı tipik karakterlerdir. Öyle olmasaydı, kırk yıla yakın bir süreden beri çıkan her Türkali romanının, bir sürü engellemeğe karşın, hem halk hem aydınlarca beğeniyle okunması,

izlenmesi nasıl gerçekleşebilirdi? B.Y.'nin dediği gibi bu başarıyı romanların çekici adlarına bağlamak, ne dersiniz, akıl işi midir!

Uzun yıllar yaşadığım, birlikte devrimci kavga yürüttüğüm çevrelerde edinip öğrendiklerim, tarihsel önemde deneme, bilgi sağladı. Başta Komintern arşivlerinde olmak üzere çeşitli kaynaklarda uzun araştırmalarla öğrendiklerimi geliştirmeğe çalıştım. On altı yaşından bu yana da sanat, edebiyat tutkunuyum. Bugünkü devrimci kuşakların yaşamadığı, bilmediği, bilemeyeceği gerçekleri yansıtıp birikim yaratma konusunda, sanat olanaklarından yararlanmak için elimden geldiğince uğraş gösterdim. Geçmişten gelen devrimci kalıtı tanıtıp korumaya çalıştım. Kimseden madalya beklemedim. Ama terbiyesizce saldırı da beklemiyordum doğrusu. Nasıl belli değil mi, enayi olduğum!

Tüm yaşamım boyu gördüklerim bir yana, *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nin olup bittiği yılları, 12 Mart, 12 Eylül dönemlerini yüreği kan ağlayarak, en yakınlarının ölüm tehditleriyle derin kaygılar içinde yaşamışlardan biriyim. İki söz söylemek geliyor içimden bu B.Y.'ye: Nice karanlık oyunların sürdüğü, ne duruma getirildiğini açıkça gördüğümüz bugünün Türkiye'sinde "sol"un içler acısı durumuyla daha iyi kavranan geçmişteki kanlı bir dönemi, önemli bir boyutuyla ortaya koyma çabasındaki bir yapıta, yazarına, bu kızgınlığın, nefretin nereden kaynaklanıyor? Gerçekler salt süslü yiğitlik masallarıyla çarpıtılırsa, gereğinde aynı rezil, kanlı oyunların yinelenme olasılığıyla -görevli değilsen- ne kazanırsın? Bağışla ince sosyalist yoldaş, akla bunlar da geliyor! Kafası sağlıklı çalışan bir sürü değerli kişi söylenenleri doğru kavradı da senin bu davranışın neden? (Genç bir sosyaliste(?) karşı bunları söylemek zorunda bırakıldığım için nasıl üzüldüğümü nereden bileceksin?) Devrimci ağızla ortaya attıkların geri bir estetik yanıltma, kandırma. Politik tavrın daha da sorunlu. Aynı çiçekten arı bal alır, yılan da zehir! Senin becerin de bu demek.

"İslamtalizm" "Kürdiyantalizm" diye dalgasını da geçmiş kızamıklı yoldaş! Tüm olup bitenleri kavrayıp doğru değerlendirebilmişsek, bunun aslında "Devletyantalizm!" olduğunu hiç değilse sezmemek aptallık olur. Kimin ürettiği bilinmez bu yaratığa bizim İnek Şaban'dan bir mektup var. Sözü bitirirken onu da iletelim de üstümüzde kalmasın!

"Devletyantalist meydan kabadayısı B.Y.!

Yazında sözünü ettiğin İnek Şaban'lardan biri olarak bir fıkra anlatayım dedim. Çok eskilerde Kumkapı'daki Ermeni balıkçılar denizde çalışırlarken kızdılar mı birbirlerinin ağzına, gözüne etmedik sövgü bırakmazlarmış. Bu gavurlar, Allah'ın yarattığı kutsal organlara nasıl böyle söverler diye tepki başlayınca, padişah çok ağır cezalarla yasaklamış bunu. Alışkanlıklarından bir türlü kurtulamayan balıkçılar şöyle seslenir olmuşlar: Agop, ağzını öpeyim! Ka agnoorsun ya!.."

Keskin devrimci Devletyan yoldaş! Tüm eski solcu İnek Şaban amcaların, senin o bulunmaz cevahirler yumurtlayan parlak zihinli beynini sevsinler emi! Beynine şifa olur belki de!

Solcu Amcalar'dan,

"İnek Şaban".

TARTIŞMAYA BEŞ KALA*

Çıkan kısmın özeti: Bu satırlara vesile olan tartışma *Evrensel Kültür* dergisinin Haziran 2009 sayısı için hazırladığım, Vedat Türkali'nin son romanı *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'ni konu alan " 'Tatsız Olaylar'ın Yalancı Tanığı" başlıklı eleştiriyle başladı. Türkali bu yazıya *Varlık*'ın Ağustos 2009 sayısında "Yalancının Yalancısı" başlıklı bir yazıyla oldukça sert bir cevap verdi. Bazı gazetelerde tartışmaya dair yazılar çıktı,** e-posta adresime ve *Evrensel Kültür*'e çeşitli "cevap" yazıları gönderildi.

Şunu hemen söylemek gerekiyor galiba: Usul açısından bu tartışmanın başladığı yerde devam etmesi gerekirdi. Benim açımdan öyle de olacak ve Türkali'nin yazısına dair asıl ayrıntılı cevabım *Evrensel Kültür*'ün Eylül 2009 sayısında yayımlanacak. Fakat Türkali'nin *Varlık*'ta yayımlanan yazısı kişisel hakaretler ve söylediklerime dair pek çok yanlış anlama/çar-

* Barış Yıldırım, *Varlık*, Eylül 2009.

** Olkan Özyurt, "Yalancı tanıklık tartışması" *Sabah*, 4 Ağustos 2009, (http://getir.net/tqh); Bülent Usta, "Sis Perdesi" *BirGün*, 5 Ağustos 2009, (http://getir.net/hur).

pıtma içeriyordu. İşin bana dair, "kişisel" kısmını kendi içimde halledebilir ve 90'ında bir yoldaşın hakaretlerini yutkunabilirim, ama sözün de bir kişiliği var ve bu kişilik, en çok da söylemediği şeyler söylenmiş gibi yapıldığında zedeleniyor.

Yazının devamı açısından gerekli bir açıklama daha yapıp bu sıkıcı peşrev faslını bitireceğim: Türkali nedense romanının adını *YTK* olarak kısalttığıma öfkelenmiş, bunu adeta bir tür küçümseme sanmış, karşılık olarak da benim adımı yazısının bütünü boyunca "B.Y." diye yazmış. Uzun eser isimlerinin kısaltılması gerek akademik gerek devrimci yazım geleneklerinde sıkça başvurulan bir usuldür. Hatta pek çok kitabın başında hangi eserin ne şekilde kısaltıldığının listesi bulunur. Türkali'nin de kendini dahil ettiği Marksist-Leninist gelenek, örneğin Lenin'in ulusal sorun hakkındaki ünlü eserini *UKKTH* diye kısaltır. Aynı gelenekten gelen biri olarak Türkali'nin bu konuyu böylesine yanlış anlaması çok tuhaf. Benim adıma gelince, isteyen istediği gibi yazabilir, gücenmem. Kaldı ki ben imzamı bile B.Y. diye atarım. *Varlık* editörlerine rica ediyorum, bu yazıda imza olarak B.Y. kullansınlar da böylesine kıytırık meseleler bir daha eleştiri konusu olmasın. Fakat ben Türkali'nin duyarlılığına saygı göstermeye çalışacak ve bu yazıda *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nden bahsederken baş harfi büyük ve eğik yazıyla *Roman* diyeceğim.

Türkali Usta'nın "Yalancının Yalancısı" yazısı bana "cevap" olarak yazılmış izlenimi verse de büyük ölçüde iki mantık hatasından mustarip: Bunlardan biri benim kişiliğim üzerinden, kim olduğum da bilinmediği için kişiliğime dair birtakım yalan yanlış spekülasyonlar üzerinden *ad hominem* saldırılar; diğeri ise benim söylemediğim şeyleri söylemişim gibi göstererek gölge boksu yapmalar, "saman kukla" yakma törenleri. Bunca zamandır öğrendiğim bir şey var, bu diyarda argümanına argümanla yanıt almak deveyle hendekli maraton kazanmaktan daha zor. Altı dergi sayfasını olur ya söylediğim bazı şeylere bir yanıt verilmiştir diye dikkatle okudum, fakat maa-

lesef dişe dokunur bir şey bulamadım. Ama ilgili ilgisiz pek çok konuda birtakım mütalaalar buldum ki bunlarla ne yapacağım konusunda bir fikrim yok, çünkü Türkali saati tartışmaya beş kala durduruyor ve ben sandığı başka biriyle atışmaya başlıyor.*

Türkali beni Emeğin Partisi üyesi ya da EMEP adına konuşan biri sanıyor. *Evrensel Kültür* dergisinde ve *Evrensel* gazetesinde yazıyorum diye başkaları da bu kestirme ve yanlış sonuca ulaşmıştı (oysa başka yerlere de yazıyorum). Birinde bu konuyla ilgili zorunlu bir açıklama yapmak zorunda kalmıştım.** Ama Türkali'nin, benim o gelenekle ilgim olmadığm anlamak için o yazıyı ya da diğer yazılarımı okumasına gerek yoktu. Onca atıp tuttuğu 80 öncesinin devrimci hareketlerinin tespitleri konusunda birazcık bilgi sahibi olsa ve benim, romanına getirdiğim eleştiriyi biraz dikkatli okusa orada bu yanılgıya düşmesini önleyecek ipuçlarını bulurdu. Burada o ipuçlarından bahsetmiyor ve meraklısına bırakıyorum, zira gerçekten meraklısı dışında kimseyi ilgilendirmeyen bir şey benim politik-ideolojik çizgim ve üstelik hangi harekete yakın olursam olayım bu benim *Roman*'a getirdiğim eleştirileri doğru ya da yanlış kılmaz.

Bu arada EMEP'in yanı sıra "karanlık güçler"le de bağlantılı olduğumu öğrendim. Altı üstü bir roman eleştirisinden böylesi bir komplo teorisi çıkarmak, onu da şu demode "karanlık güçler" edebiyatıyla yapmak için insanın ya çok yüzeysel ya çok öfkeli olması gerekiyor. İlki olmadığına eminim, fakat ikincisini de yersiz buluyorum.

Türkali'nin yazısı karalama ve hakaretlerle bezeli. Yalçın Küçüklüğe özendiğim mi kalmış, körlüğüm mü, kızamık döktüğüm mü? Sonunda hızını alamamış, "senin beynine sıçayım"

* Bu yazının başlığı, esinini eleştirmen Bedreddin Cömert'in *Eleştiriye Beş Kala*'sından aldı.

** "Zorunlu açıklama ya da 'Hey, ben buradayım!..' " *Evrensel*, 20 Temmuz 2009 (http://getir.net/tqi).

manasına gelecek laflar etmiş. Nedense bunu da dosdoğru dememiş, *Roman*'ında anlattıklarına benzeyen tatsız tuzsuz bir fıkrayla ima etme yolunu seçmiş. Aslında hiç gerek yok. Benden Türkali Usta'ya izin, edebiyat dergilerinin midesinin kaldırabileceği her tür küfrü edebilir bana, herhangi bir mahkemeye falan başvuracak değilim. Zaten yaşa saygı böyle meselelerde gerekir, devrimci geçmişi karalayan yaşlı yoldaşların kötü romanlarına karşı sözümüzü sakınmak için değil. Kaldı ki Türkali'nin küfür etme üslubu, örneğin "Bu meclisin yarısı geri zekâlı değildir," sözündeki zarafetin de zekânın da yanına yaklaşamıyor. İyisi mi düpedüz desin diyeceğini.

İşin kişisel kısmı için bu kadarı yetsin. Dedim ya, asıl önemli kısım bana söylenenler değil. Türkali'nin *Roman*'ın içeriğine ve biçimine getirdiğim eleştirilere verdiği "cevap"ları burada yalnızca ana hatlarıyla değerlendireceğim. Ayrıntılar, *Evrensel Kültür*'deki yazıya kalsın.

İçerik hakkında söylediklerime "cevap" örneğin *Sabah* gazetesinin de öne çıkardığı şu düşünce çevresinde dolaşıyor. "Gerçek devrimci yazarlık, acılarla dolu bir tarih aşamasından salt kahramanlıkları kutsayan 'töre-şölen' yapıtları üretmek değildir". Bu nasıl bir yanlış anlamadır? Sanki, neden devrimcilerin kahramanlıklarını anlatmadı diye eleştirilmiş Türkali. Öncelikle ben bir okur ve bir sosyalist olarak kendisinden rica ediyorum, eğer aynı yüzeysel kişileştirmeyle ve başarısızca istiflenmiş olaylar dizisiyle devrimcileri övecekse, lütfen yapmasın. Çünkü bu daha tehlikeli olur. Başarısız bir edebi yapıt devrimciler hakkında "yalancı tanıklık" ediyorsa bununla başa çıkmak görece kolaydır. Birine kötülük yapmak istiyorsanız, onu göklere çıkaran kötü bir eser yazın. Lenin, "Tanrı bizi dostlarımızdan korusun, düşmanlarımızı biz hallederiz" diyen Rus atasözünü bunun için anıyordu.

Peki, ne oluyor da biz ne zaman devrimcileri anlatma adı altında politik karalamalara, başarısız kişileştirmelere, kurmaca istismarlarına, çoğu zaman da bunların hepsine başvuranla-

rı eleştirdiğimiz zaman bunlar sanki kendilerinden yüceltici satırlar bekliyormuşuz gibi davranıyorlar? Sosyalist edebiyatın en önemli eserleri arasında sosyalistleri, sosyalizmin uygulanmasındaki sorunları eleştiren eserler yer almıyor mu? Burada, özellikle 80 sonrası dönemde giydirilip kuşatılıp üzerine sosyalist gerçekçilik damgası yapıştırılan bir "saman kukla"nın etkisi olmalı. Bu edebiyattan tek satır okumamışlar bile bazı (dikkat: "bazı") sosyalist gerçekçilik teorisyenlerinin "olumlu kahraman" hakkındaki sözlerinin bu akımın bütününde kutsal kitap gibi benimsendiğini sanıyorlar. "Roman kahramanlarını 'örnek olumlu kişiler' olarak çizmek diye sanatsal bir kural da yoktur" demiş Türkali. Ha şu bilineydi! Yok böyle bir kural, sizden böyle bir şey isteyen de yok, üstelik kendi adıma hiç de tavsiye etmem. Kahramanları Muhsin gibi özelliksiz, renksiz, derinliksiz çizmek kadar "örnek olumlu kişiler" olarak çizmek de pek zavallı sonuçlar doğurur. Yazımda, 1980 öncesinin bütün devrimci profilinin o profili çok çok uzaktan teğet geçen bir Muhsin'le, üstelik karakter derinliği açısından mutfak tezgâhındaki bulaşık suyunun derinliğiyle kıyaslanabilecek bir Muhsin'le anlatma çabası eleştiriliyordu. Ama bundan "olumlu kahraman" istediğimiz sanılabilir diye de yarı şaka şu laflar edilmişti: "İsterse 1980 öncesi arka bahçelerinde çiçek açan balkabaklarının hikâyesini bile anlatabilir yazarlarımız. Kültür komiserliğimiz asla ve asla sosyalistlik olsun, gerçekçilik olsun, olumlu-olumsuz kahraman olsun, öyle reçete falan dayatmamaktadır. Ama balkabağının bazı hoş olmayan davranışları yüzünden faturayı devrimcilere kesmeye kalkarlarsa biraz arıza çıkarmaya da hakkımız olsun. Ne demeye elin faturası için elin bulaşığını yıkayalım?" Türkali'nin tutup Jdanov'dan falan bahsettiğine bakılırsa ne bu espri anlaşılmış ne de yazıda asıl olarak eleştirilenin ne olduğu.

Biçime yönelik getirdiğim eleştirilere "cevap"lar ise daha eğlenceli: Diyelim ki ben, *Roman* teksesli ve tek hat üzerinden mi ilerliyor, demişim, Türkali'nin buna yanıtı hazır: "Hayır,

ilerlemiyor". Açıkçası, bu bir argüman sayılmaz! Ya da birtakım roman ustalarının adını sıralayıp sıralayıp kendisine tanık gösteriyor: "Onlar da benim gibi yapıyor". Bu mudur? Ben de yedi sekiz tane saygın eleştirmen adı sıralayıp "Onlar da benim dediğimi diyor" desem bunu kanıttan mı sayacağız? Türkali Usta, *Roman*'da eleştirdiğim noktaların hiç de benim dediğim gibi olmadığını gösterebilse yahut sayıp döktüğü usta romancılarla kendisi arasında sağlam paralellikler kurup bunları örnekleriyle sergileyebilse bana cevap vermiş sayılırdı, böyle bir şey olmadığı için de bu yazıdaki bütün "cevap" sözcükleri tırnak içinde.

Son olarak Türkali Usta'nın anlamazlıktan geldiği bir hususa değinip *Varlık* sayfalarını işgalime son vereceğim. Yazıyı okuyan sanır ki ben Vedat Türkali'ye İnek Şaban ya da Hacivat demişim. Öyle ki yazısını "Solcu Amcalar'dan 'İnek Şaban' " diye imzalamış. Herhalde beni terbiyesizin teki olarak göstermek üzere tasarlanmış bu taktik adım, bir çarpıtmaya dayanıyor. Benim yazımdaki pasaj şu: "Bu vaazlar (Türkali'nin *Roman*'da dile getirdiği fikirler) kültürümüzde asıl olarak artık Hacivat ya da İnek Şaban kadar iyi bilinen bir tip olan 'eski solcu' tipinin ağzından sıkça duyduğumuz fikirlerdir". Burada söylenen şudur: Türkali, "eski solcu" tipinin ağzından konuşuyor. Birinin ağzından konuşmakla biri olmak ayrı şeylerdir. Hatta tanımları gereği ayrı olmak zorundadırlar. Sen A olacaksın ki B'nin ağzından konuşasın. Diyelim ki bir devlet muhalifi devletin ağzından konuşabilir. Bu onu devlet ajanı yapmaz. Türkali'ye İnek Şaban ya da Hacivat denmemiştir (Anadolu farsının bu iki saygın tipine karşı herhangi bir küçümseme duygusu beslemiyorum, o da ayrı mesele). Bu tipler kadar iyi bilinen bir tip olan "eski solcu" tipinin ağzından konuştuğu söylenmiştir ve burada "tip" sözcüğü drama teorisindeki anlamıyla kullanılmıştır.

Peki, nedir "eski solcu"luk? Bu tipin bir "öz"ü varsa bu en çok, sınıf düşmanının kendisine yönelttiği suçlamaları özeleş-

tiri olarak benimseyecek kadar onun ideolojik güdümü altına girme durumunda aranmalıdır. 12 Eylül'den beri kafanıza vura vura devrimci mücadele için "sağ-sol çatışması" denmiştir, "karanlık güçlerin oyunu" denmiştir, "sağcısı da solcusu da aynı, ikisi de terör" denmiştir ve siz artık buna inanmaya başlamışsınızdır. Bir zamanlar meydanlarda bağıra çağıra bu lafları eden zat şu anda Marmaris'te ressamcılık oynadığı için faşizmle bu söylemler arasındaki tarihsel ve ideolojik süreklilik bağı silikleşmiş, gözlerden yitmiştir. Tıpkı toprak altında uzun süre kaldıktan sonra fena halde patatese benzeyen bir el bombası gibi. Alıp sepetinize atabilirsiniz, onu kendinizin sanabilirsiniz, ama o neyse odur. Tıpkı oligarşinin devrimcilere getirdiği yukarıdaki türden suçlamalar gibi. Saygın ve deneyimli bir yoldaş onu özeleştiri sanıp romanının fikirler sepetine atsa da onlar egemen sınıfların malıdır ve yoldaşların ağzından bile söylenseler, o sınıflara hizmet ederler.

Türkali benim "1980'in yenilgi psikolojisini bütün ağırlığıyla omuzlarında taşıyan bir roman" tespitime, kendisinin yapmak istediğinin tam da bu olduğunu söyleyerek cevap vermiş. Belli ki "yenilgi psikolojisi"yle "yenilmiş olmanın bilinci"ni birbirine karıştırıyor Türkali. Yenilgi psikolojisi yenilgiye teslim olma durumudur. Yenilgi psikolojisini taşıyanlar Lenin'in "yeni baştan başlamak"* dediği şeyi yapamazlar. Özeleştiri yapmaz, pişmanlık gözyaşları dökerler. Zafer sarhoşluğu gibi yenilgi psikolojisi de devrimci tavırlar olamaz.

Ve ne bu hiddet bu celal? "Bir şeyler öğretmek için çırpınan öğretmene karşı, sınıftaki çocukları kışkırtmaya çalışan (...) saygısız bir öğrenci"ye benzetmiş beni Türkali. Biz öğretmene öğretmen olduğundan saygı duymayız Vedat Usta. Biz öğretmene, öğrettiklerinden ötürü saygı duyarız. Aristoteles'in Platon için dediğinden feyz alacak olursak, "Vedat Türkali'yi severiz, ama hakikati daha çok severiz". Eğer öğretmen bize hakikat diye faşizmin söylemlerini öğretiyorsa, bütün

* "Bir Siyaset Yazarının Notları" *Pravda*, No: 87.

"saygısız"lığımızla kalkar ve dersi sabote ederiz. Öğretmen yoldaşımızsa, hâlâ bizim safımızdaysa, kendisine karşı çıkan bu öğrencisini sever, fikirlerini, kendisinden çok daha deneyimsiz ve genç bir yoldaşının fikirleriyle sınamaktan gocunmaz. Eleştiri çoğu zaman övgüden daha iyidir. Zira, Eduardo Galeano'nun dediği gibi: "Alkışlara güvenmeyelim. Bizi kutlayanlar bazen bizi zararsız bulanlardır".*

* *Biz Hayır Diyoruz*, Metis Yayınları, 2008, s. 19.

AH KİMSELERİN VAKTİ YOK DURUP GERÇEĞE TANIKLIK ETMEYE*

Vedat Türkali'nin bana cevap yazdığını duyduğumda, ne yalan söyleyeyim, korktum.** Öyle ya, yılların yazı ustası, son romanına dair eleştiri yazımda ne boşluklar bulmuş olabilirdi.

* Barış Yıldırım, *Evrensel Kültür*, Eylül 2009.

** Çıkan kısmın özeti: Bu satırlara vesile olan tartışma *Evrensel Kültür* dergisinin Haziran 2009 sayısı için hazırladığım, Vedat Türkali'nin son romanı *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'ni konu alan " 'Tatsız Olaylar'ın Yalancı Tanığı" ("TOYT") başlıklı eleştiriyle başladı. Türkali bu yazıya *Varlık*'ın Ağustos 2009 sayısında "Yalancının Yalancısı" başlıklı bir yazıyla oldukça sert bir cevap verdi. Bazı gazetelerde tartışmaya dair yazılar çıktı (Olkan Özyurt, " 'Yalancı tanıklık' tartışması" *Sabah*, 4 Ağustos 2009, http://getir.net/tqh; Bülent Usta, "Sis Perdesi" *BirGün*, 5 Ağustos 2009, getir.net/hur), e-posta adresime ve *Evrensel Kültür*'e çeşitli "cevap" yazıları gönderildi. Usul açısından bu tartışmanın başladığı yerde, bu sayfalarda sürmesi gerek. Fakat Türkali'nin *Varlık*'ta yayımlanan yazısı kişisel hakaretler ve söylediklerime dair pek çok yanlış anlama/çarpıtma içerdiği için *Varlık*'ın Eylül 2009 sayısında konunun ana hatlarına değinen "Tartışmaya Beş Kala" isimli bir cevap yazısı yayımlanacak. O yazının kimi pasajları bu satırlarda tekrarlanacak, fakat burada, mümkün olduğunca, işin kişisel kısmı dışarıda bırakılarak edebi ve politik boyutlara yoğunlaşılacak.

Bizim köyün alışveriş merkezinde edebi dergiler reyonu biraz geç güncellendiği için (şaka tabi, bizim köyde bakkal bile yok) *Varlık*'ı bulup okumak için "uygar" değilse bile şehirleşmiş dünyaya dönmem gerekti. Elimdeki Marquez kitabını bir kenara atıp heyecanla yazıyı okumaya başladım. (Evet, inanması güç ama biz Stalinistler, Jdanov dışındaki yazarların kitaplarını da okuyoruz. Hatta Jdanov'u ayet ayet, pardon satır satır ezberlediğimiz için onu hiç okumuyoruz artık; muska yaptık, boynumuzda taşıyoruz).

Boşuna korkmuşum. Türkali'nin yazısında pek çok düşünce, yargı, tarih anlatımları, otobiyografi parçaları, kişisel hakaretler, kimin ileri sürdüğü konusunda hiçbir fikrim olmayan bazı görüşlere verilen "cevap"lar vardı, ama benim getirdiğim içeriksel, biçimsel ve politik eleştirilere karşı dişe dokunur bir cevap bulamadım.

Dergilerde dipnot okumanın ayrı bir eziyet olduğunu biliyorum, ama yukarıdaki ilk dipnotta belirttiğim üzere, "edepsiz, terbiyesiz, Yalçın Küçük özentisi, Fethi Naci tilmizi, kör, okuduğunu anlamayan, ne istediğini bilmeyen, kızamıklı, Devlet yan(lısı) meydan kabadayısı" demelerden tutalım da tatsız tuzsuz fıkraların arkasından bana "beynine sıçayım" diye küfretmelere varıncaya kadar uzanan kişisel saldırıları *Varlık* için hazırladığım yazıda bir parça ele aldım ve burada mümkün olduğunca yalayıp yutmaya çalışacağım. Bizim köyde büyükler küçüklere ağız dolusu küfreder, kimse de gücenip darılmaz. Zaten yaşa saygı böyle meselelerde gerekir, devrimci geçmişi karalayan yaşlı yoldaşların kötü romanlarına karşı sözümüzü sakınmak için değil.

Türkali'nin "Yalancının Yalancısı" başlıklı yazısından ilk öğrendiğim şey EMEP'li olduğumdu. Daha önce de duymuştum ama ihtimal vermemiştim, bu kez böyle önemli bir ismin ağzından duyunca iyice şüphelendim. Üye olduğum bütün yasal, yasadışı ve paramiliter örgütlerin (öyle ya, "karanlık güçler"le de ilişkim olduğu ima ediliyor) kartlarına baktım,

EMEP'inkini bulamadım. Nedir bu EMEP'in benden çektiği, bilmiyorum.*

Yazıdan ikinci öğrendiğim şey, Türkali Usta'nın romanının adını *YTK* olarak kısalttığıma öfkelenmiş olması. Bunu, nedense, bir tür küçümseme sanmış olacak ki karşılık olarak benim adımı yazısının bütünü boyunca B.Y. diye yazmış. Uzun eser isimlerinin kısaltılması gerek akademik gerek devrimci yazım geleneklerinde sıkça başvurulan bir usuldür. Benim adıma gelince, isteyen istediği gibi yazabilir, gücenmem. Yine de ben Usta'nın duyarlılığına saygı göstermeye çalışacak ve bu yazıda *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nden bahsederken büyük R ve eğik yazıyla *Roman* diyeceğim. *Evrensel Kültür*'ün Haziran sayısında yayımlanarak tartışma sürecini başlatan kendi yazımı ise "TOYT" olarak kısaltacağım; iznimle...

Etik mi dediniz?

Der ki Usta:

"B.Y.'nin açıklayamadığı başka bir sıkıntısı olmalı. Vedat Türkali'yi sanatta, edebiyatta yok saydırmak için üst düzeyde ustaca iş yürüten, devlet tetikçisi benzeri bir sürü entelektüel becerikli yetmedi ki, bir de bu çıktı şimdi!"

"Aşağı düzeyden bir beceriksiz" olduğuma yanmıyorum, ama Türkali kendisine beslediğim duygular konusunda bütünüyle yanılmış, ona yanıyorum. Okumamış olabilir, ama bir başka yerde, "Haramilerin saltanatını yıkacağız" dizesini bir pankart gibi devrimci hareketin tarihsel duvarına asmış biri**

---

* *Evrensel Kültür* dergisinde ve *Evrensel* gazetesinde yazıyorum diye başkaları da bu kestirme ve yanlış sonuca ulaşmıştı. Sonunda bu konuda bir yazı yazmak zorunda kaldım: "Zorunlu açıklama ya da 'Hey, ben buradayım!..' " *Evrensel*, 20 Temmuz 2009, (getir.net/tqi). Ama Türkali'nin, benim o gelenekle ilgim olmadığını anlamak için bu yazıyı ya da başka yazılarımı okumasına gerek yoktu. Onca atıp tuttuğu 80 öncesinin devrimci hareketlerinin tespitleri konusunda birazcık bilgi sahibi olsa ve benim, romanına getirdiğim eleştiriyi biraz dikkatli okusa orada bile bu yanılgıya düşmesini önleyecek yeterli ipucunu bulurdu.

** "Akademi ve biz" *Evrensel*, 25 Mayıs 2009, (getir.net/42k).

olarak selamlamıştım onu. Hayatım boyunca şiirle uğraştım, pek az şiiri ezberleme çabasına girdim ve bunlardan biri İstanbul'du. Bu tartışma vesilesiyle Usta'nın adı her geçtiğinde bu şiiri sadece Grup Baran-Onur Akın bestesinden tanıyan kaç kişiye "*Bir kadın yoldaş tanırdım/Bir yoldaş karısı/Cellatlara emir verildiği gün haramilerin sarayında/Gebeliğinin dokuzuncu ayında/Sırtında çok uzak bir köyden indirdi/otuz beş kiloluk sırrımızı/Zafer kanlı/Zafer kıpkırmızı!*" dizelerindeki güzelliği ve ustalığı tanıtmaya çalıştım, bilmiyorum.* Kendisine ve kendisiyle gıyabındaki muhabbetim şiirleriyle sınırlı değil. *Bir Gün Tek Başına*'yı okuduğumda lise öğrencisiydim. Sonraları bir şehirdışı üniversitesinde okurken yabancı bir evdeki konukluğuma, ilgi ve özenle okuduğum ama kayıtsız şartsız bir beğeni beslemediğim (zaten böyle bir beğeni kimin işine yarar ki?) Türkali romanları eşlik etmişti. Kara Çarşaflı Gelin filminin Sadık Gürbüz'lü, Adiloş Bebe'li finali, sokaklarında ateşe hazır panzerlerin devriye gezdiği bir kentte zihnime kazındığında ise çok daha küçüktüm; belki ortaokul öğrencisi. Kimseyi ilgilendirmeyen bu biyografik fragmanlardan bahsediyorum, çünkü Usta benim kişiliğimde kendisine garez besleyen birini görmüş. Oysa o yazıyı yazarken de şu sırada da içimde ona karşı sevgi, saygı ve muhabbetten başka pek bir şey yok.

Zaten böyle bir polemiğin başladığını duyar duymaz, annem, "Oğlum" demişti, "Türkali'yi üzme, o bizim idolümüz". (O size karşı böyle bir sevgi beslerken, siz yazınızda "muhterem validelerinin cenazesi" gibisinden münasebetsiz imalarda bulunasınız, oldu mu şimdi Usta?) Babamsa neredeyse bir asırlık bir ömrü sosyalizm mücadelesine adamış "bizden" bir yazara saygıda kusur etmemem için ayrıca uyardı. Aslında gerek de yoktu, çünkü iddia edildiğinin aksine ilk yazımda da "edep" ya da "terbiye" sınırlarını aşan tek bir yer bulunamaz.

* Dizeleri ezberimden yazıyorum ve basılı halleriyle karşılaştırmayacağım. Olası hatalar için Usta'dan şimdiden özür dilerim.

Dostları eleştirirken sözünü sakınmamak eski bir komünist gelenektir diye biliriz, ama nedense siyasi ve sanatsal bir eleştiriden birtakım "terbiyesizlik"ler çıkarılmış. Hatta ta Avrupalardan yazan biri beni etik olmamakla suçlamış. "Belli bir yaşın üstündeki yazarları eleştirmeyeceksin!" diye bir "koşulsuz buyruk" var da biz bilmiyoruz herhalde. Ne etiği bu, atalar edebiyatı etiği mi?

Herhalde "terbiyesizlik" suçlamalarının dayanaklarından biri, yazımdaki telmihler. Türkali'nin yazısını okuyan sanır ki ben ona İnek Şaban ya da Hacivat demiştim. Öyle ki yazısını "Solcu Amcalar'dan, 'İnek Şaban' " diye imzalamış. Büyük olasılıkla beni terbiyesizin teki olarak göstermek üzere tasarlanmış bu taktik adım, bir çarpıtmaya dayanıyor. Benim yazımdaki pasaj şu: "*Bu vaazlar kültürümüzde asıl olarak artık Hacivat ya da İnek Şaban kadar iyi bilinen bir tip olan 'eski solcu' tipinin ağzından sıkça duyduğumuz fikirlerdir*". Burada söylenen şudur: Türkali, "eski solcu" tipinin ağzından konuşuyor. Birinin ağzından konuşmakla biri olmak ayrı şeylerdir. Türkali'ye İnek Şaban ya da Hacivat denmemiştir (Anadolu farsmın bu iki saygın tipine karşı herhangi bir küçümseme duygusu beslemiyorum, o da ayrı mesele). Bu tipler kadar iyi bilinen bir tip olan "eski solcu" tipinin ağzından konuştuğu söylenmiştir ve burada "tip" sözcüğü drama teorisindeki anlamıyla kullanılmıştır.

Usta'nın (ve bazı başkalarının) bir diğer iddiası da benim yazımın "bir roman eleştirisinden öte" Türkali romancılığıyla "bir hesaplaşma" olduğu. Ben Türkali romanlarının başarısını sadece "romanların çekici adlarına bağla"mışım. Cevabını da bu varsayıma dayanarak, bütün romancılığını savunmak üzerine kurmuş. Oysa yazıda Türkali romancılığının geneli hakkında topu topu bir (rakamla 1) paragraf var o da şu cümleyle başlıyor: "*Burada Türkali romancılığının genel bir değerlendirmesini yapacak değiliz*". Sonra şu kişisel görüş ifade ediliyor: "*Bu satırların yazarı, kişisel olarak ve okuduğu kadarıyla, çokça*

adı geçen Bir Gün Tek Başına da dahil olmak üzere, bu romanların en başarılı yanlarının şık adları ve bu adlar çevresinde oluşturulan dönem romanı balesi olduğuna inanmaktadır". Zahiri izah edip durmaktan hicap duyuyorum ama, burada söylenen şudur: Ben yazarın *bazı* romanlarını okudum, *kişisel* bir kanaat edindim. Buna göre, Türkali romanlarının (*başka* başarılı yanları içinde) en başarılı yanları "şık adları ve bu adlar çevresinde oluşturulan dönem romanı halesi"dir. Burada hem roman adlarına bir övgü vardır –çünkü bir üst metin olarak eser adları da yazarlık becerisine dalalet eder, Türkali, sinemadan gelen iyi isim bulma yeteneğini kitap adlarında da konuşturuyor– hem de romanın diğer yanlarının bu başarı düzeyinin altında kaldığına dair bir eleştiri –elbette başka başarılı yanları da vardır, ama bu bir düzeylendirme meselesidir–. Bunca kayıt kuyut ve şart şurttan sonra izin verilsin de kişisel bir kanaatimi belirteyim.

Tartışmaya Beş Kala

Varlık için hazırlanan cevap yazısı, esinini Bedreddin Cömert'in kitabından alan bu başlığı taşıyordu. Çünkü Türkali saati tartışmaya beş kala durduruyor ve ben sandığı başka biriyle atışmaya, benim sandığı birtakım fikirlerle çekişmeye başlıyor. "Yalancının Yalancısı"nda çeşitli kategoriler altında toplamaya çalıştığım şu hamleler var: Hakaretler; ad hominem saldırılar; yanlış anlamalar; tartışma konusuyla alakasız ya da çok uzaktan alakalı mütalaalar; benim görüşlerimin yanlış anlaşılmış ya da anlatılmış versiyonlarına eleştiriler; ve son olarak, birtakım cevap kırıntıları.

Hakaretler konusunu bir kalem geçmiştik. Ad hominem argümanların, yani görüşlerime cevap vermek yerine benim kişiliğime saldırılar üzerinden akıl yürütmelerin de bir kısmına değindik. Bu kategoriye giren ilginç bir tutum daha var ama. Usta, kendisine daha önce getirilmiş eleştirileri sayıp dökerek benim eleştirilerimi onlarla ya da beni o eleştiricilerle bir tutu-

yor. Bunlardan Fethi Naci'yi savunmak ya da değerlendirmek bu yazının işi değil,* Türkali'yle arasında neler geçtiğini ilk kez Usta'nın yazısından öğrendim ayrıca. Ama hadi Fethi Naci'yle özdeşleştirildim diyelim. Bu yetmemiş bir de Devletyan olmuşum.** Çünkü devlet (tetikçileri) ona şimdiye kadar çok saldırmış. Ben de kendisini eleştiriyorum ya, onlardan biri oluyorum tabi otomatikman. "A beni eleştiriyor, B de beni eleştiriyor, demek ki A ve B aynı amaçlara hizmet ediyor" mantığı "düşmanımın düşmanı dostumdur" mantığı kadar nahoş ve boştur. Paris Komünü'ne gerici Fransız burjuvazisinin olduğu gibi Marx'ın da eleştirileri vardı, fakat farklı türlerden, farklı niyetlerle getirilmiş eleştirilerdi bunlar. Benim eleştirilerimin de devletin eleştirileriyle aynı motivasyonu ve (*veya* değil *ve*; çünkü bazen düşmanın bize eleştirileri arasında bile hakikat kırıntıları bulunabilir) içeriği taşıdığını göstermediği sürece Türkali'nin bu hamlesi karaçalmadan öteye geçmiyor.

Sonra bazı başka tatsız eleştiri öyküleri: Falanca gizli imzayla yazılar yazmış da Türkali de ona filanca tepkiyi göstermiş vs. Benim bunlardan anladığım tek şey şu: Bir gün bir yerde saygı ve sevgi duyduğum bu sosyalist yazarla karşılaşma şerefine ulaşır da elimi uzatırsam havada kalacak. Sebep? İşte orasını anlamadım. Sert bir eleştiri yazısı yazdım diye herhalde. Aslında Türkali öyle şeyler söylüyor ki eleştiriyi bir kurum olarak "gereksiz" ilan etmek gerekir. Misal: "*Tek doğru yol, ortaya*

---

* Ama kimi sanat çevrelerinin ona karşı duyduğu öfkenin, onun -elbette bazı yönleri eleştirilebilecek- kimi edebi tutumlarından ziyade hayatının sonuna dek sosyalizmi ve sosyalist sanatı savunmasından kaynaklandığından şüphe ediyorum.

** Yazının sonunda serbest çağrışımla "Devletyan, Devletyantalist, Devletyan yoldaş" vs gibi birtakım laflar ediyor Türkali. Tam da Ermeni balıkçılardan bahsettikten sonra bana Devletyan diye seslenmesinin, *Roman*'da da bu yazısında da örneğini gördüğümüz çalakalem, özensiz ve "ne yazsam gider"ci tutumdan değil de bir halkı aşağılama çabasından kaynaklandığını düşünmek bile istemem. Kendisi, adı ancak kısaltılarak telaffuz edilen benim gibi ölümlülere bu kadarcık özeni esirgeyebilir, ama bir sosyalist olarak, halklardan bahsederken daha dikkatli bir üslup benimsemesini rica etmek isterim.

güzel yapıt koymak; çıkmış yapıtları yalan yanlış bellediklerivle takır tukur değerlendirmeye kalkışmamak"mış. Türkali'nin bu sözleri, benim belledıklerimin nesinin yalan yanlış, eleştirilerimin neresinin takır tukur olduğu konusunda hiçbir kanıt sunamayan retorik kısmı dışarıda bırakırsak, asıl olarak şunu diyor: "Eleştirme, daha iyisini yaz". Kalemi yeni eline almış, yazdığı üç beş satırla başı dönmüş bir sanat heveslisi, eşe dosta okuttuğu metnine gelen bir eleştiriye bozulup böyle bir cevap verse belki görmezden gelinebilirdi. Ama Türkali'ye hiç yakışmıyor bu çapsız cevap.* Sanat tuhaf bir arabadır, yükü ağırlaştıkça ilerler, ama sadece üretilen sanat yapıtlarıyla değil o yapıtlara getirilen eleştirilerle de yüklemelidir onu. Yoksa bu arabanın yolcuları kendileri çalıp kendileri oynamaya başlar ki bağlama çalarken halay çekmeye çalışmış herkes bunun pek verimli bir sonuç doğurmadığına tanıklık edecektir.

Yanlış anlamalara somut bir örnek, benim yazdığım bir pasajı başka sözcüklerle aktarmaya çalışan şu cümle:

"B.Y.'nin anladığına göre ise, [*Roman*'ı] kavgaya hazırlanan birinin eline verir de 'sıkılmadan okutmayı başarırsak (...) biz de Marksizmin iki seksen musallada yattığına (...) Sınıfların o eski sınıflar olmadığına! (...) ve devrimin hayal gücü gelişmişlerin hezeyanı olduğuna...' deyip veriştirmek gerekir bu romana".

Anlatım bozukluğu yüzünden bu cümleyi tam olarak anladığımı iddia edemeyeceğim ama sonradan kendisinin ülkenin toplumsal yapısının "değiştiği"ni değil "değişmediği"ni savunduğunu belirtme ihtiyacı duyduğuna göre beni yanlış anlamış Usta. Benim cümlem şuydu:

"*Mücadeleye katılmaya hazırlanan birinin eline bu kitabı verip sıkılmadan sonuna kadar okutmayı başarırsak, en azından '80 öncesi ne hatalar yapıldı ne hatalar...' başlığı altında toplaya-*

* Ki mevzubahis yazım dışında tek satırımı okuduğunu sanmıyorum; mesela eserlerini takma adla Oksitanca yazan pek müthiş bir yazar olduğum ortaya çıksa getirdiğim eleştiriler doğru mu olacak?

bileceğimiz argüman setini tekrarlamaya gerek kalmaz; biz de Marksizmin iki seksen musallada yattığına, sınıfların o eski sınıflar olmadığına ve devrimin hayal gücü fazla gelişmiş zihinlerin bir hezeyanı olduğuna dair diğer argümanlara geçebiliriz".

Ben zaten bunun hemen ardından "Vedat Türkali, inanmış bir sosyalist olarak, bu sonunculara katılmayacaktır" demişim. Ama sanki ben bunu dememişim de bu sonuncular Türkali'nin has fikridir demişim gibi birtakım karışık cümlelerle bir şeyler anlatmaya başlıyor Usta. Tek bir örnek veremeden benim söylenenleri anlamadığımı iddia eden Usta, yazdıklarımı biraz dikkatli okusa keşke.

Bir başka yerde, benim bazı şeyleri sırf bildiklerimi göstermek için yazdığım söyleniyor. Bildiklerim o yazıda yazılanlarla sınırlı olsaydı kendime çok acırdım. Benim yazımdaki hangi referansın yersiz olduğunu göstermesini de çok isterdim doğrusu, çünkü ana konuyla doğrudan bağlantısı olmayan tek kelimemi bile örnek verebileceğinden epey kuşkuluyum.* Ama ben tartışma konusuyla alakasız ya da çok uzaktan alakalı mütaalalar konusunda Türkali'nin yazısının en az üçte birini örnek verebilirim. Edebiyat, senaryo ve tiyatro yazarlığı konusunda kendisine ait başarı öyküleri; senaryo tekniği konusunda bazı tartışılır fikirler; dünya roman tarihi ve büyük romancılar konusunda kişisel mütalaalar; roman sanatına yaptığını düşündüğü katkılar; cemaat nedir ne değildir üzerine birtakım fikirler vs. Elbette deneyimli edebiyatçımızın çeşitli konulardaki kanaatlerini duymaktan mutluluk duydum. Fakat

* Belli bir deneyimin üstündeki sanatçıların kendilerinden küçüklerin onlara getirdiği eleştirileri bilgiçlik, malumatfuruşluk vs. diye suçlamaları adetten galiba. Bir arkadaşım, Haluk Bilginer'in bir oyununa getirdiği eleştiriler yüzünden aynı suçlamaya maruz kalmıştı (http://getir.net/t4d). Galiba şunu demeye getiriyor bu sanatçılar: "Biz sizden daha deneyimliyiz, daha yaşlıyız, dolayısıyla sizin bize öğreteceğiniz bir şey olamaz". Hiç belli olmaz ustalar, hiç belli olmaz. Tek başına deneyimin bizi sürükleyebileceği yanlışlara hiç kimse değilse "Deneyciler" denen mekanik materyalistler tanıktır; deneyimden birtakım sonuçlar çıkaracak, asıl yetimiz olan aklın yaşta olmadığına ise atalarımız.

bunların pek azı bana yanıt içeriyor. Ben de mesela çok iyi beste ve haşlanmış sebze salatası yaparım (ciddiyim), lafını ediyor muyum? Etsem, benim eleştirim daha mı geçerli olacak?

Bir Kuklanın Gölgesiyle Boks

Ne zaman sosyalist sanattan bahsetsek gözlerini gözlerimize dikip arkamızda duran başka birilerine laf yetiştirmelerine alıştık. Türkali Usta da *görüşlerimin yanlış anlaşılmış ya da anlatılmış versiyonlarına* birtakım cevaplar veriyor. Benim düşüncelerimi eğip büküp bir kuklaya dolduruyor, sonra o kuklaya söylettiği saçma sapan sözleri –tabi kolayca– çürütüyor.*

"*Gerçek devrimci yazarlık, acılarla dolu bir tarih aşamasından salt kahramanlıkları kutsayan 'töre-şölen' yapıtları üretmek değil*"miş. Sanki neden devrimcilerin kahramanlıklarını anlatmadı diye eleştirilmiş Türkali. Öncelikle ben bir okur ve bir sosyalist olarak kendisinden rica ediyorum, eğer aynı yüzeysel kişileştirmeyle ve başarısızca istiflenmiş olaylar dizisiyle devrimcileri övecekse, lütfen yapmasın. "*Roman kahramanlarını 'örnek olumlu kişiler' olarak çizmek diye sanatsal bir kural da yok*"muş. Ha şu bilineydi! Yok böyle bir kural, sizden böyle bir şey isteyen de yok, üstelik kendi adıma hiç de tavsiye etmem. Kahramanları Muhsin gibi özelliksiz, renksiz, derinliksiz çizmek kadar "örnek olumlu kişiler" olarak çizmek de pek zavallı sonuçlar doğurur. Benim eleştirimde 1980 öncesinin bütün devrimci profilini o profili çok uzaktan teğet geçen bir Muhsin'le anlatma çabası eleştiriliyordu. Ama bundan "olum-

* Bu mantık hatasına gavur "Strawman" diyor. Burada bu teknik isimlere fazlaca atıf yaptığımın farkındayım, ama bu ülkede bir tartışamama sorunumuz var. Bu diyarda argümanına argümanla, hele mantıksal hatalardan azade bir argümanla yanıt almak deveyle hendekli maraton kazanmaktan daha zor. Bu türden "saman kukla" cevaplar Murat Uyurkulak'ın *Tol* romanına ve Alper Özcan'ın Sonbahar filmine dair getirdiğim eleştirilere de gelmişti. Biz ne zaman devrimcileri anlatma adı altında politik karalamalara, başarısız kişileştirmelere, kurmaca istismarlarına, çoğu zaman da bunların hepsine başvuranları eleştirdiğimiz zaman, sanki kendilerinden yüceltici satırlar bekliyormuşuz gibi davranıyorlar.

lu kahraman" istediğimiz sanılabilir diye de yarı şaka şu laflar edilmişti (Türkali'nin tutup Jdanov'dan falan bahsettiğine bakılırsa ne bu espri anlaşılmış ne de yazıda asıl olarak eleştirilenin ne olduğu).

"İsterse 1980 öncesi arka bahçelerinde çiçek açan balkabaklarının hikâyesini bile anlatabilir yazarlarımız. Kültür komiserliğimiz asla ve asla sosyalistlik olsun, gerçekçilik olsun, olumlu-olumsuz kahraman olsun, öyle reçete falan dayatmamaktadır. Ama balkabağının bazı hoş olmayan davranışları yüzünden faturayı devrimcilere kesmeye kalkarlarsa biraz arıza çıkarmaya da hakkımız olsun. Ne demeye elin faturası için elin bulaşığını yıkayalım?"

Türkali büyük puntolarla her yapıtında "salt bir düşüncenin kaba propagandasına değil, yapıtın şiir, sinema, tiyatro, roman-sanat niteliğine özenle bağlı kalmak için bütün titizliğiyle çaba gösterdi"ğini yazmış. Bir başka yerde yine büyük puntolarla eklemiş: Devrimci belleği yaşatmak "estetik güzellik ölçülerine en uygun biçimde üretilmiş sanat yapıtlarıyla olur. Cılız, zevksiz düzeydeki propaganda ürünleriyle değil". Herhalde olumlu kahraman önerdiğimiz sanıldığı gibi, estetik ve sanatsal değerden yoksun "kaba propaganda" önerdiğimiz de sanılmış. Sanat ve ajitasyon-propaganda arasındaki ilişki sorunu "böyle bir ilişki olamaz"cıların sandığı kadar "kaba" değil, üzerine daha derin düşünülmesi gereken estetik bir sorundur.* Fakat "TOYT"ta zaten böyle bir şey önerilmediği, hatta yazının yarısında *Roman* tam da bu estetik ve sanatsal başarıdan uzak olması nedeniyle eleştirildiği için şunu söylemekle yetinelim: Propaganda sadece sosyalizm lehine yapılan bir şey değildir ve *Roman*, 1980 öncesinin devrimci mücadelesi hakkında çoğunlukla devletin yaptığı karşı propagandanın epey "kaba" bir örneğini veriyor.

* Bu konumun bir boyutu, Karaburun Bilim Kongresi'ne (3-6 Eylül 2009) verdiğim "Bilgeliğin Üç Düzeyi ya da Slogan Edebiyatından Yana" başlıklı bildiride tartışıldı.

Türkali'nin yazısında bu "cevabımsı"lara ek olarak bazı *cevap kırıntıları* da var. Nazım Hikmet'in tanımına göre romanın hikâyeden farklı olarak birden fazla kalın hat barındırması gerekirken *Roman*'ın tek bir hat etrafında kurulmuş olduğunu söylemiştim. Türkali'nin ilk yorumu bunun "Nazım Usta'yı da tanıklığa zorlama kurnazlığı(!)" olduğunu söylemek. En yalınından kuramsal bir tartışma niye kurnazlık oluyor, hadi oldu, o parantez içindeki ünlem ne oluyor; anlamıyor ve artık kafa yormuyorum. Türkali'nin "cevabı":

"Okuduğundan ne anladığı belli olmayan bu kişinin aklınca soldan vurmak için, Nazım'dan alıntısı da kurnazlığına yaramamış. Kemal Tahir'e yapılmış o uyarı, romanın alfabetik kurallarına dayanır. Vedat Türkali romanlarından hiçbiri için geçerli sayılmaz. Bu konuda tanıklık edecek, bu işin uzmanı, estetik zevk taşıyan namuslu bir dolu kişi var bu ülkede. Uzman olmak da gerekmez. Tekdüze değil, çok katmanlı bir romanla karşılaştığını sıradan okur da anlar hemen".

Bu uzun alıntı, Türkali'nin yazısındaki bir nebze cevaba benzeyen yerlerin tipik bir örneği. Neler var bu pasajda: Temellendirilmemiş suçlamalar var: "okuduğundan anlamıyor, soldan vurmak istiyor, kurnaz vs". Cevap gibi durup da ne dediği belli olmayan fikirler var: "o uyarı romanın alfabetik kurallarına dayanır, benim romanlarım için geçerli değildir". Ne demek bu şimdi? Türkali bu kuralı aşmış yeni bir paradigmaya mı uyuyor yoksa "çok katmanlı"lıktan bahsettiğine göre bu kurala zaten uyduğunu mu söylüyor? Bu ikincisiyse, Nazım'ın sözlerinin katmanla bir alakası olmadığı gibi Türkali'nin katmanla ne kastettiği de belli değil. Son olarak da habire birilerinin tanıklığına başvurmalar var: "estetik zevk taşıyan, namuslu uzmanlar da sıradan okur da durumun hiç de benim dediğim gibi olmadığını anlar"mış. Fakat gariban tanıkların kim olduğu, ne zaman tanıklık ettikleri belli değil, belli olsa bile bana sağı solu tanık göstereceğine romanı üzerinden birtakım yanıtlar vermesi gerekmez mi?

Zaten teknik adı *argumentum ad populum* olan bu mantık bozukluğu bütün yazıya yayılmış durumda. Sürekli şöyle özetlenebilecek laflar duyuyoruz: "İyi niyetli okur" "her türden kişi" "eserlerim çok okundu, filmlerim reyting aldı, ödüller aldım" "şöyle övüldüm, böyle övüldüm". (Popülizmin daniskasını yaparken popülizme karşıyım demeyi de ihmal etmiyor ama). Bazen de eleştirilere karşılık "hayır öyle değil böyle"den ibaret şeyler söylüyor. Örnek mi? "Çok kişili dönem romanları olmaları gereği tekdüze değil, iç içe öykülü, çok katmanlı, çoksesli, tüm alana ışık tutan romandı yapmaya çalıştığım. İstenen sonuca da vardım sanıyorum". Kanıt? Öyle ya, tam da *Roman*, böyle olmadığı için eleştiriliyordu. Kanıt hazır: "*Bu romanları sürekli okuyarak dünya görüşünü oluşturmuş çok sayıda okurum var bugün. Bu romanları okurken seyrediyoruz, der hemen bütün okurlar*".

Bazen de tanık listesi az gelmiş olacak ki Balzac, Dolstoyevski gibi büyük yazarları tanık kürsüsüne çağırıyor. Gören de birtakım uzmanlar, sıradan okurlar ve edebiyatçılar sıraya girmiş benim eleştirilerime cevap yetiştiriyor sanır. Oysa yok öyle bir şey, Türkali'nin söylemi "Ona öyle demezler peynir ekmek yemezler" civarında. Kim demiyor kim yemiyor belli değil. Kaldı ki kim derse desin kim yerse yesin, bize ona öyle deyip demediklerini değil onun öyle olmadığını göstermesi gerekiyor. Bunun da tek yolu *Roman*'da eleştirdiğim noktaların hiç de benim dediğim gibi olmadığını gösterebilmek yahut sayıp döktüğü usta romancılarla kendisi arasında sağlam paralellikler kurup bunları örnekleriyle sergilemek olurdu.

Türkali Usta'nın hoşuna gitsin ya da gitmesin, bize *Roman*'da söylediklerinin önemli kısmı "eski solcu amcalar"ın söylediklerileyle aynı. Peki, kimdir "eski solcu?" Bu tipin bir "öz"ü varsa bu en çok, sınıf düşmanının kendisine yönelttiği suçlamaları özeleştiri olarak benimseyecek kadar onun ideolojik güdümü altına girme durumunda aranmalıdır. 12 Eylül'den beridir kafanıza vura vura devrimci mücadele için "sağ-sol çatışması"

denmiştir, "karanlık güçlerin oyunu" denmiştir, "sağcısı da solcusu da aynı, ikisi de terör" denmiştir ve siz artık buna inanmaya başlamışsınızdır. Bir zamanlar meydanlarda bağıra çağıra bu lafları eden zat şu anda Marmaris'te ressamcılık oynadığı için faşizmle bu söylemler arasındaki tarihsel ve ideolojik süreklilik bağı silikleşmiş, gözlerden yitmiştir. Tıpkı toprak altında uzun süre kaldıktan sonra fena halde patatese benzeyen bir el bombası gibi. Alıp sepetinize atabilirsiniz, onu kendinizin sanabilirsiniz, ama o neyse odur. Tıpkı oligarşinin devrimcilere getirdiği yukarıdaki türden suçlamalar gibi. Saygın ve deneyimli bir yoldaş onu özeleştiri sanıp romanının fikirler sepetine atsa da onlar egemen sınıfların malıdır ve yoldaşların ağzından bile söylenseler, o sınıflara hizmet ederler.

Türkali benim "1980'in yenilgi psikolojisini bütün ağırlığıyla omuzlarında taşıyan bir roman" tespitime kendisinin yapmak istediğinin tam da bu olduğunu söyleyerek cevap vermiş. Belli ki "yenilgi psikolojisi"yle "yenilmiş olmanın bilinci"ni birbirine karıştırıyor. Yenilgi psikolojisi yenilgiye teslim olma durumudur. Teslim olanlar özeleştiri yapmaz pişmanlık gözyaşları dökerler. Ne zafer sarhoşluğu ne yenilgi psikolojisi devrimci tavırlardır.

Ve ne bu hiddet bu celal? *"Bir şeyler öğretmek için çırpınan öğretmene karşı, sınıftaki çocukları kışkırtmaya çalışan (...) saygısız bir* öğrenci"ye benzetmiş beni Türkali. Biz öğretmene öğretmen olduğundan saygı duymayız Vedat Usta. Biz öğretmene, öğrettiklerinden ötürü saygı duyarız. Aristoteles'in Platon için dediğinden feyz alacak olursak, "Vedat Türkali'yi severiz, ama gerçeği daha çok severiz". Eğer öğretmen bize gerçek diye faşizmin söylemlerini öğretiyorsa, bütün "saygısız"lığımızla kalkar ve dersi sabote ederiz. Öğretmen, gerçekten yoldaşımızsa, kendisine karşı çıkan bu öğrencisini sever, fikirlerini kendisinden çok daha deneyimsiz ve genç bir yoldaşının fikirleriyle sınamaktan gocunmaz. Eleştiri çoğu zaman övgüden daha

iyidir. Zira, Galeano'nun dediği gibi: "*Alkışlara güvenmeyelim. Bizi kutlayanlar bazen bizi zararsız bulanlardır*".*

* *Biz Hayır Diyoruz*, Metis Yayınları, 2008, s. 19 (Galeano alıntılarına dikkatimi çeken Serap Özgür'e; yazı ismi konusunda fikir veren Ozan Yıldırım'a ve elbette, esin veren Gülten Akın'a; başta hocam Süreyya Karacabey olmak üzere değerli zamanlarını bu polemiği çeşitli boyutlarda takip etmeye ayıran tüm dostlara teşekkürler). *Evrensel Kültür* ve *Varlık* için hazırladığım iki yazıyı da okuyacak kadar ilgili okur bazı pasajların her ikisinde de tekrarlandığını görecek. Bu iki yazı birlikte hazırlandı ve her ikisi de dergilerden yalnızca birini takip eden okura tartışmayı ana hatlarıyla vermeyi amaçlıyor.

"TATSIZ OLAYLAR'IN YALANCI TANIĞI" YAZISINA YANIT*

Türkiye Cumhuriyeti'ni daha kundakta iken yaşamış Vedat Türkali. Ben de, devletin elinden kaçırdığı çocuklardan, seksen dönemi askeri darbesinin ağırlığını, sancılarını birçok cephede yaşamış, tanık olmuş binlerce kişiden yalnızca biriyim. Ve yetmişli yıllarda, tıpkı Barış Yıldırım'ın 2009'lu yıllarda hâlâ düşünebildiği gibi, mücadeleye katılacak neferleri okuttuğumuz kitaplardan müteşekkil ve sınırlı sananlarla büyüdüm. Daha iyi ve daha çok yönlü bir yol üzerinde düşünülmediği için eline kitaplar tutuşturulan ve neyse ki, hem o tutuşturulan kitaplardan hem okuduğu en kötü kitaptan bile mutlaka sorgulayan bir açıyla çıkabilenlerdenim.

Sinemadan edebiyata, sanatın her alanında, çarpık bir ekonomik taban üzerinde, sağlıklı bir sanatsal kurumlaşma olamayacağını, edebiyatın yerinin, böylesi bir yapıda ne olduğunu, ürettikleriyle, hayatın içinde duruşuyla, çok yönlü ve her anlamda Vedat Türkali aktardı benim kuşağımın belleğine. "12

* Deniz Keziban Çakıcı, Paris.

Eylül sürecini birinci elden yaşayan" biri olarak söylüyorum bunu. Solu, solun o süreçte neyi nasıl yaşadığını yine sola anlatma sorumluluğu duyan biri olarak söyleyeceğim söyleyeceklerimi de. Biz buradayız: Hâlâ solu sola anlatıp hayatın herhangi bir yerine bu anlamda maalesef henüz ışık tutamamışlar olarak. Ve solun, kutsanmış kahramanlıklar olarak sunulanlara gözü bağlı inanmışlığını, en çok da hatalarını tabulaştırmayı seven ve o tabulara tapınmayı iş edinen bağnazlığını, gerçek anlamda henüz sorgulayamamışlar olarak. Saklı ve ağır bir tarih sürecinin birinci elden tanıkları ve taşıyıcıları olarak.

"Tatsız Olaylar'ın Yalancı Tanığı" yazısını bir edebi eleştiri olarak algılamadığım için, söyleyeceklerim de herhangi bir edebi eleştiriye verilecek yanıtın sınırlarını maalesef aşacak.

Söz konusu yazıda algıladığım; birçok açıdan etik kurallar da ihlal edilerek, "bir sosyaliste cepheden saldırı"lmış ve solun tarihinin yapılan eleştiriyle çarpıtılmış olmasıdır. Yanıtım da ağırlıkla, bu çerçevede olacak.

Öncelikle, anlamak denilen şeyin bir bütünlük istediğini belirteyim. Dolayısıyla anlatmak denilen şey de, o anlamakla bire bir ilintilidir. Fikirlerimiz, kendimizi konumlandırdığımız yerler, önümüze koyduğumuz hedeflere ulaşmak için aldığımız yollar, siyasi renk ve eğilimlerimiz farklı, çeşitli olabilir. Bunların her biri için şu ya da bu düzeyde bir kişilik gelişimi gereklidir. Ülkemizin geçirdiği ve geçirmekte olduğu altüst oluşlarla sıkıca bağlantılı bu dediğim. Etiği, hele de kendisini eleştiri adı altında küfüre vuran, üretimi ve 90 yaşındaki sosyalistliğiyle hayatımıza hâlâ ışık tutan önemli bir değere hakaretlerle ele veren etiği, derin depresyon işaretleri verir derecede buluyorum. Kimilerinde kişilik gelişimi her anlamda bedavacılığın beslendiği bir ortam neyi gerektiriyorsa o yönlü bir seyir izliyor. Örgütlü veya örgütsüz, bazılarında ise eleştiri etiği

daha keskin bir şekilde ortadan yok oluyor. Ömrünün her adımında ve hâlâ ışığını ve üretimini sürdürme savaşı veren, özenle korunması gereken bir değer yok olursa, ne kazanmış olunacağını, doğrusu ben çok merak ediyorum? Vedat Türkali'yi roman kahramanları üzerinden ve onlarla özdeşleştirerek bırakın onun eylemini, daha da ötesinde samimi niyetini, 90 yıllık mücadelesini yok saymaya varacak kadar haddini aşan bir yaklaşımla, ulaşmak istediğiniz evrensel gerçeğe ulaşamazsınız. Yalnızca kendi gerçeğinize ulaşabilirsiniz. Üstelik ötekine bu tür bir haddini aşma, sen kimsin? Sen bu hayatın neresine ışık tutuyorsun? Ne yapmak istiyorsun? Nerede cesur nerede ödlektin? Nerede hain nerede dava adamıydın, hangi derin sistemin neresine hizmet ediyorsun vs gibi, bir yığın inciten soruyu yöneltme hakkı da verir.

Evet, B. Yıldırım'ın, "söylemesi gereken şeyler varsa dosdoğru söylemesi"ne kimsenin bir diyeceği yok. Ama herkesin kendi dediğinin doğruluğundan çok emin olduğu, dogmatik, faşizan bir yapıyla biçimlenmiş bir toplumda, kişinin doğru bildiği şeyleri dosdoğru söyleme üslubu çok önemlidir. B. Yıldırım'ın kendince saptadığı doğrular görecedir. Filistin sürecinden, Avrupa sürgünleri sürecine, Türkiye'nin 1960 sürecinden bugünlere hâlâ sınıfsal kökenlerinin ayak bağı trajedisiyle sol içinde yaşayıp giden bu "Muhsin tipleri" ile dolu her yanımız. Günümüzde de bunun tanığıyız. Tanığı olduğumuz şeyi saklı tutmamız ya da ille de kahramanlaştırarak sunmamız mı, tarihe doğru tanıklığı yapacak sanıyoruz? Şu görüş filan çizginin ya da şahsın. O halde herhangi bir nedenle öfke duyduğum bu çizginin ve bu şahsın görüşlerine peşinen cepheden saldırmalıyım gibi bir eğilimin, bilimsellikle bir ilişkisi olabilir mi? "Cüretin motoruna bunca gaz aldıktan sonra" B. Yıldırım'ın, o gazın tozu dumanı içinde net görebilmesi elbette güç olmuştur. Net görmesini beklemek de haksızlık olurdu doğrusu. Ötesi ve asıl, kendi gazında boğulduğu bu

yaklaşımla mı tarihe doğru tanıklık yapacak, bu da ayrı bir soru? Bilimsellikte engin bir kuşkuculuk vardır. Hele edebiyat, sosyal bilimler gibi, değişken ön tezlerle oluşturulan bilimlerde kuşkuculuğun yanında akışkanlık da söz konusu iken... Suçlama eğilimi ile hareket etmek, aynı zamanda ve önünde sonunda bir noktaya saplanıp kalmak demektir. Dogma kafaların akıbeti tarihi gerçeklik açısından da ortadadır. Şu anda bu ülkede yaşanan ve aşmaya çalışılan çok yönlü tıkanıklık da, yıllardır süren böylesi bir dogmanın sonucudur.

B. Yıldırım'ın dediği anlamda kurallara bağlı kalacaksak, eleştirinin ne olduğunu tanımlamakta fayda var diye düşünüyorum. Bir sanat veya düşünce eserinin zayıf ve güçlü yönlerini göz önüne alarak gerçek değerini belirleme amacıyla yapılan inceleme sonucunun yazısıdır.

Eleştiri, sanat eserlerini konu almasına rağmen kendisi bir sanat eseri değildir. Eleştirdiği sanat eserinin yerine kendini ikame etme gibi çokbilmiş bir ruh hali taşımaz ve taşımamalıdır. Bu ruh halinin tedavisi yazı içinde, o yazıyla değil, başka yerlerde yapılır. Eleştirinin bir etiği vardır. Ele aldığı ya da alacağı her türün bir sistemi ve kuralları olduğu gibi, eleştirmen de bunları ve doğuşları büyük ölçüde edebiyat akımlarına bağlı olan eleştiri yöntemlerini bilmek zorundadır. Örneğin, tarihi eleştiri yapacaksa; edebi eseri, yazarın hayatına bakarak, yetişme şartlarına ve devrin özelliklerine göre inceleme esasına dayanmalıdır. Bu eleştiri yönteminde eserden çok sanatçı önemlidir. Eser, buna bağlı olarak açıklanmaya çalışılır. Yani öncelikle, Vedat Türkali'nin doksan yıllık kişisel tarihini birer birer mercek altına alıp incelememiz gerekir. Sonrasında da, söz konusu edeceğimiz esere, o kişisel tarih kapsamında bakmamızı gerektirir bu yöntem.

"Burada Vedat Türkali romancılığının genel bir değerlendirmesini yapacak değiliz" deyip hemen ardından da, "*Bir Gün Tek Başına* da dahil olmak üzere bu romanların en başarılı yanlarının şık adları ve bu adlar çerçevesinde oluşturulan dö-

nem romanları halesi olduğuna inanıyorum" derken B.Y., gerçekten tarihi eleştirinin gereklerini yerine getirerek mi bunları söylemiştir? (Sanki Vedat Türkali bu ülkedeki birçoğu gibi özel bir pazarlama tekniği uyguluyor da, şık roman adlarıyla, dönem romanları halesi, yaratıyor. Eh pes, denir yani). Eğer tarihi eleştirinin gerekleri yerine getirilerek bunlar yazıldıysa, Yıldırım'ın bir çırpıda çöpe attığı 90 yıllık kişisel Vedat Türkali tarihi ışığında, *Bir Gün Tek Başına*'ya, diğer eserlere de, bakması gerekmiyor muydu? (Vedat Türkali'nin bir sinema emekçisi olarak Türkiye sinemasına ve tiyatrosuna katıkılarına hiç değinmiyorum).

Türkali'nin, benim belleğimin silinmeyecekleri arasına ilk katılışı; 27 Mayıs 1960'ın hemen öncesini sergileyen *Bir Gün Tek Başına* romanıyla oldu. Lise çağlarımdı. Önce 27 Mayıs 1960'ın ne demek olduğunu kavratarak. Sonra yan yana ve iç içe sıralanmış, betimlemelerden çok tanımlamalara dayanan birinci, ikinci ve üçüncü tekil kişi anlatımlarla dünümüze ve günümüze sorular, sorgulamalar taşıyarak. Ardından yazınımıza ikinci tekil kişi anlatıyı getirip, yepyeni bir boyut kazandırdığını fark ederek: Bu boyut; insana tarihsel gelişimi ve var olduğu bütün içinde canlı, olduğu gibi bakan ve okuru, sorgulayan bakış açısı olarak yapıtın içine katan bir boyuttu. Romanda birinci tekil kişi anlatı, dıştan izleyen bir açıyı oluşturuyordu.

— İkinci tekil kişi anlatı, hem tezat açılardan hem de roman kişilerini dışarıdan eleştirel olarak gören (sanki) yüzlerce, binlerce gözün oluşturduğu açılardı. Okur, okuyan olarak roman zamanının ve olayların reel anlamda dışındaydı. Romanı okuduğu reel zaman birimi içindeyse; zaman zaman kendinden bulduğu parçalara karşı subjektif, zaman zaman kendine yabancı bulduğu parçalara karşı objektifti. Ama bir de, ikinci tekil kişi anlatı yönteminin sorgulayan tutumuyla, doğrudan anlatıma katılandı.

— Üçüncü tekil kişiye gelince; anlatıcının açısını oluşturuyordu. Okur olarak sırtımızı arkaya yaslayıp yapıtı en dıştan görmeye çalıştığımızda; roman bütününün yanı sıra bizim de içinde olduğumuz, çok boyutlu şeffaf bir prizmada kendimizi izlediğimiz sanısı, sahicilik kazanıyordu. Asıl önemlisi; 27 Mayıs öncesi de, 12 Mart, 12 Eylül sonrası da ufak tefek değişiklerle ama varlığını sürdürerek günümüze değin uzanan roman kişileriyle okura ilettikleriydi. O kişiler ki; lise çağlarımın ardından hayatımın hemen her karesinde karşılaştığım, birlikte yaşamak durumunda kaldığım ve *Bir Gün Tek Başına*'dan tanıdığım, hayatın diyalektiğini kendileriyle anladığım kişilerdi. Nermin sözgelimi: Melekliğe büründükçe çirkinlik saçan, gülümsedikçe bir çukurun dibine çeken, sakınılası bir kötülük gibiydi. Ve Kenan; özgürlüğün sınıfsal bir temeli olduğu tarihsel gerçeğini, bir bağış değil hak olduğunu, sınıfsal yapısı gereği hep unutuveriyor. Ve romanda, tarihsel bilinçten yoksun "aydın" tipini sergiliyordu. Derme çatma ve köksüz bir bitki gibi duran yapısına da uygun olarak kaypaktı. Her şeyden önce kendine karşı ikiyüzlüydü. Yanlışlığını içten içe bilen ama söylemeyen. Kaygan bir zemindi Kenan'ı oluşturan. Güven vermeyen. Ben egosunun belirlediği bir yapı. Kuşku taşıyan, kuşkuyu taşıyan bir roman kişisiydi. Ancak kişisel açlıklarının getirip dayattığı buhranlarıyla yüz yüze geldiğinde, aslında toplumsal doğrular da olduğunu anımsıyordu. Ne kendinde ne de kendi dışında "nasıl" ve "niçin"i kavramayan, kavrayamayan. Bundan dolayı da, gizliden tehlike çanları çalan bir duyguyu taşıyordu kendine ve kendi dışına. Gizliden çalıyordu çanlar. Çünkü öteki yanıyla Kenan, sokakta karşılaşıvereceğimiz herhangi bir iyi insanın özelliklerini de taşıyordu: insanca, duygulu ve fedakârca. Tüm fedakârlığına rağmen içinde yaşadığı toplumun nabzını tutmaktan uzak, içinde yaşadığı topluma yabancıydı. Kendi tabularına hapsolmuştu. Bu yabancılığın yalnızlığıyla canına kıydığı günün ertesi, 27 Mayıs 1960'tı. Umutsuzluğun eleştirisi olarak yer etmişti belleğimde Kenan.

Bir Gün Tek Başına'nın umut taşıyıcıları ise; tarihsel gerçekliği bilince çıkarıp savaşan Hasan'lar, Günsel'ler, halkın içinden gelen, bilge tavrıyla romanda toplumun eleştirisini yapan, isabetli saptamalarıyla yön belirleyen Reşit Ataş'lardı. Yapaylığa düşmeden, daha ilk sayfalarda okuru yakalayıp hareket halindeki görüntülerin; bir tür filmin içine katan ve geçiştirerek okumaya izin vermeyen bir yazar, hayatıma katılıp yer etmişti orada. Ben, yazarın gerçekliği algılayışı ve yazarın görevinin ne olduğuna dair en önemli ilk sorularımı, *Bir Gün Tek Başına* romanında belirginleştirdim.

Aklıma geliveren bir diğer yapıt, *Yeşilçam Dedikleri Türkiye*'dir. Tekelci yapının kıskacında dışa bağımlı, aracı ve tefeciye zemin hazırlayan bir Türkiye sistemini ve aracı-tefeci elinde kalmış bir sinema yapısını sergileyip 70'lerden sonra yaşanan siyasal-toplumsal olayların, ölümcül çatışma ve çelişkilerin altını çiziyordu bu yapıtta. Bazen sınırsız özgürlük gibi görünenlerin aslında, sınırsız esirlik anlamına geldiğinin altını çizen bir eserdi.

Günün ve dünün sentezini yakalamak açısından hepimiz için özellikle de Türk Edebiyatı için yenilikler taşıyan düşüncelerinin, bizlere devrimci bir dinçliği taşıdığı kesindi. Yeşilçam ve Türkiye arasındaki ayrıca hayat ve sanat arasındaki kopukluk; diyaloglar ve herkesin kendi monologları üzerine kurularak aktarılmıştı. Teknik anlamda, edebi betimlerin olmadığı bir anlatıydı. Roman kişilerinin hayata bakış açılarıyla, davranışlarıyla, eylemleriyle belirsizlikten, anlaşılmazlıktan çıkıvermeleri, günlük yaşantının belirlediği kendilerine özgü hallerden sıyrılıp özel roman kişileri haline dönüşmeleri şaşırtıyordu okuru. Tipler aşılıp tipik karakterler yaratılmıştı. Olumsuzluğun olumluya dönüşümünü, akan zamanın hareketliliğinde insan dramıyla sergiliyordu yazar. Film kareleriydi zamanın içinde akan: Yapıtı yaratan insan, yapıtta yaşayan insan ve yapıtı algılayan insan üçgeninde, sinemanın insanı çok

çeşitli ve çelişkili yanlardan yakalayan gücünü, film kareleri halinde yakalayıp irdeleyebilmişti yazar. Sinema sanatının yazına taşınması gibi olağanüstü güç bir işi başarmış bu yazar ve bu ürün mü çöpe atılıyor B. Yıldırım tarafından?

Peki, dünyanın ve Türkiye'nin değişiminde kendine önemli bir misyon belirleyen TKP tarihini ve her şeyin asıl şeklini bulması için merakla, titizlikle kurcalanan genel tarihi sorgulayıp sorgulatarak değişime katkıda bulunan Vedat Türkali'yi, nereye koyuyor? –Çöpe.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'yi anlatan, bin iki yüz sayfalık; bir dönemin kapanışını ve yeni bir dönemin başlangıcını veren *Güven* romanını nereye istifledi? Toplumun tüm kesimlerinin ve bu kesimlerin her birinin görüşlerinin temsil edildiği muhteşem bir arena olan bu eseri ne yapıyor B.Y.? –Çöpe atıyor. Gerçekten göz yaşartacak kadar bilimsel yaklaşmış konuya(!) kutlarım kendisini.

Dönemin somut verilerinden, belgelerinden yararlandığı gibi yazınsal yaratım içinde kendi verilerini de yaratan bir eser *Güven*. Dünya tarihinin en önemli dönemeçlerinden biri olan İkinci Dünya Savaşı süresindeki Türkiye kesiti, anlatıda geriye dönüşlerle verilerek, romandaki zaman, bir güzel giyindirilmiş tarihle. Zaman, kendi istem ve olgularıyla güçlü bir itki yaratıp yaratıcı bir unsura dönüşmüş. Oranlı kurgulanmış: Geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanın dışında bir de roman kişilerince taşınan düşsel zaman göz önüne alınınca; yazarın kurguladığı geometrik zaman, hayranlık uyandıran düzeyde. Romanda kaybolunduğu sanısı da, bununla doğrudan ilgilidir. Romanın sınırları politik bilgi ve belgelerle zenginleştirilmiş. Her şey yerli yerine oturtulmuş... Gerçek olguların bilgisi olmasının yanında yanılsamaların da sonucu olan tarih belgelendiğinde, tıpkı *Güven*'de olduğu gibi, gerçeğin algılanışına kaçınılmaz biçimde katkı sağlıyor.

Ayrıca, *Güven* romanında, Türkiye yazını için başlı başına yenilik ve ilk özelliği taşıyan yanlara ulaşılabilmesi için Vedat Türkali'nin yaşadığı olağanüstü güç şartları tahayyül bile edemiyorum ben, hiçbir "eski ve yeni solcu"nun o güç şartlara katlanabilme devrimciliğini gösterdiğini, görmediğimi söylemek de elzem oluyor.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra, Moskova ve Doğu Alman arşivlerine aralanan ilk kapıdan geçenlerden biridir çöpe attığınız yazar. *Güven*'de, Nazi dönemi Almanya'sıyla bağlantılı olarak Türkiye'de çalışan bilim insanları anlatılır. (Türkiye tarihinin hâlâ en gizli arşivlerinden biridir bu). *Güven*'in ikinci cildinde söz edilen Kırım Tatarları'na dair ad ve olaylar için, Berlin Doğu Avrupa Kaynak ve Araştırma Merkezi'ndeki, Nazilerle işbirliği yapan bilim insanlarına dair belgeleri görmek de elzemdi: *Güven* romanının, gerçek dünyanın bilgisini taşıma –hatta belgeleme– işlevi olduğu yadsınamaz. Bilimsel olguların bilgisini edinmek anlamında değil elbette bu söylediğim! Roman sanatı olarak eğitici yanını, göz ardı edemeyeceğimiz anlamında. Benim de içinde bulunduğum kuşağın, TKP tarihini, *Güven*'le bir kez daha keşfetmiş olmamız tesadüf değil elbette:

Türk genel kurmayının Kafkasya'ya; Kırım Tatarları ve Nazi Almanya'sına dair düşüncelerini, Nazilerle yaptıkları işbirliği ve perde arkasını bilen kaç tane 80 kuşağı çocuğu vardır? Nazilerin Sovyetleri Stalingrad'da yenerek Kafkaslara inme ve Türkiye'yi, Alman bölge yöneticileriyle yönetilen aşağı ırktan insanların bulunduğu bir sömürge durumuna getirme düşlerinden, kaçı gerçekten haberdardır? Savaş vurguncuları ve iktidardan üniversitelere kadar her kesimden işbirlikçilerin, ülkelerin gizli haber alma teşkilatları ve faaliyetlerinin bu romandaki gibi öykülenme biçimine, kaç tanemiz vakıftır? Ayrıca roman kahramanı Galip'in, Hitler öğretisine bulanmış kafa yapısı ve bu doğrultuda gelişen Kafkasya emelleri içinde ya-

Ünızca MAH'ın değil, İngiliz, Amerikan, Alman Haber Alma teşkilatlarının işleyişi ve faşizmin, faşist terörün topografyasının çizilmesi öykülerinin her biri, ayrı bir sorunun taşıyıcısı durumunda ve roman anlatısının kolları olarak çok önemlidir. Ve tüm bunlar kendi iç gelişim süreçleriyle birlikte asıl öyküye; Türkiye Komünist Partisi tarihine, uluslararası konjonktürden kopmadan bağlanır.

O dönem Türkiye'sinde bir tek parti vardır: Cumhuriyet Halk Partisi. TKP de artık, bir merkeze bağlı örgüt bütünlüğü içinde çalışan bir örgüt olmaktan çıkıp savaş karşıtı, barışçı, antifaşist, demokratik, insan haklarını savunan ve bu savunuyu, CHP-Halk Evleri gibi yasal bazı yapılanmalar içinde sürdüren demokratik bir örgüt durumuna gelir. İşçi Partisi yapısından ödün verilerek partinin merkezcil yapısı çözülür. Sovyetler faşizmin saldırısına uğrar. Aynı zamanda da, faşizme karşı insanlığın tek umudu olmayı sürdürür. 1944 yılında TKP harekete geçerek "En Büyük Tehlike" adlı bir broşür yayınlar. Yazar, sanki bir reflekssizlik serisi gibi, birbirine çok benzeyen basit hataları yineleyerek art arda tutuklanmayı başaran üst kadroyu irdelettirir okura. 1980 kuşağının kendi üst kadrolarına bir kez daha bakmasının ve irdelemesinin yollarını sonuna kadar açar. Bu açılan yolu 80 kuşağı göremiyorsa, suç yazarın mı?

Türkiye'de bir yığın karmaşa yaşanırken dış büro temsilcisi olarak dışarıda İsmail Bilen vardır. Kırk beş yıl kadar Türkiye dışında yaşayarak Türkiye ile ilgili bir partinin yönetimiyle ilgilenir. TKP tarihinin şaşmaz bir çizgi gibi uzanan trajedisini sergiler *Güven* romanı. Stalinizmin, demokratik adı altında ama asıl despotik merkeziyetçi anlayışla, demokratik olanı nasıl yıktığını gözler önüne serer. Bu kavga içinde sonuna kadar direnenlerin ve savaşanların yanında, Türkiye Komünist Partisi'nin dramını, asıl önemlisi ise bu dramın nasıl işlediğini sorgular ve sorgulatır *Güven* romanı.

Roman kişileri, anlatının doğallığını bozmadan birer birer girer roman öyküsüne. Birçoğu, gerçek kişilerden yola çıkılarak yaratılmış karakterlerin her biri, roman dokusuna yedirilir. Okuru, içinden geldiği sınıfın kendine kazandırdığı çarpıcı özelliklerle etkileyen Necla, süslerinin altındaki saflık ve yüreklilikle ve aslını yadsımayan alçakgönüllülükle, ulaştığı sarsan son ile okuru devinimsiz kılan Süheyla. Ve küçük burjuva özellikleriyle ama bir o kadar da doğruyu arayan, dürüst, sorgulayan aynı zamanda; "ilk sosyalist hükümetin toplandığı Smolni'deki salonda, uzanıp Lenin'in oturduğu koltuğu okşayacak" kadar da iyi şeylere inanan Sahir Hoca...

Gerçek yaşamın ortasında tanığı olunan tiplerin, roman kişilerine dönüşebilmesi, iyi bir romanın ve iyi bir yazar olmanın en iyi ölçülerinden biri mutlaka.

Devlet mekanizmasını, çete devleti, devlet içinde devleti anlatır eser. Bugün de kanayan yaramız olan Kürt sorununa değinilip Kürtçülük bazında ilk kez bir roman bünyesinde bunun işlenmesini yok saymak için, ancak çok okumuş gerçek bir cahil olmamız gerekir. Türk solunun tarihi boyunca yüzleşemediği iki önemli konu vardır: Kürt sorunu ve dine yaklaşım. Bu yüzleşememe ayıbını, 80 kuşağı adına da aklayan iki üç sosyalistten biri de Vedat Türkali. İşkenceyi ve direnci, savaş işbirlikçiliğini, vurgunu, soygunu, *Güven*'de ele aldığı sorunlar ve boyutlarıyla anlatmayı göze aldığı için, içimdeki Türkali'ye eklenen yeni boyut ise; bizi ve Türkiye yazınını evrensele bağlamış olmasıdır. Doğrusu, tüm bunların, kişisel öfkesini nereye yönelteceğini şaşırmış biri tarafından savrulmasına gönlüm de aklım da hiç razı değil.

Bu zincirin sonuncu halkası ve *Güven*'in tamamlayıcısı olan seksen beş yaşında bir çocuğun diğer romanı *Kayıp Romanlar*'a değinmeden geçmek olmaz: Bizi, uygar benliklerimizin ve kibarlıklarımızın ardındaki kaba gerçeğimizle, neza-

ketimizle gizlediğimiz ilkelliklerimizin ardımızda bıraktığı izle ve hayatımızın aşılamaz duvarları olan tabularımızla yüzleşmek zorunda bırakan eser. Cinsiyetlere ve cinselliğe ilişkin trajedileri, öfkeleri, günahları ve yasaklarıyla her şeyi içinde saklayan toplumsal düzen masalına sorular yönelttirmeden bir sonrasına geçirmeyen eser. İnsan ruhunun iki çakışan boyutu; us ve ego arasındaki mücadeleyi, bu ikisinin doğru kullanılabildiği sürece kişiyi mükemmelliğe ve erdeme taşıdığını, mükemmel ayrıntı ustalığıyla bize anlatan eser. Tıpkı roman kahramanı Doktor'un yaşadığı gibi: Erdemlerini, içinden geldiği yapının erdemsizlikleriyle ne kadar çok besleyip çoğalttıysa, o kadar çok yalnızlaşan doktor. O erdemsizlikler ki; dünyanın her yerinde kendine benzetemediği, tanımlayamadığı her şeye öfke, nefret, kuşku ve korkuyla bakmayı öğretir. Bu, insanların ve örgütsel yapıların kendilerini yenileyip canlı kılacağı tüm mekanizma ve olanakları elinden alıp çürümeye mahkûm eder. *Kayıp Romanlar*, kendini ve içinde bulunulan yapıyı çürümelerden sakınmanın, ileriye adım atmanın öğretisidir aynı zamanda. Her şeye öfke, nefret, kuşku ve korkuyla bakmaya saplanıp kalanların işine yaramayacağı aşikâr.

Yalancı Tanıklar Kahvesi eserine gelince. Vedat Türkali, roman sanatında öykülemeye verdiği önemle, evrensel yasalar ve toplumsal yapıyı sunuşuyla, olumlu olanı olumsuz tiplemelerle yansıtıp asıl sorumluluk bilincini pekiştiren yanıyla, gerçekçi yönseme içinde klasik roman geleneğinin en önemli ısrarlı sürdürücülerinden biridir benim için. Muhsin tipi, biz devrimcilerin yalnızca öğrendikleri kitabi bilgilerden müteşekkil olamayacağımızın, o öğrendiklerimizden çok daha köklü ve güçlü başka aşamadığımız yanlar olabileceğinin altını, işleniş derinliğiyle kalınca çizen tipik bir örnektir.

Türkiye'nin bitmeyen asıl sorunu olan, her an işlenen ve canlı tutulan korku terörünü, düzenin kendi yarattığı felsefe,

kurum ve yasaların bile iğretiliğini, güven vermezliğini, asıl olanın insan öğesi olduğunu, ne güzel ifade ediyor Nedim Hoca: "Ben bu ülkede korkuyorum oğlum!" "Gözüm her şeyin üstünde. Biliyorsun, sağ, sol, hiçbir ayrım yapmadan izliyorum. Gülünecek kadar iğreti, yalan geliyor hepsi bana! Sağ'ından korkuyorum, Sol'undan korkuyorum; ortasından, kıyısından korkuyorum. Sizler için korkuyorum" (s. 18) diyor Nedim Hoca. Çok katmanlı *Yalancı Tanıklar Kahvesi* romanının, eserin iliklerine kadar sinmiş, en önemli temel katlarından biridir, yüzyıllardır süren ve bugünümüzü de belirleyen, her birimizi paranoyak yapacak kadar hayatımızda etkin olan o korku terörü psikozu. Türkiye'nin tüm darbe dönemleri olduğu gibi, öncesi ve sonrasında da bu psikoza sıkışıp kalmış bizler, bir diğer katmandır. O sıkışıp kaldığımız psikozda asıl ve doğru bilinci, doğru devrimci sorumluluğu geliştirebilme sancılarını hâlâ yaşayan sol ve solun kahramanları bir diğer katmandır. Paranoyak darbe çocukları olarak bizlerin yarına, kendi kişisel devrimimize ve toplumsal devrime umudu besleyip pekiştiren bir belleği ve sorumluluğu, son 29 senedir hâlâ aynı köşe başında aynı propaganda içeriği ve söylemi değişememiş dergilerin satışıyla gerçekleştiremeyeceğimizin eleştirisi, çok önemli bir başka katmandır. Muhsin'de, üretim içinde olmadan üretmeye kalkışan, yakın tarihini bile bilmeden, bir sistemi yeniden kurabileceği sanısını yaşayan bir kesimin tipik anahtar kişisidir.

Devrimcilerin kafasındaki kitabi gerçekle yaptıklarının, gerçek hayatta tekabül ettiği gerçek şeylerle uymazlığını, çok iyi sergiliyor eser. Üstelik hayatın gerçeği olan o şeyi, köylünün, sistemi yıkmaya soyunanlardan çok daha önce görüp dillendirmesindeki büyük çelişki, bugün de sorgulanması gereken önemli bir nokta. Muhsin, hayatımızın her yanına her anma yayılmış bu köksüz, yarım yamalak tipin tipik bir örneğidir. Biz beğensek de beğenmesek de vardır. Gerçek devrimciyle

kendi kişisel trajedisinden kurtulamayan devrimci görünümün ayıracıdır o. Bu ayıraç, bir sürecin önemli ortak çizgilerini ve paydalarını kendinde toplamış tipik, yaşayan bir karakterdir. Ve diğer roman kahramanlarının farklı ve renkli yanlarını unutturmadan var olabiliyor roman gerçeğinde. Örneğin El Fetih'e geçip geri dönen Salih'in, Muhsin'den farklı yanlarının olduğu ayrımına kolaylıkla varabiliyor okur.

Yeri gelmişken, Salih'in söylediği; "en yiğit en gözü kara savaşan, kelime-i şahadet getirip ölürken cennete gideceğine inanan sofu Müslümanlar.. Hani bizim alay ettiğimiz şeriatçı yobazlardı" sözünde bile, romanın kendi içindeki katmanları ve roman kişilerinin aynı "borazancı başına(!)" bağlı olmadığını sezmek, anlamak mümkündür. Ve bu söz üzerine, Muhsin'in önünde –ve aslında hâlâ, Türkiye sol hareketinin önünde– "iki seksen musallada yatan" bir ceset gibi uzanıp duran ama algılanamayan, çok önemli bir gerçeğe değinilir. Tıpkı Muhsin gibi; nasıl tümleyemeden, nasıl anlayamadan ve nasıl sorgulayıp bütünü göremeden, bu gerçeğe hastalıklı bakıldığını görürüz. Bu tarihi eleştirel yaklaşımı, Türkiye yazınında ilk kez bu roman gözler önüne seriyor. Bir tek bu can alıcı gerçeğe değinmiş olması bile, *Yalancı Tanıklar Kahvesi* eserini devrimci eser yapmaya yeter de artar bile diye düşünüyorum. (Üstelik 80 kuşağı olarak bizi gerçek devrimciler yapacak, yüzleşmemiz gereken diğer konulara; örgütlerin üst kadrolarının, El Fetih'e giden adam başına gizlice aldıkları dolarlara, Filistin kurtuluş hareketi kasasına giren paraların nereden ve nasıl geldiği gibi uluslararası sorgulamamız gereken konulara hiç değinmiyorum).

Yeri geldiğinde, Nedim Hoca'nın belleğinde saklı tuttuğu geçmişi ortaya çıkarma yetisi, şimdi ile geçmiş arasındaki uzaklığı silip birbiriyle bütünleştiriyor ve birbirine kenetliyor. Akıllı, sağduyulu, sorgulayan ve içine sindirerek yanıtlayan bir roman kahramanı Nedim Hoca. Gündemi yakalayıp roman

zamanından şu ana ulaşıyor eleştirileri: Evet, "Kemalizmin altını kazıdın mı ordumuz çıkıyor altından" (s. 70). Ve her şeyin altından Kemalizm çıkıyor.

Roman kahramanlarının gerçeklikle çatışması; –olumlu ya da olumsuz, doğru ya da yanlış ama sürekli olan bir çatışma bu–, tutulan bir aynayla gösteriliyor; iç konuşma tekniği. Muhsin'in –ve diğer roman kişilerinin– iç konuşmaları ve o iç konuşmalarla devreye giren diğer roman kişilerinin diyalogları aracılığıyla, söz konusu çatışma, yazınsal gerçekliğe dönüştürülüyor. Tümcenin yazım kurallarına göre kurulu yapısını gözeten bir dil dizgesi temel alınmış. Kişilerin düşünsel süreçleri bu çatışmalar üzerine kurulmuş. Söz konusu olan içsel çatışmalı gelişim, kişilikleri oluşturuyor.

Anlatıcının belirleyen olduğu bir roman bu: Kişilerin iç dünyaları, başkalarının tanıklığı önünde kısmen açık duruma geliyor. Yine de bir sonraki aşamada ne olabileceğini okurun kestirebilmesi oldukça güç. Yaşıyor roman kişileri, çünkü varlar ve özgürler!

Yalın ve günlük konuşma dilinden özellikle de yerel dilden, olabildiğince çok yararlanan bir roman dili kurulmuş. Oldukça canlı bir dil. Dilin canlı bir şey olduğunun, roman gerçekliğine böylesine hayat dolu taşınabilmesi büyüleyici. Anlatıcının aktarmadığı fakat tanığı olduğu bir dünyayı, yoğun çatışmalar içindeki roman kişilerinin, iç konuşmaları ve diyaloglarıyla ve kendi dillerinde sergilemesi çok yerinde.

B. Yıldırım nedense, *Yalancı Tanıklar Kahvesi* romanında iyi herhangi bir şey görmemek konusunda oldukça ısrarlı. Oysa Türkiye ve yazını için başlı başına büyük önem arz eden o kadar çok şey var ki eserde. Özellikle de 80 kuşağının çok iyi sorgulaması gereken şeyler. B. Yıldırım'ın derdi, ille de edebi eleştiri ise; örneğin: Muhammet'in, Hıristiyanlığın karşısına

İslam ile çıkmış olması, İslam'ın kadına verdiği yaşama hakkı gibi konulara romandaki tarzda yaklaşımı herhangi bir başka eserde görmüş mü?

Doğru saptanıp doğru iletilmiş bir diğer sorunu fark edebilmiş mi?: Laiklik-şeriatçılık söylemlerinin ardında, cumhuriyetin kuruluşundan beri bitip tükenmeyen devlet felsefesine dayalı soyguna, bunca net ilk kez bu eserde değinilmiştir. Ve Türkiye sol hareketinin, Allah'lı ya da Allah'sız, devlet felsefesine dayalı bu soygun düzeninin değişmiyor olduğunu kavrayıp asıl bunu kavratmasının temel görevi olduğunun, asıl bilincin bu olduğunun, ayrımında olamamasının eleştirisini yapan, bir başka dönem romanı okumuş mu B. Yıldırım?

"12 Eylül'ün yalnız kurumlarıyla ve ideolojisiyle değil sol üzerindeki etkileriyle de kurumsallaşıp bizim ideolojik düşünme biçimimize de bulaştırdıkları nedeniyle, bir dönemin olunsa olunsa yalancı tanığı olunur" saldırısını, anlaşılır kılacak bir gerekçesi olmalı B. Yıldırım'ın? Asıl, o anlaşılamayan kişisel gerekçesiyle yüzleşmelidir, bence.

Acaba bu kadar kalıplara bağlı biri, eleştirisini yazarken tarihi eleştiri yöntemi mi kullanmış, sorusuna yanıtım maalesef, "hayır"dır. Ne bu yöntemi ne de diğer sosyolojik, izafi, izlenimci, yapısal yöntemleri kullanmıştır. İlle de Vedat Türkali'yi dövmek yöntemini kullandığı izlenimini veriyor.

Olsa olsa çok felsefe okumuş ama şey'leri yerli yerine oturtamamışlarda görülebilen kendi içinde çelişen bir kafa. Söylem ve yazım hatası olarak gözüme çarpıveren noktaları da ekleyeyim: Yazının ilk sayfasında (s. 6) "Mücadeleye katılmaya hazırlanan (...)" diye başlayan bölüm ve sonrasındaki paragrafa kadar olan bölümde ne anlatmaya çalıştığı anlaşılamıyor. Örneğin; "eski solcu amcaların yeni nesillere verdiği vaazları gereksiz kılacak söylemde bir roman" cümlesinden anlamamız gereken nedir? Eski solcu amcalarla, onların söylemlerini ge-

çersiz kılan bir roman, birbirlerinin karşıtları olması gereken söylemler değil mi? Romanda eski solcu amca vaazları mı var, yoksa onların vaazlarını geçersiz kılacak şeyler mi var? "TKP türevi örgütlerden birine bulaşmış, biraz hapis yatmıştır..." bu nasıl bir özet seviyesi, TKP'liler Türk solunun neresindeler? Eleştirimizi bu kadar dar ve siyasi kısırlık içeren bir söyleme hapsettiğimizde gideceğimiz yerin de fazla uzak olamayacağı aşikârdır. Destan yaratma mantığımız, bırakın gerçek hayatlarımızı, roman kahramanlarına bile tahammülsüz kılıyor bizi. Ama bu yaklaşımın en iyi yanı; romanın gerçek hayata tuttuğu aynanın, ne kadar da yerinde olduğunu göstermesidir.

Yine aynı anlaşılamamış okumanın özetinde, romanda doğru tanımlananları, yanlış özetliyor: 70'lerin sonlarına doğru deniyor, af deniliyor, benim bildiğim af 1974'de çıktı bir kez ve 68 kuşağını kapsadı. 12 Eylül'den sonra af olmadı. 1991'de ceza yasasındaki değişiklikler sonucu insanlar devlet tarafından pestilleri çıkartıldıktan sonra, şartlı salıverildiler. Bu arada, Muhsin ağa oğlu olduğuna göre çalışacak hali de yok. Tam da aslına uygun davranıyor. Nasılsa hazır para var, adam oturmuş, rakı masasında bile olsa "n'olucak bu solcuların ve memleketin hali" demekten başka ne yapabilirdi ki o tip? Bu tipler gerçek hayatımızda ne yapabildiler peki? Çalışsaydı ne yapacaktı, adam kendi içinde gayet tutarlı davranıyor bence.

Eleştirmenin, "Nahide ise en sonunda avukat olup bekâretini Muhsin'e teslim edince (...)" özetinden, Nahide'nin Muhsin'e bekâretini teslim etmek için avukat olduğunu mu anlamalıyız?

Yazının 7. sayfasında 4. paragrafta, B. Yıldırım'ın romansal bir sorun olarak ortaya koyduğunu sandığı, Muhsin'in, "nasıl çıkmışım ben bu ailenin arasından" sorusuna gelince. Gerçek bir devrim neferi olabilmiş bir roman kahramanı olarak tasarlanmamış ki bu tip. Henüz olmamış, tam da Muhsin tipi çoğu

devrimcinin, nasıl olup da o kişi olduğunun izahı, Muhsin'in sınıfsal zincirlerinden azad olamamış trajedisiyle doğrudan ilintilidir. O, roman gerçeğinde ermemiş, olmamış bir devrimci tipin örneğidir zaten. Oluşunu oluşturan izah ise, romanın tamamına, her dirhemine yayılmıştır. Onu devrimden ve devrimci olmaktan alıkoyan, onu köksüz, asıl sınıfsal kökenine bağlı bir pranga mahkûmu kılan kendi sınıfsal trajedisidir. Romanın nerdeyse ana katmanı olan bunu, bu olumsuz tipten olumlu bir eleştiriye ulaşıldığını nasıl anlayamamış Yıldırım? Anlamadım.

Ayrıca, Muhsin'in bu sorusunun içerdikleri, bu tür bir kişisel trajedi yaşamayan birçok solcu tarafından da yaşanan bir paradokstur zaten. Kökeni ağalık yapısına dayanmasa da, bizim kuşaktan kaç kişi devrimci bir aileden, gerçek bir devrimciyi oluşturacak bilinçli yapılardan gelmiştir ki? Ya da sınıfsal kökeni devrimci olmaya yatkın, ait olduğu sınıfsal köken itibarıyla, devrimci olabilen kaç kişidir ki? Eleştirmenin neyi kıstas aldığı da hiç net değil. Sözünü ettiği devrimci ehliyet nereden ve nasıl edinilebiliyorsa, adresi versin lütfen, ihtiyacı olanlar da edinsin bari.

Eleştirmen kardeşimizin bundan sonraki paragraflarda söylediklerini, neden eleştiri olarak yönelttiği de anlaşılamıyor: Muhsin kendince devrimcilik yapmaya çalışan bir olmamış roman tipi. Roman gerçeğinde aslına döndü. Hayatın gerçeğinde ne oldu peki? Sonuçta askeri darbe oluyor. İmkânı olanlar kaçabildi, kaçamayanlar da yakalandı. Ağır bedeller ödendi ve hâlâ ödeniyor. Haliyle kalıp da yakalanmayanlar, kaçışı ailelerine bir şekilde sığınmakta buldular. Örgütler, yakalanmayanları, saklayabilecek yapılara sahip miydi? Öyle bir yapıya sahip olmadıkları için saklayamadılar ki aileler veya feodal ilişkiler yaptı bu işi. Neye göre, kimi, nasıl değerlendireceğiz bu durumda? Sağlıklı örgütlenmelere sahip olamadığımızı saklayarak mı doğru tanıklık ve değerlendirmelere ulaşacağız?

Böylesine iddialı bir eleştiride inceleme ve araştırmaya, belgelere dayanarak değerlendirme yapıldığını bilir kendileri herhalde. Eleştirmen bir eseri veya sanatçıyı inceler. Tanıtır. Onlar hakkında okurları yansız bilgilendirir. Ya da eser veya sanatçıyla ilgili görüşler ileri sürüp kanıtlar. Dil resmi, anlatım ciddi ve bilimseldir. Kimse kimseye saldırmaz. Kişisel yapıları rencide edecek bir dil kullanmaz. Hiçbir yazı türünde, ötekini töhmet altında bırakma lüksü yoktur, olmamalıdır da. B. Yıldırım'ın, "istiflediği" ve ortalığa salıverdiği nedir acaba?

Kurallara uyacaksak eleştirinin de giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan bir planı olmalıdır. Girişte, eser tanıtılır ve eserle ilgili kişisel veya ortak görüşler belirtilir. Eserin bağlı bulunduğu alana getirdiği yenilikler, orijinaliteler incelenir, zamana göre açıklaması yapılır. Ayrıntıları göz önüne serilir. B. Yıldırım, saldırmaktan bu saydıklarımı yerine getirmeye zaman bulamamış herhalde?

Gelişmede; eserin ortak paydaları, bağlı bulunduğu ortam ve alana uygun olup olmadığı araştırılır. Sonra bir değerlendirmeye doğru gidilir. Bu değerlendirmenin ilmi ve tarafsız olması için eserin diğer eserlerle karşılaştırması yapılır. Ekoller ve akımlarla ilgisi üzerinde durulur. Bu alanda eserin konusuna uygun belgesel açıklamalara başvurulur. Koca bir üretim tarihini ve o üretim tarihine ömrünü koymuş bu ülkenin en nadir değerlerinden birini çöpe gönderen değerlendirmesinin, ne kadar ilmi, ne kadar tarafsız ve ne kadar adaletli olduğunu muhtemelen B. Yıldırım tartamayacak. Ama okurların tartabileceğinden eminim.

Sonuçta ise; eser üzerinde kesin bir yargıya varılır: Vedat Türkali'yi 80 dönemini birinci elden yaşamayan öteki olarak algılamamız için, kendimize dair epeyce bir sabit fikre sahip olmamız gerekir. *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nin anlattığı tam da

budur işte. Muhsin tiplemesinde özellikle vurguladığı budur. Muhafazakârlığın sonu yok ki. Ben bilirim, ben temsil ederim, ben oraya aitim'lerle bu kadar sonsuz, geniş ve çeşitli bir dünyada tek gerçeğe kendimizin sahip olduğunu sanmak kadar zavallı olabileceğimiz bir başka durum var mıdır? bilemiyorum... Ama bu topraklarda hâlâ "edebi eleştiri" adı altında yazdıklarıyla, söyledikleriyle, çok sayıda, tarihe yalancı tanıklık eden olduğunu üzülerek görüyorum.

Sözde "eleştiri"nin gerisindekileri sorgulayıp okuyabilecek, olumsuz örnekten olumluya ulaşabilecek herkese saygılarımla.

HATALI SOLLAMA![*]

Bu yazının muradı, Haziran 2009 tarihli *Evrensel Kültür* dergisinde Barış Yıldırım imzası ile yayımlanmış olan " 'Tatsız Olaylar'ın Yalancı Tanığı" adlı yazıya yataklık eden zihniyet dünyasını teşhir etmektir. Bu zihniyet dünyası, Barış Yıldırım'ın şahsında somutlandığı için de yazının ana muhatabı Barış Yıldırım olacaktır.

Dergideki yazının "derdini" ana hatları ile özetlersek;

1- Vedat Türkali, "en başarılı yanları şık adları ve bu adlar çevresinde oluşturulan dönem romanı halesi" taşıyan romanlarından birini daha yazmıştır: *Yalancı Tanıklar Kahvesi*; nam-ı diğer "*YTK*".

2- Bu roman aslında roman değildir, "hikâyedir".

3- Vedat Türkali "Hacivat ya da İnek Şaban kadar iyi bilinen eski solcu amcaların" ağzıyla konuşmaktadır.

4- "Şoförlük için bile ehliyet gerekirken herkes nedense kendini 1980 öncesi yüzlerce şehit verilen devrimci mücadele

---

[*] Özgür Akın Oto, Adana.
(Tırnak içindeki ifadeler Barış Yıldırım'ın yazısından alıntıdır.)

üzerine ahkam kesmeye ehliyetli görünce Türkali gibi yılların edebiyatçısı bile bu işi kolayından yapabileceğini" düşünmekte ve kahramanları "yiyor, içiyor, kalkıyor, geziyor ve ne yaparlarsa yapıyor"larken aralarda "biraz da gülelim arası verip komik fıkralar anlatıp romanı şişir"mektedir.

5- Romanın ana kahramanı Muhsin Tulukçu roman içinde "tip olmayı başaramayan" "soylu olmak zorundayken" olamayan, "feodal bir ağa ailesinden" nasıl olup da peydahlandığı bir türlü "roman tarafından doğru düzgün anlatılamayan" bir "figürdür". Muhsin Tulukçu'yu okurken "baştan sona erkek bir dilin hâkim olduğu pasajlarda" aslında "yazarın aklına gelen fantezileri"ni okuruz. Böylelikle yazarın fantezileri arasında "babasının kirletip geneleve gönderdiği sonra imamla evlendirdiği bir kızın hakkında –Hacı Babamız ananı ben de seni..." gibi örneklerin de olduğundan haberdar oluruz.

6- Sosyalist bir yazar, eğer dönem romanı yazmışsa bu romanın başkahramanı inanmış, sosyalist ahlakın gövdesinde cisimlendiği bir tip olmalıdır. Bu nedenle romanda Muhsin Tulukçu, kendini Çizgisi Belirsiz Sosyalist olarak tanımladığı halde Barış Yıldırım'ın tarafına "devrimci olarak çıkarılan" bir tiptir. Dolayısıyla Muhsin Tulukçu'nun şahsındaki tüm zaaflar Muhsin Tulukçu tipinin yaratıcısı olan Vedat Türkali tarafından devrimcilere ve devrim mücadelesine mal edilmiştir.

7- Vedat Türkali şu ana kadar hiç kimsenin haberdar olmadığı iki ayrı -izm daha peydahlamıştır. "Kürdiyantalizm" ve "İslamtalizm". Kürdiyantalizm ve İslamtalizm "ulusal soruna önem vermek ile gerilla olanağını sadece kürt halk hareketinin tekeline almak; halkın diline saygı duymak ile namaza durmak gibi doğrularla yanlışların birbirine girdiği durumlar" anlamına gelmektedir.

8- Vedat Türkali "eski solcu tipini de aşıp, bildiğin devletin, burjuva basının ağzından konuşmaktadır". Çünkü "devrimi devrim denen ana giden sürecin tümü değil sadece bir sonuç olarak görmekte" ve 1980 öncesinde yaşanan "tatsız olayların

yükselen bir mücadeleye delalet ettiğini, bu mücadelenin devrim habercisi bir iç savaşta son bulacağım unutmayı tercih etmiş" ve "ülke iç savaşa mı gidiyor ne?" diyerek kaygılanmıştır.

9- "Mücadeleye yeni başlayan birinin eline bu kitabı verip sıkılmadan sonuna kadar okutmayı başarırsak" bu genç arkadaşımız "Marksizmin iki seksen musallada yattığına" inanır.

10- Tüm bunlardan dolayı "cüretin motoruna bunca gazı verdikten sonra" Barış Yıldırım arkadaş, Vedat Türkali ismi, edebi kimliği, politik iddiası/varoluşu ile bir hesaplaşma ihtiyacı duymuştur.

Yazıya başlarken belirttiğim gibi amacım, kişilerle kısır polemikler yapmak değil bir zihniyet dünyasını teşhir etmek; keşfetmek değil altını çizip görünür hale getirmektir. Bu dünyanın fertleri, kahramanlarının menkıbelerinin tefrika edilmiş hallerini edebiyat; fikri şablonlarının mutant çocukları olan ve her daim yüksek sesle çıkardıkları sesleri teorik manifesto; tüm insanlığın rafine yaratıları olan resim, şiir, heykel, müzik gibi alanlarda yetkinleşme çabalarını entelektüalizm; bilişim, ekoloji, feminizm, hayvan hakları gibi aktüel tartışma alanlarını zorunlu ders değil de seçmeli ders olarak tanımlamayı, devrimci müfredat zannederler.

Aldıkları Tevhid-i Tedrisat'tır ve çoğu zaman Misak-ı Milli sınırları tarafından limitlenmiştir. Onlar afyonla uyuşturulmuş kitleleri bu uykudan uyandıracak mesihlerdir ve her yalvaç gibi sözlerinin altında Tanrı'nın tasdiki vardır. Dolayısıyla sözleri, eylemleri ve dahi kutsal kitapları değiştirilemez, değiştirilmesi teklif bile edilemez. Bize, itaat etmek, gösterdikleri yoldan gitmek, yalvaçlar konseyinin kararlarını harfiyen benimsemek hatta benimsemeyi delice arzulamak ve ilahiler okumak düşer.

Ne vakit bizden olmayan biri uyanmış ancak onlar tarafından uyandırılmamış olmanın gücüyle "eşitlerde daha eşit yoktur bizim şiarımızda!" diye haykırdığında Platon'un

mağarasındaki gölge oyunu biter. Gözümüz kamaşır gerçeğin parlaklığından. Önce yalvaçlar, sonra kutsal kitaplar ve en son Tanrı berhava olur. Çünkü tanrılar en çok şu sözü terennüm eder durur; "tüm insanlar eşittir ancak bazıları daha eşittir".

Vedat Türkali daha eşit olanların dünyasının kapılarına dayanmış durumda ve verdiği kalıcı rahatsızlık için hiç de üzgün görünmüyor. Kanlı bir dönemin muhasebesinin ölen yiğitlerin kanı ile yapılıyor olmasından duyulan büyük bir rahatsızlığın ürünü *Yalancı Tanıklar Kahvesi*. Ne kadar kolaydır oysa –Biz haklıyız, çünkü yoldaşlarımız kahramanca öldüler, bize bir direniş geleneği bıraktılar! Fetvası vermek değil mi ey tanrılar ve onların yalancı tanıkları olan yalvaçlar. Yoldaşlarımızın kahramanca öldükleri doğrudur ancak bu sizi ve eylemlerinizi sorgulamaktan bizi neden alıkoysun? Bu insanlar devrim için öldüler, sizi hikmetinden sual olunmazlara katmak için değil.

Bu kitap ölenlerin hesabını soruyor kalanlardan. Devrim için iç savaşları mutlak bir ön koşul olarak gören, zafer bayraklarındaki kızılı, sokaklarda akan kana borçlanan bir sol mücadele geleneği ile hesaplaşmakla başlıyor işe. Meşru müdafaa dışında şiddet kullanımının olası ve olmuş sonuçlarıyla devam ediyor daha sonra yoluna. İnsanlara değmeyen, bu toprakların tınısını içermeyen her çağrının kör kuyulara bağırmak anlamına geldiğini anlatıyor döne döne. Daha sonra bizi anlatıyor. Belki bilmiyorsun ama "Anlatılan senin hikâyendir" Barış arkadaş! Yalnız senin mi? Benim, yoldaşlarımızın, düşmanlarımızın ve Vedat Türkali'nin hikâyesidir.

Biz solcuları da bu topraklar emzirdi. Çoğumuzun babası küfredip annelerimizi dövdü, erkek olanlarımız ilk cinsel ilişkilerini ya bir hayvanla ya da genelevde bir seks işçisiyle yaşadı, kadınlarımız regl dönemlerinden utandı, bekâret kutsal bir hazine idi, onlar memelerden, kalçalardan, vajinadan ibaretti bizim için, alabildiğine erkek bir dille büyüdük, ağız dolusu küfretmenin yüceltildiği şiirler okuduk, cennete gitmek istedik, cehennemde yanmaktan korktuk, az yedik, çok büyüdük,

belki de çaldık, arkadaşımızın sevgilisiyle yatmak istedik, zengin olmak istedik, dayak yemekten kaçtık.

Devrimci, kendi olanaklarının ve yaratıcı enerjisinin önünü tıkayan hayattan sıkılır ve reddeder. Ancak bu reddiye her zaman, aşma anlamına gelmez. Olsa olsa aşma iradesi göstermektir. Gerçek hayatta hal böyleyken bir Vedat Türkali kitabında neden daha farklı olsun? Hele ki bu roman bir dönemi anlatma iddiasındaysa. Muhsin Tulukçu da böyle bir kahraman işte. Biraz sıkılmış ama ağalık da öyle kolay reddedilebilecek bir şey değil. Muhsin'in dramı üzerinden bir dönemi anlatmaya çalışmış yazar. Oysa Barış Yıldırım, Vedat Türkali'nin dönemi, Muhsin'in dramına indirgemeye çalıştığına şahitlik edecek yalancı tanıklar peşinde bu yazıda.

"Bir dönemin sol mücadelesinde daima en doğru insanlar tarafından en doğru kararlar alındı. Tüm devrimciler inançlı, ahlaklı, cesurdular. Sınıfsal aidiyetlerini, özel mülkiyeti, bu mülkiyet tarafından kodlanan burjuva değerlerini tereddütsüz ve bir çırpıda reddetmişlerdi". Bu sözleri yalancı tanıklar kahvelerinde söyleyip hislenebilir, duygulanabilirsiniz. Ancak gerçek hayat yüzde birin altındaki oy oranlarıyla söyler sözünü. Madem her şey bu kadar doğruydu da neden bu kadar yanlış bir hayat yaşıyoruz sorusunu soran Vedat Türkali'nin payına da "Hacivat ya da İnek Şaban kadar iyi bilinen eski solcu amcaların diliyle konuştuğu" damgasını yemek düşer.

BAŞBAKAN'A MEKTUP*

Sayın Başbakan,

17 Nisan 2010 Cumartesi günü saat 10.00'daki Kahvaltılı toplantı için gönderdiğiniz incelikli çağrınıza sağ olun diyor, yaşımdan doğan sağlık engellerinden ötürü katılamayacağımı özür dileyerek bildiriyorum.

Geçerli, egemen politik söylemin, sol kanadı kırık kuşa benzetildiği bir ülkede varolan değişim potansiyelini değerlendirerek sorunları çözmek, kolay başarılabilecek iş değildir. "Tam demokratik bir anayasa" Türkiye'nin temel gereksinimidir. Bugünkü ortamda böyle bir anayasanın yapılabilmesi de güç görünür. Ancak, binbir kirli oyunla Türkiye'ye giydirilmiş, "82 Anayasası" adlı deli gömleğinden bir biçimde kurtulmamızın kuşkusuz ki önceliği var. Bu yolda atılacak her adımın, elimden geldiğince arkasında olmayı yurttaşlık borcu sayarım.

Yıllardan beri söyleyip yazdığım bir temel düşüncemi yineleyerek izninizle bir iki noktaya değinmeye çalışacağım. "Kürt sorunu" çözülmeden demokrasi sorunu çözülmez; "Demokrasi sorunu" çözülmeden de Kürt sorunu çözülmez.

* Vedat Türkali, 16.04.2010, Cihangir.

Sayın Başbakan,

Sizden, ülkemiz için yaşamsal önemde olduğuna inandığım bu konuda, en acil iş olarak ülkede akan kanın, "hemen, şu anda!" durdurulmasını beklediğimi söylememe izin veriniz! İnsanlarımızın birbirlerine kırdırıldığı, ormanlarımızın yakılıp kül edildiği bu uygulama, emperyalist silah tekellerine trilyonlarca dolar kazandıran bu kanlı yol, yoksul ülkemizi gırtlağına kadar borç batağına sürüklemiş kurnaz bir emperyalist oyunun kanlı parçasıdır; iç-dış odaklardan kaynaklanır. Medyada bugünlerde, mağaraların içindekileri de yakan tankların ordu için satın alındığı duyuruluyor. Yakılacak o gençler bizim çocuklarımız. Böyle bir insanlık dışı atılımın sizi tarihe karşı ne duruma düşüreceğini lütfen düşünmenizi dilerim. Tarihimizdeki "Dersim faciası"na, benzerinin eklenmesine seyirci kalmanın bir devlet yöneticisine nasıl ağır sorumluluk yükleyeceğini söylememize gerek var mı? Geçmişteki bir devlet başkammızın, bu temel sorunumuzu çözme uğraşı vereceğine, yirmi sekiz kez başkaldırdıklarını, yenildiklerini, neredeyse övünerek açıkladığı, bin yıldır birlikte yaşadığımız kardeş bir halkın çocukları olarak dağa çıkmak zorunda bırakılmış gençlere, "terörist" damgası vurmakla neyi çözebildik? Tarihi yanlış okuyarak üstlerine kanla gittik; üstümüze kanla geldiler. İşin özü, özeti bu. Barışçıl yolun tutulması gerekliğine, olayların açık baskısıyla siz de inanmış olmalısınız ki, sessiz politika yoluyla denemeye de kalktınız. Bu yol herkese umut verdi. Ülkemizin talihsizliği şu ki, yukarıda da değindiğim gibi sağlıklı bir sol muhalefetle değil, "karaçalı" bir muhalefetle çalışmak zorundasınız. Kimi densizlikler abartılarak hemen üstünüze vardılar. Yazık ki ürktünüz; devlet güvencesiyle ülkeye gelenleri, ağır suçlamalarla yargılama yolu açıldı. Bölge halklarının, yüzyıllar boyu kafasındaki "Kaypak Osmanlı" devlet anlayışı yeniden canlandı. Oyuna getirildiniz Sayın Başbakan. Bu yalnız sizin değil tüm Türkiye'nin kaybıdır. Ezilen bir halkın gerçek temsilcilerini dışlayarak, tutuklayarak, saldırarak, dağa

çıkmak zorunda bırakılmış gençlerini yakarak bu temel, yaşamsal sorunumuzu kimse çözemez; ülkeye demokrasi getiremez.

Bugün mafya yapısındaki emperyalist ülkeler, teröre karşı, sözde barış-demokrasi için kutsal savaş yürütüyorlar! Irak, Afganistan, çevremizdeki en yakın kanlı örnekleri. Bu, barışsever kurtarıcı(!) ülkeler ekonomisinin % 10'unu silah sanayileri oluşturur. Dünyada "barış" demek bu ekonomilerin çöküşü demektir. Yeryüzünde nerede savaş varsa, iki yanın silahlarını da, herkes bilir ki, bunlar satar. Açık ya da sinsice iki yanlı kışkırtmalara dayalı ölüm ticareti biçimindeki Üçüncü Dünya savaşı böyle yürütülüyor. Yunanistan'la ülkemizin pahalı silahlanma yarışıyla nasıl çıkmaza sokulduğunu, bugün görmeyen kişi kalmadı. Ülkemiz sorunsalı içinde çözümsüzlüğe sürüklenmiş Kürt sorununun yoksul halklarımıza nasıl kanlı faturalar ödettiğinin bilincine varmış, Kürt-Türk, çok sayıda kişi var bugün ülkemizde. Özellikle Kürtler arasında en doğru çözüm peşinde olanların dışlanması için küçük oyunlar oynanıyor; sözgelimi, apaçık "antidemokratik" "% 10" seçim barajı, dar parti çıkarları için sımsıkı korunmaya çalışılıyor. Bu yolla nereye varılabilir? Bu konuda en doğru, en yerinde söylenmiş bir sözü, yıllarını halkların kardeşliği yolunda çileler çekmeye adamış Leyla Zana kızımızın bir sözünü yineleyeceğim: "Bu sorunu, Amerikan, İngiliz, Alman (...) değil, biz Kürtlerle Türkler kendi aramızda çözeceğiz". Tarih sizin önünüze böyle bir çözüm olanağı koymuştur Sayın Başbakan. Onurlu çözüm, Ortadoğu'daki Amerikan oyunlarına düşmeden, oyuncularından da sakınılarak, ülkemizde, kendi halklarımızın öz temsilcileriyle birlikte sağlanabilir. Bu tarihsel fırsatı doğru değerlendirmemek ülkemize çok şey kaybettirecektir.

Dünya Bankası başındaki McNamara'nın, yaptığı tüyler ürpertici açıklamasını unutmamışsınızdır: Vietnam'da Amerikan savaş uçaklarının düşmesiyle (yani gençlerin ölmesiyle) Amerikan ekonomisinin kurtulduğunu "timsah!" gözyaşlarıy-

la açıklamıştı! Vietnamlı, Amerikalı anaların döktüğü gözyaşlarını düşünmeyenler bizim analarımızın acısını düşünür mü? Bugün yeryüzüne egemen "Tek dişi kalmış canavar"ın haçlı-haçsız eşkıyaları, o duruma düşecek bir Türkiye'ye, Yunanistan'a gösterdikleri duyarlığın acaba ne kadarını göstereceklerdir? Bu haçlı-haçsız eşkıyaların "velev ki" el uzatacaklarını var sayalım. Bu girişimin ülkemiz için hayırlı olabileceğine, bizim "şeriatçı" "laikçi" eşkıyalarımızla işbirliği yapmaktan öte, hayırlı adım atacaklarına inanıyor musunuz? Böyle bir soruyu sormam, Siyonist canavarlığa karşı saygıdeğer tutumunuza mutlulukla tanık olmamdan kaynaklanıyor. İslam'a uygun davranış budur; dolar kölesi durumuna düşmüş kimi İslam yönetimlerinin, mal mülk sevdalısı Ebu Süfyan Müslümanlığı değil. Kendini çıkmazlardan kurtarmak için umutsuzca çırpınıp duran finans oligarşisinin pençesindeki "globalist" dünya düzeni, bizi ancak soymaya gelir. Bir günler bizim yaşadığımız "laikçi devrimci!" "Karaoğlan" efsanesi hangi temel sorunumuzu çözebildi? Bugün Türkiye'de "on milyon işsiz" var. Obama'yla, bir başka biçimde o efsaneyi, "elli milyon aç" bulunduğu medyaca duyurulan Amerika yaşıyor bugün. Onun da sonu görülecektir.

Ben 91 yaşında, Marksist-Leninist bir roman yazarıyım; yılların yazı-sinema emekçisiyim. Türkiye'nin en eski proleter devrimci partisinin, Türkiye Komünist Partisi'nin bugüne kalan birkaç üyesinden biriyim. Siz de bildiğime göre, eski bir "komünizmle mücadele" örgütü militanısınız. O tutumunuzun yanlışlığını, ülkemizin yoksul emekçi halklarına değil, içdış soyguncularına yarar sağladığını bilirim. O oyunlarda kullanılan kişilerin de bugün bu gerçeği gördüklerini, bu bilince vardıklarını ummak isterim. Bu profaşist tutumun komünist olmamakla hiçbir ilgisi yoktur. Bugün siz "şeriatçı"lıkla suçlanıyorsunuz; attığınız adımlara kuşkuyla bakılıyor. Yukarıda da değindiğim gibi, İslam'ın temel ilkesinin, bugün yeryüzüne egemen soygun düzeniyle bağdaşmayacağına inanırım.

İnanç dünyanıza, özünde saygılıyım. Son romanımda da bu konuyu işlemeye çalıştım. "Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde". Attığınızı gördüğüm her olumlu adıma, önyargıya kapılmadan, gücüm yettiğince destek olmak isterim. İnandığım doğru yol budur. Bir ülkede demokrasi ortamı oluşturulmasının en ilkel koşulu da budur. Bu temel ilkenin bir başbakanca özenle, titizlikle korunması gerekir. Eğer demokrasiye inanıyorsak, bir başbakanın, bir günler TKP'de yer aldığını sandığı kişiye, geçmişine ilişkin gözdağı vermeğe kalkması, inandırıcılığını tehlikeye sokar. Ne "sosyal" ne de "demokrat" olan uyanıklara, eski bir komünisti kolluyormuş havasında ucuzundan solcu yiğitlenme olanağı kazandırır. (Kemal Anadol, Deniz Baykal'la aranızda geçmiş tartışmayı umarım anımsarsınız). Bunun da ülkemize hayrı olmaz.

Görüyorsunuz ki kimse için önyargım yok Sayın Başbakan.

Sizi, geçmişinizdeki olaylar ya da kutsal inançlarınız için suçlamak değil, yapacaklarınızdan ötürü kutlamak isterim. Düşüncelerimi açıklamak fırsatı verdiğiniz için iyi dileklerimle sağ olun diyorum.

Saygıyla.

AYDIN GAZIYLA BAŞBAKAN ŞİŞİRMECE*

Erdoğan'ı seyrediyorum, kürsüden müstehzi bir gülümsemeyle konuşuyor. Alabildiğine rahat, "kolay" bir topluluk var belli ki karşısında. Kamera dinleyenlere odaklanıyor. Not tutanlar var büyük bir ciddiyetle, öğrenci misali, başbakanlarının ağzından dökülenleri kaçırmak istemiyorlar zahir. Belki de bunlardan bir öykü, bir roman çıkaracaklar, kim bilir şiire bile dökülecektir söyledikleri... Sevgili başbakanlarının...

Hilmi Yavuz, "bilmediklerimi öğrendim" demiş, bildikleri konusunda merak uyandırarak, mutlaka talebelerine anlatacaktır... Sayın başbakanından devşirdiklerini...

Kafandan aşağıya mürekkep boşaltılma tehlikesi olmadan bir şeyler atıştırmak, "dostlar arasında" demokratikleşme böyle bir şey diye düşünmüştür herhalde Roni yazacak, bizlerle paylaşacaktır ve dayanamayıp "sizden çok daha demokrat" diye sokuşturuverecektir. Başbakanları... Demokrattır kendileri...

Ülkemizin zenginliklerini su gibi sıralayıverir, ezbere... Necip Fazıl var, Orhan Veli var, Ahmet Hamdi var, öyle değil mi,

* Kemal Okuyan, *SoL Haber Portalı*, 19 Nisan 2010.

Nazım var... Gök kubbenin altında... Gelecek toplantıda Hakan var Şükür, Fatih var, elbette Ertuğrul var, Rıdvan şüpheli... Kadromuz zengin, başbakanlarının gönlü de...

"Seni de davet ettiler mi" diye telefona sarılanlar varmış, "valla bilmiyorum gitsem mi" diye dost çevresinde kendini ağırdan satıp heyecandan günlerce gözüne uyku girmeyen de...

Davet edilenlerden protestoya yeltenen olmamış, hükümetten gelen açıklamaya bakılırsa... İnce ince hesaplamış, nabız yoklamışlardır gayrı. Padişah sofrasında göreceğimizi tahmin etmediğimiz bir iki kişi için onlar yanılmamış, "Sayın Başbakanım, sorun yok, geleceklerdir" istihbaratı geçilmiştir. Gelmişlerdir...

Mazaretli katılamayanlar da saygıda kusur etmemiş, "açılım"a sonsuz desteklerini sunmuşlardır. Kimi "başından beri açılımın yanında"dır, kimi "hizmete hazır"dır. En hoşu ise Ahmet Altan'dır. Başbakan'la aynı sofraya oturmuyor! Yemediği kalmadı, başbakanıyla yemek yemiyor. Prensip meselesi...

Bir de yazıp verenler var... En acıklısı Vedat Türkali'den gitmiş. 91 yaşında, değer miydi?

"Tarihsel fırsatı değerlendir" demekte romancı...

Başbakanları tarihsel fırsatı bir güzel değerlendirmekte, merak buyurulmasın. Komünistin aklına da tavsiyesine de gereksindiği yok.

Emek düşmanı, despot, sözcüğe hangi anlamı yüklerseniz yükleyin asla "demokrat" değil, kibirli, çoğunlukla küstah.

Kendinden başka kimseyi beğenmeyen, egosu şişkin, benmerkezci "aydın" türüne pek yakışıyor.

Otoriter kişilik, otoritesini her daim test etme gereksinimi içindedir. İşin içinde biraz merak vardır ama işin aslı başka çaresi yoktur: Kendi otoritesi, bir etobur misali, başka otoriteleri "yiyerek" ayakta kalabilir.

Padişah sofrasının kamuoyu yaratmak için kurulduğu çok söylendi, doğrudur. Kol hareketlerine anlam katmak için gün-

lerce ders alan biri için kahvaltı fotoğrafları birer propaganda materyalidir. "Onurlu olan gitmesin" diye bu nedenle tutturduk, gidenler AKP afişine konu mankeni oldular.

Lakin kahvaltı sofrasında başbakanlarının zeytin, peynir, bal kaymakla değil, çiğ çiğ "ego" yutarak beslendiği pek fark edilmemiştir. İsim ve unvan sahibi herkes üzerinde otorite kurmak için delice istek duyan birinden söz ediyoruz. Güven sorununu ancak başka otoriteleri ezip ufalayarak aşabiliyor.

Beslendikçe... İşçiye, öğrenciye, köylüye dikleniyor.

YARSAV Başkanı "bazı aydınlar denizin ortasında gemiden atılabilirler" diye uyarmış; "demokrasiye gidiyor gibi gösterilen" gemiden...

Doğrudur, kürdanla, diş kovuğundan çıkarılarak!

SÖYLEŞİ*

Kadir Akın: Geçtiğimiz aylarda Başbakan Tayyip Erdoğan "açılım" çerçevesinde kimi aydın, yazar, sanatçılarla bir dizi görüşme gerçekleştirdi. Siz de çağrılıydınız. Sağlık sebebiyle toplantıya katılamadınız ama görüşlerinizi bir mektupla iletti-niz. Basında da yer alan bu mektubunuzda, Kürt sorunu çözü-me kavuşturulmaksızın demokrasi konusunda bir adım dahi atılamayacağını anlatıyordunuz. Şimdi savaş tüm şiddetiyle yeniden başladı. Hem yeniden başlayan savaş hem de sosyalist hareketin durumunu nasıl görüyorsunuz?

Vedat Türkali: Önce şunu açıkça ve kesinlikle belirteyim ki bugün sol çizgide olduğunu söyleyen hiçbir siyasal partiyle, örgütle, herhangi bir biçimde örgütsel bir ilişkim yok; bugün-kü koşullarda olacak gibi de görünmüyor. Önemli bir sorunun çözümü üzerine konuşmaya başlarken önyargılara bağımlı ol-mamak temel koşuldur. Karşımızdaki, –hele yetkili bir devlet sorumlusuysa– gerçekçi çözümler önermeniz gerekir. Bilimsel

* Kadir Akın-Vedat Türkali, *İşçi Dünyası*, Temmuz 2010.
(Kadir Akın, *Sosyalizmin Krizi, Birlik ve Yeniden Kuruluş*, Pencere Yayınları, 2012).

doğruları, çözümleri yığınların anlayabileceği açıklıkta önüne korsunuz. Uyarırsınız. Bu adam "şeriatçıdır, yapmaz" önyargısıyla yola çıkmak özellikle bizim ülkede yanıltıcıdır. "Sol" "ileri" kavramları, laiklik-şeriatçılık aldatıcı ikilemi içine sıkıştırılmıştır çünkü. Peki, bu sorunu bu iktidar çözebilir miydi? Bunu yapabilir miydi? Evet yapabilirdi. Tarihte bir sürü örnek var. Bilimsel, doğru çözümleri "Marksist– Leninist" örgütler saptar. İlerici örgütler bunun kavgasını verir, ortamı hazırlar. Bunu yapma yetkisini elinde tutan iktidarı buna zorlar. "İlerici-sol" kavramları da, tarihsel koşullara göre değişir. Bizler sorunları, yalnız işçi sınıfının değil, küçük burjuvazinin, kimi katmanların o günkü çıkarları gereği vardıkları ileri bilinç düzeylerinden de yararlanarak çözmekle yükümlüyüz. "Devrim yolu, gereğinde nice örgütlerle bağlaşık yürümek zorunda olunan bir yoldur" diyor Lenin. Bakın, Fransa'nın başındaki en büyük sorunu, Cezayir sorununu de Gaulle çözdü. Çünkü Fransa kan kaybediyordu. Tipik bir örnektir. Fransız Komünist Partisi çok onurlu bir geçmişin, Paris Komünü'nün tarihsel kalıtçısı. Biliyorsun, Paris Komünü'nün yaptığı en ileri işlerden biri Cezayir'e bağımsızlığını tanımak oldu. O günlerde Müslüman Osmanlı aydınları büyük bir heyecan duydular. Yakınlık gösterdiler. Namık Kemal'in bu konuyla ilgili bir yazısı var. Böyle onurlu bir olgunun kalıtçısı olan Fransız Komünist Partisi, son Cezayir meselesinde çuvalladı. "İlla nasılsa Fransa devrimini yapacak, onlar da bize katılırlar" yollu bir yaklaşıma vardı iş! Bu konuda Rosa Lüxemburg'la nice tartışmaları var Lenin'in. Niye bağımlı olsun sana Cezayirliler? Kolonların, varsıl Fransız çiftçilerinin elinde köle olmuş zavallılar. Bakın kim çözdü bu sorunu, hiç de komünist olmayan, giderek karşı olan de Gaulle. Kolay mı oldu? Hayır. Milli kahraman de Gaulle imzalayıp Cezayir'e bağımsızlığını tanıdığında aylarca korku içinde yaşadı. Orduya bağlı hava kuvvetlerinden iki bin paraşütçü komandonun havadan atlayarak sarayı basacağından korkuldu. Başka örnek: NATO'nun merkezi Paris'teydi. Sov-

yetler, konuk gittiği gezi sırasında, ona göstermişler atom füzelerinin vuracağı hedefleri; basılacak düğmeleri. Onlardan biri de "Paris-NATO Karargâhı". Olayı görünce, Fransa'ya döndüğünde ilk işi, 24 saat içerisinde NATO Karargâhı'nı Belçika'ya sepetlemek oldu. Askeri kanattan da çekildi. Zaten ilericiler, sosyalistler, komünistler bununla ilgili kampanya sürdürüyorlardı. Yani "ortamı hazırlamışlardı". Ama kararı de Gaulle verdi. Daha nice örnekler var tarihte. Bugün CHP'nin, (MHP'nin sözünü bile etmiyorum) adım atmaya yanaşmadığı, üzerine konuşmaktan sürekli kaçındığı kimi konulara ilk kez, şeriatçı, gerici damgalı AKP el attı. Bir iki sözle geçiştirilemeyecek bir konu bu. Enine boyuna konuşmayı gerektirir. Toplumumuzun tarihten gelen "finans kapital"e bağımlı, sosyoekonomi doğrultusunda, o koşulların kıskacında oluşmuş, biçimlenmiş Kemalist devlet yapısının vardığı noktadır bu. Egemen statükonun tartışılmasını gerektirir. "Kapitalist düzen işte!" deyivermek kolaylığıyla hiçbir şeyi saptamış olmazsınız. Türk toplumunun özgün yapısıdır bu. Uzun konu. Şimdi ben Başbakan'a bu mektubu yazdım diye heyecanlanan, beni destekleyen, kutlayan çok kişi oldu, biliyorsunuz. Bir de "sağma sarımsak soluna soğan!" "solcular" var! sözgelimi, Türkiye Komünist Partisi (TKP) diye bir parti var... TKP, seksen beş yıl öncesinde kuruluşuyla tarihimizde onurlu yer almış ilk gerçek Marksist-Leninist büyük örgüttür! Bunların o tarihsel örgütle ne ilgileri var? "TKEP" Türkiye Kemalist Partisi diye okumak gerek aslında. Kemalist tekerlemeleri yineleyip duruyorlar. Geveledikleri Marksist kimi kavramla her şeyi çözdüklerini sanıyorlar. Açın, programlarına bakın; daha 20. yüzyılın başlarında, yani Kapitalizmin tekelci finans kapital aşamasına vardığı çağdaki temel yapı değişikliğinin ayırdında değiller. Bu aşamayı Marksist bilimsel yöntemle doğru biçimde saptayan Lenin'dir. İkide bir kullandıkları "antiemperyalizm"i doğru dürüst anlamadıkları ortada. Kürt sorununa bakışları, yaklaşımları hiçbir ciddi, Marksist-Leninist bilimsel temele dayanmıyor. Adını kaptıkla-

rı TKP'nin tarihini bilmiyorlar daha. Türkiye İşçi Partisi'nin Sosyalist Devrimcilerinden geliyorlarmış. Biliyorsun o dönemde bunların karşısında bir de MDD'ciler (Milli Demokratik Devrim) vardı. Bir bakıma, yüzeysellikte ikisinin de birbirinden geri kalır yanı yoktu. Sosyalist Devrim sloganlarını atanlar, kendi programlarının aslında bir Demokratik Devrim programı olduğunun farkında değildiler. Sosyalist Devrim sloganı, Türk halk kitlelerinin yıllarca yasaklanmış bir sözcüğe yakınlığını sağlamak bakımından, öyle gürültüyle karşı konacak bir çıkış da değildi. MDD'cilerin sosyalist sözcüğünü adeta yasaklar gibi benzer programları savunmaları da olsa olsa TKP'lilerin "desantralizasyon" döneminde Kemalistleri ürkütmemek için kullanılmayan, temelde sosyalizmi hedeflemiş Demokratik Devrim ilkelerinin savunulmasıydı. Kaldı ki Türkiye İşçi Partisi döneminde, gerçek sola karşı devlet en azılı saldırı içindeydi. Türk Ceza Kanunu'nun 141-142. maddelerinin kılıcı asılıydı üzerlerinde. Daha önceleri, tek partiye dayalı Kemalist Türkiye çok acı, gülünç bir düşünce dünyası yaratmıştır. Sosyalist yazar Burhan Oğuz, milli kurtuluşun ünlü generallerinden biriyle akraba imiş. Şöyle anlatıyordu: "Paşayla konuşurken, sosyalistçe ilkeleri, çözümleri söyleyin, size aynen katılır, ama paşam siz sosyalistsiniz deyin; çeker tabancasını sizi vurur!" Sözünü ettiğimiz daha sonraki çok partili dönemde, Türkiye İşçi Partisi'nin yasal çalışma döneminde Marksizm, Leninizm, komünizm düşünceleri, demin de değindiğimiz gibi gizli, kaçak mallar gibiydi. Bugün TKP adıyla kurulmuş bir emekçi örgütünün bu ilkel kaynağa dayanmasıyla övünür gibi ortaya çıkması tarihsel açıdan da teorik bakımdan da ne düzeyde olduklarını gösterir. Mustafa Suphi'nin adını vermekle her şeyi açıkladıklarını sanıyorlar. Sıraladıkları, cicili sözlerle süslenmiş, çürük çarpık bir sürü sav. Adalet, kardeşlik, özgürlük, eşitlik, modernleşmek... Yuvarlak sloganlar. Tatlı ninniler! Kalpazan Marksist palavraları bunlar. Gerçek sosyalistlerin, komünistlerin, sadece ülkemizde değil

bütün dünyada temel özelliği sadece Marksist değil Leninist de olmalarıdır. Yaşadığımız çağı globalist, emperyalist yapısı içinde kavramazsan hiçbir şeyi çözemezsin. Nedir emperyalist çağ? Kapitalizmin köklü yapısal değişime uğramasıdır. Yani girişimci kapitalizmin yerine tekelci kapitalizmin geçmiş olması. Tekellerin, kartellerin, tröstlerin, konsorsiyumların soygun yarışındaki bir dünyada yaşıyoruz. Son tarihsel bunalım da bu yapının ürünüdür. Büyük para imparatorları var. Son olaylarda bunların kasasına trilyonlarca dolar akmış. Demek ki para kaybolmuyor, çalınıyor, bir merkezde toplanıyor. Tarihteki, expropriasyon; mülk sahiplerinin soyulması sürecinin dev çapta sürüp gittiğinin göstergesidir. Sovyetler Birliği yıkıldı. Bugünün hiçbir sisteminin kıyamete kadar gideceği yok. Tarihte ikinci ileri denemeydi o. 71 günlük Paris Komünü'nden 70 yıllık deneyime geçildi. İnsanlık bugün Marksist-Leninist yolda giderse elbette ki 700 yıllığını da bulacak. Çünkü Marksist-Leninist yöntem insanoğlunun tarihteki yerini en gerçek biçimiyle saptayan tek bilimsel yöntemdir. Yandı bitti gitti, sıcak külleri kaldı diyenler oldu. "Föniks" küllerinden yeniden canlanan masal kuşu "edebi" benzetmeleri yapıldı. Olan bitenler masal değil, tarihin gerçekleri. Külleri kalmadı canım; bütün dünyaya serpilmiş tohumları, beş kıtaya yayılan kılcal damarları kaldı. Bugün Güney Afrika'da, Güney Amerika'da, Asya'da, Avrupa'da, tüm Leninist kavgaların getirdiği kazanımlar var. Şimdi Türkiye'de bu büyük gerçeği tam kavramış bir siyasal parti yok. Açıkça söylüyorum sizin parti de dahil – programınızı okudum– yeterli değil.* Türkiye'nin bugünkü acılı görünümü budur. TKP'nin teorisyeni, Kemal Okuyan diye biri varmış. Bu muhterem, benim Başbakan'a yazdığım mektup için "91 yaşında, değer miydi!?" demiş. Cevap vermeye bile değmez diyorlar. Tek başına olsa belki doğru. Ama bu-

* Bu cümlenin Kadir Akın'ın hazırladığı *Sosyalizmin Krizi, Birlik ve Yeniden Kuruluş* adlı kitapta yer almadığını fark ettik. Söyleşide yer aldığı için buraya ekledik.

gün tarihsel bir partinin adını taşıyan bir örgütün yetkili ve sorumlusuymuş. Biliyorum ki o örgütte binlerce pırıl pırıl kişi var; bizim görevimiz onlara gerçekleri yansıtmaya çalışmaktır. Aslında, her gün birçok gencimizin acısıyla sarsıldığımız koşullara karşı çıkmak için iktidarı uyaran yaşlı bir yazara, böyle bir sorumlu kişi "değer miydi?" diye soruyorsa, bundan o kişinin vicdanı sorumludur; belki de, daha doğrusu, "vicdanı sorunludur". Soldaki gerçek devrimciler, Kemal Okuyan'ların aslında nasıl Maval Okuyan'lar olduklarını nasıl olsa anlayacaklardır. Görülüyor ki bir partinin programına Leninist olduğunu yazması yeterli olmuyor. Sorunlara Leninistce yaklaşıyor mu yaklaşmıyor mu, asıl ölçü bu. Marx'ın ünlü sözü burada da akılda tutulmalıdır: Bir kişiyi dediklerinden tanıyamazsınız, yaptıklarına bakmak gerekir. Demek ki asıl ölçü edim ve eylemdir. Bu Leninist(!) partinin yıllardan beri Kürt sorununa karşı tavrını lütfen gözünüzün önünden geçirin. Demek ki Leninizm üstüne türlü kitaplar yayımlamış olmak da yeterli olmuyor. Halkların kanının oluk gibi aktığı bir zamanda bir Komünist Parti'sinin, yaşlı bir yazarın yerinde uyarı yazısına, yukarıda söylediğim gibi "değer miydi?" demesi benim Leninist kafama göre bağışlanmaz bir yanlıştır. Böyle Leninistlik olmaz! Bir örgüt karşımıza Komünist Parti adıyla çıkarsa, en azından o tabela altına toplanmış değerli birçok kişiyi uyarı görevinden kaçamam. Bugünlerde bana bu TKP'nin, Kürt sorunuyla ilgili açıklaması getirildi. Tek sözcükle yürekler acısı. Bir dizi adalet, özgürlük, eşitlik, emekçi kardeşliği sözcükleri yan yana dizilmiş. Bir sürü soyut doğrular. Ancak, burada salt göz boyamaya, asıl sorunu örtbas etmeğe yarıyor. *Türkiye Komünist Partisi, bu değerlendirme ve saptamalardan hareketle siyasi girişimlerde bulunacak, benzer kaygılarla hareket edenlerin arayış ve önerilerine yapıcı bir biçimde yaklaşacak, ortaya*

çıkan olumsuz tabloyu değiştirmek için üzerine düşeni mutlaka yapacaktır. Ne diyelim? İnşallah yaparlar! Peşlerine takacakları kimleri bulacaklar bakalım! Farkında mısınız? Tıpkı bir burjuva partisinin bol keseden vaatlerine benziyor. Çünkü içeriği göz boyayıcı; soruna yaklaşımı temelde yanlış. Bu konuda çok duyarlı gizli devlet güçlerinin, kaygılanıp tasalanacaklarını hiç sanmam! Niye kaygılansınlar? Solu uyutmanın çok usta bir biçimi bu çünkü. Daha önceleri de söylediğim gibi böyle bir örgüt, gerçek TKP değil; bu kanlı, rezil düzeninin demokrasi olduğu yutturmacasına alet edilmiş, sistemi kem gözlerden(!) koruyan bundan daha uygun bir "kızıl boncuk" kolay kolay bulunabilir mi? Aslında, dünya ölçüsünde baktınız mı, biz daha işin alfabesini tartışıyoruz. Oysa bugün dünya öyle yeni denemeler yaşıyor ki Marksist-Leninist bir partinin bütün bunları tüm incelikleriyle araştırıp kavraması gerekir. Bir defa yalnız insanlığı değil, tüm canlıları yok etmeye yönelik termonükleer, kimyasal, biyolojik silahlar tarihin en acımasız, egemen gerici güçlerinin elinde. Bugün yeryüzünde patlayacak böylesi bir kıyamet yalnız insanları değil tüm canlıyı kökünden yok edebiliyor. Ne "olacak!" ne de "olmayacak!" diyebilirsiniz. Devrim ile varılacak ileri toplum, insanlık tarihinin en güçlü olanağıdır. Ancak bir yazgı değildir. Dünyamız, madde yığınından oluşan bir yuvarlak olarak boşlukta dönüp durmaya devam edebilir. Egemen sınıflar, emirlerinde tutmaya çalıştıkları bilim-teknikle, uzayda sığınacak yerler arıyor. Bunlar bugün kurmaca olabilir. Yarının ne getireceği bilinmez. İkincisi, bugün 1.5 milyarlık Çin, Komünist Partisi'nce yıllar boyu yürütülmüş savaşlarla kurtulup yeni düzeni kurmaya başladıktan sonra kapitalizme açıldı. İktidarda Çin Komünist Partisi var. Ama kapitalist emperyalist sermaye bütün Çin'e yatırım yarışında. Sovyetler'in kuruluşunda, dış sermayeye Lenin de çağrı çıkarmıştı. Amerikalı solcu bir işçinin oğlu olan işadamı Hammer gelip bir kurşun kalem fabrikası kurmuştu. Orada kaldı. Emperyalistler Sovyetler Birliği'ni kuşatarak dünyadan

koparmaya çalıştılar. Çin'deki deneme bakalım nereye varacak; düşünmek gerek. En kanlı savaşlarla Amerikalıları kovmuş olan Vietnam sonunda Amerikan mali sermayesi ile ilişki kurmak zorunda kaldı. Öte yandan, Amerika'nın arka bahçelerinde dünyanın en ileri düzenleri için halklar savaş veriyor.

Kadir Akın: Peki, kısaca Kürt sorununun temel noktalarına değinir misiniz?

Vedat Türkali: Bu konuda o kadar çok söyledim, yazdım ki yoruldum artık! *Özgürlük İçin Kürt Yazıları* adlı kitabıma baksınlar lütfen. Kitabın geliri ile hasta Kürt çocuklarının ilaç ihtiyaçları karşılanıyor. Bir de yardım yapmış olurlar. Yaşar Kaya için çıkarılmış armağan kitaptaki yazımı da salık veririm. Kürt sorununa ilk Marksist-Leninist bilimsel tanı koyarak el atan, 1925 yılında Doktor Şefik Hüsnü'nün Akaretler'deki evinde, tarihi geçmişe bakarsanız üçüncü kongresini yaparak Komintern'e resmen alınan Türkiye Komünist Partisi'dir. Söze oradan girelim istersen. Bu toplantıda partiyi oluşturanlar; Almanya'dan gelen Spartakist grupları, Osmanlı İşçi Çiftçi Sosyalist Partisi, Aydınlık grubu, Bakü'de kurulan ve Ankara'da kurulup kapatılan Halk İştirakiyun'dan kalanlar, Ermeni Hınçakyan Partisi ve mütareke yıllarında İstanbul'da Rum yapı işçilerinin kurduğu Uluslararası İşçi Sendikası grubuydu. Komintern'e hemen üye kabul edildi. İlk programında Kürt sorununa en doğru biçimde değinilir. Türkiye'nin toplumsal yapısı sergilenirken, Türkiye Komünist Partisi iktidara gelince, "ülkemizde büyük çoğunluklar halinde yaşayan etnik bakımdan farklı tüm halklara (Kürtlere, Lazlara), isterlerse, ayrı bir devlet kurma hakkını bahşeder" der. Ancak o günlerde çıkarılmış Takrir-i Sükûn yasasıyla en ağır baskıların başladığı ülkemizde TKP, programını gerçekleştirme ne söz, yayıp duyurma olanağı bile bulamadı. Böyle bir vaat, devleti Sovyet dostluk yardımlarına dayanarak kurmuş olan Kemalist iktidarla taban tabana karşıt bir duruma düşmelerine neden oldu. Kürt halkı-

nın uzun yıllar içinde kurtuluş için yaptığı tüm kalkışmalar kanla bastırıldı. Komintern çizgisindeki Sovyetler Birliği, tarihte kurulmuş ilk büyük sosyalist ülke olarak düşmanla çevrili bir coğrafyada sınırlarındaki çatışmaları, siyasal-yapısal değişiklik olasılıklarını, emperyalist düşman dünyanın oyunu kuşkusuyla karşılıyordu. Hele bu, dostluk bağlantısı içinde oldukları tek devlet Kemalist Türkiye'yle ise kaygıları daha da artacaktı. Türkiye, Sovyet petrol bölgeleri Kafkaslar'ın kapısında koruyucu duvar gibiydi. Aslında sosyoekonomik yapılarından gelen bir talihsizlikle Kürt halkı onu doğru çizgide örgütleyecek siyasal lider kadrosundan yoksundu. Hoybun diye bir örgüt kurdular, içlerine Sovyetler Birliği içindeki Ermenistan'ın en büyük düşman bildiği Taşnakyan birliğini aldılar. Ağrı isyanında bunlar vardı. Yenildiler. O günlerde TKP Genel Sekreteri Şefik Hüsnü'nün çıkan bir yazısında "Kürt köylü aldanıyor ama yazık ki hiçbirimiz karşısına çıkıp da ona doğruyu gösteremedik" diye yakınması var. O yakınma doğrultusunda TKP Merkez Komitesi Üyesi Doktor Hikmet Kıvılcımlı, *Yedek Güç: Milliyet (Doğu)** diye Kürtler üzerine ilk değerli Marksist araştırmayı yazdı. Bu aslında TKP Merkez Komitesi'ne verilmek için yapılmış bir çalışmaydı. Bu uzun bir konu. Kürt sorunu üzerine, Şefik Hüsnü'yle, Doktor Hikmet Kıvılcımlı'yla çeşitli konuşmalarımız oldu. TKP yıllar boyu, "Sovyet devlet politikasının izni ölçüsünde" Kemalizme karşı "sınıfa karşı sınıf" kavgası yürüttü. Bu çizgi 1935'te Komintern'nin İkinci Dünya Savaşı öncesi yaptığı 5. Kongre'de alman kararlara kadar sürdü. Avrupa'da Hitler, Mussolini, Japonyo'da Tojo rejimi, dünyayı doludizgin bir savaşa sürüklüyordu. Verilen kararlarda Kemalist Türkiye Cumhuriyeti bu savaşta çıkarı olmayan ülke olarak kabul edildi ve TKP'nin gizli çalışması kesinlikle yasaklandı. Ünlü "desantralizasyon" kararı budur. "Ülkenize gidin, yasal yollardan devleti elinde tutan Kemalistleri antifaşist, Sovyet

* Hikmet Kıvılcımlı, *Yedek Güç: Milliyet (Doğu)*, Sosyal İnsan Yayınları, 2009. (y.h.n.)

dostu, savaş düşmanı, işçi sınıfının haklarına saygılı bir tutuma çekmeye çalışın" dendi. Tabii böyle bir ortamda kimsenin Kemalistlere karşı yıllardır savaş açmış Kürtleri hesaba katması olası değildi. Yazık ki Kürt halkı Kemalistlerin kanlı asimilasyon zulümlerine terk edilmiş oldu. Kürdistan'da bölge müfettişleri kurulmuştu, sözgelimi Abdullah Paşa çağırıp getirttiği herhangi bir Kürt yetkilisini uyduruk mahkemeden sonra, temyizi bile olmaksızın öğlende astırıyordu. Böyle bir ortamda Kürtlerin bile zor geçebildiği bölgelere Türk komünistlerinin girmesinin lafı bile olmazdı. *Yalancı Tanıklar Kahvesi* kitabımda Türkiye'nin yapısı ile ilgili bir alıntı var. Tarihin onur ışıkları içinde yatsın; Doktor Hikmet Kıvılcımlı'ya aittir. Ben TKP'liyim. Taa kaç yılından beri, aşağı yukarı 1936'dan, 1937'den beri. Desantralizasyon dönemidir bu. Yasadışı, yeraltı çalışması yasak. Partide resmen gizli çalışmaya başlanması 1942'de. Komintern'in kapandığı, TKP için ünlü "desantralizason" kararının TKP Merkez Komitesince gözden geçirilip, gizlilik yasağının kaldırıldığı dönemdedir. Türkiye'de TKP önderleri ile birlikte çalıştım, hapishanede yattım. Doktor Şefik Hüsnü kurucusu, Mehmet Bozışık, Mihri Belli, Emin Sekun, Ahmet Fırıncı, Zeki Baştımar, Reşat Fuat vb Doktor Hikmet'le Sultanahmet Cezaevi'nde karşılaştık. Bayram ettim karşılaştığımda. Bu konuyu çok uzun konuşabiliriz. Bütün gençler, Marksizmi, Leninizmi iyi öğrensinler. Ama Hikmet Kıvılcımlı'yı özellikle okusunlar. TKP'de "Rönesans"tır o. Ancak, o "Rönesans"ı tam kavrayabilmek için, Doktor'un yazık ki yabancı kaldığı, Nazım Hikmet'in o dönemdeki büyük kültür-sanat ağırlığını da doğru değerlendirmek gerekir. TKP tarihini de iyi araştırsınlar. Ben *Güven* romanımda, yıllarca uğraşıp ele geçirdiğim "Komintern" belgelerini kullandım. Roman, hiçbir değişiklik yapılmaksızın tarihsel doğrulara dayandırılmıştır. Okurlarsa yararlanırlar. Süleyman Demirel cumhurbaşkanı iken PKK hareketi başlayınca "28 defa başkaldırdılar yendik, bu 29'uncuyu da yeneceğiz" dedi. Ama hareket 25 yıldır yeni-

lemedi. En kanlı baskılara, en zalim uygulamalara direndi, bugünlere geldik. Evet, Başbakan'a söylediğim gibi: "Kürt sorunu çözülmeden Türkiye'de demokrasi sorunu çözülmez. Demokrasi sorunu çözülmeden de Kürt sorunu çözülmez". Çünkü başka halkları zincir altında tutan halklar kendileri de özgür olamazlar. Kürtler, 29'uncu hareketin başladığı ilk günlerde bağımsızlık peşindeydi. Londra'da bulunduğum günlerde, çok sevdiğim Kürt dostlarıma karşı açıkça şunları söyledim: "Ben aslında bağımsız bir devlet kurmanıza karşı değilim. Ancak bugünkü dünya konjoktüründe böyle bir devlet bana gerçekçi görünmüyor. Beş devlet engelini aşarak Ortadoğu'da bir Kürt devleti kurmak olacak şey gibi görünmüyor, hele Ortadoğu gibi emperyalist düğüm noktasında. Orada olsa olsa bugünkü Barzani Talabani'lerin kurduğu, Amerika manipülasyonu ile kotarılmış bağış devletler olabilir". Bunları yazdım da. Öyle de oldu. Barzani, "Amerika bizden üs isterse bundan onur duyarız" demişti. Bu anlayıştaki devlet kuruluşu Kürt halkına da bölgeye de sonunda daha büyük belalar getirebilir. Aslında bunlar, iki Kürt lideri 3.5 milyon Kürt'ü temsil ediyor, Türkiyemizde en azından 15 milyon Kürt var. Bu bakımdan da Kürt sorunu, Türkiye'de bin yıldır iç içe yaşayan bu iki halkın yazgı birliğinin kanıtı, göstergesi gibidir. Türkler Anadolu'ya 1071'de girerken Alparslan'ın Malazgirt'te 120 bin kişilik Roman Diyojen'i yenen ordusunda çoğunluğun Kürt olduğu biliniyor. Son bağımsızlık savaşımızda, Kürtler bu devletin kuruluşunda çok etkin işler yaptılar. sözgelimi güneyde Fransız işgali altındaki koca bölgenin kurtuluş savaşını onlar yürüttü. Devlet kurulduktan sonra da saldırıya onlar uğradı. Yani bu devlet iki kardeş halkın birlikte savaşıyla kuruldu. Bugün PKK ve geniş bir Kürt kesimi ayrı bir devlet davasında değiller. Halkların, etnik haklar da içinde, tüm temel haklarında tam bir eşiklik yapısında, bir arada olmalarını istiyorlar. Gerçek demokrat devlet yapısıdır bu. Haklılar. Bunun için de binlerce Kürt genci dağda savaş yürütüyor. Bu savaş teröristlerin ayaklanması diye

tanımlanamaz. Çünkü 29 kez ayaklanmış bir halkın haklı isteklerine dayanıyor. Terörizm şiddet kullanmaktır. Bütün çıkış yollarını kapatmışsınız; en ağır, en zalim devlet şiddetini siz kullanmışsınız. O halk ne yapsın? Kendimizi hiç aldatmayalım. Kısaca değindiğimiz bu Kürt sorunu üç ayaklı bir sehpa gibi. Bir ayağı halkı için dağlara çıkmış gençler, öteki İmralı'daki hareketi başlatan lider Abdullah Öcalan, üçüncüsü kapatıldığı anda yenisi kurulan legal siyasal Kürt partileri, bu partilerin en sonuncusu BDP. Bunun üçünü de hesaba katmak zorundasınız. Bunların üçü de aynı tabana oturur, aynı temelden güç kazanır. Siz istediğiniz kadar Apo'ya terörist deyin, neyi değiştirebilirsiniz ki? Önlenmese, birçok genç Abdullah Öcalan için kendini yakmayı sürdürecekti. Bugün en az 4 milyon Kürt "yolum Abdullah Öcalan'ın yoludur" diye imza veriyor. Bu adam da bugün bağımsızlık peşinde değil, Türklerle birlikte aynı çatı altında yaşamak istiyor. Peki biz ne istiyoruz? Yazık ki bizde öyle bir şaşkınlık var ki, kimse ne istediğini doğru düzgün bilmiyor. Hele bizim, ayağı yere basmayan, tez elden Sosyalist devrim kurmacasını Marksist devrimcilik diye tezgâhlamaya çalışan keskin solcu örgütlerimizle bir yere varmak olacak şey değil. Şu önemli noktanın altını çizmek gerekir. Bugün, Türkiye'yi ileriye doğru dönüştürecek en devrimci siyasal kavgayı, nice acılar pahasına Kürt halkı veriyor. sözgelimi, ülkemizde, bir türlü başarılamamış sağlıklı bir kapitalist gelişimin bile olmazsa olmaz adımı "toprak reformu" öyle görünüyor ki, o dağlarda vuruşanlarla birlikte gerçekleştirilecektir. Ülkede yaşayan, etnik farklılıklar taşıyan tüm emekçi halkların kardeş bir ortam oluşturmaları, omuz omuza yürütecekleri bu dayanışmalı uygulamalardan doğacaktır. Halkların sosyalist toplum için kavgaları bu tür gerekçi adımlarla oluşup gelişir; Marksist boyalı tekerlemelerin yinelenmesiyle değil. Şimdi bütün bu anlattıklarımızdan sonra, TKP denen örgütün ve Türkiye politik ortamında büyük devrimci savlarla dolaşan kişi ve örgütlerin durumunu sizler belirleyin. Saldırı goşistler-

den de geldi. Onlara niçin yanıt vermiyorum? Saldırıların temelinde benim AKP gibi bir partiye nasıl olup da inandığım sorunu var. İnandığımı nereden çıkarıyorlar? Benim yaptığım, iktidar gücünü elinde tutan Başbakan'ın önüne tarihsel bir zorunluluğu koyup, ona sorumluluğunu anımsatmak, bir somut acılı olguda, Kürt sorununun çözümü konusunda göreve çağırmaktı. Bunu yapabilir miydi? Evet yapabilirdi. Bunun örneklerini de verdim. Bu sınav benim değil Başbakan'ın sınavıydı. Edebiyat-şiir sınavını atlatmıştı ama görülüyor asıl sınavda çaktı. Referanduma daha iki ay var. Sonuçlar ortadayken, nasıl davranacağıma gönül rahatıyla sağlıklı biçimde karar verebilirim. Hadi, efendilik bizde kalsın Kadir arkadaş! Gel bu söyleşiye, şiire düşkünlüğü söylenen pek Sayın Başbakanımıza, Can Yücel'in güzel bir şiirini okuyarak son verelim!

Adana Cezaevi'nde,
Her gece, sanırım, on bir buçuğa doğru
Bir uçak geçiyor üstümüzden.
Yolcu uçağı, anlaşılan...
Beni bir ortaçağ yaşamına mahkûm edenler
Anlamıyorlar ki
Ben her gece, sanırım, on bir buçuğa doğru
Üstümüzden geçen uçağın bir parçasıyım,
İniş takımıyım, göstergesiyim, motoruyum, aklıyım...
Ve her gece, sanırım, on bir buçuğa doğru
Bir kez daha anlıyorum
Haklıyım.

Can Yücel o cezaevinde, yarım yüzyıl önceleri epeyi süre ben de yatmıştım, biliyor musun?

MASALCI DEDE VEYA VEDAT TÜRKALİ'YE YANIT*

Bir varmış bir yokmuş. Herhalde masal icat olalı beri, masalcı dedeler de varmış. Masal bir edebi tür de olsa, işlevini uykudan önce ve huzur içinde uyusunlar diye çocuklara söylenmesiyle kazanmış. Peki çocukların huzur içinde uyumalarına yardımcı olan masalların büyüklere söylenmesi ve onları gerçek hayattan uzaklaştırması kimin suçu oluyormuş? Masalın mı, masalcı dedelerin mi, masal dinlemekten kurtulamayan, hep uyumak isteyen büyüklerin mi?

Çok önceden tanıdığım ve çok zamandır çocuk sayılması mümkün olmamasına karşın halen masal dinleyebildiği anlaşılan Kadir Akın –bilmeyenler için söylemeliyim– İşçilerin Sosyalist Partisi Genel Başkan Yardımcısı. Yıllar öncesinden siyasetler arası toplantılardan tanıştığım Kadir'in uyutucu bir masala maruz kaldığını, bütününü internet ortamında görebildiğim söyleşi boyunca işgal ettiği yerden çıkarıyorum. İlgili bilgisayar dosyasının, –söyleşinin kısa sunumu ve iki katılımcının ikişer kez tekrarlanan isimleri de dahil olmak üzere–

* Aydemir Güler, *SoL Haber Portalı*, 21 Temmuz 2010.

3180 sözcük içerdiğini kolaylıkla görebiliyoruz. Kadir Akın arkadaşımın payına bu toplamdan, iki kez tekrarlanan kendi adı ve soyadı dahil olmak üzere 74 sözcük düşüyor. Bunun, söyleşilen kişiye derin saygıyı yansıttığını varsayalım. Adının ve soyadının iki kez geçmesi ise, Akın'ın Vedat Türkali'ye toplam iki soru sorduğu anlamına geliyor. Bu sorulardan ilki şöyle: "Geçtiğimiz aylarda Başbakan Tayyip Erdoğan 'açılım' çerçevesinde kimi aydın, yazar, sanatçılarla bir dizi görüşme gerçekleştirdi. Siz de çağrılıydınız. Sağlık sebebiyle toplantıya katılamadınız ama görüşlerinizi bir mektupla ilettiniz. Basında da yer alan bu mektubunuzda, Kürt sorunu çözüme kavuşturulmaksızın demokrasi konusunda bir adım dahi atılamayacağını anlatıyordunuz. Şimdi savaş tüm şiddeti ile yeniden başladı. Hem yeniden başlayan savaş hem de sosyalist hareketin durumunu nasıl görüyorsunuz?"

Vedat Bey'in 1629 sözcüklük ilk yanıtını takiben Akın ikinci bir soru için hamle yapıyor: "Peki, kısaca Kürt sorununun temel noktalarına değinir misiniz?"

"Sosyalist hareketin durumu" bağlamında Vedat Bey'in TKP'ye kaç sözcüklük küfür ettiğini sayamadım. O kadar da soğukkanlı değilim. Akın'ın konuyu biraz olsun değiştirme girişimi de sonuç vermiyor ve Vedat Bey TKP'ye saymaya devam ediyor. Bu tablodan Kadir'in masal dinlemeyi hayli özlediğini, Türkali'nin ise artık sözlerinin sonunu dinlemeye kimsenin takat gösteremediği bir masalcı dedeye döndüğünü çıkarsıyorum. Bunları yazarken, yaşına, o yaşta "ben komünistim" demesine ve yaşayan en yaşlı eski TKP'lilerden biri olmasına duyduğum saygıyı sırf dürüstlükten yazacağım. Yoksa bu tür notların, yeni bir küfür dalgasından beni korumayacağını biliyorum.

Vedat Bey uyutacağı demokrat, Marksist, Leninist, devrimci, TKP düşmanı bulmakta zorluk çekmez. Nasılsa Türkiye yaşı geçmiş olmakla beraber kendini masalcılardan kurtaramayan, bir türlü olgunlaşamayan solumsularla doludur...

Notlar halinde gideceğim. Varacağım yer ise Türkali'ye kendisine duyulan saygıyı daha fazla aşındırmamak için neler yapabileceğine ilişkin kimi sonuçlar içerecek. Yoksa ortada ulusal sorun, Kürt sorunu, emperyalizm, Leninizm, TKP tarihi ve bilumum konuda Türkali'yi eleştirerek erişebileceğimiz yeni bir alan yok. Masal diye bir edebi tür olabilir. Masal eleştirmenliği var mı, bilmiyorum.

Birinci sonuç şudur: İleri bir yaşa gelmiş, alanında önemli ürünler vermiş ve ün elde etmiş kişilerin genel bir sorunları, yakınlarında "hocam artık şu konularda bir şey söylemesen daha iyi olur" yolunda dostça tavsiyede bulunacak kimseciklerin kalmaması oluyor. Vedat Bey de öyle. Üzücü...

"Peki, bu sorunu bu iktidar çözebilir miydi? Bunu yapabilir miydi? Evet yapabilirdi. Tarihte bir sürü örnek var". Vedat Bey emperyalizm konusunda TKP'nin cahil olduğunu söylüyor. Sonra sanki emperyalizmin dünya çapında sermayenin gericileşmesi, ya da başka bir deyişle ve "gericileşme"den çıkartacağımız temel bir ara sonuç olarak, "çözüm üretmekten uzaklaşması" anlamına geldiğini Lenin alenen yazmamış gibi, emperyalist Fransa'nın Cezayir ulusal sorununu çözdüğünü iddia ediyor.

Eski tanışım daha o dakikada uyumaya başlamış mıydı; onu çıkartamıyorum önümdeki word dokümanından. Ama de Gaulle Cezayir sorununu çözmedi. O sıralar sömürgecilik dağılıyordu. Fransa ise yükselen değil düşen bir emperyalist güç olarak bu radikal ve önüne geçilmez dönüşümün altında kalmamaya çalışıyordu. Cezayir bağımsızlığını antiemperyalist bir hamleyle kazandı. Ama "Fransa'nın Cezayir ulusal sorunu" derinleşerek, Paris'in banliyölerini alevlere teslim ederek, yükselen yabancı düşmanlığıyla ve bütün Avrupa'da olduğu gibi orada da proletaryanın en alt seksiyonuna göçmenleri yığarak sürüyor. De Gaulle'lü veya de Gaulle'süz, emperyalist Fransa, ulusal sorununu çözemiyor!

"Devrim yolu, gereğinde nice örgütlerle bağlaşık yürümek zorunda olunan bir yoldur, diyor Lenin". Lenin'i iyi bildiğini sanan Türkali bu sözleri AKP'yle ilgili söylüyor. Lenin'in Erdoğan'a denk gelse ne yapacağını düşünmek bile istemiyorum. Kadir Akın'ın ise uykuya çoktan dalmış olduğunu sanıyorum. *Bir Gün Tek Başına* aracılığıyla daha çocukluğumda tanıştığım Türkali'nin AKP ile ittifak hayali beni ve binlerce TKP'liyi yalnızca üzer.

Hey... Orada Türkali'ye "Hocam..." diyecek kimse yok mu?

Nasıl olur da Türkali benim babamın henüz çocuk olduğu bir tarihte üyesi olduğu TKP'nin tarihini bilmez? Masalcı dedeler bildikleri ve bilmedikleri her şeyi masal formuna sokmadan duramazlar mı?

"Kürt sorununa ilk Marksist-Leninist bilimsel tanı koyarak el atan 1925 yılında Doktor Şefik Hüsnü'nün Akaretler'deki evinde, tarihi geçmişe bakarsanız üçüncü kongresini yaparak Komintern'e resmen alınan Türkiye Komünist Partisi'dir... Bu toplantıda partiyi oluşturanlar; Almanya'dan gelen Spartakist grupları, Osmanlı İşçi Çiftçi Sosyalist Partisi, Aydınlık grubu, Bakü'de kurulan ve Ankara'da kurulup kapatılan Halk İştirakiyun'dan kalanlar, Ermeni Hınçakyan Partisi ve mütareke yıllarında İstanbul'da Rum yapı işçilerinin kurduğu Uluslararası İşçi Sendikası grubuydu. Komintern'e hemen üye kabul edildi..."

Peki eski arkadaşım Kadir, benim gülümseyerek geçiştirebileceğim sözler karşısında ne yapmıştır? Uyuduğu varsayımı artık kesinleşiyor. Çünkü Akın'ın siyasi geleneğinin tarihsel tezi TKP'nin Kemalist sapması diye başlar. Kürt ulusalcılarının, tarihsel TKP'yi ve ondan hareketle bütün solu Kürtlere karşı sorumsuzlukla suçladıklarını biliriz. O sorumsuzluk iddiası kuşkusuz Mustafa Suphi'yle değil, Şefik Hüsnü ile başlatılır. Yani Kürtçü solun tezi de Hüsnü'nün bilimsel değil Kemalist olduğu yolundadır. Ben buna katılmam ama tarihimizde öyle bilimsel tanı olarak adlandırılabilecek bir şey olmadığını da bilirim. Neyse, buna yerimiz yetmez...

Ama başka masallar beni uyutmuyor, yerimden hoplatıyor! TKP Komintern'e 1925'te alınmış falan değildir. 1925'i bir yeniden kuruluş olarak görmek belli ölçülerde mümkün olmakla birlikte bu bir atılım değil, illegalite koşullarına uyumdan ibarettir. Kongre katılımcıları arasında veya dışında Osmanlı İşçi Çiftçi Sosyalist Partisi diye bir parti yoktur. Çok benzeyen adı Osmanlı değil Türkiye ile başlayan bir partinin ise 1919'daki kurucusu ve lideri ise zaten Şefik Hüsnü'nün kendisidir. Aydınlık grubuna adını veren dergiyi zaten Şefik Hüsnü kurmuştur. Almanya'dan gelen Spartakist grupları da gerçeğin masallaştırılmasına bir diğer örnek olur. Bakü'de kurulan Komünist Fırkası ile Ankara'daki Halk İştirakiyun aynı şey değildir. Ermeni Hınçakyan veya Rum örgütlerinin TKP'de özel bir yerleri yoktur.

"Adını kaptıkları TKP'nin tarihini bilmiyorlar daha". Böyle diyor masalcı dede. Kendisinin Başbakan'a hitap ettiği gibi yazarsam –Sayın Türkali 2001'de o adı alıp alanlara taşımasaydık da, Gorbaçovcuların likide ettiği haliyle bıraksaydık, daha mı mutlu olacaktınız? Belki de TKP tarihe havale olduğunda masalı daha kolay yazılıyordur ve bilumum masalcı buna sıkılıyordur...

Küfür kimilerinin siyaset üslubunun vazgeçilmez unsuru olabilir. Küfürbazların "kalpazan Marksist palavraları" türünden analizlerini takmayız biz. Sadece, o yaşta birinin "Hocam bu söz sana yakışmıyor" diyecek dostu olmamasına üzülürüz. Daha geçen yıl, Vedat Bey'in, TKP'yi, çok sevip saydığı Hikmet Kıvılcımlı'nın etkin biçimde anılmasının koşulu olarak gördüğünü, yine geçen yıl bir kitap fuarında kendisine saygı sunup imzasını isteyen gençlerin büyük çoğunluğunun kimler olduğunu hatırlatmakla da uğraşmayız... Sadece seslenmek gelir elimizden: Hey! Kimse yok mu, Vedat Bey'i yalnızlıktan kurtaracak? Kimse yok mu, memleketin bu saygın edebiyatçısına, Kemal Yoldaş'ımın Okuyan soyadından hareketle "Maval Okuyan" tekerlemesini uydurmanın hiç estetik olmadığını, yakışmadığını söyleyecek?

"... Çin'deki deneme bakalım nereye varacak... Vietnam sonunda Amerikan mali sermayesi ile ilişki kurmak zorunda kaldı... Egemen sınıflar, emirlerinde tutmaya çalıştıkları bilim-teknikle, uzayda sığınacak yerler arıyor. Bunlar bugün kurmaca olabilir. Yarının ne getireceği bilinmez..." türü sözler karşısında "Ağabey bunların konumuzla pek alakası yok. İstersen yayınlamayalım" diyecek bir editör dostluğunu bile esirgeyecek misiniz Türkali'den? Belli ki, bunu biz yapamayız. Marksizmi, Leninizmi, devrimciliği ve Kürtleri sahiplenmeyi bizden daha iyi bilenlere sesleniyorum...

Uykulu söyleşiden, masalcımızın olası Kürt bağımsızlığı hakkında şunları söyleyebileceği Kürt dostları olduğunu öğreniyoruz: "...olsa olsa bugünkü Barzani Talabani'lerin kurduğu, Amerika maniplasyonu ile kotarılmış bağış devletler olabilir. Bunları yazdım da. Öyle de oldu. Barzani, 'Amerika bizden üs isterse bundan onur duyarız' demişti". O dostlarının, Barzani'yle aralarında tatlı bir yaranmacı rekabet olduğunu itiraf edememelerini anlıyorum. Dost olmamamıza rağmen, ben söylemiş olayım: Türkali'nin Kürt dostlarını, kökleri Mahabad Cumhuriyeti'ne ve Sovyetler'de konukluk yıllarına uzanan Barzani çizgisinin kaderinden koruyacak bir ilkeleri, dünya görüşleri yoktur.

Ama ne çare ki, Türkali siyasette ayarsız bir Kürtçüdür: "Ülkemizde, bir türlü başarılamamış sağlıklı bir kapitalist gelişimin bile olmazsa olmaz adımı 'toprak reformu' öyle görünüyor ki, o dağlarda vuruşanlarla birlikte gerçekleştirilecektir".

Önce bir de Tayyip Erdoğan'a bakmaz mıydınız? Belki onun yapası vardır, toprak reformunu! Şaka gibi, değil mi... Toprak reformunu tartışmayacağım. Sadece herkesi uyuyor sanmasın diye yazıyorum...

Tarihi efsane ve masallardan kurtarmak gerekiyor. "Ben oradaydım" demekle olmuyor. Zira yukarıda bahsi geçen Akaretler Kongresi ile aynı yıl Şeyh Sait isyanı patlak vermiş ve konumuzla ilgili olarak zurna orada zırt demiştir. Dinci, aşi-

retçi ve fonksiyonu itibarıyla Sovyetler Birliği'nin nefes alma kanalı Türkiye'yi zayıf düşürecek bir ayaklanmayı, sol, enternasyonalizm adına desteklemeli midir? TKP desteklememiştir ve doğru yapmıştır. Bu sol tarihimizin Kürt başlığında hep doğru yaptığı anlamına gelmez.

Gerisi masaldır: "TKP yıllar boyu, 'Sovyet devlet politikasının izni ölçüsünde' Kemalizme karşı 'sınıfa karşı sınıf' kavgası yürüttü. Bu çizgi 1935'te Komintern'in İkinci Dünya Savaşı öncesi yaptığı 5. Kongre'de alınan kararlara kadar sürdü". Türkali Komintern'di, desantralizasyondu derken sürüyle yanlışı peş peşe sıralıyor. Genç kuşaklara ise kaynak niyetine, bakın ne öneriyor: "Ben *Güven* romanımda, yıllarca uğraşıp ele geçirdiğim 'Komintern' belgelerini kullandım. Roman, hiçbir değişiklik yapılmaksızın tarihsel doğrulara dayandırılmıştır. Okurlarsa yararlanırlar".

Madem hâlâ kimse çıkmıyor. Dost olmayışımı bir kenara bırakıyor ve ben sesleniyorum Vedat Türkali'ye:

Vedat Ağabey, bu sözleriniz bilimle barışık olması gereken Marksistlere yakışmıyor. Bırakın, genç devrimciler tarihi huzur içinde uykuya dalmak için değil, bugünü anlamak, yarını kurmak için öğrensinler. Gelin, etmeyin, masalı bir edebi tür olarak hak ettiği köşeye yerleştirelim. Masallarımıza yazık etmeyelim...

"BU GİDİŞAT TÜRK'ÜN DE KÜRT'ÜN DE FELAKETİNİ HAZIRLAR"*

Yazar Vedat Türkali, Kürt sorunu karşısında pasif bir duruş sergileyen TKP'ye yönelik eleştirilerinin Marksist-Leninist çerçevede olduğunu, hedefinin TKP'nin geçmişindeki gibi Kürt sorununa yönelik yaklaşımını bugün daha da etkin bir şekilde geliştirmesi bağlamında olduğunu söyledi. Acı, kan ve umutsuzluğun yaşandığının, bunun böyle gitmeyeceğinin altını çizen Türkali, Kürtlere ve Türklere seslenerek, "Bu iş Türk'ün de Kürt'ün de felaketini hazırlar. Kürtler silahı bırakmaz. Kürtler silahı bıraktığı günlerde de her gün haberler veriliyordu. Şehit haberi yoktu ama şanlı ordumuz bilmem nerede kaç teröristi öldürdü diye. Devlet, 'Dağdan inin, boynunuzu bükün, biz ettik siz etmeyin deyin bu işi çözün' diyor. Dağa çıkan çocuklar spor olsun diye mi çıktı? Aileleri turistik geziye mi gönderdi? Yahu millet kan ağlıyor. Romantik laflarla bu işler çözülmez. Çözüm için anayasaya sağlam maddeler koyun" dedi.

* İbrahim Açıkyer-Vedat Türkali, *DİHA Muğla*, 28 Temmuz 2010.

Muğla'nın Bodrum ilçesinde son kitabının çalışmasını yürüten 92 yaşındaki yazar Vedat Türkali, Kürt sorununda yaşanan son gelişmelere karşı Türklere ve Kürtlere çağrıda bulunarak, çatışmanın sona ermesi için daha büyük çaba harcanması gerektiğini ifade etti. Türkali, eleştirilerine yönelik TKP'nin tavrı, Kürt sorunu ve 12 Eylül'deki Anayasa Referandumu'na ilişkin *DİHA*'nın sorularını yanıtladı.

İbrahim Açıkyer: Geçtiğimiz günlerde TKP'ye yönelik eleştirilerinize yanıt geldi ve sizin için "masalcı olmuş" dediler. Buna ilişkin belirteceklerniz neler?

Vedat Türkali: TKP'ye ciddi bir eleştiri yaptım. Saldırı değil. Marksist-Leninist bir eleştiri bu. Bugünkü partiden yana değilim, olmadım, olmayacağım da. Marksist-Leninist olarak konuşuyorum. Mevcut soldaki hiçbir parti Marksist-Leninist değil. Olmadığına inanıyorum. Niye böyle eleştirdim TKP'yi? Hep söylüyorum. TKP, bugünün deyimiyle hep marka diyorum. Türkiye'de ilk kez Kürt sorununa tanı koymuş ve bu uğurda mücadele etmeye çalışmış siyasi bir parti. O zamanlar TKP, bunu programına da almıştı. O zaman Türkiye'de bunlardan söz etmek güçtü. Sovyetler Birliği'nin hemen yanında, bütün dünya emekçilerinin çabası Sovyetleri yaşatmak. Paris Komünü'nden sonra ilk kez iki yüz milyon insan çaba harcadı. Bu kadar Kürt sorununa parmak bastılar. Kemalistler unutturdu. Tarihin en kurnaz hareketlerinden birinin temsilcisidirler. Celal Bayar cumhurbaşkanı olduğunda komünizme karşı mücadele için, "Hayır efendim, bunun en ustaca tatbikatını yapan Türkiye'dir. Türkiye komünistleri ezmiştir ama Sovyetler Birliği ile dostluğunu devam ettirmiştir" diyor. Bu tarihsel bir gaftır. Bu tarihsel bir kurnazlık.

Sol partilerin hastalığının temelinde bu var. Sorunu bilmezler. Marksist-Leninist partilerin geçtiği evreleri, ne aşamalardan geçildiğini. Neler neler yaşandı. TKP, eleştirilerime yanıt vermiş. Okudum, güldüm tabi. TKP Genel Sekreteri Kemal Oku-

yan için "Maval okuyan, Marksist-Leninist değilsin" dedim. En büyük burjuvalar bugün Marx Marx diyor. Nasıl ki, bugün Nazım'ı Başbakan okuyor, o hale geldi. Neden, çünkü Marx'ın düşünceleri anıtsaldır. Bunu uygulayan Leninizm oldu. Bunu yok etmek istiyorlar. Stalinizmle karıştırıyorlar. Bununla ilgisi yok. Marksist olup Leninist olmamak demek, ne demek biliyor musun? Yarım akıllı olmak demektir.

İbrahim Açıkyer: Peki, sizin düşünceleriniz nedir eleştirilerinize yönelik bu açıklamalar konusunda?

Vedat Türkali: Marksizmi geliştir, 20. yüzyıl haline getir. Leninist ol, bilimsel olarak onu uygula. Kürt sorununu da çözersin, her sorunu da açık çözersin. Yapmazsan, yalnız Marksist olarak kalırsan bugünkü TKP gibi olursun. Bununla kastım Türkiye Komünist Partisi değil, Türkiye Kemalist Partisi diyorum. Bugün Türkiye'de sola egemen olan Kemalist solculuktur. Bunu bilelim. Buna ilk kim isyan etti? Kürtler. Bunun değerini bilelim. Terörist örgüt PKK, diyorlar. PKK, komünist, Marksist, Leninist bir çizgi aramaya başladı o yıllarda. TKP'nin mükemmel olduğunu söylemek gaflet olur. Bugün bütün dünyada, Asya, Afrika ve Latin Amerika'da yaşanan kavganın temelinde Marksist-Leninist kavga yatar. Bunun başka izahı yok. Dünyayı anlayamazsınız. TKP Genel Başkanı Aydemir Güler var. Bana cevap vermiş. Kemal Okuyan'a yönelik sözlerim nedeniyle bana "Masalcı dede" demiş. Teorik olarak bir yanlışlık yapmamaya çalışıyorum. Galiba yapmıyorum da. Şimdi ama bakın önemli bir şeyi kaçırıyor. Dikkatinizi çekiyorum. Anlatıyor falan. Hezeyan halinde demek istiyor bana. Ardından "Öteden beri Vedat Bey'in Kürtlere karşı aşırı sempatisi var" diyor. İşte en hayati cümle bu. Evet, benim aşırı bir sempatim var. Niye? Anam Kürt değil babam Kürt değil. Ben yeryüzünde hangi halk acı çekiyorsa, işkence görüyorsa, 70 yıldır sürekli devlet baskısı altında sömürülmüşse en çok o halkı seviyorum. Onların yanında oldum, olacağım. Benim temel etik inancım bu. Marksist-Leninist olmak bu demek. TKP'li gençler bana

açık açık bunadı demişler. Olabilir. Ben 92 yaşındayım, bunamış da olabilirim. Bunamışsam da normaldir. Ama dikkatli olsunlar bir de tehlikeli bir şey var. Erken bunama var. *Şeytanın Kaşık Oyunları* adlı eserimi TKP bastı. Altını çizerek söylüyorum. Benim TKP'de çalışan genç kitleyle hiçbir kavgam yok. Gençleri severim. Herkes içinde, bunak diyenleri de severim. Benim tabiatım var. Teoriyi doğru öğrensinler, halkın yanında olsunlar. Benim gönlüm ne isterdi? İmza vermekle olmaz.

"Çözüm için anayasaya sağlam maddeler koyun"

Bugün milliyetçiler, Bahçeli, "Gerekirse dağa çıkarız" dedi. Çıksın da görsün. Dağa çıkmak kolay değil. Evet bu halkın geninde var bu. Bes yüz yıldır hakkımızda devlet etmiş fermanı, "Ferman padişahın dağlar bizimdir" sözü var. Kürtler bunu diyerek dağa çıktı. Böyle bir saldırı karşısında bunları yaptılar mı, savaşı durdurmak için burunları kanadı mı, yok. İstanbul'da yaşıyorlar. Orada kan akıyor. Yeniden bir çatışma başladı. Tüm çabalarımız bunun sona ermesi için. Başbakana yazdığım mektubu yanlış anladılar. Gençler niye bunak dediler biliyor musunuz? TKP'ye hücum ediyormuşum, AKP'yle birlikteymişim. Nereden çıkardın Başbakan'a hayranlığımı? Başbakan devletin en yetkili, güçlü adamı. Sayın Başbakan, sen bir zamanlar komünizmle mücadele örgütlerinin içindeydin. CIA parasıyla bu örgütlerin finanse edildiğini biliyorsunuz. Ama ben Marksist-Leninist bir yazarım. Yıllarca hapishanede yattım. Şunu istiyorum, anayasa mı değiştireceksiniz, önce mutlaka o anayasaya Kürt sorununun çözümü için sağlam maddeler koyun diyorum. O kadar. Bütün bu açık söz TKP'yi niye rahatsız ediyor. Ben bunu anlamıyorum. Hadi ben bunadım ama bunamayan biri varsa gelsin anlatsın ben de bunu anlamaya çalışayım.

İbrahim Açıkyer: Türkiye'nin bugün girdiği süreci nasıl ele alıyorsunuz?

Vedat Türkali: Türkiye bugün çok tehlikeli durumda. Kürt savaşı yeniden başladı. Acı, kan, hatta umutsuzluk artıyor. Bu Türkiye'nin kazanımı mı? Kaybettiğidir. Korkunç bir kayıp bu. Bu kan durmalı, mutlaka durmalı. Kansız bu işin nasıl çözümü gerekiri araştırıyoruz. Devlet bu gençleri anlamadı. Hep Kürtleri ezdi. 28 isyan çıktı. "Bu sefer de ezeceğiz" dediler. Olmaz bu iş ve olmadı. Bugün AKP iktidarına kadar geldi bu iş. Artık çözün bunu. Çözemedi bu işi. Çünkü iktidar o kadar muktedir değil. Yani güçlü olamıyor. Korkuyor. En çatal yüreği bile korkuyor. Bakmayın gösterişlerine, çoğunun ödü patlıyor. Sessiz diplomasiyle bir tarafı çatlattılar. Savaşı yine başlattılar. Bugün benim düşüncem şu, bu yürümez. Türk'ün de Kürt'ün de felaketini hazırlar bu iş. "10 tane şehit olmuş, Kürtler halen silahı bırakmamışlar" Kürtler silahı bırakmaz. Sen 10 şehidinden bahsediyorsun. Benim içim de kan ağlıyor ama biliyor musun ki, Kürtler silahı bıraktığı günlerde de her gün haberler veriliyordu. Şehit haberi vermiyordu ama şanlı ordumuz bilmem nerede kaç teröristi öldürdü. Bilmem nerede tuzağa düşürdü, falan gibi, bombaladı. Şunu diyor devlet, "Dağdan inin, boynunuzu bükün, biz ettik siz etmeyin deyin bu işi çözün". Bu iş böyle çözülmez. Dağa çıkan çocuklar spor olsun diye mi çıktı? Aileleri turistik geziye mi gönderdi? Yahu millet kan ağlıyor. Türk'ü de Kürt'ü de. Bomba attık diyorlar uçaklarla. Nereden aldık? Kim veriyor bu parayı? Bu millet veriyor. Romantik laflarla bu işler çözülmez.

İbrahim Açıkyer: Peki, ne yapılmalı?

Vedat Türkali: Öcalan, bıktı adam, "Ben çekiliyorum" dedi. Çekilmemeli. Kürtlere de sözüm var; çatışmaların bitmesi için elinizden geleni yapın. Türkler, lütfen asıl iş size düşüyor. Ordu bizim adımıza konuşuyor. Ben Türk'üm, Kürt değilim. Sıkıntım yok ama "Ne mutlu Türk'üm" diyemiyorum. Gazetede okudum. "Nişantaşı'ndan şehit çıkmadı" diyor yazarın biri. Çıkar mı enayi? Tansu Çiller'in, daha kimlerin çocuğu, Gölcük'te

yapıp madalya alır. Kimler ölüyor. Fakir fukara. Kürtler bunu iyi biliyor. Bize iyi niyetlerini gösterdiler. Ordu temelli olan politika çizgisi korkuyla yürütüldü ve o çizgi koptu. Bize çok iş düşüyor. Komünist yoldaşlar, bu sözümü dinleyin. Ben bunamış da olsam yine de kendinize sorun, "Acaba ne kadar da bu memleketin yararına olur?" Bir de onu siz düşünün. ÖDP, EMEP var. Pırlanta gibi gençler. Bunu biliyorum ben. Ama ne oluyor? Bütün bu sol toplanıyor, bu konuda net bir tavır alamıyor.

İbrahim Açıkyer: AKP hükümetinin açılım adı altında yürüttüğü politikalarla Kürtlere yönelik uygulamalar hakkında ne diyeceksiniz?

Vedat Türkali: Bunları yeni söylemiyorum. Kürt sorunu, *Özgürlük İçin Kürt Yazıları* kitabımda yer alıyor. Sadece onlar için kitap yazan benim. O zamanlar yazdığım kitabı haber yapan gazeteyi kapattılar. Kürtler bilmiyor bunu. Kitabın geliri Kürt çocuklarına ilaç parası olarak ayrılmıştır. Londra'da bir kitabı 10 pounda sattım. Topladık gelirleri. Bu çocuklara yolladık. Halen devam ediyor bu gelenek. Bir daha tekrar ediyorum. Türkiye bu sorunu çözmeden hiçbir sorunu çözemez. Ne ekonomi sorununu çözebilir ne milliyetler sorununu çözebilir.

İbrahim Açıkyer: 12 Eylül'de halkın oylamasına sunulacak olan yeni Anayasa Referandumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Çünkü BDP, sandık başına gitmeyecek ve Kürtler bu referandumu boykot edecek.

Vedat Türkali: Şimdi bakın, bir defa şu anda kesin olarak konuşmam. Evet mi demeliyim, hayır mı demeliyim, yoksa protesto mu etmeliyim? Bunu düşünüyorum. Çünkü eğer hayır dersem evet'i yenme şansım artar. Ama daha önemlisi Kürt halkı kan ağlıyor, protesto ediyor. Uzmanlara soracağım, eğer protesto etmek hayırı zayıflatır ve evetin kazanma şansını artırır derlerse düşüneceğim. Böyle olursa evet'in kazanma şansı

artar. Protestoyu da Kürtlerin yanında olmak için gerçekleştireceğim. Yani Kürt değilim, niye bu kadar telaş ediyorum? Çünkü çözümün anahtarı orada. Ben bu halkın yanında olmaya çalışıyorum. Evet, aşırı bir sempatim var. Benim tavrımın özünde yatan bu. 75 yıllık Marksist-Leninist bakış açımla Türkiye'ye bağlı bir şekilde ne yaptıysam yaptım. Tüm romanlarımı, oyunlarımı yazdım. Bu da masalcı dedenin son bir masalı.

KİMLİĞİNİ KAYBETMİŞ ADAM*

Aziz Nesin konuşmalarımızda, "*Abdülkadir*" diyordu, pek sevmiyordu, sevenleri azdı; Abdülkadir'in beni gördükçe, "*seni seviyorum, Doktor'a benziyorsun*" dediğini hatırlıyorum. Ben ise Doktor'u seviyor ve bu sözü sevmiyordum; Doktor'un pek nefis teşhis ve formülleri vardı amma orada kalıyordu. Abdülkadir hapisten çıktıktan sonra soldan uzaklaştı; "*Doktorcu*" biliniyordu, şimdi çok yaşlı, kimliğini kaybetmiş durumdadır. 93 yaşındadır, *Taraf*'ta seri çıkıyor; bizse hapisteyiz, aleyhimizde ne varsa almaya mecburuz. "*Heval Öcalan*" deyu ağladığını okuyoruz. Artık Öcalan için yanan ve ağlayan bir Kürt'tür.

Çocuktum, meraklıydım, "*51 Tevkifatı*" başlamıştı; 50'li yıllarda, başlarında Sevim Tarı adında bir genç kız. Beyazlar giymiş, ne kadar çok etkilendim, gazetede bir fotoğraf, aşık oldum mu; sonra bunu galiba Stockholm'de Sevim Belli ve Mihri Belli ile konuştuk. Gerçekten mücadele edenler beni hep heyecanlandırıyor, öğretmen yüzbaşı, üniformasıyla mahkemede, Abdülkadir Demirkan, komünist yüzbaşı, şimdi de aynı ölçü-

* Yalçın Küçük, *Aydınlık*, 18 Ekim 2011.

de heyecan duyuyorum. Ancak artık kimliksiz bir adam; kimliksiz olanları hiç sevmiyorum.

Bekaa yolunda

Şam'dan Beyrut'a giden yoldayız, otomobildeyiz; arkada "*Muhaberat*" Suriye gizli servisi var. Yavaşladık, Hamza, – Hamza'yı çok sevmiştim, Öcalan'a "Apo" diyebilen tek Kürt'tür, çocukluk arkadaşıdır– "*hadi atla Hocam*" dedi, tepeye tırmanıyoruz, içimden "*Yalçın, Yalçın işte böyle yerde öldürüyorlar...*" diyorum, tekrarlıyorum. Bekaa'ya ilk çıkışım budur. Çıktım, indim, hapiste yattım, Kürtler kendileri için yattığımı düşündüler, ben Türkiye için yattım. Kürtleri "*kardeşim*" bildim, çok seviyorum ama kimliğimi hiç kaybetmedim. İçlerinden bazıları, Yaşar Kaya misali, "*aramızdaki Kemalizmin ajanı*" dedi, yazdı ve değildim. Ancak birazcık sevinmediğimi de söyleyemem, çünkü kimliğimin üzerimde olduğunu göstermektedir.

Bekaa'ya tırmanırken kendimi pek kafasız buluyordum, ölüm burnumun ucunda ama kendimi durduramıyordum. İşte ben buyum.

Kimliksiz yazılar

Romanını, *Bir Gün Tek Başına*, tahlil ve deşifre ettim. 27 Mayıs devrimi, devrimci gençlik için bir senaryo istemişti, Abdülkadir artık "Vedat Türkali" olmuş, Yeşilçam'a senaryolar yazıyordu. Devrimci gençliği bir gecekonduda yaşayan sosyaliste bağlıyordu. Raşit Ateş, Hikmet Kıvılcımlı'nın adını aratmıyordu, beğenmemiş, sözüm ona çevirmişti. Biz değildik, yazdıklarını estetik bulmadım, beni sevmeme dönemidir. Aslında insanları sevme kabiliyeti azdı; 60'lı, 70'li yıllarda solun uzağındadır. Hep hırçın ve mutsuz gördüm.

Galiba 90'lı yıllarda Kürtleşmeye başladı, Kürtlerin imkânları artmıştı, bir güzel film yaptırmalarını beklediğini düşünüyorduk. Yaptırmadılar ama artık Kürt olmuştu, şimdi ikide bir Erdoğan'a mektup yazıp Kürtlere iyi davranmasını istiyor. 91 yaşında da yazmış ama hem Tayyip Bey cevap verme-

miş hem de "*alındığını bildiren bir işlem*" bile yapılmamış, çok üzülüyor. 93 yaşında bir daha yazıyor, "*Heval Öcalan*" ile anlaşmasını, Heval Öcalan'a iyi davranmasını talep ediyor. Pek acıklı bir hali var; Vedat Bey için ağlamakla ona kızmak arasında tereddütte kalıyorum.

Yüzbaşı Abdülkadir'di, hapiste o kadar subay var, rektörler var, ben varım. Türk-eli soyadını almıştı, bir zamanlar Türk'tü, artık çok yaşlı bir Kürt'tür. "*Heval Öcalan*" için ağlıyor; Ertuğrul Kürkçü de sadece KCK tutukluları için yanıyor; her ikisi de Kürtler için ellerini sıcak sudan soğuk suya sokmadılar. Kürtler şimdi imkânlıdırlar.

Abdülkadir Türkeli'ye sözüm bitti. Ertuğrul'la ise "*bir gün tek başıma hesaplaşacağım*" mutlaktır. Kimliksiz insanları sevmiyorum. Böylelerine çok acıyorum.

YALÇIN KÜÇÜK'E YANIT 1*

Sol İçinde Solcu McCarthyism

Okuyanlar anımsar, Çağatay Anadol'la *Görüş*'te yaptığımız konuşmanın sonunda, bir "ne idüğü belli"nin 51'de İstanbul Harbiye Cezaevi'ndeki açlık grevi üzerine attığı yalanları belgeymiş gibi yaymaya kalkışan birinden söz etmiştim. Adını vermediğim bu kişi Yalçın Küçük'tü. Doğal, sağlıklı kişiden beklenen, özür dileyip düzeltme yapmaktır olsa olsa, değil mi? Dergisi *Toplumsal Kurtuluş*'un Temmuz-Ağustos sayısında devrimci kabadayılıkla saldırıya geçmiş. yukarıda sözünü ettiğim önemli olgu üzerine de tek satır yok. İyi oldu ama; kimi gerekli şeyleri söyleme olanağı çıktı.

Çok yıl oluyor, bir tarihte, *Türkiye Üzerine Tezler* diye, Yalçın Küçük imzalı bir kitap geçti elime. Sorunları yüreklice irdeliyor, kimi bilmediğim konularda kesinkes bilgiler veriyordu!

* (Vedat Türkali'nin Yalçın Küçük yazısına ilk yanıtı 1989 yılında *Görüş* dergisine yazdığı bu yazı oldu). *Taraf*, 5 Kasım 2011.

İlgiyle okurken, bildiğim, çoğu içinde yaşadığım olaylardan, olgulardan söz etmeye başlayınca duraladım. Hiç bilmediği konularda, bir küçük noktayı parmağına dolayıp, akıldışı yakıştırmalara kalkıyor, kimi yerde de resmen uyduruyordu. Kitabı bıraktım; daha önce "öğrettiklerini" de kuşkuyla koydum bir kıyıya.

İzledim sonraları; hep aynı yol yöntem, aynı yaklaşım, aynı biçem...

Bir rastlantıyla karşılaştık bir gün. Doktor Hikmet Kıvılcımlı konusunda konuşmak için bana gelmek istiyordu. Yolculuğa çıkacağım sıraydı. Yalnızca şunu dedim; "Şimdi size bir şey söyleyeceğim ya, sakın bunu övgü diye almayın! Doktor Kıvılcımlı'ya benzeyen bir yanınız var: Siz de onun gibi, pek iyi bilmediğiniz konularda bir noktayı parmağınıza dolayıp spekülasyonlara kalkıyorsunuz!" Kızarıp bozardı, kızdığını belli etmemeye çalıştı, ayrıldık. Bir zaman sonra, *Yol* dergisinde çıkmış, benim adımın da geçtiği bir konuşmasından söz etti arkadaşlar. Alıp baktım, şöyle diyordu; "... Doktor Hikmet'i hiç sevmeyen Aziz Nesin'le, onu çok seven Vedat Türkali beni ona benzetirler. Hatta bir gün Vedat Türkali beni Doktor Hikmet'e benzetince, 'Vedat Bey, siz bunu bana övgü için söylüyorsunuz ya' dedim..." Hemen bir açıklama yazıp *Yol* dergisine gönderdim. Çıktı mı bilmem; *Yol*'un sonraki sayılarını görmedim.

Yukarıdaki benzetmem üzerinde duracağım biraz. Ortaya attığı tezlerin, savların tartışılıp değerlendirmesini şimdilik bir yana –daha doğrusu, yetkililere– bırakıp şunu belirteyim: Doktor Hikmet Kıvılcımlı arkadaş, Marksist düşünmenin dogmatik kalıplara dönüştürüldüğü, bir tür Marksist ortaçağ yaratılmış Stalinci Komintern dönemlerinde, parti disiplininin sınırlarını da zorlayarak özgün düşünce, irdeleme, araştırma uğraşı vermiş, Türkiye'deki Marksist düşünceye tarih

boyutunu getirmiş, bunu da en ağır cezaevi koşullarında, her türden yoksulluk içinde gerçekleştirmiş, bu konularda yazılı, basılı bir sürü yapıt bırakmış tek kişidir. Yaşamının yirmi iki yılını cezaevlerinde geçirmiş, her türden baskıya onurla direnmiş, polis işkencelerinden alnının akıyla çıkmış, yiğit devrimci kimliği de ayrı saygın yanı. Akıl almaz çalışkanlığıyla üreticiliğindeki kusuru, o ağır koşullarda doğal olan belge eksikliğini spekülatif düş gücüyle doldurmaya kalkışmasıdır. Yazık ki zamanla alışkanlığa da dönüşmüştü bu. "Ordu kılıcını attı" bildirisi, yeterli kanıt beklemeyen aceleci tutumun tipik siyasal belgesidir. Bu konuda epeyi örnek verilebilir. Yalçın Küçük'e yaptığım benzetme, Kıvılcımlı arkadaşta var olduğuna inandığım bu eksikliğe dayanıyordu. Böylesi bir taşlamadan bile Küçük, kendisini Dr. Kıvılcımlı'ya –Tersini bastırarak öncelikle söylemiş olmama karşın– övgü için benzettiğimi yaymaya kalkmıştı. Marx'ın Napolyon'la yeğeni için söylediğine benzer bir sözü vardı Nurullah Ataç'ın, pek sevmiştim: "Gerçek sanatçıların bir de Hacivat'ları çıkar!" derdi. Küçük de Kıvılcımlı'nın Hacivat'ı onuruna erişebilir olsa olsa. Türkiye'nin ağızsız, dilsiz, uzun çöl yılları boyu, zindan karanlığında en ağır işkenceleri göğüsleyerek yiğit yeraltı savaşı yürütmüş bir gerçek Marksist devrimciyle 12 Eylül döneminin ağzı bol keseden söz üreten "Eylülist" aydın taslağının başka ne ilgisi olabilir? Böyle bir onura kavuşması bile devrimcilik adına önemli ölçüde hoşgörü gerektirir.

Saldırısındaki bir iki noktaya değineceğim. Tarih yazmak gibi bir savım yok. Yaşadığım, gördüğüm, doğruluğuna inandığım şeyleri, bir şey katmadan, eksiltmeden dosdoğru söyleme çabasındaydım. Sırası geldikçe de söyleyeceğim. Yerini, zamanını da ben belirlerim. Bu satırları da yanıt olsun diye değil, salt okurların, özellikle de gençlerin beklentisi olabileceğini düşünerek yazıyorum.

Şefik Hüsnü'nün Türkiye Marksist devrimci tarihindeki yeri bizi aşan nesnel bir olgudur. Onu, hele İsmail'in yerine koymaya kalkmak Doktor'a da tarihe de saygısızlık olur. Şefik Hüsnü sağdaydı. Nazım sola geçti. Hikmet korkusundan sağa kaydı gibi yargılar üzerinde de durulmaz. Nazım olayı sırasında, dediği gibi, ben on üç-on dört yaşındaydım, bilemezdim de her konuda boyundan büyük laf eden bu adam kaç aylıktı? O konudaki bilgimiz, örgüt içinde duyduklarımıza, bir de belgeye dayanır: TKP'nin, 1930'da yayımladığı *İnkılâp Yolu* adlı dergisinin 1. ve 2. sayısında 25. sayfada, "Komintern ve Fırka Vesikaları" bölümünde "Türkiye Komünist Fırkası'nın Dahili Vaziyeti" başlığı altında altı büyük sayfa tutan bir yazıdır bu. "Türkiye Komünist Fırkası'nın Azalarına Komintern'in Açık Mektubu" "Fırkaya Dair Tezler" "Türkiye Komünist Fırkası Azalarına" başlıkları altında durum açıklanır. Suçlamalar: "... İşçi hareketini parçalamak, bölmek (...) oportünist, satılmış, korkak, Troçkist, hafiye..." olmaktır. TKP'nin ağır yaralar aldığı 1927-29 tutuklamalarının ardından sesini yükseltip yönetime karşı çıkan "Nazım Muhalefeti"ne saldırıdır. İki yanın temsilcileri, Komintern'de dinlenmiş, muhalefet haksız bulunmuştur öğrendiğimiz. Marksist-Leninist oldukları savına dayanmadan Komintern'e başvurmak olası mıdır? Konuşmamda geçen, "iki yan arasında teorik temelde ayrılık olmadığı" savı bu gerçeğe dayanır. "Troçkist" sözcüğü en etkili, en kestirme suçlama yoludur o günlerin. Çatışmanın özü üzerine başka bilgileri, belgeleri olup da açıklayacak birileri çıkarsa, sağ olsunlar; öğrenir, borçluluk duyarız.

Şefik Hüsnü'nün yakını olduğum, onunla "senli benli" konuştuğum iddialarını da Yalçın Küçük kuşkuyla karşılıyormuş! (Ne yaparız şimdi?!) Doktor Şefik Hüsnü ile onun çağrısı üzerine, örgüt ilişkisi içinde yanına gittiğimde babam yaşında biriydi. TKP'nin, o günkü tek devrimci gizli muhalefet partisinin başındaki anıt gibi insandı. Hitap biçimim hep, doğal olarak,

"Doktor arkadaş, siz" olmuştur. Cezaevinde de "Doktor arkadaş" derdik. Ne benim içten saygım ne onun insanlarla ilişkisinde bilinen nezaketi, "senli benli" olmak laubaliliğine uygun düşmezdi. Anlattıklarım, olayların özüyle, içeriğiyle ilgilidir. Doğru bildiklerimi kendisine her vakit, en açık biçimde söylemişimdir. Dediklerimden, biçimsel bir yanlışlıkla, sağlıklı kişiler de böyle ters, "senli benli" izlenimi almışlarsa bağışlasınlar.

TKP ile Komintern üzerine araştırmaları olduğunu söyleyip ortaya özgün tezler atan Küçük, TKP için yaşamsal önemdeki bir tarihsel kararın Kominterndeki resmi adını "desantralizasyon" sözcüğünü ilk kez duyuyor. Bu konuda ben onun bilmem neredeki yazısından esinlenmişim! (Kırmızı atkını sevsinler!) Bakın ne diyor bir de: "Devlet, *Aydın Üzerine Tezler*'in beşinci kitabımın nitelemesiyle, iki Hikmet'i, biraz da yalnız bırakıldıkları için tepeleyebildi. Nazım Hikmet önce, Doktor Hikmet daha sonra ve sol oldukları için TKP'den atıldılar. Bir sürüden daha kişilikli davranamayan sol aydınların çoğu, ya da tümü, kendini tasfiye etmiş TKP, iki Hikmet'in Harp Okulu ve Donanma davalarıyla uzun yıllar için hapse konulmalarından çok rahatsız olmadılar ve biraz da mutlu oldular".

Bu keskin yargının sonuna, o dönemi yaşamış, yaşamamışlardan bir de suçlular listesi ekliyor.

1- Ne Doktor Hikmet'in ne Nazım Hikmet'in aldığı cezadan namuslu kimse mutlu olmadı. TKP, resmi bir yazıyla Nazım'ı akladı. Nazım'ın sanatına karşı eleştiri yollu söz edenleri bile nasıl susturup sahip çıktığını Genel Sekreter Reşat Fuat'tan dinledim. Salıverildikten sonra Sovyetler Birliği'ne gidip iyi karşılanması başka nasıl olurdu?

2- Doktor Hikmet'in partiden atıldığı savı, 1929 tutuklamasında poliste direnemeyen Laz İsmail'in, aynı soruşturmada

poliste tek sözcük vermeyen Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya karşı duyduğu aşağılık kompleksiyle uydurup öç alma küçüklüğüne dayanır. Şefik Hüsnü'nün Dr. Hikmet'e olan sevgisinin tanığıyım. Dr. Hikmet'le ilgili söylentiyi yaydıkları günlerde, onunla arası pek de iyi olmayan, TKP Merkez Komitesi Üyesi Ahmet Fırıncı (Dede)'ya da sordum; yanıtı şu oldu: "Çıkarıldı dedikleri tarihten çok sonra Reşat Fuat, Dr. Hikmet ve ben, Kurtuluş'ta bir evde parti toplantısı yaptık. Yalan bu sözler".

3- Yardım, destek konusunda da, o günleri hiç bilmeyen Küçük, yine bol keseden atıyor. Bugünkü ölçülere vurulamayacak kesinkes bir karanlık egemendi ülkede. Hele, yasalara komünist yargılamalarının gizli yapılması da konulduktan sonra hiçbir yerde tek satır çıkmaz, kimse olaydan söz etmeye kalkışamaz olmuştu. Basın egemen güçlerin emrinde, tek sesliydi. Sol kişiler, özellikle partililer –gerekli değilse– tanıştıklarını bile belli etmemeye özen gösterirlerdi. Küçük'ün anlayamayacağı bir şey daha var: O günkü ağır koşullarda tehlikeyi göze alarak el altından gizlice destek vermiş, yardım etmiş kişiler de bunu bugün açıklamayı küçüklük sayarlar. O günleri hiç bilmeyen birinin, ilgili ilgisiz ad sıralayarak solcuları suçlamaya kalkışması kaba bir haksızlıktır.

Dengesini iyice yitirip yönü karmakarışık olmuş bir saldırıya karşı örnekleri çoğaltmaya ne vaktim elverişli ne yerim. Attığı nutuklara da bakmayın; Şefik Hüsnü'ydü, Nazım'dı, Komintern'di, yok Laz İsmail'e sövülmesiydi, aslında hiçbiri umurunda değil. Baştan da söylediğim gibi, bir marifetinin altı çizilerek kamuoyuna sergilenmesidir onu böyle çileden çıkaran. Çağatay'la konuşmamız şöyle bitiyordu: "... Belki asıl sorun, ne idüğü bellilerden medet umup belge devşirmeye kalkışmak, kolayca yapılabilecek sorup soruşturma zahmetine bile katlanmadan bu zırvaları yaymayı devrimci marifet saymak! Çağ atladık deniyor, bu da bizim bilmediğimiz, devrimcilikte çağ atlamak olmalı!"

Bunun yanıtı nerede?

"Köylüce atıyor, Kemal Tahirce düşünüyor"muşum! (Her karşılaşmamızda siyasal tavrından, düşüncelerinden ötürü takıştığımızı cümle âlemin bildiği Kemal Tahir her şey bir yana, edebiyatımızın roman doruklarındandır. Tırnağına kurban olunası). Köylüce atmaya dayanamıyor ama polisçe atmaları yaymayı görev biliyor. Aynı "ne idüğü belli" kişinin evine gidip röportaj yapıyor; onun MİT ajanı olamayacağı yollu bildirisine de hak vererek bu kırk yıllık ne idüğü belliye kefil olup aklatmaya kalkışıyor.

Bu da doğal! Tarihsel Marksist liderliğin, kendisiyle başladığı kuruntusunu engelleyen her şeyi yok etme manisiyle, doğru dürüst bilmediği TKP'nin geçmişini yadsımaya varacak biçimde küçümseyen, karalayan, solun değerli kişilerine azgınca saldıran kimsenin, böyle birine yakınlık gösterip destek vermesinde şaşılacak ne var? Bu adamın da ne idüğü açık seçik belli artık, tanıyı koyabiliriz.

Kurumlar, kişiler olarak soldaki tüm değerlere yalan dolanla saldırıp çürütmeye çalışmak, namuslu kişileri, aklınca, yıldırıp alanı namussuzlara açmak, egemen güçlerin kurnazca hoşgörülerinin gölgesinde, ortalarda serseri mayın gibi dolanıp da deneyimsiz safalak(-ların!) gönlünü çelerek tek başına kahraman kesilmek. Yolu, bu. Yöntemi, sol içinde tipik solcu McCarthyism'dir (Azılılarından birinin zimmetine para geçirmekten cezaevini boyladığı, bir zamanlar Amerika'yı kasıp kavuran ünlü şantajcı faşist akım!) Talihsizliği, bugün roman kahramanı bile çıkmaz böylelerinden; Dostoyevski eskitti bunları. Gençlerin sırtında ihtilalcilik oynayan bu solcu McCarthyist, mantarı tüketip elinde oyuncak tabancasıyla ortada kalacak bir gün ya, ne olacaksa ardına taktığı çocuklara olacak...

"Burada duruyorum" diye bitiriyor yazısını, inanmayın, duramaz! Sadi'nin ünlü bir beyti vardır, pek kullanırdı eskiler: "Niş-i akrep ne ez reh-i kinest mukteza-yı tabiateş inest". Akre-

bin sokması kötülüğünden değil, doğası gereğidir, anlamına gelir. Doğayı burada, sol için yüklendiği, sosyopolitik McCarthyist görev diye alacaksınız.

Biz yaşlandık, bir gün gideceğiz. Düşünüyorum da, kuşaklar boyu katlanılan acılar, alan, namuslu devrimcilerin daha sağlıklarında, mezarlık müdürlüğüne kalkışan bu "çağ atlamış devrimci"lere bırakılsın diye çekilmedi herhalde...

Burnunuzu tıkayarak başınızı çevirmek yerine herkes sevabına bir taş atsa kuruyup gidecek bir çirkefi kokuşmaya bırakmak, ne dersiniz, daha mı doğru?

YALÇIN KÜÇÜK'E YANIT 2*

İkinci Reçete (İkinci Aşı)

Aydınlık'ta bana bir saldırı yazısı çıkmış Yalçın Küçük adlı yaratığın. Reçetesini yıllar önce yazdığım için onunla yetinir deyip geçeyim dedim. Çevremde hemen herkes de böyle düşünüyordu. Uğraşmana değmez diyorlardı. Kimsenin adam yerine koyduğu yoktu bu yaratığı! Tam dönüp işime koyuluyordum ki, *Hürriyet* gazetesinde dört "akil adam"ın "Türkiye'de en etkili on kişi" listesinde, tepesinde şeytan külahıyla resmini görünce durakaldım. Tam, "Vay anasını sayın seyirciler!" durumu. Nuri Bilge Ceylan "Benim yalnız ve güzel ülkem" demiş. Bağışlasın, benim içimden "benim enayi ve güzel ülkem" demek geliyor! Kendi değişmez enayiliğimi de daha iyi anlıyorum galiba! Gene iş başa düştü! Büyük söylemeyeyim ama bu son.

İyilere de selam gönderme yolu açıldığı için hayırlı bir yanı da olacak belki. Haksızlığa, iftiraya uğrayan Yusuf Peygamber'in atıldığı zindandan ötürü cezaevine "mekân-ı Yusuf" denir İs-

* Vedat Türkali, *Taraf*, 05 Kasım 2011.

lamcı kesimde. Basında adı geçen genç arkadaşları (Ahmet Şık, Nedim Şener) pek tanımıyordum. Düşüncelerinden, yazılarından ötürü tutuklandıkları için yüreğim onlarla. Cezaevi jargonuyla "Allah kurtarsın!" Aslında hep biliyoruz ki, kurtaracaksa halklarımız kurtaracak hepimizi.

Yalnız, her pazar tarihsel yazılarını dört gözle bekleyip çoğunun sayfa boyu kesiklerini kitaplığımdaki dosyalarda sakladığım Soner Yalçın'a özel selam gönderiyorum! Yanılgıya düştüğüne inandığım bir konuda titiz araştırmacı tutumuna katkıda bulunalım diye yardımcım aracılığıyla düzeltme yollamıştım, bilmem anımsar mı? (1 Mayıs 1943'te Gazi Orman çiftliğinde işçi bayramını Muzaffer Şerif Başoğlu, Behice Boran'la *Adımlar* dergisinin o gün yayımlanan birinci sayısını da kutlamak üzere birlikte geçirdiğimizi bildirdim. Muzaffer Şerif övgüyle sözünü ettiği Dil-Tarih'ten öğrencilerinin yanına da uğramıştı bir ara). Sayın Soner Yalçın anımsarsa bir de telefon konuşması geçti aramızda. Televizyonda yaptığı bir paket programda konuşmamı istemişti. Ben de ilke olarak sadece canlı programlara katıldığımı, kulaklarım daha bu kadar kötüleşmediği için de kendisiyle sevinerek canlı yayına çıkacağımı bildirmiştim. Olmadığı için de üzüldümdü.

Asıl üzüntüm tutuklandığını duyduğumda olmuştu. Ama beteri de varmış! Konuya geliyorum.

İlgileneceklere önce 1989 tarihinde *Görüş* dergisinde "Sol İçinde Solcu McCarthyism" başlığıyla (bu yazı *Tüm Yazıları Konuşmaları* adlı kitabımda da yer almaktadır) yayımlanmış, yukarıda Yalçın Küçük'ün reçetesi dediğim yazıyı okumalarını salık veririm. Yazmaya çalışacağım bu ikinci reçete de, birincisi gibi daha çok çevresindekileri uyarıp kollamak içindir. Bir tür aşı. Bulaştırdıkları maraza kendileri şerbetlidir bu yaratıkların, ne çekerse çevresinde bulaştırdıkları çeker.

Birinci reçetede belirttiğim tüm durumlar, konular özellikler geçerliliğini koruyor. Yinelemeğe gerek yok.

Temel noktalara değineceğim yalnız bu yaratık konusunda;

1- Aklın almayacağı ölçüde yalan söyler. Rahmetli Aziz Nesin'le ilişkilerimiz üzerine tüm anlattıkları uydurulmuş şeylerdir. O ağır 12 Eylül döneminde "Aydınlar Dilekçesi" imza kampanyasını, bugün çoğu hayatta olmayan değerli birçok arkadaşla birlikte nasıl yürüttüğümüzü tüm çevre bilirdi. 70. yaş günü konuşmasını benim yapmamı isteyen Aziz'di. Hele bu yaratığın, kendisine olan sevgimi sık sık dile getirdiğim yalanı öğürtü uyandırdı içimde. Tanıdıktan hemen sonra uzak durmaya çalıştım. O da iyi bilir bunu. Şimdi bir noktayı açıklayacağım. İmza kampanyası dolayısıyla başlayan sorgulamalara bu adamın müdahil olarak katıldığı; onun kışkırtıcı sorularıyla ünlü bir "solcu" sinema oyuncusunun dönekliğe kalkıştığı, bu adamın yiğit davranışı olarak yayılmaya başlandı. Sanki biz onların ne menem dirençsiz "solcu!" olduklarını bilmiyorduk. O ağır koşullarda güç bela bir araya getirilmiş bir topluluğu parçalamaktı, yani düpedüz "provokasyon"du adamın yaptığı. Lahavle çekip gücümüz yettiğince önleme çabası gösterdik. Ben de elimden geldiğimce uzak durmaya, zorunlu durumda arkadaşları uyarmaya çalıştım.

2- Sakın paranızı emanet etmeyin! Gider paranız. Yürütülen imza kampanyasından sonra Aziz, aynı birliktelikle para toplayıp arsa alarak toplu bir gazete çıkarma sevdasına düştü. Olabilirliğine inanmadığım için ben katılmadım. Yalnız kesemin elverdiği ölçüde küçük bir katkıda bulundum. Paralar bu adamda toplanıyordu. Hır çıkarıp ayrıldı. Üstüne yattı; utanmadan da yedi bu paraları. Aziz'e, "Niye yanına bırakıyorsun bu herifin" dedim. Aynen "Ne yapayım? Bu çirkefe mi bulaşayım?" dedi. Yaratık budur!

3- Londra'da bulunduğum yıllarda Paris'teymiş bu adam. MED TV'de Öcalan'la haftalık konuşmalara başladı. Adiliğin, yalakalığın böylesi görülmemiştir. Bu adamı konuşturmalarının yarar sağlamayacağı konusunda Kürt arkadaşlara da uyarıda bulunduğumu anımsıyorum. Ne yapıp edip Paris'te yıllarca Kürtlere besletmiş kendini. Malımı bildiğim için şaşmadım. O

günler Suriye'de olan Apo'nun yanına da yollanmış. Bir sürü soytarılığı da orada yaptı. Marifetlerini kendi de marifet yapmış gibi anlatıyor aslında. Utanma mı var ki herifte! Bu saldırısında benim yağlı kapı olan Kürtlere sokulduğumu, Apo için ağlamalara başladığımı söylemiş. Kürtlerden, aldımsa! ne aldığımı söylemek onlara düşer.

Bir ay kadar önce Silivri Cezaevi'nden salıverilmiş Sosyalist Demokrasi Partisi Başkanı Doktor Rıdvan Turan, ziyarete geldi. Kürt sorununa ağırlık verdikleri için bir gece sabaha karşı evi basılıp tutuklanarak Silivri'ye kapatılmış, hiçbir gerekçe gösterilmeden iki yıl kadar yatırılmış. Bunlar doğallaştı artık. Yalnız şöyle bir olaydan söz etti Doktor. Benim bir kitabımı okurken gören gardiyan "Bu adamın kitaplarını okursanız cezanız artar" demiş. Gülüp geçtik ama hele bu son saldırıdan sonra –malımı da bildiğim için– kafama takıldı.

Ne dersiniz bu herif, Adada kapalı tutulan Heval Öcalan'ın durumu da içinde, Kürt sorununa gösterdiğim ilgi için bana diş biledğini bildiğimiz egemen çevrelere kaş gözle durumunu yumuşatmanın rezilliğine soyunmuş olmasın? Durduk yere niye saldırıya kalktı ki? Çıkarı olmadan bir karış adım atmaz bu adam. Sorması benden, adil yargılama sizden değerli okurlar.

N.B.

Adını "deli"ye çıkardı. Çatlak Profesör diyorlar. Ne delisi? O güzelim "deli" Can Yücel'in tırnağına kurban olsun. Düpedüz uyanık bir düzenbazdır. Evet, Can'ın dediği gibi

"Küçüktür ama mide bulandırır".

Osmanlıca'da bol sözcük vardı böylesi yaratıklar için. "Fürumaye, cibilliyetsiz, bedasl... vb". En hoş görülüsü Sadi'nin ünlü beytidir. Birinci reçetede okuyacaksınız:

Niş-i akrep ne ez rehi kinest
muktezayı-yı tabiateş inest.

Ziya Paşa'nın yargısı serttir.

Bed-asla necabet mi verir hiç üniforma
Zerduz-i palan vursan eşek yine eşektir.

Biliyorsunuz Ziya Paşa'nın ünlü Terkîb-i Bend'inden beyittir bu.

Burada şöylesi uygun düşüyor gibi:

Tutuklamak pisliktir böyle yaratıkları
Altın hücreye koysan Küçük gene Küçüktür.

Ne dersiniz; eşeciklere de ayıp oluyor ama.

Evet, diyeceğim, lütfen uyanık olun, değerli yazar arkadaşlarımız. Kendinizi ciddi biçimde koruyun! Bizim düştüğümüz enayiliklere siz düşmeyin lütfen!

4- Altı yedi yıl önce "Sahtekarlar Cenneti Türkiye"de "Gömüt Taşı Notları" diye bir yazı dizisi yapıyordum. Bu yaratığın portresi de içindeydi. Bitmişti. Yayımlamadan bıraktımdı. Elim değmişken o armağanımı da kalıt olarak bırakayım bu yaratığa diyorum. Ölüp gideceğiz şunun şurasında; ne de olsa emeği geçti herifin!!! İslam tarihinde, ünü kalsın diye zemzem kuyusuna işeyen "Ebu Bevvâl" diye biri vardır En azından öylesi biri bu.

Tüm dostlara ta yüreğimden sevgiyle!
Cezaevlerindekilere ayrıca bir an önce özgürlüklerine kavuşmaları, gerçekten özgür bir toplumda bir araya gelmemiz dileğiyle.

SAHTEKARLAR CENNETİ ÜLKEMİZDE GÖMÜTTAŞI NOTLARI-1*

1- Kalçın Tarçın

Halkça çok sevilen ünlü şarkıcısından, ortaya ilgi çekici yapıt koymuş sanatçısına, bilim insanına kadar, ününden çıkar sağlayacağını kestirdiği herkese, yerli yersiz saldırılara kalkışarak gözleri üzerine çekmek en tutkulu uğraşıydı azılı komonos Profesör Kalçın Tarçın'ın. Kentin çok sevilen ünlü delisinin "Kalçın küçüktür ama mide bulandırır!" sözü pek yaygındı. Geçmişinin tartışmalı olduğu söylenirdi. Bu kente yerleşmeden önce, epeyi karanlık işlere girip çıkmıştı kimilerine göre. Kızıl komonoslukta başa geçmek için ona buna saldırmanın mutluluğunu yaşarken çekip ülke dışına gitmiş, gene güle oynaya yapacağını yaptığı yeni bir alan bulmuştu kendine. Ezilenler adına başkaldırmış ünlü bir savaşçının ülke dışındaki televizyonunda karşısına çıkıyor, yerli yersiz övgülü diller dö-

* *Taraf*, 05 Kasım 2011. Vedat Türkali'nin bu yazısı da 3. yanıt olarak yayımlandı. Yazılış tarihi eskidir (3 Mayıs 2005), fakat *Taraf* gazetesinde 2. yanıt ile aynı gün yayımlanmıştır.

küyordu adama. Devletle savaştaki Başkan'ın her ağzını açışında "İsabet buyurdunuz Sayın Başkan!" "Ben de aynen onu diyordum Sayın Başkan!" "Bu dahice yargınıza yürekten katılıyorum Sayın Başkan!" "Bu dediklerinizden daha doğrusu olamaz Sayın Başkan!" türünden övgülerle yalanmadık yerini komamıştı adamın! Böyle ateşli konuşmaların içtenliğinden en küçük bir kuşku duyamayanlar, bir süre sonra ülkeye gelen Sayın Profesör'ün, kısa süre cezaevinde konuk edilip bırakılmasıyla fırdöndü gibi, bir anda yüz seksen derece çark edip bir dünya söz ürettiği bu tarihsel, toplumsal konuda sus pus oluvermesi önünde, "Pes!" bu kadarı da olur muydu diye şaşkınlıkla bakakalmışlardı. Hem de o "Sayın Başkan"ın tam yakalanıp zindana atıldığı günlerde... Kimilerinin yorumu ağırdı bu konuda. Dışarıdaki davranışı, üstlendiği gizli görevi gereğiymiş diyesiler! Tövbe tövbe! Profesörün ülkedeki namuslu kişilere yerli yersiz saldırması, gerçi eskilerde de kuşku uyandırmamış değildi ya, böyle cılız kanıtla adama pislik atmak için, Profesör Kalçın Tarçın türü bilimsel yüz isterdi; dünyada kaç kuluna vermişti ki Tanrı o yüzü! Bu boş sözleri bırakıp kentteki olaylara geçelim biz. Daha minarelere hoparlör denen yaygaracı baykuşlar tünemeden önce, Sarı Müezzin oflaya puflaya, Kuşlu Cami'nin şerefesine çıkmış, gözlerini yumarak o gümbürtülü sesiyle yaradana sığınıp "Allaaaahüekber..." diye başlamıştı ki, yamaçtaki gömütlükten süzülüp gelen Bitli Karga, sarı mintanını ense altından gagasına taktığı gibi kaldırdı adamı, karşıdaki Taş Kilise'nin kulesindeki koca çanın urganına bağladı. Bunu aynıyla böyle görenler var! Sonraki duruşmalarda yeminli tanıklıklarla ortaya çıktı bunlar. Söylemeyi unutmayalım; Sarı Müezzin gözlerini yumup da ezana başladı mı, yaşamla ilişkisi yok gibidir artık. Kendi başına da gelse yörede ne olup bittiğinin ayrımına bile varmaz! Kendinden geçerek okuduğu Ezan-ı Muhammedi'den başka tüm dünyayla ilişkisi kesiktir! Hani, ayağını yılan soksa duymaz dedikleri. Tam Sarı Müezzin'in kendini ezana kaptırdığında

Sağır Zangoç da urgana asılıp çanları çalmaya başlamasın mı! Çanın urganındaki, Sarı Müezzin'in ezanıyla kiliseye çağrı yapan çanın dan dan sesleri uğultu gibi birbiriyle karışık, kentin üstünde dolanıp dururken gavuru, müslümanı sokaklara dökülmüş "Bu nedir? Ne değildir?" diye şaşkın bakındığı sıra, ezanı bitiren Sarı Müezzin kendine gelir. Bir de ne görsün; kilisenin çan kulesinde sallanıp duruyor! "Vay güzel Allah'ım, nereden geldi başıma bu?" demeye kalmadan, Sağır Zangoç kavramıştır durumu. Taş Kilise'nin başı Kara Papaz'ın bilgeliği söylenir ya, yakından tanıyanlar Sağır Zangoç'u akılda ondan bir iki parmak üstte tutarlar. Urgana tırmanıp el vereyim derken, tutamaz müezzini, düşürür. Bunu Zangoç'un hayınlıkla yaptığını söyleyenler çıkmadı değil. Hiç de öyle olmadığı, salt kaza olduğu kesinleşti gibi. Kalçası kırılır Sarı Müezzin'in, düzelmez de; o günden sonra adı "Topal Müezzin"e çıkar. Yukarıda da belirttiğimiz gibi işin aslı sonradan inceden inceye araştırıldı. Her şeyin ünlü azılı komonos Profesör Kalçın Tarçın'ın başının altından, daha doğrusu, sürekli boynuna dolanık duran kırmızı atkısından çıktığı anlaşıldığında iş işten çoktan geçmişti! Savcı, Bitli Karga'yı onun yönettiğini gösteren bir sürü delil sundu yargıya. Sultan Süleyman gibi, hayvanların dilini bildiğini, ağzını bir açtı mı bülbül gibi hayvanca konuşmaktaki kolay başa çıkılamaz yeteneğini örnekleriyle kanıtladı açık seçik. Aslında derin bilgin komonos Kalçın! Felsefe, tarih, toplumbilim, ekonomi, bokonomi (Kişilerin soyunu sopunu arayıp tarayarak ortaya dökme uğraşıyla herkesçe bilinen açık seçik olaylara gizemli yüz kazandırmak için, gerçekleri çıkarına uygun biçimde çarpıtma. Bu yeni bilim dalının kurucusu da odur!) dallarında cilt cilt "tezler"i var! Böyle biri için Bitli Karga'yı yönetmek iş mi! Gene de kanıt yetersizliğinden o gün, hem de alkışlarla bırakıldı bu azılı komonos! Şeytana çarığı ters giydirecek donanımda bir Profesör'ün bizim boynu bükük adaleti atlatmasından kolay ne var? Biz olaylara gelelim. Kuşlu Cami'nin imamı, Yeşil Hoca, adını "Gavur İmam"a çevirmeye

can atan bir sürü düşmanı olduğunu bildiğinden, arada bir uzaklık bırakmaya özen gösterir ya, Taş Kilise'nin başındaki Kara Papaz'la hep iyi tutmuştur arasını. Kara Papaz'ın böyle bir kaygısı yok gibi görünür. Kara adına bakmayın: açık düşüncelidir! Herkesin başını çevirip bulaşır korkusuyla köşe bucak kaçtığı Komonos Kalçın'la da dostluğu vardır, sözgelimi. Komonos Kalçın'ın, "Hergün beş vakit minareden bağırıp da yurttaşları tedirgin etmeye gerek yok; evlere telefon edip bildirsinler namaz vaktini!" tarihsel önerisine "Bu aklı Kara Papaz'dan aldı!" diyenler çok oldu. Bu aklın gavur aklı olduğu açık ya, neyse, günahı boyunlarına! Kara Papaz bir gün Yeşil Hoca'ya gider. "Saygıdeğer Biraderim!" der. "Bu "gavur-müslüman" nedir? Hepimiz Tanrı'nın kullarıyız. El ele verip ortadan kaldırmaya bakalım bu ayrılığı! İlk adım olarak da, siz bir Cuma namazını bizim kilisede kıldırın, ben de bizim cemaatle bir Pazar ayinini sizin camide yapayım!" Yeşil Hoca donup kalır. Ne desin? Bu sinsi komonoslukta hangi azılının parmağının olduğunu şıp diye anlamıştır aslında! "Kilisenin duvarları suretle kaplı; orada namaz kılmaya bizim dinimiz izin vermez" diye keserek camiye dalar. Sağır Zangoç da beğenmemiştir öneriyi; "Bizden kimse çan çalınmayan yere adım atmaz Muhterem Peder" der. Bitli Karga'nın Sarı Müezzin'i Taş Kilise'nin çanına asması olayı işte bundan sonradır. Bir gün bakarlar ki Bitli Karga kentin üstünde, caminin kubbesinden kilisenin çatısına, çan kulesinden caminin revakına dolanıp duruyor. Konduğu her yerde de silkiniyor uzun uzun! Sonra da bacadan bacaya, işyerlerinden pazar yerlerine taşınarak silkinmeye başladı. Akşamına kenti bir bit sardı ki sormayın, görülmüş şey değil; gavuru, müslümanı hart hart kaşınıyor. Böylece, Bitli Karga'nın çatılarda, tavanlarda neden silkinip durduğu anlaşıldı ya, neye yarar; olan olmuştu! Kafası iyice bozulan birileri, Bitli Karga'yı vuracağız diye kalktılar. Aklı başında kişiler "Sakın ha!" diye atılıp durdurdu. Bu karga milleti, son kertede, gözü kara ulusalcıdır; uzun süreli kin güder; birini vurdun mu,

toplanıp binlercesi saldırır en beklenmedik günde! Ne halt ederiz o zaman? Yaşı yüz elliyi çok geçkin denen Bitli Karga'nın umurunda değildir bu tepkiler. Kim bilir neler görüp geçirdi koca yaşamı boyu. 1839'da, Tanzimat Fermanı'nın okunduğu gün Gülhane Parkı'nda, kıyıdaki çınarın en tepe dalında Reşit Paşa'yı dinlediğine kesin gözüyle bakılır. Uzun bilimsel araştırmaları sonucu Profesör Kalçın Tarçın, fermanın okunması sonunda Bitli Karga'nın, Reşit Paşa'nın tepesine kakasını bıraktığını da, bütün kanıtlarıyla ortaya koydu. Burnundan kıl aldırmaz Komonos Kalçın, çok az gösterdiği alçakgönüllükle, kurucusu olduğu Bokonomi biliminin öncüsü sayardı Bitli Karga'yı o tarihsel eylemiyle. Hemen herkes anlamıştı, bu Sarı Müezzini çan urganına asma görevinin ona Komonos Kalçın'ınca verildiğini. Tarihsel deneyimi ne denli ağır bassa, alt yanı emir kulu Birli Karga! İşin başı Komonos Kalçın'a ise kolay kolay kimsenin gözü kesmiyor. Bokonomi bilginliği ondayken kim ne yapabilir ona? Birini diline doladı mı, bitti! Aslında kimsenin, bit kırmaktan başını kaldıracak vakti de yok. Uzun uğraşlardan sonra tam bitler seyreldi deniyordu ki, tatsız olay patlak verdi. Yıldırım gibi de yayıldı. Kırımdan kurtulan bir sürü bit, sinsice kadınların oralarına girip yerleşmemiş mi! Hep böyledir; ne olursa, zavallı kadınların başına patlar sonunda! Ayrıntıya girmeyeceğiz; bildiğiniz gibi ayıp bir konudur! Yüce "edebi" alana böyle düzeysiz şeyler sokmaya kalkışmakla suçlanmayı bir yazar kolay göze alamaz! Yalnız, kadınlar ne yaptı diye çok merak edeceklere bir iki küçük ek bilgi verelim. Orası kaşınan kadın ne yapar, bilirsiniz. Önce bir iki kadında görününce, ayıplandı, azgınlıklarına verildi. Oysa, dini bütün, namazında, niyazında, saçının telini bile göstermeyen, tesettürlü kadınlar! Gavur kesiminde de durum aynı. Haç çıkarmadan bir lokma ekmeği ağzına götürmeyen kadın, kaşıntıdan duramıyor; ne yapsın! Eline geçirdiği erkeğin önünde sırt aşağı uzanırken haç çıkarmayı unutmamaya özen gösterdikleri de biliniyor. Her yanda görülünce anlaşıldı ki, bi-

reysel değil, toplumsaldır olay! Kocalar uğraşmaktan bitkin düştü, delikanlılar çaptan düştü! Kaçamağı, gizlisi de kalmadı artık, açık açığa döküldü her şey! Ne halt etsin kadıncağızlar, dayanılır gibi değil. Anladı herkes; kadınların orası bitten kurtulmadıkça, gavurun da müslümanın da ahlak mahlak, her şey gitti elden, sıfır! Üstelik sonucu da yok; kadınlar, bağışlayın, bitler yani, gün günden azıyor! Batacak ülke! Umarsız! "Aslında gavur kesiminin pek de umurunda olmadı!" diyenler de çıktı! Kız oğlan kızken tek başına gebe kalıp İsa'yı doğuran kutsal Meryem Ana kültürüyle yetişmişler ne de olsa! Babasız doğurduğu oğlanı Tanrı'nın üstüne yıkıp iki bin yıldır dünyanın her yanında geçerli, saygın kilise damgalı kimlik kartı taşıyan uyanık bakire, Meryem Ana! Çağdaş feminizmin becerikli öncüsü sayılır bir anlamda! Günahı söyleyenlerin boynuna; bu nedenle de gavur kesiminde bu işe yeterli tepki gösterilmedi diyenler var. Bizim yüzde doksan dokuzu müslüman, namuslu halkımızın buna dayanması olacak şey mi? İlklerde tam erkeğimize yakışır biçimde silahına davrananlar çıkmadı değil, baktılar ki boş! Birkaç namus temizlemesiyle bitmez bu iş. Bir süre sonra da, hangi babayiğit erkekte silaha davranacak güç kaldı ki! Tüm erkekler geceli gündüzlü ağır işçi! Yetişemiyorlar! Kimi cinsel aygıtların (Yirmi iki santimin üstünde olanlar) bitleri içeride ezip yok ettiği söylentisi çıktı. Yirmi iki santimi geçen aygıt ayrıcalığını Tanrı'nın kaç sevgili kuluna uygun gördüğü soruşturması başladı hemen! Yeşil İmam'ın, gerek cinsel aygıtının uzunluğu (23 santimmiş deniyordu), görkemliliği, gerek hocaefendinin onu kullanmaktaki üstün yeteneği, gerek becerisi hemen yayıldı. Özel bir dua ile yapıp birçok kadının bitlerini öldürdüğü söyleniyordu. Belediye Başkanı seksen beşlik Hacı Muslihittin'in, ikisi hacı olan, üçü imam nikahlı dört refikasını, bu duanın da kuvvetiyle o kurtarmış derler bit derdinden. Gavur kesiminde de Sağır Zangoç'un bu konudaki ünü, gavur, müslüman herkesçe bilinirdi (27). Çok iş düştü ona da; kimseyi kıramıyordu! Sağır

Zangoç'un bu konuda iyice ünlenen yeteneğini, gavur kesimi, aygıtının sünnetsiz oluşuna bağlayıp dinlerinin üstünlüğüne kanıt olarak göstermeye kalktıkları için, Zangoç'un özverili çabalarında biraz da bu dinsel yarışma duygusunun payı oldu derler. Bu arada tesettürlü, ancak gönlü sinsice "çağdaş İslam"a kaymış kimi Müslüman kadınlara gizliden yardımcı olduğu söylentisi de dolaştı Zangoç'un! Doğrusunu Allah'tan başka kim bilir! Ellisinde bile yoktu; batılı kanıtlama çabasıyla bir tesettürlü tazeyi iyileştireyim derken yürek vurgunundan gittiği söylendi inatçı gavurun! Müslüman bir kadına kuşak çözdüğü için çarpıldı diyenler oldu!! Bir yıl kadar sürdü bu acılı günler. Bir sürü ilaç çıktı piyasaya. Yarar sağlamadığı bir yana, yara, çıban yapıyordu kadınların o gizli yerlerinde. İlaçların bitleri besleyip daha da azdırdığını söyleyenler de vardı. Sonunda Tanrı acıdı da insanlara, bitlere kıran mı düştü nedir, ağır ağır tükenip gitti hepsi. Yalnız bir bebek patlaması oldu o yıllar. Kısır denen kadınlar bile doğum yaptı! Bit kırımı bebeği dendi bunlara. O kuşak da bit kırımı kuşağı diye ünlüdür. Olay bitti denirken, ne bitmesi, yeni başlıyordu aslında! Profesör Kalçın Tarçın'ın, bu işteki komonos parmağı, ağırdan ağıra da olsa gün gibi ortaya çıkıyordu! Önce hangi bebeğin hangi babaya benzediği dedikodusu yürüdü için için. Bir süre gitti bu. Derken, kentteki herkesin bildiği layıkçı, dinsiz, Allah'sız avukat (Komonos Kalçın Tarçın'ın baş adamı), Aslan Tampaslan çıktı ortaya. Yoksul ana babadan gelme bit kırımı bebeklerinin kalıtsal çıkarları için açılacak davaları, tüm yargılama giderlerini de kendisi karşılamak üzere üstleneceğini her yana duyurmaya başladı. Doktoru, laboratuvarcısıyla bir nice Allah'sız, kitapsız da seyirterek destekçi geliyorlardı bu dinsizce işe! Yeni teknikle kim kimin babasıdır şıp diye çıkıyordu. Öyle bir kıyamet koptu ki, sormayın; toz dumandan ferman okunmuyor! O şamatada düzülmeyen ne yoksul kalmış, ne varsıl! Delikanlı yoksullar varsıl kadınların doğurduğu bebelerin babası çıkıyor, yoksul kızları varsılların bebeğini doğuruyormuş. Şöyle

böyle değil; yeni çıkan kalıtçılarla hemen de tüm varsılların malı mülkü, ya ana ya baba yanından elden gitti gidecek! Tanrı korusun, uçurumun kıyısında ülke! Tam komonosluk yani! Komonos Kalçın'dan başka kimin başının altından çıkar böyle cinlik! Şakası yoktu işin; geniş toprakların, koca bankaların, dev ortaklıkların, sayısız fabrikanın, bir sürü villanın, apartmanın, evin yazgısıydı söz konusu olan. Özgürlüğümüz elden gidiyor, ne halt edeceğiz diye titreşiyorduk ki, uyanık polisimiz olaya el koydu hemen. Savcı iddianamesinde olayların nasıl, "milli birlik ve beraberliğimizi" sinsice kundaklamak için düzenlenip geliştirildiğini, kanıtları, belgeleriyle tüm ayrıntılarına kadar sıraladı. Hepsinin altında, komonos parmağı açık açık görünüyordu; bütün parmaklar da azılı Komonos Profesör Kalçın Tarçın'ı gösteriyordu. İlk duruşmalarda sessizce dinleyen Komonos Kalçın'ın, sonunda yaptığı tarihsel savunma, burnu tepelerden inmeyen savcımızı ezecek kadar ağırdı! "Sizin komonos parmağı sanıp korkudan titrediğiniz olayların temel kaynağı, ulusal düşmanımız, sizler horul horul uyurken ülkeyi, kuşaklar boyu, sinsice eline geçirmiş Beyaz Dönmelerin gizli örgütleridir!" diye başlayınca duruşma salonu, yargıçlar da içinde bir anda buz kesmişti! O güdük Kalçın büyüyüp şahlanmış, "Bir gavur-müslüman bellemişsiniz! Ya ötekiler, ya ötekiler! Kılık değiştirip aramıza sızan "Beyaz Dönme'ler" diye bas bas bağırıyor, yeri göğü inletiyordu! Kentte gavur-müslüman'dan başka bilinen kimse yoktu aslında ya, "ötekiler" dediğine göre, bu bilinenlerin dışında, bilinmeyen gizli birileri de vardı; onlar da "Beyaz Dönmeler"di demek! Çürütülemez kanıtları bir bir sıralayan bir bokonomi otoritesine, deha düzeyindeki bokoloji uzmanına kim karşı çıkabilir ki! Savunmanın yankıları çok büyük oldu. Duruşma salonundan alkışlarla çıkardılar; kapıda eller üstünde kentin en büyük alanına götürdüler Profesör Kalçın Tarçın'ı. Saatlerce konuştu orada. Ulusal, tarihsel bir uyarıydı yaptığı! Ertesi günü Ulusal Belediye Meclisinin gündemine alındı olay. Bu alana Kalçın Tarçın Alanı

adını verip bir yontusunun dikilmesi önerisi, muhalefetin de alkışlarıyla oy birliği ile geçti! Kısa bir süre sonra da görkemli yontusunu diktiler alana. Birkaç gün sonra ne görsünler! Kendini bilmez kimi saygısızlar sıra sıra kakalarını yapmamışlar mı o yüce anıtın dibine! Beyaz Dönmeler de boş durmayacaktı doğal ki. Medya, Belediye'yi uyardı: önlemler alındı. Tam bitti dendiği sıra, bir sabah ne baksınlar, anıtın tepesinden aşağı oturak boşaltılmış! Yerel medya ateş püskürüyordu. O erdemli Belediye Başkanımız Hacı Muslihittin'i istifaya çağırdılar. Raporla bir süre uzaklaşıp yerini geçici olarak yardımcısına bıraktı adam. Çok sıkı önlemler alındı. Gene de tam önlenemiyor, her gün bir pislik çıkıyordu. Aslında herkes anlamıştı bu işin gizli bölücü terörist Beyaz Dönmelerce tezgâhlanmış "derin belediye" işi olduğunu! Sonunda askerler el koydu olaya. Sıkıysa biri gelip bir halt etsindi yüce anıta! İş tam bitti derken bir sabah, anıtın altındaki o güzelim mermer taş üstüne yayılmış pis bir marifetle karşılaşılmasın mı! Teröristleri gönendirmemek için hemen yasak kondu yayına, duyulması önlendi olayın. Asker sindirebilir mi bunu; önlemi gizli nöbetçilerle sıkıladılar. Tek satır çıkmıyor bir yerde. Günler, haftalar böyle geçti. Sonunda doğal yaşama girdik sanılırken, bir sabah alacasında sinsice sokulan biri, tumanını sıyırıp çömelmiş, boşalıyordu ki gözleri yarı karanlık yüce anıt çevresinde, kulakları -bağışlayın!- olası bir kaba cart sesinde, görev aşkıyla uyumadan bekleyen pusudaki kahraman nöbetçiler ok gibi atılıp suçüstü yakaladılar herifi. Adamı görmeleriyle de donup kalmaları bir oldu; Profesör Kalçın Tarçın'dı suçüstü yakalanan! Olaya ne anlam vereceğini bilemedi görevliler. Alınan önlemleri deneyip denetlediğine yoracak oldular önce. O, tepkileri hiç de umursamadan, boynuna dolanık kırmızı atkısı içinde yukarıdan alaylı bakışıyla kent için savaşımı sürdürdüğünü; demokratik bir ülkede yayın yasaklarına karşı olduğunu, kamuoyunu uyanık tutmak için olayın gündemden hiç düşmemesi gerektiğini söyledi! Asker görevliler, Profesör'ün

bilimsel derinliğine saygılıydılar ya, doğrusu pek çıkamamışlardı bu işin içinden. Komonos Kalçın'ın çevresinde toplanmış, onu yakından tanıyan yoldaşları, büyük düşünürlerinin, el attığı her konuda, pek de yerinde olarak kendine hak gördüğü, ön alma, başta olma tutkusunu bildikleri için, tarihte kendi anıtına kendi pisleyen ilk büyük adam olma önceliğini de kimseye bırakmak istememesini çok doğal buldular. Şaşacak ne vardı ki; o iş olmuştu işte! Giderek ölümünden sonra nasıl olsa kendini bilmez birilerince gömütüne yapılacak benzeri bir eylemde de önceliği kimseye bırakmamanın, tarihte kendi gömütü üstüne kendisi eden ilk ünlü kişi olmanın yollarını düşündüğünden de hiç kuşkuları yoktu. O büyükbaş o sorunu da bir biçimde çözecekti nasıl olsa! Ölümünde vasiyetnamesi açılınca sorunu dehasına nasıl da uygun biçimde çözümlediği görüldü! "Çelenk istemem; vasiyetim, gömütümün üstüne tüm kitaplarımın konmasıdır" diyordu Kalçın Tarçın! Mekânı toprak olsun; gömütü tüm kitaplarıyla dolsun!

TÜM YAZILAR

ÇAĞRI*

Ülkemizin düşün tarihinde, Marksist-Leninist aşamamızdaki düşünce ürünleri, yabanıl baskılar, yasaklarla yok edilmeğe çalışıldığı için, geçmişimizdeki koca bir tarihsel dönem karanlıkta kalmıştır. Bilimsel solun yerine oturtulmak istenen "resmi devlet solu" sağıyla soluyla korkular içindeki toplumu, yalınkat, yüzeysel düşünce kısırlığına yazgılı kılmıştır. O karanlık dönemde, tüm acıları göze alarak, en ileri en özgün düşünce ürünlerini yaratma uğraşından hiç ödün vermeyen, her ülke için onur anıtı sayılacak bir yüce kişi olarak Dr. Hikmet Kıvılcımlı, üzülerek söylememiz gerekir ki, bugün de layık olduğu ölçüde değerlendirilmemiştir; giderek, çoklarınca tüm boyutlarıyla doğru dürüst kavranmış da değildir.

Sosyal İnsan Yayınları'nın Kıvılcımlı'nın tüm yapıtlarını düzenli biçimde yayımlaması, Kıvılcımlı üzerine yapılan araştırmalara yer vermesi kuşkusuz son yıllarda yapılmış en yararlı girişimdir.

* Vedat Türkali, Eylül 2009

Ülkemizi, bu ilgisizlik ayıbından kurtarma yükümlülüğü, yalnız emekçi sınıf ideolojisini savunanların değil, ülkemizin sanat, kültür, düşün alanında yer alma savındaki herkesi bağlayıcı olması gerekir.

Bu yükümlülüğü yerine getirmenin, ülkemiz için kaçınılmaz görev olduğuna inanmış tüm kişi ve kurumların, önce 11 Ekim 2009'da gömütü başındaki anmayı ve ardından yapılacak bir salon toplantısını elbirliği ile örgütleyebilmek için kurulacak bir girişim komitesine katılarak, anmanın gerçekleştirilmesine ve gelenekselleştirilmesine katkı yapmalarını diliyorum.

Saygılarımla.

KAYIP ROMANLAR HAKKINDA BAZI YAZILAR

Edebiyat Karmaşasında Bir Aydınlık[*]

Vedat Türkali'nin *Kayıp Romanlar*'ı onun *Bir Gün Tek Başına*'dan bu yana en çok beğendiğim yapıtı.

Vedat Türkali adıyla ilk ne zaman karşılaştım, hatırlamıyorum. Onunla ne zaman tanıştığımı da. Ama "Dolandırıcılar Şahı", "Otobüs Yolcuları", özellikle "Karanlıkta Uyananlar"la o dönemin benim için tek senaryo yazarı olduğu gerçeğini hiç unutmadım. Tanıştıktan sonra kurulan o güzel dostluğu da.

Sıradan bir dostluk değil bu.

İlk romanı *Bir Gün Tek Başına*'yı Milliyet Yayınları Roman Yarışması'na yetiştirmesi gerektiğini bağıra bağıra yüzüne söylüyordum.

"Barış (Pirhasan, oğlu) size rağmen iyi şair olacak" diyordum.

Kızı Deniz, Atıf Yılmaz'la evleneceği zaman bunu babasına nasıl açacağını kara kara düşündüğünde ona akıl veriyordum: "Önce, 'Babacığım, ben filancayla (burada Yeşilçam'ın çıkarcı mı çıkarcı, itici mi itici bir yapımcısının adını veriyordum) ev-

[*] Ülkü Tamer, *Milliyet*, 02 Ocak 2005.

leniyorum' dersin. Baban kriz geçirir, seni evlatlıktan reddeder, bayılır. Onu kolonyayla ayıltır, 'Şaka yaptım, babacığım, ben Atıf Yılmaz'la evleniyorum' dersin. O da seni bağrına basar, 'Aferin benim akıllı, hakikatli kızım' der".

Karşılıklı oynadığımız tavlayı daha çekici bir duruma getirmek için işin içine eşi Merih Hanım'ı katıyor, "Nasıl olsa ikimiz de onu iki mars bir oyun götürür, finali aramızda oynarız" diyor, kupalı bir üçlü turnuva düzenliyorduk. Merih Hanım ikimizi de yenip kupayı kapınca donakalıyorduk.

Bebeklikten yeni çıkmış torunu Zeynep'i (Casalini) eğlendirmek için türlü şaklabanlıklar yapıyorduk.

Evet, sıradan bir dostluk değildi bu. Güvenle, inançla, sevgiyle, keyifle yoğrulmuş bir "birliktelik"ti.

Bir Gün Tek Başına Milliyet Yayınları Roman Yarışması'nda birincilik ödülünü aldığında yayınevini yönetmiyordum daha. Yayınevinin yöneticisi Altemur Kılıç'tı. Ben Seçiciler Kurulu'ndaydım. Roman, ödülü oybirliği ile aldı. Törenden önce Abdi İpekçi'nin, "Nasıl bir roman? İyi mi? Satar mı?" diye sorduğunu hatırlıyorum.

Yanıtımı da: "Bence çok güzel. Çok da iyi satacak. Yıllarca". *Bir Gün Tek Başına* bizi, daha da önemlisi, yazarını yanıltmadı. Türk romanının en önemli yapıtlarından biri olarak kitaplıklarda yerini aldı.

Onu *Mavi Karanlık*, *Yeşilçam Dedikleri Türkiye*, *Tek Kişilik Ölüm* ve *Güven* romanları izledi. Arada oyunlar, şiirler, senaryolar...

1970'lere kadar "Vedat Türkali kimdir?" sorusunun yanıtı "Senaryo yazarıdır" oluyordu. Şimdi ise "Romancı".

Romancılığı öteki dallardaki çalışmalarını bastırmıştı çünkü.

Kayıp Romanlar (Everest Yayınları) bunun bir başka kanıtı.

Vedat Türkali çileler içinde geçmiş bir yaşamdan aydınlıklar süzmeyi bilmiş bir sanatçıdır. Yazarlığın da çileli bir iş olduğunu gösteren somut bir örnektir.

Araştırmaya, gözlemlemeye dayanan, dilin, anlatımın öneminin hiçbir zaman göz ardı edilmediği, uğruna nelerin harcandığı bir çalışma sonucunda gelir yazarlık.

Bunu, günümüzde çok satan kimi "roman"ları okurken daha iyi görebiliyorum. İpe sapa gelmez serüvenleri sıradan bir dille anlatan, birkaç haftada masa başında hemen üretilivermiş duygusunu veren, yarın unutulacak yapıtları. Dünyanın her ülkesinde var böyle yapıtlar. Ama edebiyat diye yutturulmuyor.

Bir de Yaşar Kemal'lere, Orhan Kemal'lere, Yakup Kadri'lere bakıyorum. Her alanda olduğu gibi, "edebiyat" alanında da bir değerler karmaşası içinde olduğumuzu görüyorum.

Burada Doktor Nahit'le Esme'nin aşkını irdeleyecek değilim. Bu yeterince yapıldı zaten. Ben olsa olsa *Kayıp Romanlar*'ı çok sevdiğimi, *Bir Gün Tek Başına*'dan bu yana yazarın en beğendiğim yapıtı olduğunu belirtebilirim.

Vedat Türkali imzasını taşıyan bir yapıt karşısında tarafsız herkese önerebilirim romanı. Otuz yıl önce Abdi Bey'e söylediğimi tekrarlayabilirim:

"Bence çok güzel. Çok da iyi satacak. Yıllarca".

Bir Bakıma[*]

Son günlerde yayımlanan bir roman ise apayrı bir önem taşıyor.

Büyük romancımız Vedat Türkali, birkaç yıl önce yayımladığı *Güven* adlı romanıyla, İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki Türkiye'yi anlatıyordu, ve yazarın şaheseridir.

Ya ondan sonraki Türkiye?

Büyük romancı, okurlarının beklentisine, şimdi *Kayıp Romanlar*'la yanıt veriyor. Roman, yine bir aşkı, politik bir geçmişi olan Doktor Nahit ile ondan hayli küçük Esme'nin aşkını anlatıyor.

Ne var ki o aşkın çevresinde bir Türkiye, giderek bir dünya vardır: 50'li, 60'lı, 70'li yıllar... Emperyalizm, onun "yeni dünya düzeni"; dışarıda ve içerideki yol açtığı gelişmeler. Onları okuyarak, bugün içinde çırpındığımız dram ortaya çıkmış oluyor.

Bu roman da yazarın bir şaheseridir.

Yakın bir dönem, giderek bugünkü dünya ve Türkiye, bu roman okunmadan anlaşılamaz...

---

* Server Tanilli, *Cumhuriyet*, 15 Ekim 2004.

Vedat Türkali'den 85. Yaş Armağanı[*]

Doğum günü kutlamalarında armağanlar, söz konusu günde doğmuş olana verilir. Geçen yıl 85. yaşını tamamlayan Vedat Türkali, alışılmışın tersini yaptı; edebiyatımıza yeni bir roman armağan etti: *Kayıp Romanlar*. Bu romanı henüz okumadıysanız ve okumayı da planlamadıysanız, yaşamınızın "kayıplar" hanesine bir çentik daha atabilirsiniz... Önerim, şu anda bu satırları okumakta olanların, büyük yazarımızın yaklaşık yedi yüz sayfalık yapıtını bir an önce edinmeleri ve (dünya edebiyatında bir örneğini anımsamadığım) sıra dışı bir aşkın "dramatik" öyküsüne tanık olurken, günümüz İstanbul'unun (ve Türkiye'sinin) ürkütücü çıkmazlarında, karanlık arka sokaklarında, fakat aynı zamanda da eşsiz güzelliklerinde, geleceğe açılan aydınlıklarında unutulamayacak bir geziye çıkmalarıdır.

Vedat Türkali'yi *Bir Gün Tek Başına* ile tanımıştık... Yine kişisel bir aşk öyküsünün (Bir aşk öyküsü başka nasıl olabilir?) canlı ve güncel bir toplumsal örgüyle dokunduğu bu roman, çağdaş Türkiye edebiyatına bu edebiyatın en unutulamayacak kahramanlarından "Günsel"i ve yanı sıra da "Kenan"ı armağan

* Ataol Behramoğlu, *Cumhuriyet*, 12 Mart 2005.

etmişti... *Bir Gün Tek Başına*'yı *Mavi Karanlık, Yeşilçam Dedikleri Türkiye, Tek Kişilik Ölüm* ve büyük soluklu nehir romanı *Güven* izledi... Vedat Türkali çağdaş edebiyatımızın çok önemli, çok özgün, çok büyük bir olgusudur... Sadece bizim edebiyatımızda değil bütün dünya edebiyatında ve sadece çağdaş edebiyatlarda değil bütün zamanlarda böyle yazarlara az rastlanır... Bireysel psikolojinin en derinlerine iniş ve bunu yaparken de canlı bir toplumsal dokuyu ortaya çıkarış... Bir ana eksen çevresinde sayısız yan olay örgüsü ve asıl kahramanların yanı sıra her biri belirgin ve ilginç kişiliklere sahip çok sayıda ikincil kahraman... Bu çapta ve nitelikte roman örgüleriyle, büyük klasiklerden, öncelikle de Lev Tolstoy'un dev yapıtlarından tanışıklığımız var... Vedat Türkali, insanlık yaşadıkça, insanlığın binlerce yılda biriktirdiği insan olma özellikleri yitip gitmedikçe varlığını ve önemini sürdürecek gerçekçi öyküleme sanatını, kendi ülkesinin, kendi toplumunun, kendi zamanının renkleriyle donatıyor... Baş döndürücü bir kurguyu izlerken ve kahramanların iç dünyalarının derinliklerinde gezinirken bir yandan da romanın her satırında toplumsal gerçekliğin çoğu kez acıtan varlığını duyumsuyorsunuz. Ne sadece aşk ne sadece gerilim ne de kuru kuruya toplumsal gerçeklik... Hepsi bir arada... Roman sanatının ulaşmış olduğu en yüksek doruk da bu sentezden başka bir şey olmasa gerek. Modalar gelip geçer. Gerçek sanat, kalıcı olandır. Böyle olmasaydı eğer, Homeros'u müzeye kaldırır, Sophokles ya da Shakespeare'e sahne yüzü göstermez, Dante'yi elimize almaz, Servantes ya da Stendhal'den tek sayfa okumaz, Tolstoy ya da Dostoyevski'nin yüzüne bakmazdık. Ama öyle olmuyor... Daha birkaç gün önce, Vergilius'un iki bin yıl önce yazılmış *Aeneis*'ini okumaktayken, Kartaca Kraliçesi Dido'nun uğradığı aşk ihanetinin ve ölümünün anlatıldığı bölümlerde, belki *Madame Bovary* ya da Anna Karenina için duyduğum üzüntüden de daha büyük bir üzüntüyle sarsıldım. Gerçek yazarlar (ve şairler) böyledir. Sizi iki bin yıl sonra sarsmayı başarırlar. Simdi Vedat Türkali'nin, adını bu yazarlarla

birlikte andığım için, şu anda Londra'daki bir hastaneden bana kaşlarını çattığını görür, "Abartma" deyişini işitir gibiyim. İstediğini yapıp söylesin... 85. yaşında edebiyatımıza *Kayıp Romanlar* gibi dev bir yapıtı ve yine unutulmayacak bir başka genç kız tipini, "Esme"yi armağan eden büyük yazarımızı, kocaman bir ülke olarak, –o bunu umursamıyor olsa da– (Rusça da yayımlanan *Bir Gün Tek Başına* dışında) yabancı dillere çevirip yayınlatamamış olmanın utancı bizlere zaten yeter... Bu utanç, hiç kuşkusuz, Türkiye'yi belki "modern" ama yine de "oryantal" olarak görmekte ısrar eden Batı'nın, daha da büyük bir oranda utancı olmalıdır.

Kayıp Romanlar[*]

Pablo Picasso "Genç olmak için çok uzun zaman geçmesi gerekiyor" demiş. Ünlü ressamın bu sözünü ilk duyduğumdan beri aklıma takılır. Burada sözünü ettiği "genç olma halini" bir yaşa kendini bağlamadan yaşayabilmek olarak anlıyorum. Yaşlanıyor olmaktan yakınmama ya da tüm yaşların ötesinde kendini bulma hali. Bernard Shaw'un "Gençlik, gençlere verilerek ziyan edilmiş" sözünü de akla getiriyor. Shaw da Picasso gibi gençliği, yaştan bağımsız olarak ele alıyor.

Picasso en erotik çizimlerinin büyük bir kısmını çok ileri yaşlarında yapmıştı, gençlik çizimlerinde erotizme ironi ve karikatürize edilmiş öğeler katıyordu. Amerikalı yazar John Updike da bir röportajında ilerleyen yaşında bedenindeki azgınlığın artık kalemine geçtiğini söylemişti.

Tüm bu sözleri Vedat Türkali'nin yeni kitabı *Kayıp Romanlar*'ı okurken tekrar düşündüm. Türkali bu romanında otuz sekiz yıl sonra siyasal sürgünden ülkeye dönen Doktor Nahit'i anlatmış. Yetmişli yaşlarını sürdüren doktor, çocukluğunun geçtiği Kumkapı'da, eskiden tanıdığı insanların oturduğu bir evin yıkılmamış olmasının verdiği heyecanla bu evi kiralar ve hiç vakit kaybetmeden de buraya taşınır.

---

* Asuman Büke Kafaoğlu, *Cumhuriyet Kitap*, 4 Kasım 2004.

Roman ilerledikçe, yurtdışında uzun yıllar yaşamış olmasına rağmen Doktor'un, İstanbul'dan, Türkiye'den, bu ülkenin sorunlarından, sanatından, müziğinden ve edebiyatından hiç uzak kalmadığını görürüz. İstanbul sokaklarında gezerken yıllar boyu uzak kalmış birinin şaşkınlığı yoktur onda, ama özlemi vardır. Çevresi olmasına rağmen, doktorun görmek istediği ailesinden ya da eski dostlarından kimse yoktur. Aslında bugün ne olduğunu merak ettiği sadece iki insan vardır, bunlar Vedat Türkali'nin *Güven* romanındaki Seher ve Turgut karakterleridir. Ülkeye döner dönmez ilk yaptığı şey de pek tanımadığı yazarı arayıp "Seher ve Turgut ne oldular? Bugünün gerçeğinde doğru yanıtını bilen kaç kişi var acaba bu sorunun?" diye sormak olur.

Roman boyunca birkaç kez daha karşılaşır yazar ile roman kahramanı. İlk konuşmalarında *Güven* romanının devam bölümlerini yazmak isteyen Doktor, ikinci karşılaşmalarında yazmaktan vazgeçtiğini söyler. Neden olarak çevresinin kuruduğunu söyler. Artık devrimci diye nitelendireceği kimse kalmamıştır, bugünün Seher'leri Turgut'ları neredeler bilemez.

Türkali romanın merkezine bu düşünceyi yerleştirmiş. Doktor Nahit, bugün teröristlerin eski devrimcilerle bir tutulmayacağını da söyler. Özellikle yeni tanıdığı ve giderek etkilendiği yirmili yaşlarındaki Esme ile ilişki sayesinde, bugünün ne denli uzağında olduğunu görürüz biz de Doktor'un. Feministliği, erkek düşmanlığı sanıyordur, yeni değerlere yabancıdır ve ilk başlarda yabancısı olduğu bu yeniçağa Esme sayesinde alışmaya ve anlamaya başlar.

Yaşlı erkek-genç kadın

Vedat Türkali genç kadın, yaşlı erkek ilişkisini bir miktar tersine çevirerek hoş bir sürpriz yapmış. Yaşlı erkeğin çekici cinsel obje gözüyle baktığı klasik edebiyat eserlerindeki gibi bir genç kız karakteri koymamış ortaya. Esme, bir *Lolita* değil. Onun çekiciliği, teninin pürüzsüzlüğü, güzelliği, enerjisi hiç

anlatılmamış. Hatta yaşlı Doktor'un yakışıklılığı, onu çekici bulan kadınların hep etrafta olması gibi konularla bakışları başka yöne çekmeyi bile başarmış. Genç bedene övgü beklerken bunu bulamıyor okur, yazar çok inandırıcı portrelerle genç kadını bilge, yaşlı erkeği ise öğrenen hatta ilk kez gerçek aşk yaşayan bir konuma koyuyor.

Aslında bize gerçek bilgeliğin, değişebilir olma olduğunu hatırlatıyor. İşte bu nedenle yazının başında alıntı yaptığım Picasso'nun sözlerini düşündürdü bana *Kayıp Romanlar*. Yaşlılığın bir noktasında, Doktor değişebilme, yeniyi anlayabilme ve sevebilme yetilerini yeniden kazanıyor, halbuki çok önceden kaybettiğini sandığı yetiler bunlar. Esme ise gençliğinin doğası gereği seviyor ve kuşku duymuyor. Ve işte bu noktada aralarındaki farklılıklar yok oluyor.

Kayıp Romanlar böylesine inandırıcı ve güzel bir aşk öyküsünü anlatıyor. Bu bir aşk öyküsü ama romanın büyük bir bölümünde iki kahraman birbirlerini hep yanlış anlıyorlar. Esme'nin bir sözüne Doktor'un sinirlendiğini, kıskançlık duyduğunu görüyoruz, sonradan Esme'nin başka bir şey dediği, başka bir şeyi kastettiği anlaşılıyor. Sürekli yanlış anlamalar ve kuşkular yüzünden çekilen bir acı var ama okur bunu çok ciddiye almamayı öğreniyor, çünkü Esme'yi Doktor yanlış anlıyor ama okur Esme'nin sevgisinden Doktor'dan önce emin oluyor. Türkali'nin anlatımındaki katmanların zenginliği sayesinde anlatılanlardan çok daha fazlasını hissetme şansımız oluyor. Aslında böylesine politik bir romana bir aşk romanı demekle haksızlık mı ediyorum diye düşünüyorum. Fakat bu romanda aşk ve siyasi görüşler her an paralel ilerliyor. Bu kadınla erkeğin farklılıkları sadece yaşlarından ve bambaşka nesiller olmalarından kaynaklanmıyor, birbirlerine uzak durdukları noktalarda güven eksikliği de hissediliyor, benzer fedakârlıkları yapabileceklerini gördüklerinde gerçek yakınlaşmalarına şahit oluyoruz.

Kayıp Romanlar'ın ilk bölümlerinde, iki ciltlik *Güven*'i okumamış kişilerin zevk alamayacağını düşündüm, fakat bir devam romanı gibi başlasa da tamamen bağımsız olarak okunabilecek bir kitap. Romanı ilk bölümde *Güven*'e bağlayan bağlar, romanın ilerleyen sayfalarında gittikçe azalıyor ve sonunda tamamen yok oluyor.

Tüm yaşamında devrimci ve Doktor olarak insanları kurtarmayı kendine görev bilmiş Doktor Nahit, romanın daha en başlarında "sıra kendini kurtarmaya gelmiş demek artık!" diye yeni bir yol çizer kendine. Bu yol, geçmişini yadsımasını gerektirmez. Ama artık tek doğruların olduğu bir dünya yoktur karşısında. Ayrıca edebiyattaki değişimden de söz eder ilk sayfalarda Türkali, bu romanda her şeyi açık açık yazacaktır, aynı Vedat Türkali'nin "*Güven*'de yaptığı gibi". Yazarın kendisine yaptığı bu göndermeler özellikle çok sevimli bir etki yapıyor okurda. Roman kahramanı yazara "Biliyor musunuz niye çağırdım sizi ben?" sorusunu yönelttiğinde, "Bilici miyim, nereden bileyim" diyerek alay ediyor yazar. Aslında yazar, bilicidir kuşkusuz, hem de romanın falcısıdır, bir tek o bilir roman kahramanının bilmediği gelecekte yatanları.

Vedat Türkali okur ile roman kahramanı arasında kendine bir yer veriyor, sanki sadece kahramanın sözlerini aktarıyor, konuşmayı değil; dinlemeyi sevdiğini söylediğinde de kendini pasif bir konuma koyarak bırakıyor roman kahramanlarını ki biz yüz yüze gelerek tanıyalım. Roman kahramanlarıyla okur arasındaki bu mesafesizlik ayrı bir duygu ile romana bağlıyor okuru. Umarım *Kayıp Romanlar* çok kısa zamanda dünya dillerine çevrilir, böylesine güzel bir romana sadece Türkçe bilenler değil herkes kavuşur.

BAŞBAKAN'A İKİNCİ MEKTUP*

Sayın Başbakan,

Bugünkü gazetelerde yitirdiğiniz anneniz için gözü yaşlı resimlerinizi görünce size ikinci bir mektup yazma isteği duydum. Birinci mektubumun elinize varıp varmadığım bilmiyorum. 91 yaşındaki bir yazarın, o günlerdeki çağrınıza yanıt olarak gönderdiği mektupla ilgili, Başbakanlığınızın herhangi bir bürosundan, alındığını bildiren bir işlem bile duyurulmadı. Şimdi 93 yaşındayım, ikinci mektubumu yazıyorum. Çünkü ülkemizin acıları sürüyor; siz bugün o acıları en keskin biçimde önleyecek yetkiye yeteneğe sahip konumdasınız.

Önce size başsağlığı dilerim Sayın Başbakan! Evet, "Külli nefsin zaikatül mevt". Anneniz doğal sonuca vardı; sizin bugün yaşadığınız acı da doğal. Ancak güçlü bir yetkiyle yönetimini

* Vedat Türkali, *Taraf*, 12 Ekim 2011.

üstlendiğiniz bu ülke, bugün hiç de doğal olmayan acılarla kıvranıyor. Tıpkı iki yıl öncesi gibi. Dağlarda, kırsalda, kentlerde öldürülen nice gençlerimiz, insanlarımız özellikle yoksul yığınlarımızın umarsız acılara batmasına neden oluyor. Ne denli örtbas edilse de en sonunda herkes görecektir ki, bu işin çözümsüz kalmasının baş sorumlusu siz sayılacaksınız Sayın Başbakan. Nasıl ki ülkenin bu tarihsel temel sorununun sizin çabanızla çözülmesi durumunda, en büyük onur payının size düşeceğini kimse yadsıyamayacak, örtbas edemeyecekse. Bunun da ne denli tarihsel, yüce bir onur olacağını size belirtmeği gereksiz sayarım. Önemli bir "celadet" göstererek MİT sorumlularını PKK'yla, onun kurucusu, önderi Heval Öcalan'la görüşmeleri için görevlendirdiğinizi açıkladınız. Yapılan iş de doğruydu, olayı üstlenmeniz de. Ancak o attığınız önemli adımda diretemediniz; sonraki davranışlarınızla çok gerilere düştünüz. Politik kötü niyetle suçlanmanız doğaldır.

Taraf'ta iki tam sayfa çıkan gerilla önderi Sayın Karayılan'ın mektubunda net biçimde açıkladığı gerçek olgulara karşı ne diyebileceğinizi, bir Türkiye vatandaşı, yazarı olarak gerçekten merak ediyorum.

Ben kaçırdığınıza inandığım önemli bir fırsattan söz edeceğim Sayın Başbakan. O gizli görüşmelerde uygun anlaşmalara varıldığına inandırılan Heval Öcalan, sizden kamuoyu önünde çok basit birkaç açık sözle bu varılan noktayı açıklamanız durumunda, Kandil'deki Kürt gerillalarını beş gün içinde ülkeden çıkarıp bu kanlı savaşı bitireceğini söyledi. Yani size yukarıda sözünü ettiğimiz benzersiz bir tarihsel onur fırsatı sundu. Heval Öcalan'ın bunu yapabilecek durumda bir önder olduğunu muhalif güçleri de içinde tüm Kürdistan biliyor. Size uzatılan bu eşine az rastlanır "iyilik" önerisini, yalnız reddetmekle kalmadınız, elinize ip geçerse onu asacağınızı muştuladınız. Bu inanılmaz tutumunuz İslam Peygamberi'nin ünlü

sözünü akla getiriyor: "İtteki şerri men apsente ileyhi". Biliyorsunuzdur, hadistir bu. İslam peygamberinin sözü "iyilik ettiklerinizin kötülüğünden sakınınız" diyor. Lütfen söyler misiniz bu anlaşılmaz tutumunuz size ne kazandırdı? Bırakalım sizin kişisel kaybınızı, Türkiye bugün eskisini aratacak kan batağına düştü. Antidemokratik tutumlar, işlemler, karşılıklı saldırılar, öldürüşmelerle ülkemiz karanlık bir boşluğa çekiliyor. Ne derseniz deyin Sayın Başbakan, tarih bunu sizin döneminize yazacaktır. Siz de bilirsiniz ki, devlet yönetmek en azından insancıl bir sorumluluğun bilincinde olmayı gerektirir.

Jean Paul Sartre'ın sokaklarda gençlerin yasadışı yürüyüşlere katılmasının polisçe düzenlenen yasal dosyasını de Gaulle'in önüne koyarlar. İmzalarsa tutuklayacaklardır. De Gaulle, ben "Mösyö Sartre, de Gaulle döneminde tutuklandı" dedirtemem deyip imzayı reddetmiştir. Sizse en azından kanlı bir dönemin yeniden başlamasına duyarsız kalmakla suçlanacaksınız Sayın Başbakan. Yazık etmedimiz mi? Lütfen inanınız ki ben size, sizinle ilgili politik olaylara önyargı ile bakmıyorum. Ben politikacı değil, yazarım. Giderek bir empati yaklaşımı içinde olma çabasındayım. Sizi akıl almaz ters davranışa iten temel neden karşınızdaki muhalif kimi güçlerin kullandığı politik araçları ellerinden alma derdine düşmenizdir. Zekâ mahzunu bakışlı bir politik önderin halka dağıtmaya kalkıştığı iki metrelik idam sehpası urganına özenmekle çok şey yitirdiniz. Aynı muhterem size bugün de Kandil'e bayrak asmayı önerdi. Ne güzel değindiniz; iş bayrakla olsaydı ülkenin her yanına bayrak asılı. Ama biliyor musunuz, hazretin bu önerisi bende istekler uyandırdı! Keşke bu yaşta sağlık engellerim olmasaydı, hazretin bu uyarısına koşarak uyar, Kandil'e çıkardım. Doğal ki savaş değil Türkiyeli yazar olarak bayrak dikmeye giderdim Kandil'e. Elimde silah değil yazı makinem olurdu, oradaki çocuklarımızı yakından tanımaya çalışırdım. Doğru politik çizgi, apaçık gerici bir siyasal örgütlenmeye onların savundukları

çirkinlikleri yineleyerek değil, halka gerçek doğruları açıklayarak karşı çıkmakla çizilir. " 'Fikr-i kavmiyeti tel'in ediyor peygamber" der Akif. Lütfen o sözü anlayalım. Bir toprakta bir kavme işkence ediliyor, varlığı yadsınıyor, yok edilmeğe çalışılıyorsa, oradaki yöneticiler İslam peygamberinin lanetini üstüne çekiyor demektir. Siz de şu anda bağışlayın beni, tüm İslamcı savlarınıza karşın bu konumda bulunuyorsunuz Sayın Başbakan. İki yıldır Kürtlerle ilgili yayınları okuyorum. Serinkanlılıkla değerlendirmeye çalışıyorum. Cezaevlerinde yapılanlara yürekler dayanmaz. Yüz yılı aşkın zamandır bu politikayı yürütüyor bu devlet. Bugün de boşu boşuna, salt, kimi fanilerin devlette emredici olma tutkuları için kan revan durumda halklar birbirine kırdırılıyor. Sayın Karayılan'ın mektubunda çok ibret verici bir Kürtçe uyarı vardı! "Dewlet bi ker be ji xwe le meke!" "Devlet eşek de olsa binme!" demekmiş. Yazık ki bizim politikacılarımızın temel tutkusu devlete binmek! Bizim çevrelerde de yaygın bir söz vardır: "Attan düşen ölmez, eşekten düşen ölür!"

Siz at üstünde değilsiniz. Düşmenizi değil sizden sadece, kanlı kardeş savaşını durdurmanızı diliyorum, bu sizin elinizde Sayın Başbakan.

Saygıyla,

Başarı Dileklerimle...

ÖNSÖZ YERİNE*

Aklımda kaldığına göre Moskova'daki Devrim Müzesi'nde Lenin'in şöyle bir sözü asılıydı: "Öyle anlaşılıyor ki, bugün dünyayı kuşatmış finans kapital emperyalizmi, koloni, yarı koloni ülkelerden 'ulusal kurtuluş' savaşlarıyla kovulup metropollere kapatılmadıkça 'Dünya Devrimi' olmayacaktır. Evet, çelişkili bir durum! Ancak zihnimizdeki değil, yaşamdaki çelişkidir bu". İkinci Dünya Savaşı'ndan dünya ölçüsünde vurgunlarla çıkan tekelci sermayenin elinde bir de tarihin en yıkıcı silahı, atom bombası vardı. Aynı dünya savaşından yanıp yıkılarak çıkmış sosyalist ülkelerin önüne önce bununla dikildiler. Silahta denge sağlanınca, "siz kullanmasanız da biz bu silahı kullanacağız" diye acımasız gerçek kimliklerini ortaya koydular! Tarihin en canavar egemen sınıfının elinde tarihin en yok edici gücü var bugün: Termonükleer silahlar, kimyasal silahlar, biyolojik silahlar. "Bizden sonra tufan" deyip çılgınlığa kalkacak kişiler ve giderek beklenmeyen bir kaza,

* *Sosyalizmin Krizi, Birlik ve Yeniden Kuruluş* (Kadir Akın, Pencere Yayınları, 2012) adlı kitap için yazılan önsözdür. Vedat Türkali, Aralık 2011.

tüm canlıları yok edip dünyayı boşlukta dönen bir cansız topağa dönüştürebilir. Soğuk Savaş döneminde Çernobil kazasının yarattığı korkunç sonuç, Sovyet yöneticilerini temelde bu kaygıyla yarışmadan çekilmek zorunda bırakmıştı.

Bugünkü Globalizm dönemi, finans kapitalizminin kozmopolit yaygın bir tüketim kültürüyle bağımlı kıldığı tüm ülkelerde işbirlikçi sömürü ortakları edinmesini sağladı. "Şeytanın İmparatorluğu" diye adlandırdıkları sosyalist ülkeler topluluğuna karşı açılan saldırgan Soğuk Savaş dönemi, sosyalist ülkeleri yalıtarak işbirlikçi dünyayı oluşturma, Amerika merkezli gerçek "Şeytan İmparatorluğu'nu" kurma yolunu açtı.

Dünyamız canavarların elinde bugün. Kanadalı gazeteci Naomi Klein'ın son günlerde bizde de yayımlanan *Şok Doktrini* adlı kitabını herkese salık veririm. Bugünkü dünyamızın röntgeni. Hiçbir tarihsel-sosyoekonomik sorunu çözemeyen, giderek yaşamı çözümsüzlüklerden vurgunlar sağlama peşinde, Chicago Boys ekonomik doktrincilerinin Friedmancı dehşet kapitalizminden kurtulabilmek için insanlığın sosyalist dünyayı bir biçimde yaratmasından başka bir yolu olmadığı görülüyor. Dünyayı en geri aşamaya zorlayan Reagan-Thatcher "bireyci" şarlatanlık dönemi çoktan karaya vurdu. Sosyalist çözüm yeğlemenin de ötesinde, "You have to do, or not to be!"dir bugün. Yoksa ne *Hamlet* kalacak ne de "Poor Yorick!"in kafatası! İnsanlığın böylesi bir zorunlulukla karşılaştığı bu dönemde tek çözüm dünya devrimi de olsa bu işin ille de gerçekleşeceğini söylemek ne Marksist ne de onun tekelci emperyalist çağı açıklayan Leninist yorumuna uygun düşmez. Onlar kimyasal, biyolojik, termonükleer felaketlerin ağırlığı altındaki dünyaya yetişmediler.

Marx-Engels bilimsel yöntemle yaklaştıkları tarihsel olayları değerlendirirken, sosyalist bir toplumun nasıl kurulacağı üzerine doğal ki bir şey söylemediler. Sosyal gerçeklere dayanmayan, düş ürünü, "ütopik sosyalizm"in işiydi o. İlk tarihsel

sosyalist atılım olan Paris Komünü'nü uzaktan izledi Marx; Londra'daydı. Komün (Paris Belediyesi Yönetimi) Anarşist Proudhoncuların ve kendisi o günler Marsilya Cezaevinde tutuklu olduğu için Paris Komünü kırım kıyımından kurtulan, tarihin en saygın devrimcilerinden Louis Auguste Blanqui yanlılarının yönetimindeydi, Marx'a yakın sadece bir kişiden söz edilir. Yenilgiyi değerlendirme konusunda dostu Kugelmann'a yazdığı mektupta Marx, "Öyle anlaşılıyor ki, sosyalist devrimin başarıya ulaşması için, burjuva devlet aygıtının kırılıp parçalanması (zerbrechen), yerine yeni bir devlet yapısının oturtulması gerekiyor" demiş. Marx'ın dediği bu devlet yapısının "işçi-köylü-asker"lerden oluşan "Sovyet"lerin bağlaşıklığı biçiminde gerçekleşebileceğini öngören Lenin'dir. Marksizm'i emperyalist döneme uygulayan devrimcidir Lenin. Kapitalizmin, dünyaya salt metropollerdeki sanayi ürünlerini satma yarışındaki özgür girişimci dönemi aştığını, yeryüzünü finans sermayesi tekelleriyle kuşatma çağını başlatan "finans kapital emperyalizmi" dönemine geçtiğini saptar. Tekelci Birinci Dünya Savaşı'nın gelişini yıllar öncesinden görür.

Bu tekelci yeni dönemin çelişkilerini şöyle sıralar:

Tekelci emperyalist devletlerarası çelişki.

Sömürge-yarı sömürge ülke halklarıyla emperyalist devletler arası çelişki.

Metropollerdeki işçi sınıfıyla kapitalistler arası çelişki.

Lenin, devrimin ille de endüstriyel bakımdan gelişmiş metropollerde, işçilerin kapitalist yönetimleri yıkarak yönetimi ellerine geçirmeleri biçiminde gerçekleşmesini beklemenin çağ dışı olacağını belirtir. Kapitalist emperyalizm tüm dünyayı kuşatan bir sistemdir; bu zincirin hangi halkası zayıfsa oradan kırılması tarihsel bir olasılıktır artık. Koloni, yarı koloni ülkelerde, kiminde dinsel inanç çatışmaları örtüsü altındaki başkaldırmaları da dinsel yanıyla değil antiemperyalist savaşçı yanıyla değerlendirmek gerektiğini belirtir. sözgelimi, Endonezya'da İslam inançlarına sımsıkı bağlı köylü yığınlarıy-

la işbirliğine girişen Endonezya Komünist Partisi Lideri Tan Malaka'nın tutumunu, Enternasyonal'de, gerici İslam'a karşı savaş öneren Hindistan Delegesi Roy'a karşı savunur, destekler.

Böylece ille de ileri endüstri ülkeleri işçi sınıflarının sınıf savaşlarına bağımlı bir sosyalist devrim anlayışı yerine, tüm dünyada, işçilerin, köylülerin, sömürülen tüm emekçi katmanların emperyalist dünyanın soygunu, yağması sonucu geri bıraktırılmış ülkelerin ortak dayanışmalarıyla yürütecekleri kavgaların doğuracağı sosyal devrim, "Leninist" çizgi olarak, orak-çekiçli simgesiyle tarihteki yerini aldı.

Bugün Marx'a karşı çıkışta önde gelen eleştirel sav, Marx'ın "mezar kazıcı" olarak belirlediği işçi yığınlarının o dönemdeki yığınsal ağırlığını, etkisini yitirdiği; artık milyonların emeğine bağımlı bir üretim biçimine dayalı kapitalizmin yerini, çok az sayıda seçkin üretim uzmanlarının, teknoloji kadrolarının, bilim insanlarının, mühendislerin aldığını, böylece de Marx'ın kurguladığı devrimin gerçekliğini yitirdiği savıdır.

Marx, çağındaki kapitalizmin artıkdeğerlere konarak gelişmesiyle oluşan süreci gözlemledi. İlkel birikim yağması içinde küçük mülk sahiplerinin soygununu, "mülksüzleştirmeyi -expropriasyon-" atölye döneminden fabrikalara geçiş serüvenini anlattı. Saptadığı temel olgu da, kapitalist dünyanın soygunsuz, sömürüsüz "expropriasyon"suz var olamayacağı gerçeğiydi. Bilim, teknoloji akıl almaz ölçülerde gelişmeler gösterip sömürü artınca "görece artıkdeğer" yığını da, bir uzman kişinin düğmeye basmasıyla yarattığı metaların satış alanlarınca, pazarlarca tüketilebilmesi kanalları tıkanmış oluyordu. Kapitalizm geniş yığınlara dağıttığı ücretlerle kendi piyasasını, pazarını da oluşturur. Masaldaki, her tuttuğu altın olan prensin yiyeceklerden yoksun düşüp ölüme yazgılı olması gibi; dünya ölçüsünde akıl almaz varlıkları eline geçiren finans devleri de "açlık!" içinde kıvranmaya başlamışlardı. "Üretimin yığınsal, mülkiyetin bireysel" olması kapitalizmin aşılamayan temel çelişkisiydi. Bu

temel çelişkiyi aşamamak yazgısından özellikle finans kapitalizmi soyguncularının kurtulması olası değildir. Chicago Boys ekonomistlerinin, Friedmancı planlarıyla, burjuva demokrasisinin yerine, sömürünün, talanın, soygunun acımasızca ve engelsiz egemen olduğu gizli-açık faşist yönetim biçimleri yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Sözgelimi, çözemediği, kolayca da çözemeyeceği ağır finansal ekonomik sorunlar içinde bata çıka ayakta kalmaya çalışan emperyalist Amerika'nın, bir dünya savaşına ihtiyacı olduğu artık saklanmıyor bile. Bugün çok kullanılan deyim olarak, bu dara düşme olayları, gelip geçici gösterilme çabasıyla "konjonktürel" deyimi ile geçiştirilmeye çalışılıyor. Hangi büyük tarihsel olay konjonktürel değildir ki? Almanya Fransa'yı Sedan'da yenip Paris'i kuşatmasa, Louis Napoleon (Napolyon) yurtdışına kaçmasa, egemen güçler Versay'a çekilmeseler Paris Komünü olur muydu? Sözgelimi, bizim tarihimizdeki Şeyh Bedrettin kalkışmasını doğuran Yıldırım Beyazıt'ın Timur'a yenilgisinden sonra Osmanlı'daki Şehzadeler arası kavganın yarattığı durum da konjonktürel değil midir? Bir Osmanlı paşasının, Mustafa Kemal'in, cumhuriyet devletini kurması da konjonktürel durumu akıllıca değerlendirmesinden kaynaklanmamış mıdır? Bir sürü örneği var tarihte. Ancak içinde yaşadığımız "finans kapitalist emperyalizm" çağı, uzlaşmaz çelişkiler, "antagonizmalar" içindeki yapısıyla sık sık düştüğü doğum sancılarını kanlı düşüklerle atlatmanın yollarına bakar. Ekim Devrimi, böyle bir "konjonktürel" durumu görüp "Ayağımıza kadar gelmiş öyle bir fırsatı, 'devrim şansını' (Konjonktürel durumun getirdiği momentumu!) kaçırırsak tarih bizi bağışlamaz yoldaşlar!" diyen Lenin'in yanlış karar verdiği yolundaki bu tarihsel sava karşı çıkma davranışının egemen kılınmak istendiği görülüyor bugün. "Momentum"lar "konjonktürel" dönemlerde saklıdır. Onu görüp değerlendirmek, devrimci teoriyi iyi bilen, praksise geçirilmesi için "Dün erkendi, yarın geç" Momentum'unu bilinçli uyanıklıkla bekleyen örgütlerin işidir! Uzlaşmaz çıkarların antagonizmalarıyla dünya

ölçüsünde kıvranıp duran bugünün finans kapital dünyası, doğaldır ki, konjonktürel denilen ortamlarda çeşitli "devrim momentumları"nı atlatıp geçiştirmenin bir yolunu bulma çabasında olacaktır. Günün liberal demokrat serinkanlılığı güzel bir yatıştırma yoludur. Yok olmanın eşiğindeki gerilimli dünyamızdaki insanlık, kavga, çatışma ölçüsünü kaçırıp her şeyin yitirilmesi ürpertisiyle "liberal demokratik" yöntemle alabileceği kadarıyla yetinmek zorunda görünüyor bugün. Kuşkusuz bu da bir toplumsal birikimdir. 20. yüzyıldaki sosyalist toplum yaratma kavgaları, "reel sosyalizm" adıyla ulaşılmış bir yapıdan, birçok insanlık değerinden özveri zorunda bırakılmış insan yığınlarını bugünlere getirdi. Bu kavga sürüp gidecektir. Bugün her şeyin yok olmaması dileğindeyiz. Yetmiş yıllık sosyalist dönemde -Leninizm adına yapılan tüm "Stalinist" çarpık uygulamalara karşın- emekçi halklara kurtuluşun yolunun açılmasında nice değerli deneyimler yaşandı. Yapılması "kaçınılmaz" olanla "yapılmaması" zorunlu olanı kavramanın bilinci peşindeyiz. Bu gerçek, egemen karanlık güçlerce ne denli örtbas edilse de yok edilemiyor. Yetmiş yıl dayanan o sosyalist toplumun üstünden tarihin en vahşi saldırılarından biri, Nazi ordularının İkinci Dünya Savaşındaki acımasız canavar silindiri geçti. Benzerleri, kimi bin-beterleri tüm emperyalist dünyada yaşandı, yaşanıyor.

Bütün gerçek Marksistler gibi Lenin de dünya devriminin gerçekleşmesi yolunun, deneme-yanılma birikimiyle bulunacağını biliyordu. O birikimlerle, ortaya çıkan tarihsel moment'leri, konjonktürel durumları, emekçi yığınların zincirlerini parçalaması, iktidara el koyması için örgütlü Parti yoluyla, evet, şiddet kullanmaktan kaçınmaması gerektiğini savundu. Altı bin yıllık sınıflı toplum aşamasından sosyalist bir topluma geçmenin Marksist bilimsel yollarını araştırıyordu. Yukarıda değindiğimiz bugünkü dünya koşullarını yaşasa, bu şiddet konusuna kuşku yok ki, çağa uygun bir bakış açısıyla yaklaşacaktı. Tarihte benzeri olmayan sosyalist bir toplumun

kuruluşunda, Marksist bir yöntemle Lenin yetmiş günlük Paris Komünü denemesinden, yetmiş yıllık yaşayacak sosyalist toplumun kuruluşuna öncülük etti. Aynı bilimsel yöntemle bu yetmiş yıl incelendi mi, yedi yüz yıllık sosyalist bir aşamaya geçilemez mi? Böyle bir soruyu gündeme oturtan sorumluluk, bugün varılan "finans kapitalist emperyalizm" aşamasının uygarlığı, daha da ötesi tüm canlı dünyayı yok edilme tehlikesi ile yüz yüze getirmiş olmasıdır. Yaşamını bir biçimde uzatmış kapitalist toplum birçok sorun koydu ortaya. Kadın hakları sorunu, cinsellik-eşcinsellik sorunu, hayvan hakları sorunu, doğa kirlenmesi sorunu, işkence sorunu vb. Aslında sosyalist bir toplumda çözümü sorun olmayacak türden olgular bunlar. Ortaya attığı bu sorunların hepsi de kapitalizme bir biçimde yeni sömürü alanları açıyor. Bugünkü düzenin üzerine oturduğu yapı, kapitalizmin, sömürüde bir ölçüde pay ayırabildiği orta sınıfların, atılım özgürlükçüsü mutluluk masallarına dayanıyor. Kozmopolit bir dünyaya kapatılmış yığınlar, sözde bilimsel, kültürel, sanatsal kurgulamalarla kandırılıp duruyordu. Soygunun vardığı bugünkü aşamada emperyalist finans kapitalist düzen onu da tüketmiş durumda. Bu yazının yazıldığı günlerde emperyalist atlasın hemen de tüm coğrafyasında kan gövdeyi götürüyor. En büyük soyguncu metropol New York'ta, finans kapitalin çete başı mağarası yığınların kuşatmasında bugün. Gerçi, bugünkü atılımcılar, lümpen, yarı lümpen, madde bağımlısı, anarşist, anarko goşist, snop aydın ve yarı-aydınların oluşturduğu kalabalıklar görünümündedir. Marksistlik savındaki Herbert Marcuse, dünya sömürüsünden pay koparark yaşayan "proletaryanın devrimciliğine artık umut bağlanamaz" savındadır. Değişim umudu bu uyumsuz kalabalıklardadır Marcuse'e göre. Aslında bunlarla nereye varılacağı, kazanılan konumun nasıl korunacağı karanlıktadır. Düzenin sorunları çözemediği, bu çıkmazdan nasıl sıyrılacağını bilemediği de apaçık bir olgudur. En azılı nefreti gösterenler arasında da finans kapitalin acımasız soygunundan yaka silken endüstri ka-

pitalistleri. Bugünkü medyada bu canı yanıklardan birinin ironik bir uyarısı vardı. Bu iş kötüye gidiyormuş, "Merhametli" bir kapitalizme geçmek gerekiyormuş! Merhamet nereden geldi aklınıza Sultan'ım! Kolaysa yabanıl sömürü-soygun günlerinizde siz niye yapmadınız? Söyleyene değil, söyletene bak! Dinsel inanca bağlı halk "Allah söyletti!" der, Biz "tarih söyletiyor" diyoruz. Tarihin bizim ülkemizde de bu konuda söyleyecek sözü var. Bizim "endüstri kapitalistlerimiz" de aslında çoktan beri –içlerinden– Evliya Çelebimizin şaşkınlığıyla "Merhamet ya Resulullah!" deyip duruyorlar. Tekelci kapitalizmin, daha 19. yüzyıl sonunda kapital ihracına ilk giriştiği ülke Osmanlı toprağıdır. O maya çeşitli biçimlerde dönüşmesine karşın yapının temeline oturmuştur. Türkiye bugün büyük toprak, arsa, arazi sahiplerinin, büyük bankaların, rant vurgunculârının, ithalat, ihracat tekellerinin egemenliğindedir. Sanayici denen gruplar da onların merhametine kalmıştır. Hiçbir sosyo-ekonomik sorunu çözemeyen bu tarihsel düzenin, bilenler için, tüm dünyada nereye varacağı belli de, nasıl varacağını kestirmek güç.

Biraz eskilerden alalım. Birinci Dünya Emperyalist Paylaşım Savaşı, emperyalist dünyayı yeniden iki cepheye bölmüştü. 1929 ekonomik bunalımı, kolonileri olmayan ya da olanı savaşta kaptırmış olan ülkelerde sınıf çatışmalarını keskinleştirince en gerici egemen güçler ülkelerine faşizmi getirdiler. İtalya'da Mussolini, Almanya'da Hitlerci Nazi egemenliği, İspanya'da Franko, Japonya'da Tojo rejimi, birçok küçük ülkede benzerleri, devlet yönetimlerine el koydular. Emperyalist finans kapital dünyası yeni bir dünya savaşının düzenlenme yarışmasındaydı, burjuva demokrasisi geleneklerine bağlı kalmaya çalışan İngiltere, Fransa, ABD çelişkiler içinde çırpınıp duruyordu. Amerika'daki kimileri, işsizlik sorununu çözememenin, yığınların patladı-patlayacak kalkışmalarının ürkütücü ağırlığı altında Hitler Almanya'sındaki Nazi uygulamalarını örnek almak üzere araştırma gezilerine çıkıyorlardı

artık. (Ünlü çizer Walt Disney'in de Nazi Almanya'sındaki uygulamaları incelemelere gelenler arasında olduğu bilinir). Doktrinin verdiği açık ortadaydı. Liberal ekonomi çarkı, belliydi ki, kendi kendini düzenleyip sürdürme yapısında değildi. Bu konuyu gündeme oturtup kişi haklarına Nazi yöntemli duvarlar çekmeden liberal bir ölçüde "devletçi düzenleme"lerle yürütmenin zorunluluğunu Keynes ortaya attı. Bu önlemler alınmazsa işler çok daha kötüye gidecekti. 1932'lerde, Amerika, grevler, iç kavgalarla sarsıldığı dönemde Demokrat Parti'nin cumhurbaşkanı adayı olan Roosevelt bu Keynesçi yaklaşımla "New Deal" (Yeni Ticari Paylaşım) denen bir program uygulamaya koydu. Tarım ürünlerini değerlendirip sanayi ürünlerinde indirimlere gidilerek yığınların satın alma gücünü geliştirmeye çalıştı. Bu nedenle endüstri alanında geniş işçi yığınlarının ücretlerine sendikalar desteğiyle zamlar sağladı. Devlet memurlarının maaşlarında indirimler yaptı. Devlet yatırımları olarak birçok doğal alanda barajlar, setler, büyük karayolları, köprüler, geniş ölçüde sosyal yapılarla büyük iş alanları yaratılmaya çalışıldı. İkinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde Amerikan toplumu bu önlemlerle suyun yüzünde sallanır durumdaydı artık. Pearl Harbour baskını, Avrupa'da dünyayı kana bulayan emperyalist savaş, emperyalist Amerika'ya dünya soygununun tüm kapılarını açtı. Hiroşima ve Nagazaki'de patlatılan atom bombalarıyla yeni bir dönem açılmıştı tarihte.

Dördüncü Nokta, Truman Doktrini, Marshall Planı dünya soyguncusu Amerikan tekellerine tüm kapitalist toplumların kapısını ardına kadar açmıştı. Roosevelt'in ani ölümü, yerine Truman'ın geçmesiyle açıktan gerileme dönemini başlatmıştı. İlerici güçler Roosevelt döneminin Ticaret Bakanı Henry Wallace yönetiminde, bir "Terakkiperver Parti" kurma çabasına giriştiler. Amerikan Komünist Partisi'nin desteğindeydi bu girişim. Wallace'ın okuduğu program da el altından Amerikan Komünist Partisi'nce yazılmıştı. Komünist önderler yasadışı

gizli çalışmakla suçlanarak yargıya çıkarıldılar. Savcıya tanıklık eden kişi Phil Brick, Komünist Partisi Merkez Komitesine gizlice sokulmuş bir gizli devlet ajanıydı. Parti kapatılıp yöneticilere ağır cezalar verildi. İlerici akım daha ilk adımda ezilmiş oldu. McCarthy Dönemi başlıyordu. "Soğuk Savaş"ın da yolu açılmıştı artık!

Başlarda uzunca değindiğimiz bugünkü Tekelci "dehşet kapitalizmi" finans kapital Amerika'sının geçmişi de kısaca bu. Bundan sonrası için, bakalım ayine-i devran ne suret gösterir?

Gelelim III. Enternasyonal'e bağlı, bizim tarihsel Marksist-Leninist TKP'mizin serüvenine. Aslında benim dört kitaptan oluşan *Güven* romanımı okuyanlar bu konuda temel bilgileri edinmiş olacaklardır. Yinelemeyeceğim. Orada kullanılan yazıların tümü uzun araştırmalardan sonra ele geçirilmiş Komintern belgelerine dayanır. Eldeki tarihsel belgeler değerlendirilirken şu temel ilkenin hiç atlanmadan göz önünde tutulması gerekir: III. Enternasyonal'e bağlı tüm komünist partileri gibi, Türkiye Komünist Partisi de ulusallık savında bir parti değildi, olamazdı. III. Enternasyonal'in bir alt kesimiydi seksiyon (section). Her konuda son kararı orası verirdi. Bu temel ilkeye aykırı tutum, kimden, nereden gelirse gelsin, kesin biçimde, -gereğinde Komintern'den çıkarılmaya varacak biçimde- cezalandırılır; dışlananların yeri de daha uygun birilerince tez elden doldurulurdu. II. Enternasyonal'in karşı devrimci şoven sapkınlığına karşı yaşamsal nitelikte bir önlemdi bu. Bu tarihsel sapkınlığı II. Enternasyonal'e üye olan Alman Sosyal Demokrat Partisi, Birinci Emperyalist Dünya Savaşı kapıdayken yapılan bütçe görüşmeleri sırasında savaş bütçesini desteklemekle sınıfsal hainliğin tarihsel örneğini vermiş oldu. III. Enternasyonal'in kuruluşunda benimsenmiş teorik temel bir ilkedir bu. Bu tarihsel süreci öğrenmeden bu dönemde kendini solcu bilen kimileri özellikle Kürt sorununda olur olmaz, aykırı savlara kalkışıyorlar. Doğru olmuyor. Konuya biraz daha eğilelim.

TKP'nin bir tür ön tarihi sayılabilecek Bakü Kongresi'nden sonra, Ankara'nın bilgisiyle izinli olarak Türkiye'ye giren Mustafa Suphi on beş yoldaşlıyla yol boyu, görevli provokatörlerce saldırılara, hakaretlere uğratıldıktan sonra Trabzon Limanı'nda bindirildikleri motor içinde öldürüldüler. Onu izleyen dönemde Ankara'da gizli kurulan "Halk İştirakiyun Partisi" de yaşatılamadı. Sultan Galiyefçi rengiyle "Yeşil Ordu" çıkışlı örgütlenme, Çerkez Ethem'e giderek Mustafa Kemal'e bağlanmak istendi. O da yürümedi. Ardı sıra Mustafa Kemal'in emriyle kurdurulan "Komünist Partisi" oyununu da kimse yutmadı. 1936'da o günün tarihsel koşulları gereği "desantralizasyon" kararıyla ülkeye, yasadışı çalışmanın yasaklandığı yeni çizgide çalışma yolu gösterilerek geri yollanan resmi TKP, eski örgütlerden arta kalanların da katılımı ve İstanbul'daki ilerici Ermeni, Rum örgütlerinin de desteğiyle 1925'de Beşiktaş Akaretler'de Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in evinde toplanıp ilk kongresini yaparak kurulduktan sonra Komintern'e alınan TKP'dir. Birkaç satırla geçmişine şöyle bir değindiğimiz olgu bugün de –özellikle tam açıklığa kavuşmamış eski yanlarıyla– koca bir tarih parçasıdır. Üzerinde söylenecek çok şey var daha.

Komintern üyesi TKP Kemalist devletle "sınıf sınıfa karşı" çizgisinde acılarla dolu kavgayı uzun yıllar yürüttü. Sürekli tutuklamalar, acımasız işkenceler, öldürmeler vb. Başta gelen çatışma konularından biri Kürt sorunuydu. TKP Leninist çizgide oluşmuş programında "İktidara gelirse ülkede yoğun olarak yaşayan azınlıklara, özellikle Kürtlere, Lazlara, eğer isterlerse ayrı bir devlet kurma hakkını bahşeder" diye yazan ilk siyasal partidir Türkiye'de. Kemalist devletin böyle bir örgüte nasıl bakacağını söylemeye gerek yok. Bugünlerde hesaplaşma kavgasına girişilmiş militarist yapılanmaya karşı da "ordunun kaldırılıp yerine 'milis' örgütlenmelerinin oturtulmasını" öngörüyordu bir de o günkü TKP! Ordusu elinden gitmiş bir Mustafa Kemal, o günlerde elinde tekersiz araba bile kalmamış yapayalnız bir güçsüz Osmanlı paşası demekti. Ancak bu tür

ağır savlar yüklenmiş TKP'nin de asker yapılı devlet terörü karşısında, kimi temel konularda etkili gücü olmadı. Genel müfettişliklerle yönetilen Kürdistan bölgesine değil örgütlenmek, gezi için gitmek bile yaşamsal engellerle doluydu. Ülkenin öteki bölgelerindeki kimi büyük kentlerde çoğu sokak hücresi düzeyinde örgütlenmekten, ara sıra işçilere kaçak bir iki bildiri dağıtmaktan öte etkinlik yürütülemiyordu. Komintern çizgisindeki bu büyük özverili çabaların faturası da, profaşist devletçe ölçüsüz biçimde ağır ödetiliyordu. Osmanlı'da kurulmuş İttihatçı örgütlenmenin Ermenilere uyguladığı kıyım-kırımları bu dönemde de Kürtlere karşı Kemalist devlet, "ulus devlet" kurma yolunda asimilasyoncu kırım-kıyımlara dönüştürmüştü. Daha İstiklal Savaşı günlerinde Koçgiri olayında bölgeye gönderilen Sakallı Nurettin Paşa, hiç de başkaldırmamış suçsuz bölge halkını, yaşlı, çoluk çocuk, kadın demeden kırım-kıyımlarla yıldırıp gözdağı vermek için militarist kişiliği ile yapmadık vicdansızlık koymamıştır. "Bu ülkede 'zo' diyenleri temizlediler, 'lo' diyenleri de ben bitireceğim" sözü ünlüdür. Mecliste haklı tepkiyle başkaldıran Kürt milletvekillerine karşı canavar ruhlu Sakallı Nurettin Paşa'yı Mustafa Kemal korumuştur. Bugünkü PKK ayaklanmasının Kürdistan'daki 29. ayaklanma olduğu devletin ağzından açıklandı. Kürt halkı adına başlatılan, ilerici solcu ilkelere dayalı ilk başkaldırı bu PKK (Partiya Karkere Kurdistan) Kürdistan İşçi Partisi ile olmuştur. 19. ve 20. yüzyıl arası dönemlerde Ortadoğu'da, Irak, İran, Suriye, Türkiye'nin birbirine yakın-uzak bölgelerinde, çeşitli aşiret başkanları, tarikat şeyhleri, ağalar, din-mezhep önderleri, feodal ailelerin yönetiminde (Berzenci-Barzani-Talabani vb) kiminde bölgedeki egemen devletlere, kiminde birbirlerine karşı savaşlar yürütüp durdular. Petrolün emperyalist dünyaca tutkuyla göz dikilen temel madde olmasıyla, başta İngiliz, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikan emperyalizminin 21. yüzyılda da sürdürdüğü kirli, kanlı oyunlarla Ortadoğu –Mezopotamya–

bugün de yeryüzünün en karmaşık sorunlarıyla yüklü bir tarih-coğrafya bölgesidir. Böyle çelişkilerle kıvranan yörede, Türkiye sınırları içinde çeyrek yüzyılı aşkın süreden beri savaş yürüten en ilerici siyasal kuruluş da PKK'dir.

Müslüman Kürtlüğü, Türklere en yakın halk olarak devletin yedek gücü gibi görme düşüncesi II. Abdülhamit'indir. 1894-1896 yıllarında toplam iki yüz bin Ermeni'nin kafilelerle taşınıp öldürtülerek kırsala gömüldüğü kentler Kürdistan bölgesindeydi. Kürtlerden Hamidiye Alayları kurdurup bu bölgeyi doğrudan şahsına bağlayan Abdülhamit'in Kürtler arasındaki adı "Bave Kurdan" Kürtlerin babasıdır. Bu "baba devlet" İttihat Terakki dönemindeki kırım-kıyımla birlikte Ermeni halkının mallarının mülklerinin, topraklarının yağmalamasında Kürt aşiret varsıllarının ortak desteğine dayanmıştır. Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı için örgütlenmeye girişirken ilk kongreyi Erzurum'da yapması önce Kürt egemenlerinin dayanışmasını sağlamak içindir. Sivas Kongresi başlatılacağı günlerde bir Kürt atlı birliğinin başındaki Kürt komutanlarla, Kürdistan bölgesinde İngiliz egemenliği kurmanın tutkusuyla dolanan İngiliz Binbaşı Noel birlikteydi. Baskınla dağıtmayı düşündükleri Sivas Kongresi'ni engellemeyi başaramadılar, kaçtılar. İngiliz Başbakanı Lloyd George'un, Lozan anlaşmasından sonra da uzun süre, Irak'taki Musul- Kerkük-Süleymaniye bölge sorunu çözülemediği için Dışişleri Bakanı Lord Curzon'u uyardığı bilinir. Lord Curzon petrol tekellerinin ortaklarındandır. Bu yolda istediğini elde etmenin savaşını vermiştir.

Lozan'da, Irak Kürdistan'ındaki Musul-Kerkük-Süleymaniye bölgesi sınır dışı bırakılınca BMM'deki Kürt Milletvekilleri "Bizi parçaladınız" diye ayağa kalkmışlardı. Mustafa Kemal meclisteki konuşmasında, "O sınırı ortada bıraksaydık İngilizlerle sürekli bir çatışma sürüp gidecekti. Çok zarar verecekti bize" der. Ancak, Kemalistlerin daha sonraki ulus devlet yapılanması görülünce, yeni devletin kuruluşunda "Kürt çoğun-

luktan bir biçimde kurtulmak" oyunu da akla gelebilir. O günlerde Türkiye ile yakın dostluk içindeki Sovyet yöneticiler, temelde doğal ki Komintern, Kemalistlerin ödüncü yaklaşımla, Kerkük-Musul bölgesini İngilizlere bırakmasını, bir de "Düyun-u Umumiye" Osmanlı Devleti'nin borçlarını ödemeyi üstlenmesini ağır biçimde eleştirmişlerdir. Güney Anadolu'da saldırgan Fransızlara karşı vatan savunması yapıp bölgeyi düşmandan temizleyenler, kurtuluştan sonra Kemalist devletin en acımasız saldırılarıyla kırım-kıyımlara uğrayacak olan Kürt halkıdır. Devlete satılarak meclis çatısı altında toplanmış şıhların, aşiret başkanlarının egemenliğindeki Kürt emekçi yığınları yıllar yılı kandırılmışlardır. Yukarıda değindiğimiz gibi bütün ilerici savlarına kaşın TKP de önemli bir etkinlik gösterememiştir. Ağrı başkaldırısı üstüne Komintern'deki TKP başkanı Dr. Şefik Hüsnü'de acı bir yakınmayla özeleştiri yapmıştır sadece. O günkü TKP Merkez Komitesi toplantılarında Kürt Sorunu gündemdedir belli ki. Merkez Komitesi Üyesi Dr. Hikmet Kıvılcımlı *Yedek Güç: Milliyet (Şark)* adlı kitabını bu nedenle yazmıştır. Bu konuda Türkiye'de yazılan ilk temel kitaptır. Konuyu tamamlamak için Kürt halkının tarihten gelen bir başka temel talihsizliğine değinmek gerekir. O dönemlerde ortaya atılan tüm Kürt örgütleri Sosyalist Sovyetler Birliği'nin, onun temel politikasını belirlediği varsayılan Komintern'in kuşkuyla baktığı, başta İngiliz emperyalistleri olmak üzere tüm kapitalist dünyaya yakınlıkla suçlu görünümündedir. sözgelimi ünlü Kürt siyasal önderlerinden Nuri Dersimi anılarında İngilizlerden para, yardım alındığını açıkça söyler. Kürtlerin Hoybon adıyla kurdukları örgütte Sovyet devletinin Ermenistan Sovyet Cumhuriyeti için en duyarlı tepki göstereceği Taşnakyan faşistleriyle işbirliğine kalkışmaları Sovyet dostu diye tanınan Kemalist devlete destek sağlamaktan başka sonuç vermemiştir. Kürt halk yığınları yapılarından kaynaklanan bu talihsizliği kara yazgı gibi yıllar yılı taşıyıp durdu. Bugünkü PKK örgütlenmesine kadar. Bugün Türkiye Cumhuriyeti, tarihinin

üst üste yığılmış kirli çamaşırları üstünde oturmaktadır. Ermeni soykırımı yeni yeni tartışmaya açıldı bir ölçüde. 38'lerdeki Dersim kırım-kıyımı da, gündeme yerleşmiş PKK tartışmalarından ortaya döküldü. Türkiye toplumunun tarihsel gelişiminde Kemalizmin vurduğu ağır damganın etkileyici gücü en sinsi biçimde Marksist-Leninist devinimde odaklandı. Bugünleri doğru anlamak için "desantralizasyon" olgusu üstünde yoğun durmak gerekiyor.

Yukarıda değindiğimiz, faşist iktidarların egemenlik kurmalarıyla emperyalist dünyada hızlanan savaş hazırlıklarına karşı Komintern, 1935'de yaptığı 7. Kongre'sinde, yaklaşan savaşa karşı önlemler konusunda tüm ülkeleri "savaşta çıkarı olanlarla, çıkarı olmayanlar" diye ayırdı. Kemalist Türkiye "savaşta çıkarı olmayanlardan" görülmüştü. Sovyetler'in desteğiyle kurulmuş Kemalist devletin ilk günden o günkü temel politikası, biçimsel de olsa, Sovyet dostluğuna dayanıyordu. Emperyalist kapitalist düşman dünyaca "sağlık kordonu" önlemi olarak çepeçevre küçük düşman devletlerle kuşatılmış yeryüzündeki ilk sosyalist ülkeyle en geniş, en yaşamsal coğrafyada konumlu bulunan Kemalist Türkiye'nin savaş dışı kalması, ilerici dünyanın göz ardı edilemeyecek kazanımı sayılırdı. 36'da Komintern'ce alman "desantralizasyon" kararı ile TKP, Kemalist devleti, "savaşa karşı-barışçı, işçi-emekçi haklarına saygılı, Sovyetler'le yakın dostluk çizgisinde" bir politika gütmeye; salt açık yasal yollarla ve barışçı eylemlerle görevlendirildi. TKP yönetiminin bildirisinde, bu tutumlarının devletçe yürütülen baskıyı kaldıracağı ya da azaltacağının sanılmaması gerektiği vurgulanıyordu. Yerinde bir saptamaydı bu. Egemen devlet, komünistlerce savunulan ileri düşünceleri alıp kullanırken de komünistleri, komünizmi ülke için bağışlanamaz hayınlık olarak yaymayı sürdürüyordu. Ülkeyi, ilkeleri altı okla gösterilen Kemalist tek parti, CHP yönetiyordu. Ülke için ne gerekliyse o partide toplanmış kişilerce düşünülüp verilmiş kararların ulusal çıkarlara en yararlı biçimde

uygulandığına da inanılırdı. Laiklik devletin temel ilkesiydi. Önceleri iki dereceli, İkinci Dünya Savaşı ardından tek dereceli, çok partili seçimlerle yürütülen bu oyunun gelişme çizgisi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluştan bu yana yaşanmış tarihini oluşturtur. Düz çizgide oluşmuş bir tarih de değildir bu. 19. yüzyılda, Avrupa'daki finansal sermayenin aşırı birikimiyle dış pazarlara endüstri ürünleri yerine finans sermayesi yatırımlarının yapılmaya başlandığı ilk ülke Osmanlı İmparatorluğu'na değindik. Ortadoğu'nun tarihten gelen en eski tefeci-bezirgân ekonomisi ile emperyalist çağın dünyayı çevreleyen en gerici düzeni, finans kapitalist yapısı, bu topraklarda kurulan Cumhuriyet'e temel kalıt olarak damgasını vurmuştu. Daha Lozan konuşmaları sürerken İzmir'de yapılan İktisat Kongresine, ülkenin dört bir yanından çeşitli sınıflardan, katmanlardan, sanatlardan, meslek birliklerinden çok sayıda kişi çağrılıp toplanmıştır. İstanbul'da daha TKP başkanı olmadan, politika dünyasında tanınan biri olarak Dr. Şefik Hüsnü de bu kongreye çağrılıdır. Yol paraları gelenlerce ödenen bu kongreye, Doktor vapur bilet parasını ancak bulabildiği için kongrenin ikinci gününe katılabilmiştir. Kongreye sunduğu bildiride, yeni kurulacak devletin yönetiminde işçi sınıfının çıkarları gereği hangi varlıklı sınıflarla birlikte olacağı üzerine önerdiği savlar, daha sonra Komintern yöneticilerinin (Kolarof yakınlarının) ağır eleştirilerine uğramıştı. "Sınıfa karşı sınıf" dönemi başlamıştı çünkü. Batı'daki emperyalist-kapitalist dünyaya yakınlık gösterisi niteliğinde bir atılımdır bu. Yukarıda sözü geçen, Lozan'da Osmanlı borçlarının yeni devletçe üstlenilmesi olayının pek de yadırganamayacağının görülmesi gerekir.

Kemalist devletin oluşma sürecinde birbirini bir biçimde tamamlayan iki evre vardır. 1. Baş kurucu Mustafa Kemal dönemi, 2. İsmet Paşa dönemi.

Birinci dönemin olaylarına yukarıda değindik. TKP kuruluşundan 36 yılına dek Komintern'in o günkü "Ortodoks!" çiz-

gisinde "sınıfa karşı sınıf" kavgası yürütülürken ülkede, büyük tutuklamaların öncesi, sonrasında çıkan parti içi kavgalar, didişmeler çeşitli boyutlarda ayrılıklar, bölünmeler yaratmıştır. İlk büyük kopma, Kemalistlerin sözde "devrimci" edimlerinin dümen suyuna kapılmış Merkez Komitesindeki "Menşevik!" çarpıklıkların temizlenmesi için Komintern'ce gönderilen TKP Genel Başkanı Şefik Hüsnü ile Genel Sekreteri Vedat Nedim ve onun destekçisi Şevket Süreyya çevresindekiler arasında oldu. İstanbul'a gizli kimlikle gelmiş Dr. Şefik Hüsnü, Vedat Nedim'in poliste ele vermesiyle yakalanınca örgüt tepeden çökertildi. Şefik Hüsnü'ye karşı çıkan bu yöneticiler, sonraki dönemde Kemalist devletin desteğiyle, *Kadro* adlı bir dergi çevresinde kendilerince "devrimci!" çizgide yayına koyuldular. Sağ saldırılar karşısında hükümet yayını durdurdu; dergideki sorumlu kişi, Halk Partisi'nin güvenli adamlarından Yakup Kadri, İsviçre'ye elçi atanarak uzaklaştırıldı. Dergi kapandı.

("Menşevik" sözcüğü, Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin 1905'te Londra'daki parti konferansında "azınlık"ta kalmış önderler –Plehanov, Dan, Martov, Axelrod vb– için kullanılmıştır. Çoğunluğun, "Bolşevik"lerin başında Lenin vardı. Menşevikler gerçek "devrimci" Leninistlere karşıydılar ama Marksist savlı sosyalistlerdi. Lenin son ana kadar onlardan ayrılmadı. "RSDP" Rus Sosyal Demokrat Partisi (Bolşevik) adıyla kaldı. O günkü TKP Merkez Komitesindeki kişiler için bu sözcük kullanılırken iyi düşünülmelidir. Temeli sivil-asker bürokratlarca atılan devlet gücünün emrine giren yılgınlara bu ad verilebilir mi? Ankara'daki İstiklal Mahkemesi'ne yandaşlarıyla çıkarılan Şevket Süreyya savunmasında, "Siz de 'ingılap'çısınız biz de" biçimindeki sığınma girişimine ağır hapis cezasını okuyan "Kel Ali" yumruğunu "nah" biçiminde kürsüye güm diye indirirken "Al sana ingılap" der. Rusya devrimci tarihinde "hutozovlst: kuyrukçu" diye geçen bir deyim de kullanılır kimi yerde. Aslında, kendine özgü yapıdaki toplumun kavgalarında ortaya atılmış deyimleri küçük benzeşmelere ba-

karak başka ülkede kullanmaya kalkışmanın her durumda uygun olup olamayacağını iyi düşünmek gerekir. Baskıcı asker-ordu emrindeki Kemalist devinim için çoğu kez kullanılan "Jakoben" sözü ne kadar uygunsa Rus devrimindeki kimi deyimler de ülkemizdeki TKP tarihi için o kadar yerinde sayılabilir).

Sovyet dostluğuna dayalı politik çizgiyi kollayan Kemalist politika, Mustafa Kemal döneminde sosyoekonomik, kültürel kimi reformları gerçekleştirme çabasıyla emekçi halk yığınlarını ağır baskılar altında tuttu. Ulus devlet kurma temelinde kapitalist burjuva toplumu yaratma için baskıcı bir yöntem uygulama çabasında oldu. Ağır sömürü altındaki Türk emekçileriyle birlikte, ülkede yüzyıllardır Türklerle yaşayan tüm öteki etnik gruplar yabanıl yadsıma acılarına yazgılı tutuldular. Bu bilinen gerçeklere karşın, İkinci Dünya Savaşı öncesi koşullarda Komintern, 7. Kongre'sinde TKP için yukarıda sözünü ettiğimiz "desantralizasyon" kararı ile tüm militan komünistleri, yasal yolda politik eylemler için Türkiye'ye gönderdi. Mustafa Kemal ölüp de İsmet İnönü cumhurbaşkanı olduktan kısa süre sonra İkinci Dünya Savaşı Avrupa'da başladığında pek beklenmeyen bir olguyla karşılaşıldı. Savaşa tutuşmuş Nazi Almanya'sı, Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği ile saldırmazlık anlaşması imzalamıştı. Sovyetler Birliği saldırgan faşist devletlere karşı İngiltere, Fransa gibi burjuva demokratik birikimleriyle ortak cephe kurabileceklerini düşündükleri devlet egemenlerinin, saldırgan Nazi Almanya'sını Sovyetler Birliği'yle savaşa kışkırtma oyunları içinde oldukları saptanmıştı. Bu oyunu Hitlerciler de görmüş, Saldırmazlık Anlaşması'nı onlar önermişlerdi. Stalin daha sonra bu olguyu "Barış öylesine üstün insanlık değeridir ki, komşudaki Naziler gibi canavarlardan bile gelse geri çeviremezsiniz" diye açıklamıştı.

Komintern'ce alınan "desantralizasyon" kararı, TKP içinde yıllardır süre gelen Merkez Komitesi ile parti içi muhalefeti (

Başlarda Zeki Baştımar, İsmail Bilen'in de içinde olduğu, ancak Komintern'in Şefik Hüsnü yönetimini desteklemesiyle herkesin çekilip Nazım Hikmet'e bıraktığı "İşçi Muhalefeti") arasındaki çatışma eski gerginliğini sürdüremez görünüyordu. Ancak 36'larda Nazi Almanya'sıyla ticaret ilişkilerini geliştiren, temelinde antikomünist olan Kemalist devletin, Alman ordusuyla çok eskilere giden militarist bağlantısı da yeniden güç kazanmaya başlamıştı. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Marksist kitaplar dizisiyle tam *Kapital* çevrisine giriştiği, Nazım'ın şiirlerini yayımlayıp oyunlarını sahnelettiği bir olumlu dönemde tepeden iner gibi Nazım'a Harp Okulu davası, ardından hemen sonra Nazım'm da karıştırıldığı, Dr. Hikmet çevresindekilere Donanma davaları "Orduyu başkaldırmaya kışkırtma" ağır suçlamalarıyla ülkeye kapkara örtü çekti. O günlerde Genel Kurmay Başkanlığında bir Alman kurmay albayın bu tutuklamalarda yol göstericilik yaptığı söylenir. TKP'nin en yumuşak çizgide etkinliklerle görevlendirerek ülkeye gönderildiği bir dönemde, değil Doktor'un, Nazım'ın, aklı başında hiçbir devrimcinin böyle bir çılgınlığa kalkışması düşünülemez. Nice yıl geçmesine karşın bu konuda hiçbir inandırıcı belge ortaya çıkmamıştır. O günlerde özellikle ordu içinde yayılan "Harp Okulu'nda, mutfakta kazanlara ağı koyarken bir Rus binbaşının yakalandığı" yalanı da oyunun rezil çapını açıklamaya yararlı oluyor.

"Harbiye" "Donanma" yargılamalarıyla Marksist sola asker devletçe indirilen acımasız, hukuk dışı darbe ülkede içten içe, sinsi, yönü kaypak, politik çatışmaları tetiklemişti. Nazım'ın, suç ortağı saydıkları Harbiyelilerle Dikmen sırtlarında kurşuna dizmeğe kalkışıldığı söylencesi dolanıyordu. Bu cinayeti önlemek için Başbakan Celal Bayar'ın hasta yatağında başvurduğu Cumhurbaşkanı Atatürk'ün sağlıksız durumunu belirtip Başbakana, Genel Kurmay Başkanı'na başvurması yolunu gösterdiği bilinir. Özellikle, çok sevilen bir büyük şair olarak Nazım'ın bu haksız ağır hapsi, tek partili dönemde devlet kat-

larında ağırlıklı kimi politikacıların etkisiyle bir sağlık raporu düzenlenerek salıverildiler bir ara, Nazım, ülkedeki TKP Genel Sekreteri Reşat Fuat'a başvurup parti ile arasındaki kendine yönelik ağır suçlama sorunun çözülmesi isteğinde bulundu. Sadece sanatla uğraşmak istiyordu artık. Reşat'ın bu konuda Sıtkı kod adıyla Merkez'e yazdığı mektubu Moskova'da gördüm. Reşat Fuat sorunun kapatılmasını öneriyor, partinin bu büyük şairden sanatsal konularda yararlanması gereğini savunuyordu. TKP, bu bırakılma olayına bayağı inanmıştı! Mehmet Bozışık, o günlerde İstanbul'da yaptıkları gizli bir MK toplantısında Reşat Fuat'ın "Burjuvazi yanlışını anladığı için düzeltme yoluna gitti!" dediğini söyler. CHP yönetimindeki Kemalist devlet katlarında örtülü sol-sağ çatışmalarının ürünü denebilir bu olguya. "Desantralizasyon" kararından onlar da bilgilidir belli ki. Komintern'ce alınan kararın Kemalist devlete Sovyet yöneticilerin duyurduğu da akla gelebilir. Kısa bir süre sonra, Nazım da Doktor Hikmet de içeri alınırlar. Yeniden tutuklama olayının Kadıköy vapurunda Nazım'ı görüp tanıyan bir denizci subayın duyurusuyla olduğu bilinir. O salıverilme süresinde Dr. Kıvılcımlı sınırı aşarak Suriye'ye geçmiştir gizlice. Başvurduğu Suriye Komünist Partisi Başkanı Kürt kökenli Halit Bektaş tarafından pek olumlu karşılanmadığı bilinir. Geri döner. Aslında Sovyetler Birliği'ne gitme isteği taşısa da, TKP'nin Türkiye'ye dönmesi öncesinde, TKP Başkanı Dr. Şefik Hüsnü'nün çağrılısı olarak Sovyetler Birliği'ne gitmesi olacak şey değildir. (Bu konuda edindiğim kimi duyumları yeteri ölçüde tutarlı olmadığı için yazmıyorum. Gereğinde araştırılabilir). Bu arada Nazım'ı yeniden bıraktırmanın yollarını arayan sol eğilimli CHP yetkililerine Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, "Bir yasayla Nazım'ı cezaevinden çıkartabilirsiniz! O durumda cezaevi kapısından size Nazım'ın ölüsünü vereceklerdir" der.

"Desantralizasyon" kararı ile İstanbul'a yerleşen TKP, antfaşist çizgide sanat-edebiyat ağırlıklı etkinliklere koyulmuştur.

Bu çalışma Reşat Fuat'ın karısı Suat Derviş tarafından çıkarılan *Yeni Edebiyat* dergisi çevresinde toplanmış gençlerle yürütülürken Türkiye'ye Amerika'dan gelmiş bir başka kişilerce, Kemalist devlette basın-yayın müdürlüğü yapmış Mehmet Zekeriya Sertel'le, Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'daki ulusal savaşın sesini duyurma yolunda Amerika'da gazetecilik yapan eşi Sabiha Zekeriya Sertel, *Tan* gazetesi çevresinde antifaşist yayınlar yapma çabasındaydılar. Sabiha Sertel yayınları edebiyat ağırlıklıydı. *Projektör* adlı dergisi daha ilk sayısında toplatılıp yasaklandı. Sovyetlerle Hitler Almanya'sı arasında anlaşma yapılınca TKP yöneticileri şaşkın kaldılar. Hele Nazi Alman orduları Yugoslavya'yı ezip Yunanistan'ı da ele geçirerek Türkiye'nin sınırına dayanınca TKP Merkez Komitesi adına Mehmet Bozışık, İtalya üzerinden Komintern'e yollanarak bir Alman saldırısında ne yapmaları gerektiğini sordular. Aslında Sovyetler Birliği'nin Türkiye için yayımladığı bildiride kullandığı "Türkiye'nin bir saldırıda topraklarını korumak için yürütmek zorunda kalacağı savaş önlemini, Sovyetler Birliği anlayışla (Comprehensıon) karşılayacaktır" sözleri yeterince açıktı. Moskova'da İkinci Başkan Vasili Kolarov'la görüşen Mehmet Bozışık "Saldırganlara karşı savaşmanız gerekir" duyumuyla döndü. Soldaki antifaşist, emekçi yanlısı demokratik çizgi sürdürülüyordu. Devleti elinde tutan tek parti içindeki "sol" yöneticiler dışında, Dil-Tarih'de solcu kimi öğretim görevlileri yasal sınırlar içindeki sol bir çizgide bilimsel etkinlik çabasındaydılar. *Yurt ve Dünya* adlı bir dergi çevresinde yayma girişmişlerdi. Lise Felsefe Öğretmeni Adnan Cemgil, Doçent Niyazi Berkes, Asistan Mediha Berkes, Öğretim Görevlisi Pertev Naili Boratav, gene Amerika'dan gelen Doçent Muzaffer Şerif Başoğlu, Doçent Behice Boran bu sol birleşim içindeydiler. Sol aydınlar içinde pek eksik olmayan çatışmalar sonucu Muzaffer Şerif-Behice Boran ikilisi ayrılıp *Adımlar* dergisini çıkarmak istediler. İkisi de Marksist militanlık savındaydılar. Ancak İstanbul'dan Şefik Hüsnü adına gelen, TKP Merkez Ko-

mite Üyesi Mihri Belli böyle bir ayrılığın istenmediği duyumunu getirmişti. Bütün gün süren tartışmadan sonra Muzaffer Şerif, "Zeki Baştımar'ın tam denetimi altında çıkaracağımız dergiye de karşı mısınız" deyince –akan sular durmuş!– derginin çıkması engeli kalkmıştı. O günlerde Zeki Baştımar, Ankara'da TKP'nin güvenilir en yetkili kişisiydi.

TKP'nin İstanbul'da Suat Derviş-Reşat Fuat yönetimindeki *Yeni Edebiyat* dergisinde cezaevinden yeni salıverilmiş bir ozanın, Hasan İzzettin Dinamo'nun politik şiirleri yayımlanıyordu. Ressam Abidin Dino, Edebiyat Fakültesi'nde Asistan Güzin Dino, Mina Urgan, kocası tiyatro oyuncusu, ozan Cahit Irgat, birçok genç, öykücü, ozan, takma adla ara sıra çıkan Nazım'ın şiirleri. Nazım zindana kapatılmış kutsal bir söylence. Nazım'a söz söylenmesine, TKP, özellikle Genel Sekreter Reşat Fuat sert tepki gösteriyor. Dinamo'nun şiirlerini Nazım'dan üstün bulduğunu söyleyen Abidin Dino-Suphi Taşhan ikilisini ağır biçimde terslediği biliniyor. Nazım TKP'nin militan ozanıdır artık. Muhalefet döneminde önceleri yanında yer aldığı için Nazım'ın "1+1= 1" adıyla birlikte kitap yayınladığı, sonradan Moskova'ya eğitime gönderilme önerisinin çekiciliği ile Nazım'dan kopup partiye sığınan Nail V.'nin de şiirleri çıkmaktadır. Yeni Kitapçı Yayınevi'nin sahibi "Nail V." Nail Çakırhan'ın evlendiği Edebiyat Fakültesi'nde Asistan Halet de bu sol cephe içindedir. 46'da Şefik Hüsnü Değmer'ce kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'nde Nail'le karısı etkindir. Nail'in yeni kurulmuş muhalefet partisi Demokrat Parti adına da yayımlandığını bildirerek adlarını verdiği *Görüşler* dergisi çıkınca Celal Bayar çevresi ilk sayıda koparılan büyük gürültü üzerine olayı tez elden yalanlayıp araya uçurum koydular. İktidardaki CHP, bütün gücüyle saldırarak *Görüşler* dergisindeki (G) harfinin "Orak" biçiminde olduğu, dergi içindeki "Çekiç" yazılarla (Orak-Çekiç) içerikli komünist propagandası yapıldığı yaygarasıyla toplumda tam bir ürkü yaratmıştı. Daha sonra Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi kapatılıp İl Sekreteri

Nail Çakırhan tutuklanınca polisteki falaka işkencesinde dökülen ayak tırnaklarını karısı Halet Çambel kan içindeki çoraplarıyla birlikte yargılandığı mahkemeye sundu. Yargı umursamadı bile.

CHP içinde etkin Kemalist sol, sosyal demokrat eğilimli Milli Eğitim ve Kültür Bakanı Hasan Ali Yücel, Milli Şef İsmet İnönü'nün de desteğiyle kimi ilerici atılımlara öncülük eder. CHP "Köylüyü Topraklandırma" düşüne kapılmıştır. Bu yasa tasarısıyla CHP içinde ilk büyük çatlak çıkar, Egeli Toprak Ağası Adnan Menderes, Eskişehirli Toprak Ağası Emin Sazak, Türkiye finans kapitalinin Cumhuriyet döneminde İş Bankası ile temel atıcısı Celal Bayar, tipik gerici bürokrat Refik Koraltan, CHP'den ayrılarak "Demokrat Parti" adlı muhalefet partisini kurdular. CHP ürktü; iyi kötü çıkardığı Toprak Yasası'nı Adanalı bir toprak ağasının, Ziraat Bakanı Cavit Oral'ın emrine verdi. O da ustalıkla bildiği gibi kuşa çevirdi.

Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde kültürel alanda oldukça başarılı adımlar atılmıştı. Köy Enstitüleri (Köylü çocuklarının köyleri kalkındırmak için köylüleriyle birlikte, toprağı işleme yolunda eğitimi), Sanat Okulları, İlk Öğretim Seferberliği, Batılı dillerden çevriler, Devlet Tiyatroları, Opera, Konservatuar çalışmaları, Anadolu'da çeşitli bölgelere çalışmak için tanınmış ressamları yollamak bu dönemin akılda kalan ilerici etkinlikleridir. En karanlık tepki özellikle toprak ağalarından Köy Enstitüleri'ne "komünistlik" suçlaması biçiminde kendini göstermişti. Hasan Ali Yücel çekildi, yerine geçen Reşat Şemsettin tüm Köy Enstitülerini tez elden kapatıp alfabeyi belletmekten öte bilgi edindirmeyen ilkokullara çevirdi. Köy Enstitüleri döneminde Edebiyat Fakültesi'nde Fransız Edebiyatı Bölümü'nde Öğretim Görevlisi Sabahattin Eyüboğlu Köy Enstitüleri yüksek bölümünde özenli biçimde sanatsal çabalara girişmişti.

Edebiyat Fakültesi'nde sol bilinen Hilmi Ziya, eski TKP'li Sadrettin Celal Antel (Solcu *Tan* gazetesinde "Anten" imzasıyla

Dış Politika yazıları yayımladığı biliniyordu) arasında Nazi Almanya'sında yetişmiş Mazhar Şevket İpşir, Takiyyettin Mengüçoğlu gibi faşist eğilimlilerin yanı sıra Auerbach, Von Aster, Reichenbach, gibi Türkiye'ye sığınmış antifaşistler de vardı.

Ankara'da CHP üst kademelerinde ağırlığını koymuş "Anadolucular" adlı etkin bir sağcı dayanışma kesimi içinde Şevket Raşit Hatiboğlu, Reşat Şemsettin Sirer, Felsefeci Emin Erişirgil, gene Felsefeci Hamdi Ragıp Atademir, Türkolog Abdülkadir İnan(!), Remzi Oğuz Arık ilk akla gelenlerdir. O dönemlerde, "Her ırkın üstünde Türk ırkı" sloganıyla CHP solcularına açıkça saldıran Nihal Atsız gibi, yeminli Mustafa Kemal düşmanı Rıza Nur'un çömezlerinin yanı sıra aynı kafada ırkçı-Turancı bir kesim ülkede Nazi Almanya yanlısı, antikomünist bir azgın sürü oluşturmuşlardı. Edebiyat Fakültesi'nde ders veren, eski Kazan Tatarlarından Zeki Velidi Togan'la birlikte gizli örgüt kurmak suçundan ırkçı-Turancı davasıyla tutuklandılar. Onlar da cezalandırıldılar. "Ne sağcıyız-ne solcuyuz!" yutturmacasıydı bu. Aslında, dürüst bir başbakan olan Refik Saydam'ın ani bir kalp krizi sonucu ölmesiyle yerine geçen Şükrü Saraçoğlu azılı bir Sovyet düşmanıydı. Benzerleri, Selim Sarper, Feridun Cemal Erkin gibilerinin eline geçmişti Türkiye. Saraçoğlu'nun Ankara'daki Fransız elçisine "Müttefik savaş uçakları, Suriye'den havalanarak Kafkasları bombalamak isterlerse uçakların Türkiye havaalanlarından geçmesine göz yumulacağını" söylediği belgelidir. Daha sonra başlayan Alman-Sovyet savaşı boyu, önceden yapılmış "Takas-Kliring" ticaret anlaşmaları gereği, paraşüt yapımındaki kaliteli pamuktan silah endüstrisi için gerekli krom gibi stratejik maddeler de içinde olmak üzere tüm yaşamsal ürünlerin Almanlara dolgun fiyatlarla verilip dışalımla Türkiye'ye sokulan aspirinden tünel çelik halatına, bir sürü yaşamsal ağırlıklı malların görülmedik biçimde yükselmesiyle savaş yılları Türkiye'si yoksul emekçi kesimler için cehenneme çevrilmiştir. Ticaret Bakanlığına İzmir tüccarla-

rının baş adamı Behçet Uz getirilmiştir. Türkiye, savaş koşullarında "serbest ticaret" uygulamasıyla fiyatların tavan yaptığı, toprak ağaları ile vurguncu tüccarların soygununa bırakılmış, bir avuçluk çamur gibi ekmeği halka vesikayla güç bela dağıtan tek tarım ülkesidir.

Nurullah Ataç'ın eleştiride öncü sayıldığı bu dönemlerde Garip akımıyla Orhan Veli, Oktay Rıfat, Melih Cevdet üçlüsünü öne çıkardığı bilinir. Nazım'ın bıraktığı sanatsal edebiyat boşluğunu doldurmak savıyla ortaya atılmışlardır. Nazım'a karşı, Kemalist CHP solcularının desteğinde gibidirler. Bu sav cılız kalır ama bu üç ozanın edebiyatımızdaki ağırlığı da küçümsenemez. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirleri de dönemin parlak kazanımları arasındadır.

O yıllar öncesinde dünyada çok şey değişmiştir. Nazi Almanya'sı Sovyetler Birliği'ne saldırmış, ilk darbede Moskova kapılarına dayanmış, kışın bastırmasıyla çakılıp kalmışlardır. Sovyet sözcüsü Lozovski, "Napolyon Moskova'yı gördü. Hitlerciler Moskova'nın yalnızca fotoğraflarını göreceklerdir" der. Öyle de olur. İkinci yaz başında Kerç Boğazı'ndan saldırıya geçerek Kafkaslara varan Alman orduları, Stalingrad'da çakılıp kaldılar. Kızıl Ordu'nun saldırılarıyla Alman ordularının asıl büyük kesiminden koparılan Mareşal Von Paulus güçleri uzun savaşlardan sonra Kızıl Ordu tarafından kuşatıldı. Mareşal Von Paulus esir alındı. Dökülecek kanı önlemek için komutasındaki ordusuna teslim emri vermesi önerisini, esir düştüğü için böyle bir yetkisi kalmadığı gerekçesiyle geri çevirdi Mareşal Von Paulus. Yüz yirmi bin kişilik Nazi ordusu, Kızıl Ordu' tarafından yürütülen kıran kırana kanlı bir savaşla teslim alındı. Ele geçirdiği topraklardan tüm cephelerde Almanya'ya doğru kaçan Nazi ordularıydı artık.

1936 yılından beri "desantralizasyon" kararına uygun bekleyiş içindeki TKP, Komintern'in kapatılmasını da göz önünde tutarak 1943'de askerden İstanbul'a izinli gelen Reşat Fuat'ın da askere dönmeme kararı ile Kartal'da Mihri Belli'nin evinde

toplanan Merkez Komitesi üyeleri (Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Reşat Fuat Baraner, Zeki Baştımar, Mihri Belli, Halil Yalçınkaya) toplanıp yeni koşullarda durum değerlendirmesi yaparak TKP'nin etkin illegal çalışmaya geçmesi kararına vardılar. Dr. Şefik Hüsnü Değmer tarafından yazılan karar bildirisi, TKP'nin *İcmal* adlı ilk gizli yayını oldu. *Güven* romanında o yazı tam metin olarak yer alır. Genel Sekreter Reşat Fuat Baraner, İstanbul İl Sekreteri Sebati Selimoğlu, Ortaköylü, Kasımpaşalı kimi tütün işçileriyle, Dr. Haig Açıkgöz'ün de içinde olduğu tutuklama, TKP'nin tarihindeki 44 tutuklaması, bu olayla başlar. Onların yargılanması Ankara'da sürerken kimlikleri uzun süre polisçe saptanamayan iki kişinin Süleymaniye Camisi minarelerine, "Saraçoğlu Faşisttir" panosunu asarken karşılarına müezzinin çıkmasıyla başarısızlıkla sonuçlanması polisi tedirgin etmişti. Epeyi uzun süre araştırmadan sonra o günlerde eğitimini yarıda kesip babasının Samsun'daki çiftliğine eli yaralı dönen Tahsin Berkem'in, kuşkuyla İstanbul'a getirtilip 1. Şube'de işkenceyle sorgulanması sonucu öteki kişinin de İktisat Fakültesi Ekonomi Profesörü Fritz Neumark'in asistanı, Amerika'da eğitimden dönmüş Mihri Belli olduğu ortaya çıkınca, olayın gelişmesiyle başlatılan "Yüksek Tahsil Gençlik Derneği" tutuklaması (1945) TKP'nin yasadışı yeraltı eylemlerinin ilk tutuklaması sayılabilir. Mihri Belli, o günkü TKP Merkez Komitesi üyesidir. Bu eylemi Parti Genel Başkanı Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in izniyle yapmıştır. TKP 1945 tutuklamasıdır bu. Üniversite öğrencileri ağırlıklıdır. Felsefe öğrencisi Tahsin Berkem, Mustafa Göksu, Türkoloji'yi Milli Savunma Bakanlığı adına bitirip Akşehir'deki Maltepe Askeri Lisesi'ne atanmış Askeri Öğretmen Yusuf Atılgan, Fen Fakültesi'nde öğrenci Askeri Öğretmen Kenan, TIP Fakültesi Öğrencileri (Dil-Tarih'teki Halk Edebiyat Uzmanı Pertev Naili Boratav'ın kardeşleri) Müeyyet Boratav, Can Boratav Tıp Fakültesi öğrencisi (Uzun) Muzaffer, Güzel Sanatlar Akademisi'nden Ressam Nuri İyem. Zeki Baştımar'ın kuzeni, Kimya Mühendisliği öğ-

rencisi Dündar Baştımar vb genç öğrenciler. Bir de öğrenci hücrelerine ekonomi politik eğitimi vermeye giden biri! (Tanım ile tutuklanan Emin Sekun "Tornacı Emin"dir ya, onun sonra açıkladığına göre eğitime giden o değil, gizlideki Reşat Fuat Baraner'dir. Ankara'da TKP yargılaması sürerken onun bu işe karıştırılmasının sakıncalarını önlemek için o üstlenmek zorunda kalmıştır olayı).

Mihri Belli önderliğinde yürüttükleri savunmalarında öğrenci gençler "komünist" suçlamasına karşı çıkmışlar, Yüksek Tahsil Gençlik Derneği'nin antifaşist, demokrat Kemalist yasal bir örgütlenme girişimi olduğunu savunmuşlardır. Temel düşünce olarak bir anlamda "desantralizasyon" kararına uygundur bu. Ancak Komintern kapatıldığına, TKP yeni dönem için kendine yeni bir çizgi çektiğine göre yasal eylemle yasadışı etkinlik çizgisinin beceriksizce çekilmesinden kaynaklanan teknik yanlıştır yapılan. Benzeri yanlış, bir yıl sonra, 46'da açık yasal çalışmaya başlamış Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in kurucu başkanlığında örgütlenen Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'nin temelinde de görülür. Yasal parti kurulmadan epeyi önceleri Boğaziçi'nde bir yerde "gizlice!" buluşan kişiler, Nail Çakırhan (Nail V.), Müntekim Öçmen, Dr. Hulusi Dosdoğru, Ressam Faris Erkman(!) sivil polisleri peşlerinde görünce, kimliklerini gizleme ürküsü içinde fırlayıp kaçışmaya başlarlar. Sivil polislerce görülüp saptanmışlardır oysa. Bir süre sonra TSEKP başındaki kurucusu Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in tutuklanmasıyla kapatılınca, Değmer'in çevresinin uyarılarına aldırmadan saklamayıp polise kaptırdığı kişisel mektupları, gizli raporları yanında bu olay da, yargıçlarca, yasadışı işler yürütüldüğü savına temel gerekçelerden biri olarak kullanılmıştır.

Bu parça parça değinmelerden şöyle bir sonuca varmak pek yanlış olmaz sanırım. Türkiye'de o güne dek, başta Mustafa Suphi-Ethem Nejat'la on beş arkadaşının Trabzon'da bindirildikleri motorda en kanlı biçimde öldürtülmeleri (Bu olay ger-

çek boyutları içinde daha bugün de tam aydınlatılmamıştır) çeşitli acı denemelerden elde kalanlarla, 1925'de Dr. Şefik Hüsnü Değmer tarafından İstanbul'da kurulup Komintern'e alınan TKP, 1935'deki 7. Kongre'ye kadar, "sınıfa karşı sınıf" çizgisinde, pek de başarılı sayılmayacak bir savaş yürütmüştür. Yukarıda değindiğimiz "desantralizasyon" kararı ile "Kemalist Türkiye'yi desteklemek" yolu tutulunca "Marksist-Leninist" teori Kemalist devletçe çıkarlarına uygun biçimde bozulup CHP'nin Altı Ok'u içinde yorumlanmaya elverişli kof sloganlara döndürülerek Türkiye "Gerçek Sol Düşünce"nin sinsice "Asimilasyon"a uğratıldığı sınıfsal temelini yitirmiş çarpık kafalılar ülkesi durumuna sokuldu. "İmtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz" deniyordu. Faşist İtalyan ceza hukukundan Türk Ceza Yasası'na aktarılmış "141. ve 142." maddelerle toplumla ilgili "sınıf" sözcüğü en tehlikeli yasağa dönüştürülmüştü. Maddedeki ceza gittikçe artırılarak, Soğuk Savaş döneminde idama kadar çıkarıldı. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ndeki Sosyoloji eğitimi görevlileri "sınıf" yerine "sosyal tabakalaşma" deyimini kullanabiliyorlardı ancak. Bu konuda söylenecek çok şey var. Kemalist CHP'nin, "cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik-inkılapçı" solculuğu(!), halka yabancılaşmış yarım yurum kişilikli (yani kişiliksiz), devletin emrinde halkı soyan, burnu havada, diplomalı-diplomasız bürokrat kalabalığı yaratmıştı. Türk Ceza Yasası'nın 163. Maddesi de şeriatçılığı, dinsel ilkelere dayalı eğitimi, örgütlenmeyi önleyerek "laikliği" koruyordu! "Ne sağcıyız-ne solcu!" yalanı bu temele oturtulmuştu. Acımasız bir "ulus devlet" baskısı altında Alevi-Kızılbaşlara karşı Osmanlı tutumunda "Sünni" Türkler dışında tüm etnik yığınlara "sinsi-açık" kırım kıyımlara dayalı "asimilasyon"cu bir ordu-devlet yapısında "aydınlanma dönemi!" yalanıyla beslenen "Kemalist" damgalı karanlık bir toplum yaratıldı. Komintern'in beklenen emperyalist İkinci Dünya Savaşı'nda ilk sosyalist ülkeyi olumlu çizgide tutması için "desantralizasyon" kararı ile ülkeye gönderilen Marksist-

Leninist TKP, gerçek demokratik çizgide gelişme sağlayarak ayrı etnik yapıdaki halkların asimilasyonunu önleyememekten öte, kendi Marksist-Leninist ideolojisinin Kemalist profaşist devletçe "asimile" edilerek özünde "devletçi" bir yalancı solculuk atölyesine dönüşmesini sağladı. Tarihin en eski "tefeci-bezirgân" temelinde yükselen finans sermayesinin destekçisi tekelci devletçilik yapısı, kurnaz pragmatizmi ile Kürt yığınlarının haklı isteklerini laiklik kalkanı ile "şeriatçılıkla" damgalayarak ilericilik yapıldığı yalanıyla yıllar yılı Kürdistan'ı kana buladı.

Şöyle bir değiniverdiğimiz bu tarihsel yapı tüm gerçekliği ile saptanmadan gerçek bir Marksist-Leninist örgütlenme savı inandırıcı olamaz. Temelli de olamaz.

N.B.:

Bu yazı taslağındaki değerlendirmeler, doğal ki, o tarihsel olguların oluştuğu dönemlere bağımlıdır. Bugün ne denli eleştirsek de tarihin ilk sosyalist toplumunu yadsıyarak yola çıkmak uluslararası toplumsal denemeler hazinesine sırt çevirmek olur. Yanlışların yinelenmesine yol açar. Olguların doğru saptanması bugünkü yeni görüş açılarına da ışık tutabilir. Şeyh Sait İsyanı'nda Kürtlerin "Halifelik kaldırıldı; şeriat çiğnendi" gerekçeli savunmaları, Kemalistlere, "Kürt halkının en haklı isteklerini "halifeliğin, şeriatçılığın" kurulan "ilerici" cumhuriyeti dış kışkırtmalara uyarak isyanla yıkma atılımı olarak tanıtılmıştır.

O günkü dünyada tarihin en ileri atılımı olarak kurulan ilk sosyalist ülkenin, Sovyetler Birliği'nin üyesi Ermenistan Cumhuriyeti'nce, İngiliz emperyalizmine uşaklık eden en azılı düşman bilindiği "Taşnak" örgütüyle işbirliğine gitmesi Kürtlerce kurulan Hoybon örgütünün savaşa tutuşacağı Kemalist Türkiye'ye karşı Sovyetler Birliği'nin desteğini sağlar.

Bu konuda ayrıntılara değinmek yerinde olacak sanırım.

Ermenilerin en yoğun yaşadığı ülke Osmanlı İmparatorluğu'dur. Fatih, sanırım Bursa'daki Büyük Ermeni Kili-

sesi'ni İstanbul'a alırken Fener'deki Rum Kilisesi'yle dengeyi düşünmüş olabilir. Ermenilerin adı "tab'ayi sadıka"dır. Tarihin en yetenekli, ancak en talihsiz halklarından biridir Ermeniler. Son krallıklarını Bizans-İran ortaklığı yıkıp parçalamış; Kayser Ermenice konuşanların dillerini koparmıştır. Ortadoğu'nun en büyük mimarlık ustaları onlardan çıkmıştır. Bizans'ın simgesi Ayasofya'yı kuran Bizanslı mimarların kurduğu kubbe üç kez yıkılmış, sonunda Ermeni kenti Ani'den getirilen iki mimar o tarihsel kubbeyi yerleştirmeyi başarmışlardır. Kayseri'nin Ağırnas köyünden çıkan Mimar Sinanımız da Ermeni'dir. Bugün İstanbul'da nereye baksanız, Selimiye Kışlası'ndan Dolmabahçe Camii'ne dek Osmanlı'ya çalışmış Ermeni mimar ailesi Balyanların yapıtları ile karşılaşırsınız. "Klasik Türk Musikisi" denilen Abdülkadir Meragi'lerin, Itri'lerin, Dede'lerin adıyla anılan musikimiz alanında da büyük Ermeni yaratıcılar çıkmıştır. Müzisyen Hamparsum'un bulduğu nota olmasaydı bugün elimizdeki canlı kalıtlar, eski büyük besteler uçup gitmiş, yalnız kulaktan kulağa aktarılan yapıt parçaları kalmış olurdu. İlk tiyatromuzu Ermeniler kurmuştur. Basındaki ağırlıkları da bilinir. Siyasal yaşamımızda, İkinci Meşrutiyet'in Meclis-i Mebusan'ında "yabancı sermaye" savunması yapan Maliyeci Cavit Bey'e karşı sosyalist eğilimli Ermeni yazar Zohrap Efendi'nin Osmanlı toplumunun gerçek çıkarlarını savunması, ibretle okunması gereken tarihsel belgedir. İttihatçılar Ermeni Soykırımı'na başladıklarında bu değerli insanı, sürgünde eline geçirten Teşkilat-ı Mahsusa canavarı Çerkez Ahmet Çavuş kafasını kayalara çarparak öldürmüştür. Daha önceki tarihsel dönemde Abdülhamit saltanatının kurulmasıyla, büyük bir talihsizlikle çarpılmıştı Ermeni halkı. Rus orduları Osmanlı'yı yenip Ayastefanos'a (Yeşilköy) geldiklerinde Ermeni papazlarından karşılamacılar gitmiş, Rus ordu komutanından, yapılacak anlaşmada Sultan'a Ermenilere karşı koruyucu önlemler dayatmalarını rica etmişlerdi. Aslında şaşkınlık sayılabilecek bir başvurudur bu. Rus kilisesi Ortodoks yapıdaydı.

Ermenistan'da Eçmiyazin'deki kiliselerine bağlı Ermenileri Rus kilisesine bağlamak için dinsel yönden de en kanlı baskıları Rus Çarı yapıyordu. Ermenilere bu faturayı çok ağır ödetti Sultan Hamit. 1894-1896'da Kürdistan bölgesinde yüzer bin kişiden iki yüz bin Ermeni, çoluk çocuk toplu biçimde kırsala götürülüp öldürülerek gömüldü. Konsolosluklar aracılığıyla olayı duyan Batı Hıristiyan dünyası ayağa kalkmıştı. Osmanlı'nın yatıştırması, "Olayın Batı Hıristiyanlığıyla ilgisi olmadığı, devletin 'öteki'lerle ilgili sorunu olduğu" savunmasına dayandırılmıştı "Öteki" deyimine Ermenilerin tepkili duyarlıkları buradan kaynaklanır. Doğuda Kürtlerle işbirliği içinde Ermeni halkını yok etme yolunu açan "Bave Kurdan" Abdülhamit'ti. Hamidiye Alayları'nı kurdurdu. Kürdistan bölgesinde padişah adına başına buyruk, sonunda Kürtlerin de yıldığı bir örgüttü bu. İkinci Meşrutiyet'te iktidara geçtiklerinde bir biçimde İttihatçılar da kullandılar bu örgütü. Ermeniler başlarda, "devr-i Hürriyet!"te İttihat Terakki Partisi'ne yakınlık içindeydiler. Taşnaklar ulusçu yapıda olsalar da Hınçak Partisi sosyalist bir partiydi. (1925'te İstanbul'da Akaretler'de kurulup Kominterne üye olan Türkiye Komünist Partisi'nin kuruluşunda da Hınçak Partisi katılımcılar arasında yer almıştır). Bunlar İstanbul'da kurulmuş, tabelaları Kumkapı'da asılı siyasal örgütlerdi. Ermenilerin üçüncü partileri Ramgasar da İstanbul'da kurulmuş liberal eğilimli bir burjuva partisiydi. Baştaki Talat Paşa, Enver Paşa, Sait Halim Paşa'ların yandaşlarıyla alıp uyguladıkları o rezil Ermeni Soykırımı uygulamasının utancıdan ülke bugün de kurtulamadı. Ermeni halkının bu acıyı unutması kolay değildi. Koca bir kuşak boyu Ermeni halkının en seçkin aydınları en alçakça biçimde yok edilmiş, bir milyona yakın Ermeni canavarca öldürülmüştü. Sovyet Sosyalist Devleti kurulurken Ermenistan Komünist Partisi'nin, iktidarı almak için Ermenistan'daki "Taşnaksutyun" ulusalcı direnişine karşı çok çetin savaşlara kalkışması zorunlu oldu. Ermenistan Komünist Partisi Taşnakları, Kafkaslara göz dikmiş İngiliz em-

peryalistlerinin ajanı olarak duyuruyordu. O yüzden Kürtlerin kurduğu Hoybon'a, Ermeni Taşnakların alınması Sovyetler Birliği'nin Kemalist Türkiye'yi desteklemesini kaçınılmaz kılmıştı.

O günleri değerlendirirken bu noktaları göz önünde tutmakta yarar var diye düşünürüm.

MARAŞ KIYIMI*

Aziz Tunç'un, acılarla dolu ağır tarihsel bir sorunsalı tüm gerçek boyutlarıyla yansıtan kitabını geçen yıl okumuştum. Yeni baskısının yapılacağını duyunca, insanı insanlığından utandıran o rezil olaylar hemen karşıma dikiliverdi. Toparlamaya çalıştım kendimi. Ülkenin insanı olarak bu topraklarda yaşanmış acıları bölüşmekle yazgılıydık. Ama temel görevimiz tüm bu çirkinlikleri duyurmak; bir biçimde örtbas edilmesine gücümüz yettiğince karşı koymaktı. Bu kitap bunu yapıyor işte. "Gerçekler devrimcidir" der Lenin. Gerçekleri örtbas etmek, doğruları yadsımak, insanları yalanlarla uyutmaya çalışmak halk yığınlarını sömürüp soyan karanlık güçlerin yöntemidir. *Maraş Kıyımı*** kitabında bu gerçekleri göreceksiniz. Olayın yargılanması günlerinde, müvekkilleri adına duruşmaları izleyen Avukat Ali Yaşar iddianamenin kopyasını vermişti. Okumuştum. Aziz Tunç'un kitabı bu vahşeti tüm çirkinliği ile açık seçik sergiliyor. Koçgiri, Dersim kırım-kıyımla-

* Vedat Türkali.

** Aziz Tunç, Belge Yayınları, 2011.

rından son Sivas kıyımına kadar çeşitli dönemlerde tezgâhlanan bu kanlı olaylar temelinde Kürt halk yığınlarını ezmeye yönelik olsa da, Kemalist devlet yapısının bir başka sağlıksız yanını, "laiklik" palavrasına karşın "Sünni" karanlık yapısını belirler. Koçgiri olayının aşağılık, canavar komutanı Sakallı Nurettin Paşa "Bu ülkede 'zo' diyenleri temizlediler, 'lo' diyenleri de ben temizleyeceğim" der. Ancak 38'de o bölge de bu Sakallı Paşa'nın damadı Abdullah Paşa tarafından en kanlı biçimde yok edilmeğe kalkışılmış Dersim de Alevi halk yığınları bölgesidir.

Maraş'ta Çorum'da bu rezil olaylar yaşanırken Türkiye'nin bir baika yerinde Fatsa'da çok başka olaylar yaşanıyordu. Terzi Fikri adlı sosyalist bir Fatsalı yurttaş kendini hemşerilerine sevdirip belediye başkanı seçilmişti. Kısa sürede diğer partilerdeki Fatsalıların da gönlünü kazanan Fikri, örnek bir yönetim kurmuştu. Türkiye'nin sol-gerçek demokrat tüm kişileri Fatsa'ya gidiyor, gördükleri yapıcı dayanışmalı kardeşlik ortamından mutluluk duyuyor, içtenlikle övgülü yazılar yazıyorlardı.

Basın, bir yandan da o günler tüm Türkiye'yi sarsan Maraş-Çorum kanlı olayları nedeniyle hükümete eleştirel biçimde sataşmaktaydı. Tam o günlerde Başbakan Süleyman Demirel basına "Maraş'ı, Çorum'u bırakın da Fatsa'ya bakın!!" diyordu. Kısa süre sonra da o canım Fatsa mutluluğu, en çirkef oyunlarla yerle bir edildi.

Bu zıt olayları özellikle gösteriyorum. İşin özü bu aslında; halklar acılar içinde birbirini kırsın, dünyayı ellerinde tutan karanlık güçler soysunlar, sömürsünler, yok etsinler. Aman halklar uyanmasın!

Bu karanlık oyunu yok etmek temel görevimizdir. İnsanlığın kurtuluşu halkların kardeşliğinden doğacaktır. Aziz Tunç'un kitabı bu görevi üstlenmiş görünüyor. Okunmalı, okutulmalı.

HALİL BERKTAY YAZISI*

Taraf izlediğim bir gazete. Üç eski Marksist savlı yazarın, Murat Belge, Nabi Yağcı, Halil Berktay'ın ara sıra tartışmaları kiminde gerilse de sürüp gidiyordu. 1 Mayıs 1977 Taksim Meydanı'ndaki kanlı olaylar üstüne Halil Berktay'ın kışkırtıcı bildirisi Nabi Yağcı'yı "havlu atmaya" zorladı! Taraf'taki yazılarına, "üzgünüm!" diyerek son veriyordu. Murat Belge'nin tanısına ben de katılıyorum; "papaza kızıp oruç bozmaktır bu. Halil Berktay'ın aklınca o "kurnaz" çıkışı kendini ele vermekti bence. Bırakın yazsın, söylesin, örtbas etmek istediği tarihsel doğrulara ışık tutacaktır bu! O acılı günde biz de o kanlı alandaydık. O günün Türkiye'sinde ki siyasal ortamı gerçek boyutlarıyla saptamadan olay doğru değerlendirilemez.

Bugün kimi liberal solcularca "12 Mart-12 Eylül darbeleriyle kategorik olarak eşit biçimde suçlanan Ordu kökenli-27 Mayıs 1960 "devrim"inin getirdiği 1962 Anayasası, yeni kapılar, yeni kanallar açmıştı toplumda. Geniş yığınlar işçi sendikalarında örgütlenmiş, devlet sığıntısı TÜRKİŞ'in karşısında

* Vedat Türkali, yayınlanmadı.

yüzbinlerin toplandığı DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) kurulmuştu, çeşitli emekçi yığınları, öğretmenler, öğrenciler, memurlar dernekleriyle, mimar-mühendisler, doktorlar, meslek odalarıyla, emekçi haklarının kazanımı için savaşılar veriyorlardı.

27 Mayıs "devrimi"ninin en büyük zararı, Türk toplumunun kurtuluşu için sosyalizme geçmesinin, 27 Mayıs'taki gibi, ordunun da desteğiyle bir gecede olup biteceği ham hayaline özellikle yeni kuşak gençleri koşullandırması oldu. Sol düşünce içinde çatışmalar başlamıştı. Dünyaya egemen en büyük iki blok arasında, düşmanlığa varan antagonizma Çin'deki Maoculukla Sovyetler Birliği arasında baş vermişti. Sovyet sistemi sapkındı, "revizyonist"ti! Dünya bölünmüştü artık. Türkiye solunda kimilerine çok çekici gelmişti bu akım; Rus casusu, Moskof ajanı saldırılarına doğal kalkandı. Göklerle çıkardıkları orta karar bir tiyatrocunun attığı sloganı manşet ettiler: "Sancar'ın (o günkü Genel Kurmay Başkanı) ordusu Kafkaslara!" Söz uzadı, biz 1 Mayıs Taksim Meydanı'na dönelim.

Halil Berktay, kanlı olaylarda devlet güçlerinin parmağı yok diyor! Solun marifetiymiş! Ne yanından baksanız bir itiraf bu! O günlerde, gizli devlet güçleriyle içli dışlı olan, yayın organlarında MİT'ten aldıkları belgeleri yayınlayan, "ulusal solcularımız" Maoculardı. Devletçe uygulanacak oyunlara en elverişli grup da onlardı.

Biz bütün aile, karım, yoldaşım Merih Pirhasan, oğlum İGD'li Barış, karısı İKD'li Aslı, babası Prof. Hüsnü Göksel daha bir sürü tanıdıkla alanın ayrı ayrı yerlerinde oradaydık. Ben The Marmara otelinin karşısında, Kazancı Yokuşu'nun otuz-kırk metre berisinde bir basın minibüsünün yanındaydım. Biz çocuklarımıza karışmıyorduk ama karım da ben de "Laz'ın Partisi" dediğimiz o günkü TKP yönetimine soğuktuk, uzaktık. Alan tıklım tıklımdı. Kemal Türkler konuşmaya başlamıştı. O sırada kulaktan yayılıp duyuruldu: Maocular, silahlı saldırıyla "revizyonist"lerin elindeki yönetim yerini ele geçire-

ceklermiş. Tedirginlik yayılmıştı. Güneş battı, Kemal Türker'in konuşması uzadıkça uzuyordu. Silah sesleri duyuldu birden. Kemal Türkler söylevi kesip kürsünün arkasına çekildi. Onur tribününde elinde kumanda aygıtıyla alana hemen sahip çıkan Belediye Başkanı Amet İsvan oldu. Taşkışla Caddesi'nden zırhlı araçlar, üst yanından, alana Kazancı Yokuşu'na yürürken artan silah sesleriye otel yöresinden bastıran yığınsal bir dalgalanmayla kendimi birçok kişin altında buldum. Bağırıyordum "eziyorsunuz" diye. Duyacaklardı sanki! Üstümdekileri sıyırarak nasıl kaktığımı bilmiyorum. Kırk beş numara pabucumun topuk dikişi patlamış, pabuç ayağımdan çıkmıştı. Ahmet İsvan elinde kumanda aygıtıyla görevini yürütmeğe çalışıyordu. "Sular İdaresi üzerinde 'silahlı!' birileri var" anonsu bugün de kulağımda. Anıt önünden hızla geçen beyaz minibüsü de gördüm. Merdivenlere yürürken bir işçi delikanlı "Beni vurun ulan!" yiğitlenmesiyle The Marmara'ya doğru atılıyordu. Onu durdurdum. Ha bir de, konuşma kürsüsünün yöresine topladığı işçilere devrimci onur yemini ettiren "Sıtkı Coşkun(!)" anımsıyorum. Kemal Türkler de orada olsaydı keşke! Barış oğlumuz, herkes silah sesleriyle yerlere kapanmışken elinde fotoğraf makinesiyle ortalarda dolaşırmış. Yat diye uyarlınca uzanmış. Yazık ki o makineden tek kare resim çıkmadı. Şimdiki sinemacı oğlumuz fotoğraf çekmesini bilmezmiş meğer!

O kanlı alanın sorumlusunu soracaksınız. Birçok yanı o kadar ortada ki, Halil Berktay'ın ağzını açması bile yetiyor. Bırakın konuşsun! Ben de Halil Berktay'ın esiniyle karaladığım dört satırı ekliyorum. İsteyen okur.

Bir Halil Berktayımız var ulemadan bilinir
Kavga sevmez bu cehennemde Müderris olarak
Dil döküp kandırarak cennete tıksın hele bir
Gör ne pis hülle biçer Hazret-i İdris olarak!

SÖYLEŞİLER

DÜNYA GÖRÜŞÜMDEN HİÇ ÖDÜN VERMEDİM*

Vedat Türkali, *Yalancı Tanıklar Kahvesi* adlı yeni romanında okuru 1970'ler Türkiye'sine götürerek sol hareketin önündeki engellerin ve 12 Eylül askeri darbesinin nedenlerini sorguluyor. 90 yaşındaki usta yazar, kaleminin yaşlanmayacağını kanıtladı..

Vedat Türkali'nin adını ne zaman duysam, çocukluğumda evin kütüphanesinde duran, ancak üniversite yıllarımdan sonra okuduğum *Bir Gün Tek Başına* romanıyla, sonradan bestesi de yapılan "İstanbul" şiirindeki "Boşuna çekilmedi bunca acı..." dizesi gelir ilk olarak aklıma... 2004'te yayımlanan *Kayıp Romanlar*'dan beş yıl sonra hiç tahmin etmediğimiz bir anda yayımlanan yeni romanı üzerine konuşmak için Cihangir'deki evine doğru yürürken de heyecanımı yenmek adına, içimden

* Figen Yanık-Vedat Türkali, *Sabah*, 06 Mart 2009.

hep o şarkıyı mırıldanıyordum: "Boşuna çekilmedi bunca acı İstanbul..." Doğup büyüdüğü topraklarda yaşanan acılara, ayrımcılığa, haksızlıklara, bağnazlığa yalnız tanık olmakla kalmayıp, aynı cesaretle karşı da duran Vedat Türkali, 90 yaşma gelse bile bu yoldaki tanıklığını unutmamaya kararlı olduğunu *Yalancı Tanıklar Kahvesi* romanıyla bir kez daha kanıtlıyor. Türkali, Türkiye'yi 12 Eylül 1980 askeri darbesine götüren nedenleri sorgularken bir yandan da "Sol hareket neden başarılı olamadı?" "Gerçekten sadece halktan kopuk olduğu için mi, yoksa dini yok saydığı için mi?" "Aydınların tanıklığına ne kadar güvenilmeli?" gibi sorularla çıkıyor okurun karşısına. Bu roman dönemin tanıklarını ya da kahramanlarını huzursuz eder mi etmez mi bilinmez... Ama Vedat Türkali, yaşananlar için haklı bir "neden" arayışını sürdürecek anlaşılan. Bizi çalışma odasındaki masasında, önünde dizüstü bilgisayarı, son okuduğu kitaplarıyla karşıladı Türkali... Kulakları ağır işittiği için tane tane konuşmamız gerektiğini hatırlattı sevecen bir sesle... Sonra ilk tanıştığı herkese yaptığı gibi "Romanın tamamını okudun mu? Benim hangi kitaplarımı okudun daha önce? Türk ve dünya edebiyatından kimleri biliyorsun?" sınavından geçirdi. Sınavı geçtim mi, yoksa ikmale mi kaldım bilmiyorum ama sonraki iki buçuk saate doyamadım. Nazım'dan Orhan Pamuk'a, Yaşar Kemal'den Kemal Tahir'e... Ben bu dersi sevdim Hocam, kalıp dersimi sizden almaya razıyım... Siz çok yaşayın!

Figen Yanık: "Durmak, susmak, unutmak, unutturmak yok" diyorsunuz bir kez daha... Üstelik beklenmedik bir anda, tartışma yaratacak iddialar ve gerçeklerle... Ne varsa, eski tüfeklerde mi var hâlâ?

Vedat Türkali: Ben demiyorum, roman kahramanı Muhsin, yaşadığı somut olay için söylüyor o sözleri... Yazarıyla roman kahramanını birleştirme yanlışlığına çok düşülüyor nedense. "Eski tüfek" sözünü de hiç sevmem.

Figen Yanık: Marquez'in "Anlatmak için yaşamak" düşüncesi sizin için de geçerli... "Daha anlatmak istediğim çok şey var" diye mi başlıyorsunuz güne?

Vedat Türkali: Roman anlatıdır. İşine bağlı her romancının temel çabasının o olması gerekmez mi?

Figen Yanık: Bir ömür, her şeyi anlamaya ve anlatmaya yeter mi?

Vedat Türkali: Yeter mi?

Figen Yanık: Okuru, Türkiye'yi 12 Eylül 1980 askeri darbesine hazırlayan çalkantılı yıllara götürüyorsunuz. Neden? 2009 Türkiye'sini, bizi bugünlere getiren nedenleri anlamak için o yılların daha iyi sorgulanması gerektiğini hatırlatmak için mi? Yoksa o yılların tanıkları arasından hem yolundan "dönenler" hem de "dönmeyenleri" yüzleştirmek mi istediniz?

Vedat Türkali: Yapılmasını istediğim şey, ülkemizin temel toplumsal yapısını doğru saptama çabası... Olayların gelişmesi, ülkede tüm olup bitenler, temel yapı, doğru kavranmadan anlaşılmaz.

Figen Yanık: Romanın hareket noktası sanki ilk sayfada çıkıyor karşımıza; "Biz hep bir şeyi yanlış yaptık bu ülkede... Neyi yanlış yaptığımızı da bilemedik..." Bu sorgulamanın bugün hakkıyla yapıldığına dair işaretler alıyor musunuz çevrenizden?

Vedat Türkali: Keşke alabilseydim! Böyle bir roman yazmaya da kalkışmazdım belki.

Figen Yanık: Roman kahramanınız Muhsin, ne doğup büyüdüğü muhafazakâr aile yapısı içinde ne de uğruna hapis yattığı sol hareket içinde kendine bir yol bulabiliyor. O kadar çok "Peki sence ne yapmalıyım?" diye soruyor ki etrafındakilere, onun herhangi bir dava uğrunda başarılı olabileceğine zorlasam da kendimi inandıramadım. Doğru bir yol bulmak bu kadar zor muydu o yıllarda gençler için? Bugün kolay mı?

Vedat Türkali: Kolay olsaydı, böyle mi olurduk şimdi? Türkiye'nin tarihinden gelen sosyoekonomik dokusu açık seçik bilinmeden çözüme varmak olacak şey değil. Muhsin de o şaşkınlığı yaşayan biri. O durumda nasıl başarılı olabilir ki! Romancı olarak bana düşen, durumunu doğru sergilemek. Romandaki kişilerin tümüne de bu anlayışla yaklaşılır. Romandaki herkes gibi o da kendinden sorumludur. Ben toplum için kahraman yaratmaya çalışmıyorum. Roman için gerekli kahramanları anlatıyorum.

Halka Yabancılaşma Halkı Yabancılaştırır

Figen Yanık: Server Tanilli, *Güven* romanınızı, "Solun solla kavgası" olarak yorumlamıştı. *Yalancı Tanıklar Kahvesi* bu kavgaya "din" eksenini de ekliyor. Sol hareketin, Türkiye'de başarılı olamamasının nedenlerinden biri halktan kopuk olduğu kadar, dini yok sayması mı gerçekten?

Vedat Türkali: Tanilli'nin böyle bir yargısını anımsamadım. Tüm roman boyu tartışmaya getirilen sorunların basite indirgenmesini doğru görmem. Halka yabancılaşma, halkın da yabancılaşmasını getirir. Din, halkın yaşam biçimini doğrudan etkileyecek ağırlıkta toplumsal kurumdur. Yağma, soygun düzeninin büyük rant sağladığı temel yapı değişmeden inançları düzeltmeye kalkmak boşa çabadır. Bütün roman boyu bu anlatılanları yinelemeye gerek var mı?

CHP mi? Adamı Güldürmeyin!

Figen Yanık: CHP'nin şimdi çıkıp çarşaflı seçmenlerine rozet takması, bu eksikliği fark edip, gidermenin yollarını arama çabası olabilir mi?

Vedat Türkali: Yeni bir aldatma çabası olabilir ancak. Önemli olan çarşaflı, çarşafsız soyulanları, bu soygun sömürü yapısın-

dan kurtarmaktır. CHP mi yapacak bunu? Adamı güldürmeyin!

Figen Yanık: Romanı okuyup, "Vedat Türkali, yaşı ilerlediği için dini hatırladı" biçiminde yorumlara kalkışanlara ne yanıt verirsiniz?

Vedat Türkali: Gülerim, ne diyeceğim? "Önce okuduğunuzu doğru anlayın" derim.

Figen Yanık: Bir solukta okunup, bırakılacak bir roman değil *Yalancı Tanıklar Kahvesi*... Yine düşünmeye, sorgulamaya, kişiler ve kaynakları araştırmaya çağırıyorsunuz. Kaç yılda tamamladınız 400 sayfalık böylesine kapsamlı bir romanı?

Vedat Türkali: Bir yılı aşkın çalışma ürünü, 40 sayfaya yakın "anahtar bölüm" bilgisayarda kayboldu. Tam bir şok geçirdim. Kendime gelip yeniden başlayabilmem altı ayı buldu. Sonrası da üç yıl sürdü sanırım.

Figen Yanık: Senaryolarınız ve yönettiğiniz filmlerle bir sinema emekçisi olarak, Türk sinemasının son yıllardaki canlanışı ve yurtdışındaki başarıları sizi de heyecanlandırıyor mu?

Vedat Türkali: Kulağım ağır işittiği, altyazısı olmadığı için Türk filmlerini izleyemiyorum. Nuri Bilge Ceylan'ın Uzak filmini izleyip sevmiştim en son. Kendine özgü bir resim zevki olan yönetmendi. Ama son filmlerini bilmiyorum. Zeki Demirkubuz'un Masumiyet filmini de beğenmiştim. Derviş Zaim'i de beğenirim.

İhsan Oktay Anar'ı Beğendim

Figen Yanık: Genç yazarların neler anlattıklarını merak ediyor musunuz?

Vedat Türkali: Hepsine yetişemiyorum genç yazarların. Hasan Ali Toptaş'ı bugünlerde okuyacağım. İhsan Oktay Anar'ın iki üç romanını okudum, beğendim.

Figen Yanık: Roman kahramanlarınızdan biri "Her ne olursa bir şeye inanmanın güç kazandıracağını" söylüyor. Size en çok ne güç verdi hayat yolculuğunuzda?

Vedat Türkali: Aklımla inandığım dünya görüşüm. O görüşümden yaşamım boyu ödün vermemeye çalıştım.

"İNSANLAR AÇLIKTAN KIVRANIRKEN, AŞK DA ÇAMURLARA BULANIR"*

Yalancı Tanıklar Kahvesi, Vedat Türkali'nin yeni romanı. Doksanında bir bilge Vedat Türkali. Son derece berrak bir zihinle yazılmış bu romanda 1980 öncesi Türkiye toplumunun karmaşası içinde var olmaya çalışan, bu ülkede bir şeylerin muhakkak değiştirilebileceği umudunu taşıyan gençlerin yeni bir dünya özlemini anlatıyor. Romanın başkarakteri Muhsin, zengin bir ailenin daha doğrusu bir ağanın oğlu olmasına rağmen, başlangıçta ailesini ve servetini reddeden bir yapıya sahip. Bu serveti devrim uğruna harcamayı düşünüyor. Bu yüzden sık sık arkadaşlarına ve yoldaşlarına yardım ediyor. Sık sık âşık oluyor, tam olarak devrim hareketinin içinde bir türlü yer alamıyor, kendini oluşturmak için çaba harcıyor. Muhsin ve Salih iki ayrılmaz dost olmalarına rağmen zıt iki karakter. Salih devrim düşüncesini pratiğe döken ve sonunda bu uğurda canını veren, Muhsin ise hep düşünen ama yapamayan ve çelişkileri içinde kıvranıp duran biri. Muhsin'in tutkun olduğu

* Abidin Parıltı-Vedat Türkali, *Radikal Kitap*, 13 Mart 2009.

Reyhan ise etliye sütlüye bulaşmayan, aşkını ve anını bütün dürüstlüğüyle yaşayan bir karakter... Türkali bu roman boyunca 1980 öncesi sol hareketleri de sorguluyor, dine uzak kalındığını, dolayısıyla toplumla bir türlü uzlaşılamayıp, toplumla empati kurulamadığını vurguluyor. Romanın karakterlerinden birinin ağzından söylersek "inançlarımıza bağlı kalalım derken, belleklerimize bağlı kaldık" deniyor. Bu manada Türkali 1980 öncesi hareketleri yeniden sorgulamanın ve yanlışları bulmanın önemine dikkat çekiyor. Romanda neredeyse bütün karakterler bütün iyi niyetleriyle davalarına sahip çıkmanın peşindeler. İnançları uğruna ölümü göze alıyorlar. Sadece temel karakter Muhsin bir türlü cesaretini toplayıp onların arasında tam olarak yer alamıyor. Hep kıyıda duruyor. Bu yüzden romanın bir yerinde korkaklığına vurgu yapıyor. Korkak olduğu için yaşamaya devam ettiğini düşünüyor. Türkali, *Yalancı Tanıklar Kahvesi* romanında toplum içinde bir türlü barınamayan, kendine tam olarak bir yol çizemeyen, sık sık çelişkiler yaşayan bir karakterin üzerinden kökleri günümüze kadar gelen ve her dönem çokça tartışılan siyasal gelişmeler, sağ-sol çatışmaları, şeriat-laik uzlaşmazlığı, Kürt sorunu ve Alevi sorununa değiniyor. Biz de doksanında bilge bir çınar olan ustamız Vedat Türkali'yle konuştuk.

Abidin Parıltı: *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nde, Türkiye'nin hiç bitmeyen sancılarını anlatırken bir karaktere odaklanıyorsunuz. Bu karakter üzerinden bir yandan dönemi analiz edip, sorular sordururken bir yandan Muhsin'in ciddi dönüşümlerine şahitlik ediyoruz. Bu anlamda romanınızı psikolojik yönü ağır basan bir karakter romanı olarak değerlendirmek mümkün mü?

Vedat Türkali: Roman, "tiplerden" "tipik karakterler" yaratma uğraşıdır. O çaba, alınan kişinin "psikolojik" boyutlarını doğru yansıtmayı gerektirir. Kişinin, içinde var olma savaşı yürüttüğü toplumdaki konumu, yaşam biçimi dosdoğru yansıtılma-

dan "tipik karakter" oluşmaz. Toplumun önemli bir tarihsel aşamasındaki insanımızı anlatmaya çalıştım. Başarabilmişsem, dediklerim doğru anlaşılabilmişse, isteyen istediğini söyler!

Abidin Parıltı: Romanın daha ilk sayfalarından itibaren karakterlerden biri şöyle diyor: "Biz bir şeyi hep yanlış yaptık bu ülkede". Bu roman biraz da bu yanlışları anlatmak, sol üzerine bilinen düşünceleri yıkıp yeni sorular sordurmak adına mı yazıldı?

Vedat Türkali: Yalnız "sol" değil, "sol-sağ" ülkede yaşayan herkesin, özellikle emekçilerin safında olanların, bugünkü "globalist" çöküşü yaşayan dünyadaki konumumuzu da doğru saptayabilmek için bu soruları ciddi biçimde sormaları gerekir.

Abidin Parıltı: Romanlarınızda dikkati çeken önemli unsurlardan biri savaş da olsa darbe ortamlarını hazırlayan çatışmalar da olsa kişilerinizin gündelik yaşamları bütün zorluklara rağmen devam ediyor. Örneğin Muhsin, bütün sıkışmışlığına rağmen aşktan vazgeçmiyor. Bir yandan devrim umudu sürerken bir yandan aşkı arıyor. Ancak devrim umutları darbeyle sonlanırken o geleneklere uyup kasabasında evlenme kararı alıyor. Burada aslında umudun hâlâ diri olduğunu mu söylüyorsunuz?

Vedat Türkali: Söylemek istediklerimi romanımda söyledim. Söz roman kişilerinde artık. Okur onları sorgulamalıdır. Onlar neyi, niçin yaptıklarını anlatamamışlarsa ben ne diyeyim!

Abidin Parıltı: Muhsin, ortada bunca sorun varken aşkla uğraşılır mı diyor. Ama her defasında çareyi aşka sığınmakta buluyor. Belki de bu tespit romanın önermesini de oluşturuyor. İnsanın belki de en çok böylesi zamanlarda aşka ihtiyacı oluyor. Ne dersiniz?

Vedat Türkali: Benim ne diyeceğim değil, romanın ne dediği önemli... Aşk herkesin temel gereksinimidir. Bu soygun, sömürü düzeninde, milyonlara kişi açlık düzeyinde kıvranırken aşk da çamurlara bulanır. Emekçi yığınların kurtuluşu için kavgaya girmiş devrimciler, güç günlerin ağır koşullarında, gerekti mi bireysel tutkuların çekiciliğine direnebilmek gücünü korumaya çalışırlar. Bir özveridir bu; önemli bir çelişkidir... Bu sınavı yitirmemek için önlemler arayışında Muhsin de.

Abidin Parıltı: Bütün roman boyunca dikkati çeken diğer iki unsur ise yalan ve paranoya. Hem toplumsal ilişkilerde hem de duygusal ilişkilerde derin bir paranoya söz konusu. Bu paranoya olma hali dönemin ruhuyla doğrudan ilişkili sanırım.

Vedat Türkali: Toplumumuz, tarihsel yapısından gelen "paranoya" olgusuna elverişli bir yapı taşıyor. "Bütün romana egemen" bir paranoya yargısı asıl anlatılanı gözden kaçırmak olmaz mı? Kişilerdeki kaygıları, tedirginlikleri, sırasında kuruntuları işlemek gerçeği yansıtmak için kaçınılmaz yöntem. Kara baskılı bir toplumda bireyin çektiği çiledir bu. Romanda o durumu yaratan yapı tartışılıyor. Okur bu tartışmaya bilinçlice katılırsa romanı mutlu etmiş olur!

Abidin Parıltı: Romanda din olgusu başat bir özellik taşıyor. Bu olguyu işlediğinizde Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya çokça başvuruyor ve onun sol hareketler içinde dini ele alan tek düşünür olduğunu vurguluyorsunuz? Din konusunda Kıvılcımlı'nın diğer sol hareketlerden farklı olan düşünceleri neydi?

Vedat Türkali: Bu konuyu konuşmak böyle bir söyleşiyi çok aşar. Bunlarla ilgili çok yazdım; konuştum da. İlgilenenler Kıvılcımlı'nın yeniden yayımlanmaya başlayan kitaplarını okusunlar. TKP tarihi için de *Güven* romanını salık veririm. Biz Doktor Kıvılcımlı'ya çok şey borçluyuz. "Din sorunu" da, temel doğrulara dayalı biçimde tüm romanda tartışmaya açılıyor.

Abidin Parıltı: Doksan yaşındasımz. Ama romanınız hayranlık uyandıracak bir şekilde oldukça diri ve berrak bir zihinle yazılmış. Nasıl yazıyorsunuz? Nasıl çalışıyor ve hikâyenizi nasıl kuruyorsunuz? Size yardımcı olan birileri var mı?

Vedat Türkali: Gövde sağlığım açısından 'oldukça" iyi durumdayım. Kafamdan bir yakınmam yok; yakınlarımın da bir uyarısı olmuyor. Kafamın "oldukça diri" olduğu konusundaki incelikli değinmeniz için "sağ olun" diyerek soruyu kapatıyorum! Beni değil, romanı konuşuyoruz. Çalışmalarımda baş yardımcım Sebahat Altıparmakoğlu. Gereğinde dostlarıma da başvururum.

"SİZE BİR ŞEY SÖYLEMEK İSTEYENLER ROMANDAKİ KİŞİLERDİR"*

Vedat Türkali 90 yaşında bir usta. Ne bir yazar ne bir devrimci ne de bir aydın olarak hiç emekli etmedi kendini. Yazdı, çalıştı, okudu; yazıyor, çalışıyor, okuyor... Bu kez *Yalancı Tanıklar Kahvesi* isimli yeni romanında Türkiye'nin en çalkantılı dönemlerinden biri olan 70'li yıllardan kişileri taşıyor günümüze.

Vedat Türkali'nin yeni romanı *Yalancı Tanıklar Kahvesi*, devrimci eylemler içinde yer alan Muhsin ile yakın arkadaşı Salih'in yaşamlarını merkez alıyor. 80 darbesini hazırlayan süreçle sonlanan romanın bir başka önemli karakteri ise Nedim Hoca. FİDE ismindeki bir kitapçının sahibi olan Nedim Hoca, Muhsin'le konuşmalarında Türkiye ve dünya tarihine ilişkin çarpıcı tespitlerde bulunuyor. Nedim Hoca, aynı zamanda sosyalist solun dine bakış açısına eleştirel bir tavırla yaklaşan bir karakter. Bu bağlamda Hikmet Kıvılcımlı'nın yazdıklarına ve emperyalizme karşı mücadele etmiş Müslüman halkların tarihine sıkça başvuruyor. Vedat Türkali, Nedim Hoca'nın dilinden özlü tarihi bilgiler sunuyor okuruna.

* Rengin Arslan-Vedat Türkali, *Remzi Kitap Gazetesi*, Nisan 2009.

Vedat Türkali tüm diğer romanlarında olduğu gibi bu romanda da bireylerin içsel çelişkilerini ustalıkla anlatmış. *Bir Gün Tek Başına* veya *Mavi Karanlık* gibi romanlarında olduğu gibi bu çelişkileri toplumsal olaylarla paralel olarak işlemiş. İki unsuru hallihamur ederek, birey-toplum arasındaki birbirinden kopmaz bağı daha da belirginleştirerek kurmuş romanını.

Türk edebiyatında devrimcileri ve tabii ki sadece onları değil, köydeki kadını, sendika için mücadele eden işçiyi, doğudan göçüp büyük şehre gelen delikanlıyı etiyle kanıyla duyumsatır romanlarında Türkali.

Öyle inanıyorum ki, Vedat Türkali'nin bu romanın en çok alıntılanacak cümlesi Yargıtay'dan emekli yargıç Gıyasettin Alımlı'nın "kamburunu düzeltir gibi" sandalyesinde doğrularak söylediği şu cümle olacak: "Biz hep bir şeyleri yanlış yaptık bu ülkede". *Yalancı Tanıklar Kahvesi* de nerede yanlış yapıldığını sorgulamak için bir pencere açıyor okuruna.

Vedat Türkali'yle söyleşimizi yüz yüze gerçekleştirme şansımız olamadı. Soruları yazılı ilettim, yazılı aldım. Ama bu alışveriş esnasındaki karşılaşmalar bile onun candan kişiliğinin ipuçlarını veriyordu. Okuduğunuzda siz de göreceksiniz, *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'yle ilgili düşündüklerim söyleşi için de geçerli. Yazdıklarından, sözlerinden bir kelime bile çıkarmak mümkün değil...

Rengin Arslan: Romana ismini veren *Yalancı Tanıklar Kahvesi* Nedim Hoca'nın anlattığı bir fıkrada bir mekân. Romanın bir bölümünde Nazım'ın "Kabahatin çoğu senin canım kardeşim" dizesine de başvuruyor Nedim Hoca. Hoca'nın sözlerinde aydınlara da bir eleştiri var. Bu bölüm üzerine konuşalım isterim. Günümüzden bakınca kabahatin çoğu kimin sizce?

Vedat Türkali: Toplumumuzun tarihten gelen yapısından kaynaklanıyor kuşkusuz. Ama, bireylerin bu suça katılma sorumluluğu da var. Yapıyı dosdoğru kavrayıp eylem çizgimizi o

gereğe göre saptayarak toplumu değiştirmeyi beceremezsek yalancı tanıklar da olacaktır kahveleri de.

Rengin Arslan: Romanın eksenindeki karakter Muhsin, aslında köy kökenli. Kentteki yaşamıyla bir küçük burjuva olarak sürüdürüyor hayatını. Fikirlerini, yaşamını, varlık kaynağını hiç onaylamadığı babasının parasıyla sağlıyor geçimini. Bu yaşam tarzından rahatsızlığını ara sıra dile getirse de, örneğin FİDE'de bir emekçinin yaptığı işin çok daha azını bile yapmaya katlanamadığını fark ediyor. Oysa savunduğu görüşler, emeği kutsuyor. Benzer bir çelişkiyi Muhsin'in köylülerle diyaloglarında da görüyoruz. Üretimden ve hayatın ana damarlarından uzak bir yaşam olarak değerlendirebiliriz sanıyorum onunkini. Sizce o dönemin solcu-eylemci gençleri çoğunlukla Muhsin gibi miydi?

Vedat Türkali: Son iki tümceden birincisi doğru bir saptama. İkinci, son tümcedeki soru bir dilemma'ya, "ikilem"e değiniyor. Gençlerin çoğu Muhsin gibi değildi kuşkusuz. Ölenler de oldu, doğru düşünceyi yakalama uğraşma düşenler de. Ama iki yol da bir çözüme vardırmıyordu onları. Roman, sizin birinci tümcede Muhsin'le ilgili olarak değindiğiniz noktaya odaklı. Eyleme yönelmiş insanla toplumdaki sınıfsal konumu arasındaki koparılması güç bağın tartışılmasını öneriyor.

Rengin Arslan: Salih karakterinde bir başka boyutta benzer bir ilişki var göze çarpan. Salih varsıl bir ailenin üyesi değil ancak işçi de değil. Muhsin'den daha fazla yer alıyor eylemliliğin içinde ancak sendika ve işçiler arasında "dışarıdan bilinç taşıyan" aktör konumunda. Sol hareketin yöntemlerine bir eleştiriniz var mı bu bağlamda?

Vedat Türkali: İşçi olmasa da, emekçi katmanlardan geliyor Salih; yapılabilecek doğru şeyi yapıyor. O bakımdan Muhsin'le kökende çelişkili bir yanı var. Ancak olaya salt biçimsel yanıyla bakmamak, toplumda birikmiş düşünsel değerlerin ağırlığını

da göz önünde tutmak gerekir. Emekçi sınıflara bilinç doğal ki dışarıdan gelecektir. Toplumumuza eleştirel bakıyor roman. Sol da içinde bunun sağ da. Sol-sağ ayrımımızdaki temel yanlışımıza dayalı çıkmazı gösteriyor.

Rengin Arslan: Muhsin'in iki arada bir derede kalmış hayatındaki en önemli karakterlerden biri Reyhan. Örgütlü mücadelenin karşısında bir kişi olarak çıkıyor karşımıza. Öyle ki sağda ve solda yer alanların birbirinden farklı olmadığını düşünüyor. Romandaki işlevi açısından "şeytanın tuzağına düşmekten korkan birey" toplum içindeki yerini tespit ederken ise örgütsüz ancak olaylara tepkili kişilerin bir simgesi olarak düşünüyoruz. Tüm bu fikirlerini öğrenmemizin ardından bu çatışmalardan bir şekilde o da derin bir yara alıyor. Reyhan'la ilgili anlatmak, söylemek istediğiniz başka şeyler var ama susuyormuşsunuz gibi düşündüm romanı okurken.

Vedat Türkali: Romanda ben konuşmadım ki susayım! Size bir şey söylemek isteyenler romandaki kişilerdir.
Önce Marx'ın ünlü sözünü anımsatayım: Kimseyi, kendi söylediklerileyle doğru tanıyamazsınız. Ne yaptıklarına bakın! Ben sadece onların ne yaptığını anlatıyorum. Onları ne söylediklerileyle değil ne söylemedikleriyle tanıyabilirsiniz. Gerçek yerlerine siz koyacaksınız onları. Roman yazmayı onun için seviyorum ben! Yalnız şuna değineyim ki sorunuzda yaptığınız değerlendirme sevindirirci. Reyhan'ın kimliği anlaşılıyor demek ki.

Rengin Arslan: *Yalancı Tanıklar Kahvesi* bir dönem romanı. Bu dönem içerisinde bireyler tüm ayrıntılarıyla çizilmiş. Romanda Muhsin'i, Reyhan'ı hatta kendisi sıkça söz almasa da "Hacı Buba"yı derinlemesine tanıyoruz. Bununla birlikte dönemin olayları hiç uzağımızda değil. Toplumu anlatırken bireyi, bireyi anlatırken toplumsal olayları arka planda bırakmadan yaratmışsınız kurgunuzu. Bu ince dengede, hayata bakış açınızdan ipuçları sezinlemek mümkün. Tersi örnekler çokça

mevcut edebiyatımızda. Bu eşitlikçi tabloyu kurmanızın ardındaki neden nedir?

Vedat Türkali: Nedeni belli değil mi? Doğru dürüst bir roman yazabilmek. Önceki sözleriniz doğruysa sevinirim. İstediğim o benim de!

Rengin Arslan: Özellikle romanda çok tartışılan bir başka konu: Aydın olmak. Romandaki birçok karaktere eşit bir mesafede duruyorsunuz. Okur Nedim Hoca'ya da Muhsin'e de Salih'e de hak veriyoruz. Bu nedenle ayrıca sizin "aydın nasıl olmalı" sorusuna cevabınızı merak ediyorum.

Vedat Türkali: Roman tarihsel yapıdan gelen temel yanlışları vurgulayarak gerçek aydının nasıl olması gerektiğini gösterme çabasındadır denilebilir.

Rengin Arslan: Romanlarınızdaki bireyin iç dünyasına yönelik derinlemesine kavrayıştan söz etmiştik. Bence bir romancı olarak bu sizin en güçlü yanlarınızdan biri. Günümüzde bireyin yüceltilmesine karşın toplumsal duyarlıklar azalmaya başladı. Birey her şeyin üzerinde tutuluyor diyebiliriz. Buna nasıl bakıyorsunuz? Buna karşın bireyin toptan reddedildiği ideolojilere nasıl bakıyorsunuz? Sağlıklı ilişki nasıl kurulmalı? Edebiyat burada nasıl konumlanmalı?

Vedat Türkali: Bireyin yüceltilip kutsanması(!), dünyada egemenlik kuran Teatcher, Reagan ortaklığındaki neoliberal dönemde, insanları hayvansal tüketim aracına çevirmek için emperyalist ideolojinin yaydığı rezil bir kışkırtmadır. O yolun bugün tüm insanlığı içine düşürdüğü bu çirkef dünyada bireylerin ne durumda olduğunu görmeyen var mı? İnsanlık için utanç verici bu durumdan kurtulmanın tek yolu bu rezil sömürü soygun düzeninin tam yıkılarak tarih alanından çekilip gitmesiyle olasıdır. İşte devrim ona diyoruz biz. İnsanı özgür kılan bireyin gerçekten yüceltilmesinin biricik yolu da budur.

Vedat Türkali, Türkiye'de ve dünyada yaşananlara yıllardır şaşmadığı bir çizgiden bakmayı sürdürüyor. Devrimlere, değişimin mümkün olduğuna inanların gittikçe azaldığı 2000'li yıllarda Türkali'nin inancı ve bu inanç doğrultusunda yazdığı yeni sayfalar yol gösterici nitelikte.

"DR. HİKMET KIVILCIMLI'NIN DÜŞÜNCE TARİHİMİZDEKİ YERİ VE GÜNCELLİĞİ"*

Kıvılcımlı Üzerine Acemice Bir Giriş

Kıvılcımlı'nın, geliştirdiği tarih tezi ile "Türk solu"na bir tarih bakışı kattığı söylenebilir. Bir medeniyetten ötekine geçiş aşamasını önemsediği tarih çalışmalarının anahtar kavramları tarihsel devrim ve sosyal devrimdir. Tarihsel devrim, eski egemen sınıfı yıkıp yerine yeni bir sosyal sınıfı geçirmeyi, bir üretim tarzı değişikliğini sağlayamadığından medeniyeti kurtaramaz; sonuç olarak ya medeniyetler yıkılıp yeniden kurulur ya da eski medeniyet rönesansa uğramış olur. Modern çağa gelindiğinde tarihsel devrimler süreci sona erer, sosyal devrimler tarihi başlar. Çünkü modernlikle birlikte insanlığın edindiği bilinç ve teknik kazanımlar eski gerici sosyal sınıfı devirip medeniyeti kurtaracak yeni bir sosyal sınıf imkânı sağlayabilmektedir. Kıvılcımlı, bir medeniyetten

* Seçil Kavuş-Okay Bensoy-Vedat Türkali, *Doğudan* dergisi, Sayı: 14, Kasım-Aralık 2009.

ötekine geçişi mümkün kılacak unsur olarak üretici güçlere (teknik, coğrafya, tarih, insan üretici güçler) vurgu yapar. Tarihin aydınlığa kavuşabilmesi için, teknik üretici güce yüklenen aşırı önemin kırılması, insan üretici gücün öne çıkması gerektiğini belirtir. Teknikle insan arasında yaptığı ayrım "barbarlık" kavramına verdiği önemde özellikle açığa çıkmaktadır. Kıvılcımlı için barbarlık, belli bir toplumsal aşamaya verilen addan öte, ahlaki anlamlarla yüklüdür, birtakım ahlaki özelliklerin bütünüdür. Söz konusu aşama geçildikten sonra da bu özelliklerin devam ettiğini düşünür. Bu özellikler; dürüstlük, kendi toplumu içinde (yurttaşına karşı) hoşgörü sahibi olmak, eşitlikçiliktir. Kıvılcımlı, teknik ilerlemeden ziyade, belirtilen "ahlaki özelliklerle yüklü barbarlığın" tarihi belirlediğini, onun "maddesi"ni oluşturduğunu söyler. Yani Kıvılcımlı'nın barbarlığa ahlaki yaklaşımı insan-teknik arasında yaptığı ayrıma açıklık getirmektedir; tersinden söylersek, insanla teknik arasındaki ayrımdan özcü bir ahlaki anlam çıkarmaktan bahsetmemektedir.

Türkiye analizleri çerçevesinde "ordu"nun konumunu da bu bağlamda ele alır Kıvılcımlı. Genel olarak üstün ahlaki niteliklere ve ilkel sosyalizm geleneğine sahip "barbar savaşçıları" olarak gördüğü ordunun, bu tarihsel misyonunu modern Türkiye'de sürdürdüğünden bahseder. Dolayısıyla devrim konusunda Türkiye'ye özgü bir değerlendirme sunmaktadır. Kıvılcımlı'ya göre Türkiye'de ordu, her modernleşme hareketine "motor ve öncü kesilmiştir". İktidarı alaşağı ederek ama toplumun sınıf yapısını değiştirmeyerek, ordunun yaptığı tarihsel devrimdir. Böylelikle Kıvılcımlı, Türkiye özelinde modern çağda da tarihsel devrimin olabilirliği sonucuna ulaşır. Kıvılcımlı'ya göre devrimin öz gücü her zaman işçi sınıfı olmakla birlikte, Türkiye söz konusu olduğunda insan üretici gücün bir unsuru olarak "vurucu güç" de hesaba katılmalıdır. Vurucu güçle kastettiği ordu, tarihsel devrimi gerçekleştirdikten sonra işçi sınıfı ön plana geçer ve güçlü bir işçi sınıfı

mevcutsa tarihsel devrim sosyalist devrime dönüşebilir. Kıvılcımlı'nın 27 Mayıs darbesinden sonra Cemal Gürsel'e çektiği kutlama telgrafını, 12 Mart müdahalesine "Ordu Kılıcını Attı" başlıklı yazıyla verdiği tepkiyi bu açıdan değerlendirmek gerekir.

Kıvılcımlı'nın din konusuna yaklaşımı da tarih çalışmalarından bağımsız değildir. Kıvılcımlı'ya göre din toplumsal bir olaydır. Toplum dini yaratır. Ancak toplum dini etkilediği gibi, din de toplumu etkiler. Böylelikle din, insanların düşünce ve davranışlarına, kişiler üstü güçlerin etkilerinin yorumlanarak uygulandığı teorik bir dünya görüşü ve pratik bir evren düzenine karşılık gelir. Belli bir dinin belli bir toplum tarafından alımlanması belli bir medeniyet düzeyine ulaşmayı gerektirmektedir. Bu açıdan Kıvılcımlı'ya göre Müslümanlık, Türk toplumunda, sınıfsız toplum davranış ve düşüncelerini, sosyal sınıflı toplum davranış ve düşüncelerine doğru değiştirmiştir. Müslümanlıkla birlikte, yazılmamış Türk Töre'si yerine, sosyal sınıf münasebetlerini haklı çıkarıp düzenleyen yazılı dogmalar geçmiştir. Nitekim Kıvılcımlı Eyüp Sultan Konuşması'nda, Hz. Muhammed'in "ben peygamberlerin sonuncusuyum" sözünün toplumsal düzeni kuran yasaların dünyevileşmesine işaret ettiğini belirtmiştir.

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak Kıvılcımlı'nın tezlerini üç eksende toplamak mümkün:

1. Tarih tezi ile sol düşünceye kattığı tarih bakışı, diyalektik materyalizmin temel önermelerinden uzağa düşmemek ve disiplinin içine saplanıp kalmamak kaydıyla ayrıntılı bir antropoloji metodolojisi

2. Türkiye özelinde orduyu devrim stratejisinin bileşeni olarak konumlandırması (insan üretici-vurucu güç)

3. Sol-Müslümanlık bahsi çerçevesinde dine getirdiği sosyalist ve kapsayıcı-kapsamlı yorum.

Doğudan olarak, Kıvılcımlı'nın dava arkadaşı Türkiye solunun bilge ismi Vedat Türkali ile özelde bu üç başlık üzerinden bir söyleşi gerçekleştirdik.

Sorularımız, bu üç meseleyi merkeze alarak Kıvılcımlı'nın Anadolu'da yerlici bir direniş kültürünün öznesi olarak görülüp görülemeyeceğini tartışmaya çalışıyor.

Doğudan: Kıvılcımlı'nın örgütçü kişiliğinden ve özel anılarınızdan yola çıkarsak; 27 Mayıs ve 12 Mart'ta onun ordu-siyaset ilişkisine bakışı nasıldı? Kıvılcımlı'nın yukarıda özetlemeye çalıştığımız tezlerini yeniden düşündüğümüzde, bugün onun gözünde ordu yine temel bir önem taşır mıydı? Ordu-sivil ilişkilerine bugün nasıl bakardı? Sizce, alternatif bir çıkış arayacak sol, bugün ordu-siyaset ilişkisine nasıl yaklaşabilir?

Vedat Türkali: 27 Mayıs'ı, o günkü bütün sol gibi coşkuyla karşıladı Doktor Hikmet... Daha ilericisini de bekler oldu. 58 yılında, ben Sultanahmet Cezaevi'nden, o günkü infaz yasası gereği, Ankara Yarı Açık Matbaa Cezaevi'ne gönderileceğim sırada yaptığımız uzun konuşmada, ülke için beklentileri konusunda, "Bu heriflerin (Ankara'daki yöneticileri diyor) iki temel sorun var başlarında; biri ordu, öteki Kürt sorunu... Türkiye'de bir şey patlak verecekse, bu iki yerden verecektir". demişti. Ordudan gelmiş biri olarak benim olası görmediğim 27 Mayıs, onun beklediği bir olaydı yani. Bu bekleyiş, onun tarih araştırmalarından, özellikle de Osmanlı toplum yapısına bakış açısından kaynaklanıyordu. Sonraki ilerici bekleyişi de salt 27 Mayıs coşkusundan doğan umma, bekleme olgusu değildi.

Burada bir anımı daha anlatacağım: Yeni Anayasa hazırlıklarının yapıldığı günlerde, birgün heyecanla Nişantaşı, Şair Nigar Sokak'ta oturduğumuz eve geldi. Ona göre, askerleri gene kan-

dırıyorlardı! Yaptırılmak istenen anayasa, finans kapitale bağımlı, tefeci-bezirgân düzeni emperyalist Batı'ya entegre etme çabasındaki bir NATO oyunuydu. Ankara'daki Milli Birlik Komitesi'nin başındaki Cemal Gürsel'e gidip tutulan yolun yanlış olduğunu anlatacak, Vatan Partisi çizgisindeki "doğru yol"u gösterecektik onlara! Teorik açıdan nice doğru olursa olsun, böyle bir girişimin boşuna olacağını ne kadar söylediysem de dinletemedim. Ankara'ya bir başkasıyla gidip, orada benim en eski arkadaşım, Doktor'a da çok saygılı olan Sefer Aytekin'i alıp birlikte Cemal Gürsel'e çıkmışlar. Kapısında saatlerce bekletilmişler. İzzet Cebe, 1951 TKP davasının başyargıcı ve MİT sorumlusuydu, gelip girmiş Gürsel'in odasına... Bunlara da yol görünmüş; eli boş dönmüşler sonunda. Yazılarını okuduysanız, finans kapital-tefeci-bezirgân egemenliğine karşı zaman zaman ilerici adımların, bir yanıyla halk kökenli silahlı örgüt olarak "ordu"ca atıldığının vurgulandığını görürsünüz. Ancak onun da çok iyi bildiği gibi, o "ilericilik" Kemalizmce yıllar yılı çarpıtılarak sömürülmüştü. Böylece Kemalist ideolojinin, ülkenin temel sorununu, "laik-şeriatçı" kavgası biçimindeki uyutma kalıbına indirgeyen beyin yıkamalarından geçirilmiş bir ordu vardı karşımızda. Bu ordu, daha sonra bir de, Soğuk Savaş dönemindeki Amerikan (NATO) damgalı antikomünist eğitimin ağır baskısı altında ne duruma gelmişti; bunu da özellikle göz önünde tutmak gerekiyordu.

Bütün bunlara karşın, çeşitli renkleriyle Türk solu genel olarak yeni bir ilerici girişimi (Bu herhalde sosyalizm olacaktı!), 27 Mayıs'ın getirdiği coşkuyla ordudan bekliyordu. Bu olgu yadsınamaz. Doğan Avcıoğlu'sundan en keskin goşist atılımcıya kadar hemen herkesin ilk günlerde en azından bilinçaltında bu vardı. Aslında, ordunun hiç değilse "tarafsız hayırhahlığını" sağlayamamış (yani, en azından orduyu nötralize edememiş) hiçbir devrimci devinimin başarı şansının olmadığı bilinir. Bugün Güney Amerika'da bile, seçimle iktidar olmuş Şavez'i

(Chavez), sarayı basıp istifaya çağıran "karşıdevrim" yıkamamışsa, bunu ordunun desteği sağladı. Ancak, 27 Mayıs'ta –bir anlamda– gafil avlanmış bizdeki karanlık güçler, ordudaki çatlağı kapatma yollarını düşünmeye başlamışlardı. 12 Mart, öyle anlaşılıyor ki ordudaki Kemalist "sol!" güçlerle birlikte "ilerici darbe" düşüne kapılanların başarısızlığının doğurduğu bir "karşı-darbe"dir. Böylece, emekçi sınıfların, katmanların yeterince bilinçli, örgütlü olmaması, sol ideoloji, teori alanındaki terslikler, yanlışlar, dağınıklıklar, (Dahi bolluğu!!!) "12 Mart" onun peşinden gelen "12 Eylül" rövanşlarına da ortam hazırladı.

Devrimi vuruştukları dağlardan kentlere indirecekleri inancıyla yiğitlikle ortaya atılan gençlerimiz, tarihsel-sosyal yapımızın ordu-köylü kayasına çarptılar. Bir yanıyla kazanım sayılabilecek 61 Anayasası kaldırıldı. Daha geri bir anayasa getirildi. Soygun, sömürü düzeni, orduda temellenmiş Kemalist gelenekle tam aldatıcı bir "dinli-dinsiz" çatışması biçimine sokularak bereketli biçimde sürdürüldü, sürdürülüyor...

Doğudan: Kıvılcımlı bugün yaşasaydı, ordunun genel eğilimlerine baktığında, devrim stratejisinde "vurucu güç" rolü atfettiği bu kurumu nasıl değerlendirirdi?

Vedat Türkali: "Dr. Hikmet yaşasaydı bugün nasıl düşünürdü?" sorusu formel mantıklı spekülasyonlara yol açar. O günlerden bu yana ülkede, dünyada, baş döndürücü bir hızla o kadar çok şey değişti, öyle altüstlükler, zıddına dönüşler oldu ki, bu konuda yargıya varmak kolay değil, doğru da değil. Ancak, Kıvılcımlı'nın temel tanılarındaki saptamalar; din "İslam" olgusuna, Kürt sorununa bilimsel yaklaşımlarındaki doğruluk bugün her günden daha açık seçik ortaya çıkmış durumda. Hele Kürt sorununda, bırakın benim sözünü ettiğim cezaevi konuşmasını, 70 yıl önce yazdığı, *Yedek Güç: Milliyet (Doğu)* bugünleri nasıl da bildirir nitelikte! Ülkemizin yapısı konusunda benim düşüncelerim, *Yalancı Tanıklar Kahvesi* adlı son

romanımda belirlenmiş gibidir. "Sol-sağ" "ileri-geri" kavramları, dinsel inançlara göre değil, bu karmaşık sömürü düzeninde halkları soyanlarla, soyulan sınıflar, katmanlar arasındaki temel çelişkiye göre belirlenip kullanılmalıdır. Tarihin bugünkü "globalist" aşamasında (ki finans kapital emperyalizminin vardığı son duraktır bu), Türkiye'nin bu sisteme "entegre" olmaya elverişli "tefeci-bezirgân-finans kapital saltanat'lı" yapısı ülkemizin emekçi sınıflarının acılarını olduğu kadar aldatılma grafiğini de yükseltiyor. Soyulan, sömürülen, acılar içinde kıvranan insanları dinsel ya da din karşıtı masallarla kandırmaya kalkışanlar, bu Müslüman halka önerecek "derde deva" bir şey bulamazlar, gerçek kurtuluş yolunu gösteremezler. Başını örtenle örtmeyen, namaz kılanla kılmayan, birbirlerine saygılı biçimde soyguna, sömürüye karşı yan yana savaşmanın bilicine vardığı gün, kurtuluş yolumuz açılmış olacaktır. Bizlere Türkiye'de bu tarihsel doğruyu, Marksizmin Leninist bilimsel çizgisinde yürüyen Dr. Kıvılcımlı öğretti. Bugünkü basında vardı; "refah ülkesi!" Amerika'da tam 50 milyon insanın aç olduğunu resmen açıkladılar. Bu sayılar, emperyalizmin yağma, soygun alanındaki İslam dünyasında daha da korkunçtur. Türkiyemizde kimileri "(...) doyuncaya, tıksırıncaya, çatlayıncaya (...) kadar" yerken, kaç milyon aç insanımız var, düşündünüz mü? Yazgı mı bu?.. İnsan onuruna yakışmayan bu yazgıyı kim yazıyor? "Tanrı" diyorsanız, sizin kutsal Tanrı inancınıza da kuşkuyla bakarım, insanlığınıza da! Tanrı'ya nasıl yakıştırabilirsiniz bunu! "Dinli-dinsiz" "gavur-Müslüman" sorunu değil, "soyan-soyulan" sınıflar sorunudur bu. Dinsel inanç dediklerinizi bu soygunun sürüp gitmesine mi yardımcı oluyor, yoksa insan onuruna yakışır bir dünyayı mı savunuyor? Ölçü, odur.

Doğudan: Kıvılcımlı, İslam düşüncesi ve İslam tarihi kaynaklarıyla yakından ilgileniyor. 15 Ekim 1957 tarihinde Eyüp Meydanı'nda yaptığı, İslami motifler taşıyan seçim konuşmasında, dine sosyalist bir yorum getiriyor. Örneğin bu konuşmada Kıvılcımlı, "kıyamete kadar yaşayacakmış gibi çalış,

yarın ölecekmiş gibi ibadet et"; "insan için, çalışmaktan, emekten başka her şey yalandır" gibi sözlerden hareketle Vatan Partisi'nin kendini hak ve çalışmak gibi iki prensip üzerine kurduğundan bahseder. Ayrıca Hz. Muhammed'in sonuncu peygamber oluşunun, artık kanunları insanların yapacağı anlamına geldiğini; camilerin siyasi meselelerin konuşulduğu toplantı ve hesaplaşma yerleri olduğunu hatırlatarak bunlardan dersler çıkarılması gerektiğini belirtir. Bir yandan yaşamının sonuna kadar kendisini bir Kuvay-ı Milliyeci olarak gören, diğer yandan sosyalist düşünceye yakın duran Kıvılcımlı'nın İslami düşünce ile ilişkilenme tarzını siz nasıl değerlendirirsiniz? Eyüp Konuşması'ndan yola çıkarak, sol-İslam bağlantısını bugünkü sol açısından nasıl değerlendirirsiniz? Kıvılcımlı bugün Eyüp'te konuşsa, neler söyleyebilirdi?

Vedat Türkali: Eyüp Konuşması'na dayanarak sözünü ettiğiniz dinsel alıntılar üzerinde durmak, ayetleri yorumlayarak çıkarsamalara kalkışmak uzun, ayrıntılı çalışma gerektirir. Dr. Hikmet'in Eyüp Konuşması'nda, ayetlerden, hadislerden alıntılarla vurguladığı noktalar, onun Marksist yöntemle İslam'a bakışının özeti gibidir. Sözünü ettiğim romanım *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nde benim İslam'a, bir İslam ülkesi olarak toplumumuza yaklaşımım da bu çizgidedir. Doktor yaşıyor olsaydı ne derdi? Ne diyecek; "dediklerimi hâlâ mı anlamadınız? Hırsızın, sömürücünün dinlisine-dinsizine değil, sınıflarına bakın; sizi Allah, peygamber değil, mala, mülke tapan Ebu Süfyan tayfası soyguncular ayırıyor" derdi herhalde! Biz de onu diyoruz bugün...

Doğudan: Kıvılcımlı sağ ve sol cenahlarda bugüne kadar farklı şekillerde algılandı. Örneğin onu, Marksizme "büyük katkı sağlayan düşünür" olarak görenler; "burjuva teorileri" ürettiğini söyleyerek eleştirenler; milliyetçilik, etnik ve cinsel ayrımcılık, muhafazakârlık, korporatizm, darbecilik vb'nin şekillendirdiği Türk solu geleneği ile bu gelenekten kopuşun tam arasına ko-

numlandıranlar; tezini değil de "mücadele azmi"ni önemseyenler, aynı şekilde,"Türkiye'nin orijinalitesi" diye sunduğu şeyi değil de Türkiye'nin özgül koşullarını değerlendirmeye dönük çabasını övenler; dini siyasete alet ettiği gerekçesiyle suçlayanlar ya da düşüncelerini hiç dikkate almayanlar oldu. Bu algılamaların sizce sorunlu yanları nelerdi, Kıvılcımlı'nın sol ile Müslümanlık arasında kurmaya çalıştığı bağlantılar, dönemi açısından nasıl değerlendirilebilir? Sağda ve solda Kıvılcımlı'nın anlaşılamamasının arkasındaki etkenler neler olabilir?

Vedat Türkali: Sergilediğiniz, Dr. Hikmet'e yönelik eleştirel düşünce akımları toplumumuzdaki kara sataşmalar, saldırılardır. Yeri geldikçe açıklamalar yaptığımız için, bunların üzerinde tek tek durup yanıtlamaya kalkmak zaman kaybı olur. Özetle şu denebilir: Sol, –Marksist sol da içinde– sosyalist dünyanın sol böğründeki Türkiye'nin politik durumuna ister istemez koşullu kaldı. O dar çizgi içinde ürettiği özgün düşüncelerini, hiç ödünsüz savunan, Kemalist devlet soluna yiğitçe cephe alan Dr. Hikmet, dinsel sağın da kolay anlayıp sindirebileceği bir kişilik değildi. İslam dünyasının emekçi dünya sosyalizmine, yarım buçuk da olsa soğuk bakmayan aşaması ancak İkinci Emperyalist Savaş sonrası, nice acı denemelerin getirdiği bir ayma ile başlamıştır. Ülkemize gelişi ise, her iyi, doğru şey gibi çok sonraları olmuştur. Bugün de kendini tam bulmuş değildir. İçine düştüğü çöküntünün ürküsünde kıvranan finans kapital dünyasına bağımlı, binbir mafyacı, gizli servisçi, cuntacı oyunun sürdürüldüğü bir ülkede, bu iş kolay da değildir.

Doğudan: Kıvılcımlı'nın tezlerinin, solun günümüz dünyasında yürüttüğü tartışmalar ışığında yeniden ele alınması sizce anlamlı mıdır? Özellikle "sol-Müslümanlık" bahsinde Kıvılcımlı bugün, sol tarafından nasıl örnek alınabilir? Kıvılcımlı'nın dertlerinden yola çıkarak (yukarıda bahsettiğimiz "vurucu güç" olarak ordu, sol-Müslümanlık ilişkileri

ve tarih tezinde ısrarla üzerinde durduğu sol düşünceye antropoloji metodolojisi katma gayreti), bugün Türkiye'de Müslüman-sol bir ittifakın varlık şansı nedir? Bu oluşum, ülkenin siyasal hayatına ne katabilir? Örneğin, 10 Aralık hareketinin vizyonuna ve benzer bir yapılanmanın geleceğine nasıl bakıyorsunuz? Bu hareketlerde sizce eksik olan yanlar nelerdi? Bu gibi hareketler, Kıvılcımlı örneğinden neler öğrenebilir? Kıvılcımlı üzerine ekim ayında düzenlenen etkinliklerde bu konuya nasıl yaklaşıldı?

Vedat Türkali: Burada önemli bir noktayı açıklığa kavuşturmakta yarar var: Dr. Hikmet'in görüşleri için kullandığınız "... Sol düşünceye antropoloji metodolojisi katma gayreti (...)!" yargınız doğru bir yaklaşım sayılmaz; sakıncalıdır, yanılgılara götürebilir. Dr. Hikmet, Marksisttir. İnsana, topluma, doğaya "tarihsel maddeci" kimliğiyle, Marksist metodolojiyle, yani "diyalektik materyalist" yöntemle bakar. Antropoloji; 17. ve 18. yüzyıllardaki, Marx'tan önceki dönemde, insanın dinle, feodal sistemle uyumsuzluğunu doğasının özünde bulunan öğeye bağlayan, kaba materyalist bir akımdır. İnsanı, toplumdaki sosyoekonomik konumunda değil, biyolojik bir olgu olarak alır. Dr. Hikmet'in çalışmalarını antropolojizmle karıştırmamaya özen göstermek gerekir. Tarih üzerine yaptığı çalışmalarda antropolojinin buluşlarını da göz önünde tutmuştur. Daha eskilerde Engels, ünlü *Toplumun Kökenleri* yapıtını, Amerikalı Antropolog Lewis Morgan'ın Amerikan Kızılderili topluluklarındaki antropolojik araştırmalarına, bulgularına dayandırmıştı. Bu bilimsel bulgular ışığında "Yabanıllık, Barbarlık, Uygarlık" aşamalarını anlatırken barbarlıktan uygarlığa geçişte, toprağın daha bol üretim için derin kazılmasını sağlayan "demir"in kullanılması koşulunu o da önemle belirtir. Ancak, daha sonraki yıllarda, Gordon Childe'ın Mezopotamya'daki araştırmaları gösterdi ki, Dicle-Fırat'ın suladığı bu bitek topraklarda üretim bolluğu ile barbarlıktan uygarlık aşamasına "demir" döneminden önce geçilmiştir. Üç "semavi" din bu top-

raklarda çıktı. Gelişen bezirgân-tefeci ilişkilerle birlikte sınıflar, devlet, para, aile, kadının köleleşmesi bu bölgede odaklandı. Dr. Hikmet'in çalışması, Engels'in Morgan'a dayalı görüşlerini yeni bulgularla geliştirip varsıllaştırmaktır. Marx, Darwin'in buluşlarından da güç kazanmıştı, Ekonomist Adam Smith'in emeğe dayalı değer teorisinden de yararlandı. Marx ne Darwincidir ne de Adam Smithçi. Kaldı ki Marksizm, temel felsefe yanıyla Hegel'in idealist diyalektiğine, Feuerbach'ın mekanik materyalizmine dayanır. Gerçek Marksistler bilimsel alandaki tüm gelişmeleri izlerler; yeni bilimsel yaratışları, buluşları bilim ölçülerine göre değerlendirip gerekirse yeni açılımlara giderler. Bilimsel dünya görüşü bunu gerektirir. Bilimin yeni verilerine, buluşlarına sırtını dönüp kafasına yerleşmiş hazır yargılarla her şeyi açıklayabileceğini sanmak, dogmatik tavırdır. Öyleleri kafalarına yerleştirdikleri "doğru"ları yinelerler; yaşamın canlı, sıcak gerçeklerine kapalı kalmaya yazgılı olurlar.

Sorunuzun diğer bölümleriyle ilgili olarak şunları söyleyebilirim: Tüm çabamız, bugünün dünyasında Türkiye için, halk yığınlarına ters düşmeyen, doğru siyasal yolu saptamaya yöneliktir. 10 Aralık atılımı, Kemalist kökenli solun (laikçi "sol"un!) toparlanmasına, halka yaklaşan bir yolun bulunmasına yönelikti. Asıl gövde, iktidarı yakalama yolundaki CHP'de olduğu için çamura battı. Bugün de açıkça görünen gerçek, CHP'nin sol-sosyal demokrat değil, halk yığınlarına ters düşmüş "sosyal şoven" bir parti olduğudur. Toplum yapısını teorik olarak doğru saptamadan doğru "praksis" sağlanamaz. Uzatmadan altını özenle çizerek belirtelim ki bugün bizim üzerinde birleşmeye çalıştığımız politika yolu, ülkede alışılmış "ilerici" "gerici"; "sol" "sağ" kavramlarının doğru değerlendirilip doğru yorumlanmasına dayanan, emekçi sınıflardan, katmanlardan oluşmuş halk yığınlarını sömürüden, soygundan kurtarmak için bilinç kazandırma yoludur. Evet, binbir engelli güç bir yoldur, ama tek doğru yoldur bu...

Doğudan: Türkiye'de Müslümanlıkla sol arasındaki mesafeyi bugün nasıl görüyorsunuz? Devletin bu mesafenin oluşmasındaki sorumluluğu/kabahati nedir? Solcuların ve Müslümanların getirebilecekleri özeleştiriler neler olabilir?
Bunlarla bağlantılı olarak, son romanınız *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nde 70'lerin bazı solcularının "toplumsal güç olarak din" ile ilgilendiklerini görüyoruz. Romanınızdaki karakterlerden Kıvılcımlı'nın etkisinde kalan ve onun mücadelesini 70'lerin sonunda devam ettirmek isteyenler var mıdır? Romanda Kıvılcımlı nerede duruyor acaba? 2000'lerin solcularının dine ve özelde Müslümanlığa bakışlarını *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nin idealist solcularıyla karşılaştırabilir miyiz?

Vedat Türkali: Bu sorularınızın büyük bölümünün yanıtlarını yer yer konuştuğumuzu sanıyorum. Kıvılcımlı'yla ilgili yeterince açıklama var romanda. Romancının kendi romanını tanıtmaya kalkışması bana pek uygun gelmiyor. Roman kahramanları konuyu tartışırken din-devrim ilişkileri sorunsalımız da çok yönüyle tartışılıyor. Bu tartışmalar gündemdeki canlı yerini bugün de koruyor. Denebilir ki din-devrim ve sol ilişkileri, hem de bugün, her günden daha açık, daha ağırlıklı biçimde tartışılıyor. Yukarıda da üsteleyerek belirttiğimiz gibi, halklarımızı doğru bilinç yolunda birleştirmenin baş yoludur bu ilişki. Bu sorunu çözemezsek daha uzun süre boşuna acılar çekeriz.

Doğudan: Kıvılcımlı'nın yukarıda üç başlık etrafında toparlamaya çalıştığımız dertlerini birlikte düşündüğümüzde (1. Sol-Müslümanlık bahsi, 2. İnsan üretici güç ve 12 Mart'ta devrim stratejisinin bileşeni olarak "vurucu güç" ordu, 3. Tarih tezi ile solculara bir antropoloji metodolojisi katma fikri), sonuç olarak, Kıvılcımlı Anadolu'da yerlici bir direniş kültürünün öznesi olarak görülebilir mi?

Vedat Türkali: "Yerlici" sözcüğünü, "ülkemize özgü" anlamında kullanıyorsanız, bir yanıyla "Evet". Ama bizim bakışımız,

finans kapital pençesinde kıvranan bu emperyalist dünyada enternasyonaldir. Unutmayalım ki, *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'nde anlatılan Endonezya'daki Tan Malaka, İran'daki Musaddık, tüm İslam dünyasında yaşanan benzer olaylar, içinde yaşadığımız dünyanın temel karakteristiğini oluşturuyor. Çağa bilimsel bakış, ülkemizde de bizi böyle bilince çağırıyor.

"YAZAR, İNSANLIĞIN VİCDANIDIR"*

Vedat Türkali, sadece yazdıklarını zevkle okuduğum bir yazar değil, aynı zamanda her yeni romanıma başlarken, kitaplarının sayfalarını karıştırmak gereği hissettiğim, büyük bir ustadır benim için. *Bir Gün Tek Başına*'dan son romanı *Yalancı Tanıklar Kahvesi*'ne, hem politik romanlar kaleme almış hem de romanlarında edebi ölçütlerinden ödün vermemiştir. Ama Vedat Ağabey'e yakınlık duymamın nedeni bunlarla sınırlı değil. Farklı dönemlerde, farklı olaylar yaşamış olsak da ikimizin de insanlığın en cesur serüveninde yer almış olması, ona karşı özel bir hayranlık beslememe yol açmıştır. Bu nedenle *TEMPO*, "Vedat Türkali'yle röportaj yapar mısınız?" önerisiyle geldiğinde severek kabul ettim. Ve tıpkı romanlarında olduğu gibi, bu söyleşide de, doksan yaşındaki bu delikanlıdan çok şey öğrendim.

Ahmet Ümit: Sizin döneminizdeki yazarlar, politik hareketin içinde de yer alıyordu. Yazar olmak ve aydın olmak iç içeydi.

* Ahmet Ümit, *TEMPO*, Aralık 2009.

Günümüz yazarları, türkiye'de ve dünyada bu anlayışta değil. "Ben dil oyunları yaparım, romanımı yazarım. Bunun dışındakiler beni çok ilgilendirmez" diyor. Bu süreç ve bu yazarlarla ilgili neler düşünüyorsunuz?

Vedat Türkali: Yazar olmak, insanlık sorumluluğu ister. Dünyaya, insanlara, Tanrı'ya bakışı gerçek bilim ışığına kavuşturan Marksist-Leninist dönemle, yazarlıkta körebe oyununa son verilmek istenen yeni bir çağ açıldı denilebilir. Yazar bilinçli olarak çevresine bakmaya çaba gösterdi. Tarihte ilk emekçi sınıf ve katmanların iktidarı, 1871'de Paris Komünü ile olmuştu. Sonra Marksist çizgide geliştirilmiş en çağdaş bilimsel görüş olan Leninizmin kavgaları sonucu, sosyalist bir düzen kuruldu. O da 70 yıl sürdü. Yıkıldı. Bundan sosyalizmin tarihten silindiği anlamını çıkarıyorlar. Yetmiş günlük Paris Komünü denemesinden yetmiş yıllığına geçildi. Kuşkum yok ki, bu yetmiş yıllık denemenin kazandırdıklarıyla yedi üz yıllığına da geçilecek. Türkiye 1917 Sovyet ihtilalinin böğründe yuvalanarak Milli Kurtuluş Hareketi yaptı. Bizdeki ilk Marksist-Leninist çıkışlar, edebiyatımızı da derinden etkiledi. Kim aracılığıyla? Nazım (Hikmet Ran) aracılığıyla. Edebiyatımızda "Nazım'dan önce, Nazım'dan sonra" diye bir milat düşünülebilir. Kabaca alırsak ondan evvelki edebiyat akımlarının hepsi, başka bir dünya görüşünün, sınıflı bir toplum ideolojisinin çizgisindeydi. Türkiye'de ilk defa Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemlerde, edebiyatımızda bu yeni dünya görüşü tutarlı tutarsız biçimleriyle ağırlığını koydu. Edebiyatta Kemalizmin etkisinde de bir sol eğilim başlamıştı.

Ahmet Ümit: Kemalist çizgide yürüyenler kim?

Vedat Türkali: Örneğin Kemalist sol çizgisinde Yakup Kadri var. Ama Nazım'a dönersek; o, şiiri allak bullak etti. Nazım'ın bu etkisi, Türkiye'de edebiyatın ana çizgisinin, bilinçli biçimde emekçi sınıflardan yana Marksist-Leninist dünya görüşü yoluna yönelmesinde belirleyici oldu.

Ahmet Ümit: Edebiyatta solun etkili olmasını Nazım mı sağladı?

Vedat Türkali: Evet, bir edebiyat dehası olarak. Nazım sağladı. Ancak, başta Dr. Hikmet Kıvılcımlı olmak üzere, Hasan Ali Ediz gibi, Marksist örgütün, TKP'nin çevresinde toplanan bir sürü değerli kişinin de büyük etkisi oldu bu birikimde. Nazım'ı edebiyattan kaldırın, ne Sabahattin Ali'yi ne Orhan Kemal'i ne Yaşar Kemal'i ne Kemal Tahir'i ne Fakir Baykurt'u açıklamak kolay olmaz.Ama sonradan ne yazık ki o güçlü ana çizgi, sanat olgusunu gittikçe basite indirgeyen, şematik teori anlayışına dayalı yorumları ile sol edebiyat kaba propagandacılık düzeyine düşürüldü. Ama iş o düzeysizliğe düşmeden ileri dünya görüşünün "Kemalist ilericilik" ölçüleri içinde solculuk ölçülerinde yaratıcılık yapan, giderek şiirde çığır açan değerler de çıktı ortaya.

Ahmet Ümit: Kim onlar?

Vedat Türkali: Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet, Sait Faik... daha bazı adlar. Bu kişiler Türk edebiyatına büyük, önemli katkılarda bulundular. Türkçe'nin değişimi çok önemliydi. Bugün şiirde Türk edebiyatından iki ismi sorsalar, ben Nazım'ı ve Oktay Rıfat'ı sayarım. Orhan Veli'nin Türkçe'yi kullanışı, ne kadar akılda kalıcıdır. Basit söyleyişlere dayanır ama ürpertici derinlik taşır. "Dalgacı Mahmut"u bilirsiniz (...) Şöyle biter: "... Bir baş düşünürüm başımda, bir mide düşünürüm midemde, ne halt edeceğimi bilemem".

Ahmet Ümit: Biraz geriye gittiğimizde Nazım'ın karşıtı olarak Peyami Safa'nın edebiyattaki yeriyle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Vedat Türkali: Peyami Safa'nın tek talihi, Nazım'a çatıp adından bahsettirme fırsatı bulması. Kendine göre bir anlatım biçimi var. Ama dünyası çok dar ve marazi bir dünyanın tasvirini yapmaya çalışır.

Ahmet Ümit: Siz edebiyata şiirle mi başladınız?

Vedat Türkali: Ben dünyaya talihli geldim. Samsun'un Kürkçüoğlu mahallesinde doğdum. O mahallede Kürtler, Lazlar, Çerkezler ve Boşnaklar bir aradaydı. *Komünist* adlı kitabımda anlattığım gibi, ben dokuzuncu sınıftayken, TKP ile ilişkisi olan "Komünist Mehmet" diye bir çocukla tanıştım. O benim dünyamı değiştirdi. Sonra TKP'nin Samsun'daki temsilcileriyle tanışıp konuşmaya başladım. Sonra İstanbul'a üniversiteye geldiğimde tam bir boşluğa düştüm. TKP'nin Komintern'den ayrılıp gizli çalışmayı terk etmesi dönemi. "desantralizasyon". İşte benim *Güven* romanımda, İstanbul'a geldikten sonra anlattığım dönem; gizli çalışmak için partiyi arayan delikanlılar bizleriz. O dönemlerde, edebiyat zevkim gene bugünkü gibi, karma. Sanat tutkunu komünist bir gencim. Ahmet Haşim'i, Yahya Kemal'i seviyorum. Ama Nazım'a bayılıyorum. "İspanya'dan Mektup" isimli şiiri o günlerde yazıldı. Sonra bir ara, "Savaş başladı, dünyada koşullar değişti. Biz niye çalışmıyoruz?" diyoruz. Sonunda 43'te yeniden gizli çalışmaya başlayan örgüte, TKP'ye girdik. 44'te tutuklama başladı. "İstanbul" şiiri, o dönemin ürünüdür. Ama aklımda hep roman yazmak vardı. Tutkum *Güven*'i yazmak. Ben o zamanlar daha "Güven" demiyorum, "İtimat" diyorum. Fakülteden arkadaşım Yusuf Atılgan'a kitabın adını *Güven* yapacağım dediğimde, bana kızdı, "Sigorta şirketi mi kuruyorsun?" dedi.

Ahmet Ümit: Hapishane'de *Güven* romanını kurma süreci nasıldı?

Vedat Türkali: Çıktıktan sonra romanlar için çalışmaya başladım. Sonra roman yazmayı denemeye karar verip *Bir Gün Tek Başına*'yı yazdım. Ummadığım, beklemediğim bir coşkuyla karşılandı. Üzerine altı roman daha yazdım ama hâlâ en çok onu imzalatmaya geliyorlar. Bugün hâlâ sözü edilen bir kitap ve bu kadar sözünün edilmesi sinirimi bozuyor. Sonra *Mavi Karanlık*'ı yazdım. En son kafamdaki *Güven*'in bir nevi tohumu olarak *Tek Kişilik Ölüm*'ü yazdım. O da belgelere dayalı bir denemedir. *Güven*'e hazırlıktır bir tür.

Ahmet Ümit: *Güven* romanı 40 yıllık bir proje mi?

Vedat Türkali: 60 yıllık bir proje. Bu arada ben hep bu roman adına Moskova'ya, Stalingrad'a ve Bakü'ye gittim. O romanda, sözgelimi Stalingrad'da anlattığım her şey, sokak adları, bitki, yemek adları, kentin geçmişiyle ilgili anekdotlar, tümü gerçektir. Moskova'ya ikinci gidişimde TKP'nin belgelerini görmek istedim. Bana o belgelerin ancak Gorbaçov'un izniyle görülebileceğini söylediler. Ben de "Türkiye'den bir deli geldi. Görmeden çıkmayacakmış" deyin dedim. Sonra belgelerin alınması ve çevirilerinde Bilal Şen devreye girdi. Nabi Yağcı, Mete Tunçay'ın da yardımlarıyla TKP'nin belgelerine ulaşıp istediklerime kavuştum. Böylece ortaya *Güven* çıktı. Arkasından *Kayıp Romanlar*. Son çıkan *Yalancı Tanıklar Kahvesi* Türkiye'de Marksist sola benim anlayışımı, bakışımı sergiler. Ben bütün bu romanlarda, Türkiye'de doğru devrimci yolun nasıl bulunabileceği konusunu düşündürürken, kendini o yolda kavgaya adayan kişilerin, komünistlerin dramatik insanlık serüvenlerini anlatmaya çalıştım.

Ahmet Ümit: Ben 49 yaşındayım, size büyük hayranım. Bu yaşta roman yazmanın bazı güçlükleri var. Bu güçlükleri nasıl aşıyorsunuz?

Vedat Türkali: Yaşıma ne olmuş? (gülüyor) 90 yaşına geleceğim aklımın ucundan geçmezdi. Çok sağlıklı bir adam da sayılmam, geçirmediğim hastalık ve ameliyat kalmadı. Ama kendime iyi bakmaya çalışmışımdır.

Ahmet Ümit: Ne yapıyorsunuz? Anlatın, biz de örnek alalım.

Vedat Türkali: Bir kere pisboğazlık yapmam. Kırmızı et yemem. Bu eve zeytinyağından başka yağ girmez. Akşamları hafif yerim. Can boğazdan gider! Tıbbın bugünkü verilerini elimden geldiğince izlemeğe çalışırım.

Ahmet Ümit: Sigara kullandınız mı?

Vedat Türkali: Hiç kullanmadım.

Ahmet Ümit: Şiirle aranız nasıldı?

Vedat Türkali: Hep onu söylüyorum; size de yineleyeyim: Hayatta iki akıllı şey yaptım. Biri sigaraya alışmadım. Öteki de şair olmadığımı erken fark ettim. "İstanbul" şiirini yazdığımda, efsane haline geldi. Ama ben şair olmadığımı biliyordum. Şair olmak başka bir şey. Elimden geldiğince romanın, tiyatronun ve sinemanın, en iyisini yapmaya çalıştım. Onları yaparken şiirden güç aldım. Ama şiire soluğum yetmedi.

Ahmet Ümit: Son romanın yazma süreci nasıldı?

Vedat Türkali: Son romanı yazarken 1.5 yıllık süreçte yazdığım 35 sayfa, bilgisayarda kayboldu. Bulamadık o sayfaları, sır oldu gitti. Sonra o süreçte *Şeytanın Kaşık Oyunları*'nı yazdım. Bu süreci sayarsak son romanı dört yılda bitirdim. Her gün oturduğumda cümleleri değiştiririm, akşam yazdığımı beğenmem bazen, sözcükleri yeniden tartarım. Bugün yaşlandım ve her namuslu emekçi gibi benim de kendime göre sıkıntılarım, para sorunlarım oluyor. Ama mutluyum, çünkü hiçbir günü devrimci militan inancımdan ödün vermeği aklımdan geçirmedim. Emeğimle yaşadım. Sağlığımı ona borçluyum belki de.

Ahmet Ümit: Torunlarla ilişkiniz nasıl?

Vedat Türkali: Bizim ev bir acayiptir, hani "soydan köçek" derler ya öyledir. Herkes ya şair ya şarkıcı ya da oyuncudur. Deniz'i, Barış'ı, torunum Zeynep Casalini'yi bilirsiniz. Barış'ın, kızı, Emine Pirhasan, Londra'da konserler veren iyi bir pop şarkıcısı, oğlu Yusuf Pirhasan gene Londra'da belgesel filmleri çeken usta bir sinemacı. Bir tek Zeynep'in kızı çıktı; Ceren, iç mimar olmak istiyor. Ne güzel olurdu olsa! Olur mu dersiniz? Çok sevinirdim.

Ahmet Ümit: Biraz klişe olacak ama muhteşem bir hayat sürdünüz. "Ben dolu dolu yaşadım, her şey şahaneydi" diyebiliyor musunuz?

Vedat Türkali: Ben pek öyle edebi söylemleri sevmem. Bu yaşam kolay olmadı, biz ne acılardan, yoksulluklardan geçtik. Galiba insanı insan yapan bu direnme gücü. Basit insan, o direnme gücünü "Allah" diyerek buluyor. Benim öyle bir inancım yok. Ama ben doğaya, insana, tarihe, insanın her gün gelişen yaratıcı gücüne inanırım. Hiçbir zaman "Ah bu yolu tutmasaydım" demedim. Ama "Şu yanlışı yapmasaydım" dedim. Yanlış yapmayan insan olmaz. Yanılmayan kim var? Allah! O yüzden yok, galiba. Yanıldığını kabul etseydi olurdu belki! Allah insanı yaratmadı, insanlar, çaresizlikler içinde kavranırken, sarılıp avunabilsinler diye Allah yaratıldı! Büyük şairimiz Fikret de öyle söylüyor. "Beşerin böyle dalaletleri var. Putunu kendi yapar, kendi tapar!" Önce kaba varlık, puttu. Allah düşüncesine, inancına sonradan geçildi. Allah'ı yadsımaya kalkışmak tehlikelidir, akıl işi değildir. Allah inananlar için vardır çünkü!
Dünyaya insancıl gerçeklerle bakıyorsa Allah'a inanması onun kendi sorunudur. Sosyal çatışmada doğru yerini alabilir. Dünya bugün "Allah'lı, Allah'sız" sahtekar, sömürücü, insanlık düşmanı nice rezillerin elinde.

Ahmet Ümit: İyi ki varsınız. Benim Türkiye'de örnek aldığım birkaç isimden birisiniz.

Vedat Türkali: Öyle diyorsun ama ben seni çağırmasam gelmiyordun.

Ahmet Ümit: Ben çok girişken biri değilim. Rahatsız ederim duygusuyla kimseye gitmem.

Vedat Türkali: Şaka söylüyorum. Ben de sorunlu bir adamım. Yaşımın getirdiği birtakım aksesuvar hastalıklar var. Düştüm kalçamı kırdım, üç senede beş ameliyat geçirdim. En son doktorlar uyanamayabilirsin dediler. Uyandım, uyandığıma da memnunum. Eğer uyanmaya devam edersem bir şeyler daha yaparım.

Ahmet Ümit: Hep uyanın!

BEREN İYİ AMA İLLE DE HÜLYA*

Vedat Türkali'nin "Fatmagül'ün Suçu Ne?" adlı senaryosu, yıllar önce "Bir Türk erkeği başkalarının tecavüz ettiği kızla evlenmez" gerekçesiyle sansür kurulu tarafından reddedilmiş.

Atatürk, Samsun'a çıkmadan altı gün önce doğmuş Vedat Türkali. Türkiye'nin çok çekmiş komünistlerinden biri. 1942 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu ve aynı yıl hâlâ birlikte olduğu Merih Hanım'la evlendi. Oyuncu Deniz Türkali (o da Fatmagül'de oynuyor) ve senarist yönetmen Barış Pirhasan'ın babası. 1951 tevkifatında dokuz yıl hapse mahkûm edildi ve yedi yıl yattı. Vedat Türkali'nin edebiyatımıza kazandırdığı *Bir Gün Tek Başına*, *Mavi Karanlık*, *Yeşilçam Dedikleri Türkiye*, *Güven* gibi birçok eseri var. 1960 yılında Atıf Yılmaz'ın çektiği "Dolandırıcıların Şahı" adlı ünlü film onu senaristliğe de başlattı ve daha sonra "Otobüs Yolcuları" "Karanlıkta Uyananlar" gibi ses getiren filmlere de sena-

* Güldal Kızıldemir-Vedat Türkali, *Radikal İki*, 24 Ekim 2010.

rist olarak katkıda bulundu. Önümüzdeki ay *Bir Gün Tek Başına*'nın çekimleri başlıyor. Türkali senaryoyu bir yılda kendisi yazdı. Filmi torunu Yusuf Pirhasan ve oğlu Barış Pirhasan birlikte çekecekler. Diğer torun Zeynep Casalini ve kızı Deniz Türkali'nin oynayıp oynamayacakları bilinmiyor. Yolunuz Cihangir'e düşerse zımba gibi Vedat Türkali'ye rastlamak sizi hiç şaşırtmasın.

Güldal Kızıldemir: "Fatmagül'ün Suçu Ne", filmin çekilmesinden neredeyse 25 yıl sonra yeniden zirveye oturdu. Ne diyorsunuz?

Vedat Türkali: Ben de duyuyorum, dizi zirveye oturmuş. Vaktiyle sinema filmi olarak rahmetli Süreyya Duru çekmişti. Hülya Avşar oynuyordu Fatmagül'ü. Film zamanında, o porno filmlerinin hâkim olduğu dönemde zirve yaptı. Çok sevildi, çok seyredildi.

Güldal Kızıldemir: Fatmagül'ün hikâyesi nasıl çıkmıştı ortaya?

Vedat Türkali: Fatmagül'ün hikâyesini, güneyde, Fethiye'de buldum ben. İstanbul'a geldim, Lütfi Akad'a anlattım. Hiç unutmuyorum, bizim evde kahve içiyorduk, iki üç cümleyle anlattım. İyi bir filmin konusu iki üç cümleyle anlatılır. Lafı uzatıyorsanız ortada iyi bir hikâye yok demektir. Lütfi durdu. "Bu hikâye fazla güzel Abdülkadir; nefis bir hikâye. Bunu ben yapayım" dedi. Olmaz dedim, "Bu filmi ben yapacağım". Rahmetli yapımcı Naci Duru'ya da kabul ettirdim. Heyecanla işe başladık, yarışmalar düzenledik oyuncuları seçtik. Bu arada da senaryoyu da yazdım yolladım.

Güldal Kızıldemir: Nereye?

Vedat Türkali: Ankara'ya, Sansür Kuruluna. Öyleydi o zaman, senaryoyu Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı kurula yolluyorsunuz onay için. Haber geldi ki, kurul senaryomu ittifakla

reddetmiş. Böyle bir olasılık hiçbirimizin aklına gelmemişti. Prodüktör Naci Bey, bize inanarak yatırımlar yapmış. Bütün hazırlıklar tamam. Çekim için Fethiye'ye gideceğiz. Naci Bey'in ağlamaklı üstelemesiyle kalktım Ankara'ya gittim; sansürcülerle konuşup kararı değiştirteceğim! İşin başında bir kadın vardı, polis komiseriymiş. Hukuk'u bitirmiş. Beni karşısında görünce "Haa, siz misiniz o senaryonun yazarı?" dedi. "Evet" dedim. Kadın şöyle bir baktı "Hiç, bir Türk erkeği arkadaşlarının tecavüz ettiği kızla evlenir mi?" dedi. Dedim ki "Hanımefendi, siz de bilirsiniz, toplu olarak bir suç işlendiğinde, bunlardan biri bağışlanırsa hepsi birden beraat eder. Bu bir genel hukuk kuralıdır. Ben kafamdan uydurmadım, Türk Ceza Kanununda da bu madde var. Ona dayandım". Bir durdu şöyle bir bana baktı "Biz kanunda olan her şeye müsaade ediyor muyuz?" dedi.

Güldal Kızıldemir: Tecavüz edilen bir kadınla evlenilmesinden mi rahatsız olmuşlar?

Vedat Türkali: Öyleymiş. Ben hikâyeyi ve bu ret olayını unutamıyorum. Bir gün Bodrum'da oturuyorduk. Bizim rahmetli sinemacı Hürrem Erman geldi, sansür üzerine dertleşiyoruz. Ben de benim olaydan açtım, konuyu da anlattım. Bir durdu bu. "Hoca yaa," dedi, "şu sırada Ayvalık'ta biz bu filmi çekiyoruz". "Nasıl çekiyorsunuz?" dedim. "Bayağı çekiyoruz" dedi, "İşte tam bu anlattığın konuyu çekiyoruz, ben setten geldim buraya". Dava açacağımı söyledim ve açtım. Rahmetli Hürrem de tanıklık etti.

Güldal Kızıldemir: Nasıl olmuş?

Vedat Türkali: Şöyle olmuş, Lütfi Akad, Hürrem Erman'la da birlikte çalışıyor o zaman. O sırada benim senaryoyu anlatmış, çok beğenmişler, bize yapsana bu filmi demişler. Lütfi de "Bana vermez, kendi yapmak istiyor" demiş. Gelsin bize, konuşalım demişler. Bana bunu söylemişlerdi ama o zaman ben Naci bey-

le çalışıyorum. Hikâyeyi de biliyorlar, Erdoğan (Tünaş) adında bir senarist vardı, alelacele bir senaryo yazdırıyorlar ona ve "Batsın Bu Dünya" diye bir film çıkarıyorlar bizim hikâyeden...

Güldal Kızıldemir: Orhan Gencebay'ın filmi...

Vedat Türkali: Evet, berbat bir filmmiş, ben görmedim. Param olsa, anında toplatacağım filmi...

Güldal Kızıldemir: Açtığınız dava nasıl sonuçlandı?

Vedat Türkali: Mahkeme yıllarca sürdü... Sonunda davayı kazandım, hem yönetmenlik hem de senaristlik ücretimi aldım. Sonra yapımcı Naci Duru'nun oğlu Süreyya "Ben yapayım filmi" dedi. O çekti.

Güldal Kızıldemir: Hülya Avşar nasıl seçildi rol için?

Vedat Türkali: Hülya Avşar'ı ben önermiştim. Süreyya da ilk planı çektikten sonra Hülya Avşar'ın ne kadar doğru bir seçim olduğunu anlamış zaten. Rahmetli bana demişti ki "Haklıymışsın. Hülya mahkemeden çıktıktan sonra kocasının ardından sokakta bir yürüyüş yaptı, 'kız sen bunu güzel oynayacaksın' dedim..." Hülya çok iyi oyuncudur.

Güldal Kızıldemir: Memnun kaldınız mı sonuçtan?

Vedat Türkali: Film zayıf çıktı bence. Senaryoda öyle hatalar yaptı ki rahmetli... Biri için hâlâ içim yanar. Fethiye'nin karşısında bir ada var, adada mangal kömürü yapılıyor. Hülya Avşar'la Aytaç Arman parasız kalınca gidip orada çalışıyorlar. Mahsus koydum o sahneyi. Çalışırken kirleniyorlar, yüzleri gözleri kapkara oluyor. Bir gün bunlar işten çıkıyorlar, sahilde giderken önce birbirlerine sonra etrafa bakıyorlar, çırılçıplak soyunup denize giriyorlar. Suya girince yüzlerinden o karalar akıp gidiyor.

Güldal Kızıldemir: Çok metaforik...

Vedat Türkali: Evet, bir arınma olayı var, müthiş şiirsel. Ama görüntü olarak da mükemmel. Şimdi ben de seyrederken heyecanla filmde bu sahneyi bekliyorum. Bir de baktım ki, ormanda bir kulübe yapmışlar, Hülya çıktı, arkadan Aytaç da çıktı. Suratları tertemiz, döndüler popolarını, soyundular, çırılçıplak yan yana koşuyorlar uzağa doğru. Midem bulandı. Hâlâ içim yanar o sahne için... Cinler tepeme çıkıyor düşündükçe, hiç konuşmayalım bu konuyu...

Güldal Kızıldemir: Siz şimdi filmi çekiyor olsaydınız, Fatmagül rolü için kimi düşünürdünüz?

Vedat Türkali: O kadar büyük bir kudretim olsaydı, ilk filmin çekildiği günlerdeki Hülya Avşar'ı oynatmak isterdim. Hülya, Fatmagül karakteri için çok biçilmiş kaftandı çünkü.

Güldal Kızıldemir: Yeni Fatmagül'ü nasıl buldunuz? Beren Saat'i?

Vedat Türkali: Ara sıra bakıyorum. Kulaklarım artık iyi duymadığı için Türk filmi izleyemiyorum pek, altyazı olmadığı için... Ama o kız uymuş. Oyuncuların hemen tümü üstlendikleri rolün üstesinden geliyorlar. Üstün başarı gösterenler de var. Aslında dizideki çoğu tip benim tiplerim değil. Benim senaryomda tecavüz edenler teenager'lardı... 16, bilemedin 17 yaş civarında... Bu dizidekiler çok büyük. Ama bir bakıma sınıfsal ayrım keskinleşmiş, kötü de olmamış sanırım.

Güldal Kızıldemir: Siz yazarken, karakterler tümüyle belirir mi zihninizde?

Vedat Türkali: Yazarken önce onlarla ben tanışırım. Onlar benim evime, odama gelirler. Kafamda inanılmayacak derecede somutlaştırırım. Konuşurum, ederim. Doğru söylüyorum. Biri görse deli der.

Güldal Kızıldemir: Tüm yönleriyle, yazmadıklarınız dahil, tanıyor musunuz gerçekten?

Vedat Türkali: Tanıyorum, asıl önemlisi tanışıyorum onlarla. Unutmamak gerek ki, onlar yaşamdan alınmışlardır ama aslında roman kahramanlarıdırlar. Onlar bana kendilerini anlatacak kadar yakınlık duymazlarsa zaten bu işi yapamam. Romanda ele aldığım karakterleri tipik karakterler yapmak, yaşayan canlılar haline getirmek için çalışıyorum. Gerektiğinde diretsin bana. Bakın, ben bir kaza geçirdim, o sırada *Kayıp Romanlar*'ı yazıyorum. Ameliyata gireceğim, oğluma "bana bir kayıt cihazı getirin" dedim. Ölürsem o tamamlayacak. Romanda bir Ermeni var, Vasken adında. Sonunda ölecekti. Sonra ben kurtuldum, çıktım romanı bitirdim. Okudu Barış, "E baba, ölüyordu hani bu adam" dedi, "Yok ölmedi" dedim. Razı olmadı. Direndi. Ben illa ki öldüreceğim diye öldürecek olursam anlar onu okur. Siz istediniz diye ölmüyor ki! Bakın, işte tipik bir karakter olmak böyle bir şey.

"Benim Tercihim *Güven*"

Güldal Kızıldemir: Gençler üzerindeki etkinizi daha doğrusu gençlerin Vedat Türkali hayranlığını neye bağlıyorsunuz? Özellikle *Bir Gün Tek Başına* gençlerin çok ilgisini çekiyor...

Vedat Türkali: Bence siz bu soruyu onlara sorsanız daha iyi edersiniz. Ama şunu söyleyeyim, bana en sevdiğin kitabın hangisi deseler, *Bir Gün Tek Başına* demem.

Güldal Kızıldemir: Sizin tercihiniz hangisi?

Vedat Türkali: *Güven*. Neden diyeceksin, çünkü *Güven*'i benden başka kimse yazamazdı. O yazılanları bir anlamda yaşadım ben. *Güven* TKP'nin gerçek tarihine oturtulmuştur. Bu konuda yapılabilecek en dürüst çalışmadır. Moskova'ya gittim, Leningrad'a, Odessa'ya, Stalingrad'a, Kiev'e, Bakü'ye, Tiflis'e gittim... İkinci Cihan Savaşı'nda yıkılmış Berlin'den kalan Nazi devleti kalıntılarını, çeşitli bölgelerdeki Nazi kamplarını dolaştım. Komintern döneminde çalışmış eski TKP'lilerin yaşadığı,

çalıştığı yerleri gördüm. Soruşturmalar yaptım. O zaman açılmış olan Komintern arşivindeki Türkiye ile ilgili tüm belgelerin fotokopilerini topladım ve yerinde kullandım. 12 yılda tamamladım kitabı... O dönemin siyasal tarihiyle ilgili belgeleri, kitapları okudum. Belgelere ulaşmak da yetmiyor, ben bu hareketin içinde büyüdüm. 17 yaşında partili oldum. Bütün aşamalarını yaşadım gibi. Benden başka kim yazabilirdi bu kitabı...

Güldal Kızıldemir: Sizce en yoğun ilgiyi neden *Bir Gün Tek Başına* gördü?

Vedat Türkali: *Bir Gün Tek Başına*, o günkü beklenti içinde Türk aydınlarının özleminin ifadesi oldu. O günlerin heyecanını duydular o kitapta.

Güldal Kızıldemir: Hoşnut değil gibisiniz...

Vedat Türkali: Hoşnutum ama *Bir Gün Tek Başına*'nın bu kadar abartılması birçok romanımın itilip kakılmasına, haksızlığa uğramasına neden oldu. Sözgelimi imzaya gidiyorum, yepyeni kitaplarım var önümde, bekliyorum. Geliyor, bakıyor, ediyor, *Bir Gün Tek Başına*'yı alıyor imzalatıyor. O kadar çok sıkıldım ki bu işten... En sonunda isyan ettim. "Durdurun ya" dedim, "basmayın artık bu kitabı bir süre!"

Güldal Kızıldemir: Bütün romanlarınızda aşk var...

Vedat Türkali: Aşk hayatta var. Kim ne derse desin, seks konusuna tabu gibi yaklaşılırsa aşkı anlatmak da kolay değildir. Ama bu yüzden nasıl saygısız saldırılara uğradım, bir bilseniz... Ben Türk solu içindeyim. Onlara yazıyorum. En anlamayanlar da onlardan çıkıyor. *Güven*'in başına da aynı şey geldi. Ben o zaman bu yarışmalara katiyen katılmak istemiyordum. Benden habersiz yayınevi başvurmuş. Önce çok sinirlendim, sonra "dur bakalım, ne olacak" dedim kendi kendime.

Güldal Kızıldemir: Ödül almadı değil mi?

Vedat Türkali: Almadı ama enteresan bir durum. Jürinin çoğu solculardan oluşuyor. Doğan Hızlan var, Cevat Çapan, Hilmi Yavuz, ki o zaman keskin sol. Füsun Akatlı... Yenilerden Semih Gümüş vardı galiba. Çıkan karar şu: Bu sene değerlendirmeye değer roman bulunamamıştır diye roman üzerine yazılmış bir kitaba ödül verdiler. Sonra Merih, eşim, Bodrum'da Hilmi Yavuz'a rastlamış, o *Güven*'i çok sever, "E yahu, sen nasıl *Güven*'e oy vermezsin" diye takılmış. Hilmi Yavuz da "Ben *Güven*'i okumadım. Jüriye öyle bir kitap gelmedi" demiş. Bir gün Diyarbakır'da otelde Doğan'a rastladım. "Doğan" dedim, "Sen jürinin başkanıydın, nasıl oldu bu iş?" "Biliyorsun, ben bu işlere karışmam, sorar araştırırım, neticeyi bildiririm" dedi. Öylece kaldı. Sonra bu kitapla ilgili solcu geçinen adamlar bana nasıl saldırdılar; ne pislik, herkes cinsel yönden gördü, değerlendirdi. Orayı görüyorlar, başka bir şey görmüyorlar ki... Ne yaparsan yap, oraya bakıyor olmalılar!

Toptaş, Anar ve Pamuk

Güldal Kızıldemir: Yeni yazarları izliyor musunuz?

Vedat Türkali: Bütün yazarları izlediğimi söyleyemem kuşkusuz ama okuduklarım içinde Hasan Ali Toptaş'ı beğeniyorum. Hiç görmedim, tanımıyorum bu kişiyi ama geçen yaz altı kitabını okudum. Romancı olarak ne yaptığını da görüyorum. Roman anlayışımız bakımından pek bir ortak yönümüz yok ama dili, Türk şiirinin bugünkü düzeyinde en çekici öğeleri, biçemi taşıyor. Seviyorum Hasan Ali Toptaş'ı, saygı duyuyorum. Bir de İhsan Oktay Anar var. Oktay Anar, eski kültürü, dilini bugünkü dile yakınlaştırma anlamında ironik, sıcak, derinlikler taşıyan bir biçemde kullanabiliyor.

Güldal Kızıldemir: Beğendiğiniz başka yazarlar?

Vedat Türkali: Orhan'ın iki romanını severim. *Kara Kitap* ve *Benim Adım Kırmızı*. Onların da eleştirdiğim yanları olmakla

birikte güzel romanlar. Ama *Kar*, hele bu yeni yazdığı *Masumiyet Müzesi* bir nevi, bu global kültür var ya hani; teneke, emperyalist Amerika'nın pompaladığı kültür, onun çizgisinde, rant peşinde bir kitap gibi görünüyor bana. Ama ben Orhan'ı elimden geldiğince desteklemekten geri durmadım. Türk edebiyatına iki tane roman kazandırmış bir adam. Sonra Yaşar Kemal'in çok güzel romanları var. Mesela *Ortadirek* bir başyapıttır.

Güldal Kızıldemir: Son bir soru; 1919 doğumlu olduğunuza göre cumhuriyet döneminin bütün siyasetçilerini yaşadınız. Sizce bütün başbakanlar arasında hangisi bir roman kahramanı olabilir?

Vedat Türkali: Hiçbiri benim roman kahramanım olmaz. Mesela Recep Tayyip Erdoğan için Orhan Pamuk demiş galiba, yazar olarak insanın ağzını sulandırıyor diye... Hiçbiri benim burnumu bile sulandırmaz. Bu ülkede insanın yaşam boyu gözleri sulanır ancak...

"NE ÖVGÜ NE YERGİ NE DE ÖDÜL BEKLİYORUM"*

Telefonda "Sizinle bir söyleşi yapmak istiyorum" dediğimde "Artık kimseye röportaj vermiyorum, vaktim sınırlı" diye kestirip attı. O da kararlı ben de!

Devam ettim aramaya, sonunda Türkiye'nin 82 yıllık canlı tarihi Vedat Türkali "Tamam" dedi ve randevu için de doğum günümü seçti!

Aldığım en güzel hediyeyi görür görmez boynuna atıldım. *Güven* ve *Bir Gün Tek Başına* adlı kitaplarını okusanız siz de aynı şeyi yapardınız. Zamanı yoktu ama anlatacak çok şeyi vardı.

Bir Gün Tek Başına'nın senaryosunu bitirmeye çalışıyor, sonrasında yeni romanına başlayacak. "Fatmagül'ün Suçu Ne?" dizisindeki tecavüz sahnesine yöneltilen eleştirilere ise çok kızmış...

Göksel Göksu: Yeni romanınız neyi anlatacak?

* Göksel Göksu-Vedat Türkali, *Posta*, 11 Aralık 2010.
(04 Aralık 2010 tarihli *Cumartesi Postası*'ndan alınmıştır).

Vedat Türkali: Çok sevdiğim bir konusu var ama anlatamam. İnşallah bitimine doğru, böyle bir şeyi konuşmak gereği duyarsam, söz veriyorum sana anlatacağım. Şimdiye kadar yedi roman yazdım. 12 Eylül 1980'e kadar geldim. O yüzyılı tamamlamak istiyorum. 1980'in 12 Eylül'ünden başlayıp 31 Aralık 1999'da bitecek. Böylece yaşadığım, gördüğüm, okuduğum dünyanın bir parçası olarak Türk toplumunun roman anlatımında tanıtılması bitecek. Romanın adını ilk defa sana söyleyeyim; "Bitti, Bitmedi". Güzel bir ad mı bilmem ama doğru bir ad sanırım.

Göksel Göksu: *Güven* adlı romanınızın yankısı büyüktü. 2005'te basıldığı yıl Sedat Simavi Ödülü'ne katıldınız ama roman ödülü alamadı.

Vedat Türkali: Kesinlikle ben katılmadım! Haberim olsa durdururdum. Kitap işlerime Barış bakıyordu. Onun o günlerdeki ortağı Barbaros'la Gendaş'ın yöneticisi Mehmet Öztoprak göndermişler. Sonradan duydum, çok canım sıkıldı. Geri almak da ters kaçacaktı, bıraktım. Sonuç açıklandı, bir de baktık ki ödüle değer roman olmadığından roman üzerine yapılmış bir çalışmaya verildi. Umurumda olmadı. Fakat sonradan öğrendik ki roman jüride yer alan Hilmi Yavuz'un eline bile geçmemiş. Gönderilmemiş. Eşim Merih bunu jürideki Hilmi Yavuz'dan duymuş. Ben bunu epey sonra Doğan Hızlan'a sordum Diyarbakır'da, "Bu işlere bakmam, sorarım, öğrenirsem bildiririm" dedi, öyle kaldı.

Göksel Göksu: Sonra yanıt aldınız mı?

Vedat Türkali: Hayır. Valla merak edenler Doğan Hızlan kardeşimize sorsunlar. Kuşku duyacak değilim ya (gülüyor). Doğan kardeşimize büyük güvenim var. Dostumdur. "Belki de..." diyorum, "araştırmayı Ergenekon savcılığına havale etmiştir!" Siz de çok merak ediyorsanız jüride olanlara; Cevat Çapan'a, Hilmi Yavuz'a, Doğan Hızlan'a, Semih Gümüş'e sorun. Benim

açımdan sorun yok. Hiçbir jüriye de "Bu kitaba niye ödül vermedin?" diye sorulamaz. Hiçbir jüriden ödül beklediğim de yok. Zaten içeride bir sandık dolusu ödül duruyor. Bu yaz biz Bodrum'dayken eve hırsız girmiş, o ödüllerden birini gümüş zannetmiş olmalı, alıp götürmüş. Beyaz metaldendi. Ödüller çalınabiliyor demek!

"Herkesin sevdiği adam olmak istemem"

Göksel Göksu: Eleştirmenlerle yıldızınız barışık değil mi?

Vedat Türkali: Benim sorunum yok. Onların benimle başı hoş değildi belki. Nedeni eskilere dayanıyor sanırım. Fethi Naci dönemine! Fethi Naci'yi severdim. *Bir Gün Tek Başına* çıktığında rahmetli Fethi Naci, bayıltacak kadar övgü yazdı. "Bu roman bir patlama" dedi. Beni övgüler, yergiler, uzun boylu etkilemez. Herkesin sevdiği adam olmak istemem, herkesin beni sevmeye de hakkı yok. O zaman da eleştirmenler arasında bayrağı Fethi Naci taşıyor. Tarikat şeyhi gibi. Ama yaptığı bir şey üzdü beni.

Göksel Göksu: Ne yaptı?

Vedat Türkali: Bir dergiden bana "En sevdiğiniz eleştiri hangisi?" diye sormuşlardı. Fethi Naci'nin hakkı olduğu halde ben adını söyleyemedim. Nedeni *Bir Gün Tek Başına*'daki Günsel karakteri için söyledikleri. Günsel, işçi davasına kendini adamış bir kız. Bir gün yolda kusmaya başlıyor. Anlıyor ki gebe. Yollarda kusarak eve geliyor ki ağabeyinin yoldaşları, onun da çok sevdiği işçiler, eve konuk gelmiş. Nasıl sevinsin; ayakta güç duruyor, "Balık yemişim, midemi bozmuşum" diyor ama bozuluyor. Fethi Naci bu bölüm için diyor ki "Devrimci kız eve geliyor, işçileri görüyor, rahatsız oluyor! Ne yapsın Vedat Türkali? Olanı yazıyor!" O kadar basite indirgiyor ki, hem de ters yanından... Devrimci kız işçilerden rahatsız olmuş. Böyle değil ki olay, bunu ben nasıl sindireydim? İkincisi; romanda karma-

şık bir baba tipi var. Şefik Hüsnü, Reşat Fuat, Doktor Hikmet Kıvılcımlı ama Doktor Hikmet'e ağır basan bir yanı var. Evine işçiler gelip gidiyor. Onu da kalkmış "Stalinci alışkanlıklarla evi tekkeye dönmüş bir adam" diye nitelemiş. Kötü vurdu beni.

Göksel Göksu: Siz de Fethi Naci'nin adını vermediniz...

Vedat Türkali: Bunlardan sonra "En iyi eleştiriyi Fethi Naci yaptı" nasıl derim? Öteki övgülere bakışım da eleştirel oldu. İlk kez bir yazar, alışılana ters bir davranışla övgülere aldırmamış, haddini aşmıştı! Toplanıp karar almışlar; "bir daha Türkali'nin hiçbir kitabına yazı yazmayacağız" diye. Bunu bana Naci söyledi, "Öyle bir enayilik ettin ki" dedi. Dedim ki "Hayatım enayilikle geçti, daha da geçeceğinden başka..." Ben ne ödül bekliyorum kimseden ne övgüler, yergiler umurumda.

Göksel Göksu: *Bir Gün Tek Başına* adlı romanınız çoğumuzun ilk göz ağrısı. Filmi de çekilecek. Sizin için de ilk göz ağrısı mı bu kitap?

Vedat Türkali: Beni edebiyat ile ilk o kitap tanıştırdı. Kitaptaki Kenan'ı sevmem ama Günsel'i sorarsan, herhalde öyle birini bulsam ilk ben aşık olurdum. Bir yıldır bu romanı senaryolaştırmaktan paçamı kurtaramadım. Ama yaşım otuzu geçti, üç otuzu. Zaman, benim için çok değerli. Ve senaryo, yaşamımın bu en kritik anında bir yılımı aldı. Yeni romanın tüm belgeleri masamda, senaryo yüzünden başlayamıyorum. Demin "Yeni roman yolda" dedin! Daha yola bile çıkamadık aslında. Bitiremezsem, yolunda öleceğim. Karıncanın boyuna posuna bakmadan hac yoluna düşmesi gibi!

Göksel Göksu: Filmin dört gözle beklenmesi hoşunuza gidiyor mu?

Vedat Türkali: Tehlikeli bekleyiş. Okurlar internetten asistanımı bombardımana tutmuşlar. "E, bizim hayallerimiz ne olacak?" diye. Böyle yaklaşılmaz, sinema ayrı bir dil. Onu deneyeceğiz.

Göksel Göksu: Nasıl bir tehlike?

Vedat Türkali: O roman bugün bir anlamda kült oldu. Korsanlarını da sayarsak bir milyona yakın baskı yapmış. Roman olarak güzeldir ama filmi hayal kırıklığına uğratabilir. Bir filme sığmaz o, iki film lazım. Ama o kadar büyük masraf gerekiyor ki tüm romanın film olması için. Buna Türk pazarı elverişli değil. Bugünkü haliyle bile 5-6 milyona çıkacak bir iş. Bugün Türk sinemasında bu risk göze alınamaz.

Göksel Göksu: O zaman farklı bir şey olacak.

Vedat Türkali: Tabi, ama romanın keyfini sinema diliyle tattırma çabasında bir film bu. Zaten jenerikte şöyle bir cümle göreceksiniz: "Bu filmin konusu, Vedat Türkali'nin aynı adlı romanından alınmıştır" (...) "Falan yerde şöyle olacak" derseniz seyretmeyin filmi. Sinemanın ayrı kuralları var. Çevirmen haindir. Hangi dile çevirirseniz mutlaka bir şeyler kaybolur. Biz sinema dilinin özgün tadıyla duyurmaya çalıştık. Başarabilirsek yeni bir kazanımdır.

Göksel Göksu: Ne zaman izleyeceğiz filmi?

Vedat Türkali: Çekimler önümüzdeki aylarda başlar. Zannediyorum 2012 Sonbahar'ında izleyebilirsiniz.

Göksel Göksu: Oyuncular seçildi mi?

Vedat Türkali: Daha belli değil. Türkiye'de sinema kadro olarak dar. Hâlâ üç-beş kişiye bağımlısınız.

Göksel Göksu: Sizin gönlünüzden geçen biri var mı Günsel rolü için?

Vedat Türkali: Aslında rolü almak isteyen çok kişi var. Son söz hakkını bana bıraktılar ama bilmem isabetli kullanabilir miyim? Bu sorumluluğu yüklenemem. Son söz yönetmenindir.

Göksel Göksu: Önceden filmi çekilen "Fatmagül'ün Suçu Ne?" şimdi dizi. Aralarında fark var mı?

Vedat Türkali: Yapısal temel aynı gibi. Özünde benim yazdığım senaryoda, yerel bir kasabada 16-17-18 yaşlarındaki çocuklar ve onların hikâyesi var. Dizi, temelde aynı da olsa çok değiştirilmiş. Bu film aslında trilojiydi. Yani üçleme. "Fatmagül'ün Suçu Ne" birinci olacaktı. İkinci bölümde kasabada siyasal atmosfer değişiyor. Çıkan siyasi ayrışmalar, kavgalar sonunda, oradaki bir ustabaşı, saldırıya uğramasınlar diye bunları İstanbul'a yolluyor. Üçüncü bölüm İstanbul'da geçiyor. Fatmagül çalışıyor, kocası da işçi. Artık orada kadın bilinçli bir tutumla geçmişin üzerine çıkıyor.

"Hülya Avşar'ı ben seçtim"

Göksel Göksu: İlk filmde Hülya Avşar oynamıştı Fatmagül'ü.

Vedat Türkali: Ben Hülya Avşar'da ısrar ettim. Çok da güzel oynadı kız.

Göksel Göksu: Fatmagül kim? Onu gerçek bir öyküden mi aldınız?

Vedat Türkali: Hayır. Benim yarattığım bir karakter... Fethiye'de aklıma geldi.

Göksel Göksu: Bizim dönemde aşk tabuydu sol kesim için. Ya sizin için?..

Vedat Türkali: Öyle tabi. Cinselliğe bakış, bugün delikanlılık çağımdaki bakış açısıyla aynı değil. Bugün torunlarım, çocuklarım çok farklı bakıyorlar. Gayet doğal, onlara zıt düşmemeye çalışıyorum. Hayatın ne getirdiğinin farkındayım. Buna değişimin neden olduğunun da bilincindeyim. Ama bu, soldaki herkes tarafından aynı biçimde algılanmıyor. Çeşitli nedenleri var bunun. Özellikle cinsellik konusunda insanları çok boş buluyorum. İnsanları, asıl çözüme engel olacak bir saplantıya, takıntıya iteliyor. Sistem bu. Çağımız "birey" diyor. Brecht "İskender dünyayı fethetti. Peki, bu adam bunu yalnız mı yaptı?

Bunun bir aşçısı da mı yoktu?" der. Tarihin her çağında bir anlamda birey var. Fakat kapitalizm, bencil birey tipinin dayatmasını yapıyor. "Sömürü, soygun düzeninde gemini yürütmeye bak, gerisine boşver" diyor. Bu felsefe özellikle Thatcher-Reagan döneminde dünyaya pompalandı. İnsanlar sömürüsüz bir dünya kurdukları zaman katılımcı, paylaşımcı, bilinçli bireyler olarak var olabilecekler.

Göksel Göksu: Aşk insanı bireyselleştirir mi?

Vedat Türkali: Aşk bir anlamda özünde bireysel olay ama kökleri toplum yapısında saklı. Çeşitli çağlara göre biçim ve öz değiştiriyor. Bugün çocuklarla seyredilen televizyonlarda çok şey açıkça konuşuluyor, gösteriliyor. Buna karşın sözgelimi bir Fatmagül dizisi çeşitli yerlerden çelişkili tepkiler aldı. Aslında o özünde feminist bir film. Biliyor musunuz? Feminist bir avukat hanım, bildiri okumuş "yasaklansın" diye. Bu kızımızın feministliğine de hayran oldum hukukçuluğuna da. Saldırıya uğrayan Beren Saat'in şişme bebekleri yapılmış. Avukat hanım bunu dizinin yasaklanması için gerekçe gösteriyormuş. Bu değerli hukukçuya şu kadarını söyleyeyim ki herhangi bir güzel kadının şişme bebeğini yapıp kazanç sağlanması, bireylerin kazançtan başka her şeye gözlerini kör etmeye çalışan bu toplum yapısının ürünüdür, dizinin değil. Avukat hanım dava açacaksa bu şişme bebeği satanlara açsın. Beren Saat bir röportajda bu hanıma çok güzel yanıt vermiş, onu bir okusun.

Göksel Göksu: Bir milletvekili de "Bu tür diziler sapıklığı teşvik ediyor. Senaristlerin ruh sağlığından şüpheliyim" dedi.

Vedat Türkali: Bir "tesettür" kavgasıdır gidiyor. Asıl, akla karayı ayıramayan "beyni tesettürlü"lerden korkmamız gerek. Halide İncekara adında bir kadın milletvekilimiz bu biçim senaryoları yazanlara "ruh hastası" tanısı koymuş. Bu çok zeki kadının resmi de vardı gazetede; kellesi türbansız, gövdesi tesettürsüz. Biliyor musunuz; yıllar yılı neler çekti bu

kafadaki yaratıklardan sinemamız? Ne diyeyim? Pek muhterem milletvekili hanımefendi cinsel saldırı için kaygılanmasın, ona kuduz bir erkek itin bile saldıracağını sanmam. Bugünkü erkek egemen toplumumuzda ezilen, aşağılanan, rezilce katledilen kadınlarımız için, hele hukukçu bir feministin yapacağı iş, egemen güçlere sırtını dayamış üç itin yarattığı çirkinliği yansıtan bir filmi yasaklatmaya kalkışmak olmamalıdır. Ama bu ülkede olur. Her konuda ahkam kesmeye düşkün bir köşe yazarı da dizideki saldırı sahnesinden "Kıytırık bir saldırı" diye söz etmiş. Filmi taşlıyor aklınca! Kızgınlıkla ölçüyü kaçırıp "Kıytırık bir köşe yazarı" denilebilir belki! Çekim nasıl olursa olsun; hiçbir cinsel saldırı olayına "Kıytırık" denmez.

Göksel Göksu: Cinsellik konusunda son soru...

Vedat Türkali: Bu işi kapatalım artık. Bak, benim 74 yıllık sevgilim kalçasını kırdı, yatıyor içeride. Artık kimseye "Allah bir yastıkta kocatsın" diye beddua edilmiyor. Bana herhalde o bedduayı etmişler (gülerek), edenlerin de ağzına sağlık. Yaşamımız boyu ne yollardan geçtik onunla. İki komünist yoldaş olarak yürüdük. Gerçek mutluluk, bu oldu benim için.

"Orhan Pamuk Nobel'e layık"

Göksel Göksu: Yeni kuşak romanları ve yazarları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Vedat Türkali: Çok sevdiğim yazar Saramago, Portekiz Kültür ve Sanat Bakanının, romanların okunmasını geliştirecek önlemler almaya kalkışmasına "Herkes roman okuru olamaz" demişti. Belki de doğru ama bizde ona karşı güzel bir önlem var! Roman okuru olamayanlar roman eleştirmeni oluyor. Onlara sorsanıza. Bu konuda çeşitli dönemlerde değinme ve değerlendirmelerim var. Sözgelimi eski ustalar var, onları da herkes bilir. Genç kuşakları da yazık ki ben tanımıyorum ama

sözgelimi Oktay Anar ve Hasan Ali Toptaş kendilerine özgü anlatı becerileriyle dikkat çekici.

Göksel Göksu: Orhan Pamuk'u nasıl buluyorsunuz?

Vedat Türkali: (Gülerek) Bu soruyu artık bana sormayın, dünyaya sorun. Orhan, Nobel'li yazar. Ödül verildiğinde sağdan soldan saldırılara uğradı. Nobel'e layık bulmayanlar oldu. Nobel kimlere verilmedi ki? Orhan o çizginin altında değil. Kısaca söyleyeyim ki Orhan, Nobel'e layık. Nobel de Orhan'a layık.

CİHANGİR İÇİN SORU*

1- Cihangir için olumlu ilk kelimeniz nedir?

Yakınlarım çevremde.

2- Cihangir için olumsuz ilk kelimeniz nedir?

Kiralar yüksek.

3- Cihangir'de sizi ne heyecanlandırır?

Sevdiklerimle karşılaşmak.

4- Cihangir'de heyecanınızı ne öldürür?

Hiçbir şey.

5- Cihangir'de en sevdiğiniz ses nedir?

Kentin derinden uğultusu.

6- Cihangir'de en nefret ettiğiniz ses nedir?

Cankurtaran, yangın araçları sesleri.

---

* Zeynep Tanbay-Vedat Türkali, *Cihangir Postası*, Nisan 2011.

7- Cihangir'de hangi mesleği yapmak istemezsiniz?

Yazarlığım dışında hiçbir şeyi.

8- Cihangir'de hangi mekâna sahip olmak isterdiniz?

Düşünmedim. Burada yaşıyoruz işte.

9- Cihangir'de hangi mekânın sahibi olmak istemezdiniz?

Bodrum katı.

10- Cihangirli olmasaydınız "nereli" olmak isterdiniz?

Cihangirli değilim. Kendimi İstanbullu sayıyorum.

11- Cihangir'in neresinde yaşamak isterdiniz?

Oturduğum yerden yakınmam yok.

12- Cihangir'de size en keyif veren şey?

Firuzağa alanındaki kahvede bir dostla çay içmek.

13- Cihangir'de keyfinizi kaçıran şey?

Bilmem. Kimse keyfimi kaçırmadı.

14- Cihangir'deki "kahramanınız" kim?

İşinde gücündeki herkes.

15- Cihangir'de mutlaka olmalı dediğiniz?

Fırınlar.

16- Cihangir'de keşke olmasaydı dediğiniz?

Düşünmedim. Gerekli ki var.

17- Cihangir için size yetki verilse ilk ne yapardınız?

Böyle bir yetki kabul etmem.

18- Cihangir'e uğrar mıydınız,tekrar dünyaya gelseniz?

Siz beni dünyaya bir daha getirin de düşüneyim!

19- Cihangir'de ölmekse kader, nasıl ölmek istersiniz?

Çok uzayıp süründürmesin de nerede olursa olsun.

20- Cihangir'de ölür de cenaze namazınız Firüzağa Camii'nde kılınırsa, imamın sizin için ne demesini istersiniz?

İmamdan bana ne? Keyfi ne isterse desin.

*İÇERİ'DEN** KİTABI İÇİN SÖYLEŞİ

Reyhan Yıldız: 1951 yılında TKP tevkifatı sırasında gözaltına alınmıştınız değil mi?

Vedat Türkali: Bu hikâye çok uzundur. Beni bir iki defa aramışlar 1. Şube'den. O zaman Kuleli Askeri Lisesi'nde hocaydım. Müdür beni bir bahaneyle mektepte tuttu, konuştuk ettik, sonra eve geldim. Meğer o gün evi arayacaklarmış ama bir aksilik olmuş teknik arıza, arayamamışlar. Ertesi gün aynı saatte yine müdür çağırttı, gittim ama kendisi gelmedi. İki saat sonra çıktım. Merih'le (Türkali'nin eşi) buluştuk, bir sokakta. Merih'in üstünde de partinin gizli yayınları var, galiba bir vapur kaçırdık. İsabet olmuş. Eve geldik ki evi talan etmişler, yeğenim vardı o zaman Tuncay, o evdeydi. Babası Elazığlı bir Kürt'tür. Dayı, dedi, evi devriyeler bastı... Ben anladım tabi. Demek ki biraz daha evvel gelsek Merih'in çantasına el koyacaklardı ve ayvayı yiyecektik. O zaman da ben evde parti yayınları için çalışıyorum. Türkiye'deki bütün gazete ve dergiler,

* Reyhan Yıldız, Literatür Yayıncılık, 2009.

yerel yayınlar dahil bana gönderiliyor, onları fişliyoruz kesiyoruz konularına göre. Haftanın, 10 günün, bir ayın icmalini yapıyorum. Özetini çıkarıyorum. Basılacak, öyle bir hazırlık içindeyiz. Üç aylık bültenle başlamıştık zaten. Tabi gazete çıkaracak gücümüz yoktu.

Reyhan Yıldız: O dönemde TKP içindeki pozisyonunuz tam olarak neydi?

Vedat Türkali: Benim TKP içindeki pozisyonumun adı yoktur. Asker olduğum için tam merkeze giremezdim.Ben de istemezdim merkez komitesini. Ama daima merkez komitesinin en sorumlu adamının yanında çalıştım. Birinci elden. Mesela Mihri Belli ile çalıştım. Mihri Belli o zaman merkez komitesindeydi. O tutuklandı, Şefik Hüsnü çağırdı beni. Bir süre onunla çalıştım. Sonra gene merkez komitesinden Ahmet Fırıncı vardı. Ona devretti. Bir dönem Boz Mehmet'le çalıştım. Bunları *Komünist* adlı kitabımda ve özellikle Sevim Belli'nin *Boşuna mı Çiğnedik?* adlı kitabına verdiğim cevapta yazdım. Orada yazdıklarımın hepsi doğrudur, aynen anlattığım gibi olmuştur. Merih'le eve geldikten sonra, Üsküdar'da genişçe bir evdi. Baktım daktilo duruyor, gazeteler duruyor. Hiçbir şey almamışlar. Gardırobun altına bakmışlar, yatakların altına filan, zabıt tutmuşlar gitmişler. Ne yapalım, hiçbir şey yapmayalım. Yattık o gün, sabahleyin ben fırladım gittim, Sevim gelmişti o vakit Paris'ten. Bu gizli çalıştığımız zamanlar bize gider gelir, öğrenci. Tıp Fakültesi'nde okuyor. Biz de çok seviyoruz, güvendiğimiz bir kız. Zeki'nin isteği üzerine buluşturmuştum onları. Bakkaldan evini aradım, polisler alıp götürmüştü. Anladım durumu.

Zeki Baştımar'la çalışmaya başlamamızdan daha evvel de Tevfik Dilmen'le konuştuk ama Tevfik Dilmen bana tabiydi. Parti daha faal değildi tam, bana geliyordu, benim dediğim şekilde çok dikkatli olarak ilişki kuruyordu. İki sene sürdü. Bir tek takip raporu çıkmadı.

Sonra Zeki Baştımar'a devretti. Zeki Baştımar bana, iki göreviniz var, dedi. İller arası ilişkiyi devam ettireceksiniz, bir de parti bültenlerini yazacaksınız. Dedim ki bu zor bir iş. Size yardımcı vereceğiz, dedi.
Fakat benim iki sene gayet titizlikle korumaya çalıştığım o gizlilik umurunda değil adamın. Sokakta buluşuyoruz, "Takip ediyorlar mı" diyorum, "Beni takip etmezler" diyor. Aklım almıyor bunu. Çünkü İleri Gençler tutulamasında, yani 45'te, daha önce 44'te de adım geçmiş ve beni korumuşlar o zamanlar arkadaşlar sağ olsunlar. Okulda da gözaltındayım, farkındayım. Ama bunu anlatamıyorum Zeki'ye. Ben derhal anlarım diyor, takip edilirsem. Sonra ortaya çıktı ki 100'e yakın takip raporu tutulmuş. Hepsi de doğru. Buna dedim ki daima, bak Zeki böyle olmaz, kapı ya açık ya kapalı. Ya kapatırsın görünmeyelim ya da açık olalım, evime gel git. Ben edebiyat hocasıyım, sen yazarsın. Çağırsalar beni sorsalar, evet tanırım, bana Nazım'ın şiirlerini getirecekti, getirmedi derim, o kadar. Hiçbir şey yapamazlar. Olsa olsa beni sürecek Erzincan'a. Bunu anlatamadım. Ne diyeceğiz, tanımam diyeceğiz. Sekiz dokuz kavga ettik biz bununla. Tam o sırada Sevim geldi, eyvah dedim, bir Sevim eksikti, o da ayvayı yedi. Zeki duyunca bunu, bana hemen Sevim'le bir randevu ayarla, dedi. O gün yetkim olsa ne yapar eder Sevim'i onunla buluşturmazdım. Çünkü yediğim ekmek gibi biliyorum, geliyor tevkifat. Kıyamet kopuyor, sizin bildiğiniz gibi değil o zaman. Kızıl ajanlar, Sovyet köpekleri, ezilecekler falan. Soğuk Savaş başlamış, rezillik. Kimi hedef alacaklar. İşte bir sen varsın değil mi, ama anlatamadım. Ondan sonra Sevim geldi, Sevim'e söyledim, bir zarfa yazdım, kapatıp verdim buna. Ben istemiyorum ama Zeki Baştımar deyince randevuya geldi. Maalesef elimle götürüp o serseme teslim ettim. Genel Sekreter, Moskova'da okumuş bilmem ne... Bakırköy'de buluştuk, ben ona devrettim gittim ama sonra da kızı almış bu, orada burada (...) bunu hep raporlarla tespit etmişler. Ve tam Sevim gideceği zaman bunu yakaladılar.

Kemal Aygün vardı o zaman polis müdürü. Avrupa'daymış. Çok üzülmüş, ben olsam kızı bırakırdım, demiş. Çünkü idamlı bir kanun hazırlanıyordu mecliste, biz onun evveline düştük. Hatta zamanın askeri hâkimi Merih'e demiş ki, onlar dua etsinler, Sevim Tarı'nın elini ayağını öpsünler, onlar idama gidiyordu. Biz bu sayede idamdan paçayı sıyırdık.
Sevim'i almışlar. Ben o sabahleyin kalktım, Sevim'in evine telefon ettim. Evde de bir hanım ahbabı var o çıktı telefona. "Sevim'i aldılar" dedi, kapattı. Bekliyoruz biz. Biraz sonra eve döndüm. Üsküdar'daki evde telefon yok o zaman. Bir çavuşla bir er geldiler, selam verdiler, yüzbaşıyım ya, Üsküdar Karakolu'nda kumandan sizi bekliyor, dediler. Kalktık gittik, orada bir süre beklediler, oradan beni Beşiktaş Karakolu'na götürdüler. Orada da bir hâkim albayı beklediler. Hâkim albay gelince "Buyurun oturun" dedi, oturdum. Açtı baktı, bakın sizi götürüyorum, şunları soracaklar, hazırlıklı olun diye söylüyorum, dedi. Askerler korur birbirlerini. Siz dedi Zeki Baştımar diye biriyle görüşüyormuşsunuz devamlı. Bir de bilmem kimin dükkânına uğrarmışsınız, komünist, dedi. Kalktık gittik. 1. Şube'ye aldılar bizi. O albay da bekliyor. Remzi Güvendik diye bir emniyet albayı var, onu bekliyorlar. Biraz sonra o da geldi. Savcı var bir tane adını unuttum, çok demokrat bir savcı. Savcı benden yana, tutuklanmamı istemiyor. Önüme fotoğrafları koydular, içimden "Eyvah" dedim, "Zeki'yle beni çekmişler". Sonra baktım ki Taksim'de yürüyorum. Zeki Baştımar'la nasıl buluşuyordunuz, dediler, tanımıyorum, dedim. Remzi Güvendik bıraksalar dövecek beni.
Zeki Baştımar'ı nereden tanıyorsun, dediler, tanımıyorum, dedim. Remzi Güvendik masaya vurdu, 1. Şube müdürü de yeni tayin olmuş, kaymakamlıktan gelmiş, DP'de bakanlık yaptı bir ara, Ahmet Topaloğlu. Ben daha tanımıyorum der demez "Yeraltı yerüstüne çıktı" diye göbek attılar. Suçlu durumuna düştüm, inkâr ediyorum. Albay dedi ki, Sevim Tarı ile yüzleştirelim. Daha önce Sevim'i nereden tanıdığımı da sormuşlardı. Ben de,

Sevim'le daha evvel aramızda kararlaştırdığımız gibi, karımla Ankara yolculuğunda tanışmışlar, gelir gider bize, sevdiğimiz bir kız, dedim. Sevim'i getirdiler. "İşte karımın trende tanıdığı Sevim bu" deyince albay kuduz gibi fırladı, "Akıl veriyor" diye bağırınca kapıyı hemen kapadılar. Ben de bari emir verin, nasıl konuşmam gerekiyorsa onu söyleyin de imzalayayım, dedim. Akşam geç vakte kadar hep aynı şeyleri soruyorlar. Sonra ben içeride otururken yanımda da bir sivil bekliyor beni, yanda da tak tak tak daktilo yazılıyor. Bir adam söylüyor, bir adam yazıyor. Kulak verdim, bizim üç aylık bülteni yazıyorlar. Ellerine geçmiş demek ki. Sevim'in üstünde yakalananlar yani, parti bilmemnesi filan. Sonra o bitince önüme koydu kağıdı albay, nedir bu oku, dedi. Okudum. "Nedir bu" dedi, "Bilmiyorum, Türk bilmemne kurumu herhalde" dedim. Saf ayağına yattım. Bu dedi, Türkiye Komünist Partisi demektir. Beni içerideki odaya aldılar. Oturdum, yanıma da Zeki'yi getirdiler. Arkaya da polisleri dizdiler. Polisler beni nasıl takip ettiklerini anlatıyorlar. O kadar doğru anlatıyorlar ki her dedikleri doğru. Bana sordular, dedim, yalan, bir defa benim bilmemne renk elbisem yok. O zaman da hakikaten taksitle yapabildiğim bir tane elbisem vardı, kahverengi çizgili.

Reyhan Yıldız: Peki fotoğraf çekmemişler mi?

Vedat Türkali: Çekmemişler bereket. Çekse de biz "Hayır" diyeceğiz bir defa. Ama adamlar işçi kılığına girmişler, bizi nerelerde takip etmişler, her dedikleri doğru.

Reyhan Yıldız: Siz hiç fark etmemiş miydiniz bu durumu?

Vedat Türkali: Ben ettim. Söylüyorum, bir şeyler dönüyor. Bir gün Dolmabahçe'de ayrıldık. Araba bekliyorum, baktım birileri daha bekliyor, sivil. Arabaya bindim, onlar da bindi. Meğer o Emniyet Genel Müdürlüğü'nden beni takiple görevlendirilen özel ekipmiş. Midem bulandı, bir yandan fark ediyorum, bir yandan da Zeki o kadar emin ki takip edilmediğinden, ulan

paranoyak olma, diyorum. Asıl güzeli oturduk yan yana Zeki'yle. Savcı dedi ki, niye Sevim öyle söylüyor, sen tanıştırmışsın Zeki'yle, dedi. Hayır yalan, öyle bir şey söyleyemez, dedim. Yüzleştireceğim sizi, dedi. Oturuyoruz, Sevim'i getirdiler. Sordu, nasıl oldu olay. Sevim de olayı anlattı açık açık. Bakırköy'e gittik Kadir'le, orada Zeki'yle buluştuk, diye. Ben fırladım, yalan söylüyor bu kadın, diye kıyameti kopardım. Beni oturttular, Sevim bu sefer, efendim Kadir'in bu işle alakası yok, dedi. Niye öyle söyledin o zaman, dediler, durdu, yorgundum, ne diyeceğimi bilemiyordum, dedi.

Reyhan Yıldız: Sevim Hanım'ı hırpalamışlar mıydı?

Vedat Türkali: Hayır, hayır. Sevim'e de asker olduğum için bana da işkence yapılmadı. İstediklerini aldılar zaten, belgeleri yakaladılar. Sevim öyle deyince onu çıkardılar odadan. Geceyi orada geçirdik, 1. Şube Müdürü Komiser Rüştü vardı, namlı işkenceci. Zeki'yle de tanışıyorlar. Bana dedi ki, Merih Hanım'ı ve Abdülkadir Bey'i 10 yıldır duyardık, ilk defa yüz yüze geliyoruz. Ben hiç ses çıkarmadım. Zeki'ye döndü, Zeki Bey'le tanışıklığımız çok eskiye dayanıyor, birlikte yaşlandık, dedi. Zeki de "Ben yaşlanmadım, siz yaşlandınız galiba" dedi. Rüştü, Zeki Bey sen kalkar İstanbul'a gelirsin, dolaşırsın da ben senin peşini boş bırakır mıyım, demesin mi? Kendimi zor tutuyorum dönüp Zeki'ye, gördün mü lan ahmak herif, dememek için. Biz hâlâ birbirimizi tanımadığımızı söylüyoruz. Birinci fasıl bu. Bunlar hep Sansaryan'da oluyor. Sonra Harbiye'ye geldim, orada tutuklu kaldım.

Reyhan Yıldız: Size Sansaryan'da işkence yaptılar mı?

Vedat Türkali: Ben hiç işkence görmedim. Hatta oradaki hâkim yarbay, biz burada kimseye işkence yapmayız, ben varken yaptırmam, dedi. Öyle bir tehdit de almadım. Aklımdan böyle bir korku da geçmedi. Benim endişelerim başkaydı. Behçet diye bir olay var, Selma diye bir olay var, etraftaki insanla-

rın arasındaki ilişkilerden dolayı, sonra Tevfik çıktı ortaya. Tevfik Dilmen. O da tutuklanmıştı o günlerde. Kanun çıkmıştı, kanunun yedinci fırkası "Samimiyetle teslim olanın, pişman olanın cezası dörtte üç oranında indirilebilir" diyor. Bu da çözülmüş. Onun daha önceden verilmiş bir mahkûmiyeti de var. Onu da kurcalarız, diye tehdit etmişler. Beni de ettiler ama ben ciddiye almadım. Harbiye'deyken biz, epey sonra kanun değişti, idam geldi. Onları Sultanahmet'e yolladılardı, bu iş bitti, diye. Ben de "Tanımıyorum" diyorum. Sonra onları alıp tekrar 1. Şube'ye getirdiler. Dava askeri mahkemeye geçti. Diyorlar ki, içlerinde asker tutuklular var, o yüzden. Hayır o değil sadece, askeri şahıslar var ama savcı o iddianameyi yazarken, askeri mahkemeye gitmesini teklif ederken diyor ki, gerek örgütte asker kişilerin bulunması, suçsuzlukları sabit olsa dahi, gerek TKP'nin metinlerinde Kore'ye asker gönderilmesi konusunda açık yazılar, iddialar bulunması nedeniyle, diyor. Yani ben olmasam da diğer askerler olmasa da o davayı askeri mahkemeye taşıyacaklardı. Nitekim Barışseverler Davası'nda asker yoktu. Bizden evvel başladı o. Behice Hanım, şu bu filan. Ne oldu, askeri mahkemede yargılandılar. Bunun altını önemle çiziyorum.

Askeri hâkim geldi, ifademi aldı. Bekliyorum, aradan bir buçuk ay geçti. Fakat sonradan ikinci gelişinde bana öyle sorular sordu ki, ulan bu nereden biliyor, dedim. Sizin evde kupürler vardı, onlar neydi, dedi. Oysaki bunu ilk tahkikatta hiç sormamışlardı. Durduk yerde kupür lafı çıktı. Kupürleri ben biliyorum, Zeki biliyor, Behçet diye de benim bir öğretmen arkadaşım var, kuşkuluyuz ona karşı. Ona da roman yazıyorum kisvesi altında, bu *Güven* romanı var ya, bana ne olur gazetelerden kupür keser misin demişim. Ama hep ondan kuşkuluyuz. Beni uyarıyorlar, bu adam polis olabilir, ajan olabilir, diye. Ama çok da iyi görünüyor bana. Yardım edecek adam da yok. Bir de Selma diye bir kız arkadaş biliyor. Selma söylemez, daha tutuklanmadı. Ben söylemem, Zeki söylemez,

e kim söyledi? Hah, dedim, bu herif söyledi. Kupürler söylenince işlerin şeması değişti. Sonra benim Tevfik Dilmen'le münasebetim ortaya çıktı. İki hafta sonra aniden polisler geldi, beni jipe bindirip Sansaryan'a geri götürdüler. Sansaryan'da askeri cezaevi diye bir numara yapmışlar. Kapıya Askeri Tutukevi demişler, 1. Şube'yi askerlere teslim etmişler. O arada da Tevfik Dilmen sökülmüş. Benim illerle ilişkimi bilen bir çocuk yakalandı, Suavi Barutçuoğlu. Rüştü onun önüne resimler koymuş, benim, Mihri'nin, Zeki'nin fotoğrafları. Diyor ki, sana gelip giden biri vardı, hangisi? Bakıyor, hiçbiri değil, diyor. Ben orada yırttım. Yoksa ayvayı yemiştim, çok şey çıkacaktı ortaya. Benim Üsküdar'da İbrahim Bey diye çok sevdiğim bir ev sahibim vardı. Namuslu bir tüccar. Bana çıktıktan sonra çok yardımcı olmuştur. Beş paramız yok, çocuklar evde. On ay bizden kira almadı, çocuklara yardımcı olmaya çalıştı filan... Bunu çağırıyor hâkim, önüne resimler koyuyor. Diyor ki, bunlardan hangisi eve geliyordu? Adam çıkaramıyor, yalnız biri vardı, bir gece onu gördüm karanlıkta, diyor. Üsküdar'daki ev bahçe içinde, karanlık bir sokakta. Söylediği o herif de her gece sarhoş gelir meyhaneden. Arabayla gelir, kapıda iner arabadan, ara sıra bana uğrar, saygılarını sunar, tam bir sarhoş. Gözlüklü bir adamdı. Ev sahibim, onu gördüm bir gece, deyince, gözlüklü lafını duyan hâkim hemen Tevfik'i çağırıyor. Anlat bakalım diyor, sen Abdülkadir Bey'e gidip geliyormuşsun. O da çok ayrıntıya girmeden anlatıyor.

TKP tevkifatında 168 kişi tutuklandı. DP iktidara gelmişti. Türkiye'de yeni bir dönem açılmıştı. CHP kurnazdı, Sovyetler Birliği'nin durumuna göre biraz alıkoyar, tevkif eder, köküne dokunmazdı. Bunlar (DP'yi kastediyor) Soğuk Savaş döneminde ABD'ye yaranmak için, kökünü kazıyalım, dediler. Komünizmle mücadele ediyoruz, diye yardım alacaklar. Benim bütün kuşkularım doğru çıktı. Benim korkum şuydu, 3 kişilik bir grubu vardı Behçet'in. Üç tane genç çocuk ona yardım ediyordu. Hatta biz ona para verdik, bir de radyo aldılar. Moskova

Radyosu'nu dinliyor çocuklar, oradan bana özet bilgi getiriyorlar. Ama hepsi romana yardımcı oluyor, öyle biliyorlar. Bir baktım bunların adları var ve "Selma partiliydi" diyorlar. Halbuki onu bana bağlayan Behçet. Anladım ki bu polisin oyunu. Behçet'i sıyıracaklar olaydan, o zavallı gariban kız gidecek gümbürtüye. Bu arada bana da ceza verecekler. Ceza filan da umrumda değil de, bu bana tabi kötü bir kılavuz oldu. Ben hiç konuşmayabilirdim. Ama kim kazanırdı bundan, düşünüyorum, kaybedilirdi birçok şey. Neyse mahkeme başladı, galiba benim yaptığım taktik şu anlamda doğru oldu, o 3 çocuk da beraat etti Selma da. Tevfik 7. Fıkra'ya girdi zaten, Behçet'e de 8 ay mı 9 ay mı bir ceza verip bıraktılar. Niye verdiler, onu vermeleri şarttı zaten, ona vermeseler ben yönetici olamayacaktım. O zaman da işin ucundan sıyırabilirdim. Ceza almamı garantiye aldılar yani. Hem eski kanuna göre 5 yıl, bir de onu "takdiren şiddetle" diyerek 6 yıl yaptılar, asker olduğum için de %50 eklediler, ama bunu sadece bana verdiler, diğer askerlere uygulanmadı. Yani Merkez Komitesi 7 sene aldı, ben 9 sene aldım.

Reyhan Yıldız: Bu 168 kişinin içinde kaç asker vardı?

Vedat Türkali: Ben vardım, Behçet vardı, bir de yedek subay vardı, adı galiba Ali Hikmet'ti. O da pek cılk çıktı. Bildiğim bunlardı. Benim etrafımdan kimse ceza yemedi, hepsi beraat etti. Bana da zaten yeterince ceza verdiler.

Reyhan Yıldız: Mahkemede Zeki Baştımar'la olan bağlantınızı nasıl açıkladınız?

Vedat Türkali: Tanıyorum dedim anlattım, bana Nazım'ın şiirlerini getirecekti diye. Çünkü hâkim diyor ki bana, sana karanlıkta bir şey veriyormuş. Neydi onlar diyor, yok bir şey vermedi, dedim. Kupürler filan vardı, diyor. Kupürler çıkınca şaşırdım. Bizim takip raporumuzda biz Zeki Baştımar'la Emlak caddesinde buluşmuşuz. O zaman da karanlık oralar. İlk

defa bizi saptıyorlar Zeki'yle. Takibi yapan iki polis rapor veriyor. Diyor ki; karanlıkta Zeki Baştımar'ın yanına ablak suratlı, tatar yüzlü, uzun boylu bir adam geldi. Zeki Baştımar'a bir şeyler verdi. Hâkim bu rapora gore biçimlendirerek bana sorular soruyor. Aynı soruyu Zeki Baştımar'a da sormuş, o ahmak da ben söyledim zannetmiş, yazdığı fişleri her hafta bana getiriyordu, demiş. Ulan işte bu örgüt, partili olmanın arazı bu. Ben her hafta ona bu fişleri veriyormuşum, eylem değil mi bu? Uzun hikâyeler bunlar, girmek de istemiyorum, midem bulanıyor. Bunları oturup bir roman gibi yazsam bayağı da para kazanırım.

Reyhan Yıldız: Mahkemeden sonra ne oldu, 9 yıl ceza aldınız?

Vedat Türkali: Sonra cezaevine gittik. Ama ondan önce burada, Harbiye'deki hapishanede çok olaylar oldu. Bir kısım müdüriyette, bir kısmı burada. İkiye ayrıldılar. Ben iki tarafı da uzlaştırmaya çalışıyorum. Tanımıyorum, yeni tanıyorum çocukları. Bir tarafta fişek gibi gençler, öğrenciler var. Hepsi de değerli çocuklar. Öbür tarafta da eskilerden birileri var. Bayağı olaylar oldu, bu arada kavgalar da oldu, bunları özellikle geçiyorum. Ayrıntılara girmiyorum. Bu gerginliğin içinde benim hakkımda 3 dava daha açıldı. Bir tanesi gardiyan dövmekten, öbürü...

Reyhan Yıldız: Niye dövdünüz gardiyanı?

Vedat Türkali: Tecrite aldılar bizi, bütün kapılar kapalı, bir şey istiyorsun vermiyor. Şimdi o şartları hatırlamak bile istemiyorum. İşkence görmedik ama bu yaşananlar da güzel şeyler değildi. Ben de gırtlağını sıktım herifin, itekledim. Sonra bunun için mahkemeye çıktık. Sonra asta hakaretten bir ceza daha aldım. Harbiye'den Orhaniye Cezaevi'ne gidince görüşler, ziyaretler çok kısıtlandı. Mahkûmuz artık. Haftada bir gün demir bir kapının mazgalının önüne gidiyoruz. Ziyaretçimiz geliyor. Orada 15 dakika konuşuyoruz. Bu arada Merih ameliyatlı,

beni görmeye gelmiş. Barış da o zaman 4-5 yaşında. Onu göstermek istiyor bana. Oradaki pis, aşağılık gardiyan da, tembihli tabi, göstermiyor. Barış da ağlıyor bu arada, mazgal yukarıda, çocuk beni görmek istiyor, ağlıyor, orada Muzaffer diye bir üsteğmen vardı, tam bir o.. çocuğuydu. Çocuğu görmeme izin vermiyor. Ben de ona, gelsene, gel gel, içeri gel ki gözlerini oyayım senin, diyorum. Bağırıyorum. Artık tahammülüm kalmamış, çocuk ağlıyor orada. Bir de baktım çağırdılar beni 1 ay sonra. Zabıt tutturmuşlar gardiyanlara. Ve ben Türklüğe, orduya, (...) hepsine küfür etmişim. Dava açmış bana. Sonra ben mahkemeden gelen adama olayı anlattım, hiç alakası yok diye. Artık ne yazdıysa, bir rapor yazdı yolladı. Sonra ben tahliye oldum. Ama bu yüzden infaz kanunu çıkınca, Sultanahmet'te beklerken benim tahliye hakkımı yaktılar. Çaresiz kaldık. Merih'in babası doktordu, cezaevleri müdürü de Baha Bey diye bir akrabalarıydı. Hayatımda ilk defa torpil kullandım. Merih'in babası Baha Bey'e bir mektup yazmış, Kadir'in başına böyle bir iş geldi, lütfen ilgilen diye. Beni 24 saat içinde Ankara'ya Matbaa Cezaevi'ne sevkettiler.

Reyhan Yıldız: Orada Ticani Şeyhi'yle birlikte kalmışsınız?

Vedat Türkali: O sonra oldu. Ben orada tahliye olacağım, neredeyse 7 sene geçmiş cezaevinde, Merih gelmiş Ankara'ya, beni bekliyor. Bir de baktım müdüriyetten çağırdılar beni. Üç tane tipsiz herif oturmuş böyle bakıyor. Cezaevi müdürüne buyurun, dedim. Sizin cezanız bitti ama yeni infazlar geldi. Gardiyan dövmekten ve asta hakaretten ceza almışsınız, dedi. Kırk beş gün mü neydi galiba, cezanız var ama onu burada çekemezsiniz, sizi yandaki normal cezaevine yolluyoruz, dedi. İşte oraya gittim, 8. Koğuş'a. Ticani Şeyhi o koğuşta oturuyordu. Onlarla beraber yeni cezamı da tamamladım, çıktım.

Reyhan Yıldız: Nasıl bir ortamdı? Sadece Şeyh değil, müritleri de oradaymış galiba...

Vedat Türkali: Kızım nasıl anlatayım, o ayrı bir roman olur. Orada mühendis okulundan Mehmet diye biri vardı, Mehmet Taşkesen. Üniversitede hocasını öldürdü. Avukat oldu sonradan. Maraşlı. Sonra TİP'in kurucularından oldu, solculuktan atmışlar içeriye o var. Sonra katiller var. Şeyh'in adamları var. İçlerinde Hacı Mustafa diye biri vardı, Hoca bir köşede oturmuş, 8 senedir orada Kuran'ını okuyor... Hatta çok gülerim, dedim ki ona, Hocam siz 8 yıldır bu köşede mi yaşıyorsunuz? Ama dedi, vaktimi boş geçirmedim. Ne yaptınız dedim, Kuran'ı azim-ü (...) da ne kadar elif, ne kadar be, ne kadar cim (...) varsa (gülüyor) onun dökümünü yapmış adam. Orada geçen günlerimi anlatan bir oyun yazmayı düşünmüştüm ben. Jandarma var hemen yanımızda, biz tam jandarma kulesinin altındayız. Koğuşa karavana filan gelmez. Ticani tekkesinden devamlı siniyle yemek gelir kalaylı kaplarda. Hep beraber sofraya oturulur. Tahta kaşıklarla gireriz. Çorba, pilav, et gelir, öyle şeyler. Tabi yemekler aynı kaptan yeniyor. Tam üç lokma alırsın, hemen bırakırlar kaşıkları, Hoca elini açar, eüzibillahi (...) diye. Ben ilk gün kendimi tutamadım güldüm.

Reyhan Yıldız: Siz gülünce bozulmadılar mı, kızmadılar mı size?

Vedat Türkali: Mehmet Taşkesen araya girdi, Hocam ben kulağına bir şey söyledim, ona güldü, melunluk bende, filan dedi de kapattı olayı. Hoca benden pek hoşnut ayrıldı. Ben aslında Marx'a karşı değilim, dedi. Hoca hukuk mezunu bu arada. Ben Lenin'e karşıyım, din afyondur diyor, dedi. Ben de o söz Marx'ındır, diye hiç bozmadım tabi. Sonra benim edebiyatçı olduğumu öğrenmiş dedi ki, ben hadisleri yazayım, sen onu şiir yap, manzume yap, bastıralım. Peki Hocam hazırla bakalım, dedim. Hazırladı, bana iki defter verdi, saklıyordum, şimdi ne oldu bilmiyorum. Tarihi değeri var. Hoca'nın kendi el yazısı, eski Türkçe.

Reyhan Yıldız: Daha sonra bir şekilde sizinle iletişim kurmadı mı, ben sana defteri vermiştim...

Vedat Türkali: Hayır. Kanunun uygulaması konusunda onun bir pürüzü vardı, infaz kanunu çıkınca bizi bıraktılar, çıkınca doğru evine gidiyorsun. Bizimle ilgili bir gözetim kararı da vardı, bana 2 sene gözetim vardı, onu uygulamadılar. Evimize gittik. Savcı dedi ki, sizinki sürgün, onunki nezaret altında kalmak. Onlar bu kanundan yararlanamaz, burada indirimden yararlanırlar ama çıktıkları anda da sürgüne gönderilirler. Halbuki biz trene bindik evimize geldik. Ondan sonra da nerede göreceğim Hoca'yı? Sonra ne oldu ona bilmiyorum. Koyu Halk Partiliydi Hoca, Demokrat Parti'nin de baş düşmanıydı. Zaten Demokratlar aldı onu içeriye. Fakat köylüler... Öyle ki içerideyken müritleri gelirdi, jandarma bunlardan para alır. Gelip orada akıl danışıyorlar; habercisi de Hacı Mustafa. Diyorlar ki Şeyh Hazretleri'ne söyle, Balgat köyünden Fatma ile falanca köyden bilmem kimi evlendireceğiz ne der, münasip görür mü? Hoca eğer "Olmaz" derse ayvayı yedi. Hoca'dan izin alıyorlar. Canı ne istiyor Hoca'nın diyorlar, Hoca'nın canı bir şey istemiyor, her şey geliyor zaten. Hacı Mustafa'nın canı pastırma istemiş bir gün, diyor ki köylülere, Hoca'nın canı pastırma istiyor. Üç kangal pastırma geldi koğuşa. Böyle şenlikli bir ortamdı.

Reyhan Yıldız: Neden karavana gelmiyor koğuşa?

Vedat Türkali: Gerek yok ki, idarenin de işine geliyor. Hoca diyor ki buradan ben sorumluyum. Zaten koğuşa her şey geliyor. Sekizinci Koğuş. Yanımızdaki 9. Koğuş'ta da Metin Toker yatmıştı bir ara. O yattığında ben o cezaevinde değildim ama.

Reyhan Yıldız: Sizden başka TKP'li var mıydı kaldığınız koğuşta?

Vedat Türkali: Kemal Özmanav diye bir çocuk, o geldi. Adını "Tiyatora" koydular zavallının. Şehir Tiyatrolarından. Ben so-

ğuk durdum, uzak durdum, konuşmadım kendisiyle. Aslında kötü bir adam değildi, zavallı, vazgeçmiş bir adamdı. Bir de sonradan gelen bir işçi vardı, veremdi. Başka da kimse yoktu. Sonra İstanbul'a geldim, 27 Mayıs patladı. Beni sürgüne yolladılar ama bir haftada döndüm. Rapor götürdük filan. Sinemada çalışıyordum o zaman. İstanbul'da Şişli Karakolu'na yazıldım, imza veriyordum, o da tamamlandı. 27 Mayıs öncesindeki olaylar olunca, 28-29 Nisan olayları, polis geldi, sizi 1. Şube'den istiyorlar, dedi. Gittik. 1. Şube'de bana çok iyi davrandılar, örfi idare ilan edilmiş. Sizi İstanbul dışına çıkarmamız gerekiyor, nereye gidersiniz, sizin için neresi uygun, dediler. Yalova dedim, olmaz dediler. Başka bir yer söyledim, İzmit'ti galiba. Siz şimdi evinize gidin, biz sizi haberdar edeceğiz, dediler. Eve geldim, bekliyoruz kuzu kuzu. Sonra 27 Mayıs patladı. Meğer sonra dönemin İstanbul Valiliğine getirilen Refik Tulga açıklamış ki, DP'nin planı şuymuş o zaman; İstanbul'da bilmem kaç kişiyi toplayacaklar. Onların militanları vardı Taşlıtarla civarında, Bulgaristan muhacirleri. Bunlara asker elbisesi giydirip silahlandıracaklarmış. Bizi alacaklar, artık kimi toplayacaklarsa, götürüp Bulvar'da belediyenin önünde atacaklarmış jiplerden. Onlar da bizi süngüleyecekler. Dünyaya CHP komünistlerle nasıl işbirliği yaptı diye duyuracaklarmış. Refik Tulga bunu basına söylemiş, gazetecilere. Biz bunu öğrendik. 27 Mayıs'ta da bahriyeli bir üsteğmen vardı, Münir. Merih o sırada banka müdiresi. Münir'in kız kardeşi de onun yanında çalışıyor. Git sor bakalım dedik, Münir Ağabey'ine, aslı var mıymış bunun diye. Gitti sordu, aslı varmış ve ben de adım Abdülkadir olduğu için listede baş sıradaymışım. Yani kıl payı ölümden kurtulmuşuz, 27 Mayıs gelmeseydi böyle bir kalleşliğe de kurban gidebilirdik.

Reyhan Yıldız: Bu bölüm anlaşılmıyor, biraz daha açıklayabilir miyiz?

Vedat Türkali: Zeki de bizimle beraberdi Matbaa Cezaevi'nde. Zeki'yle konuşmuyoruz o zaman. Beraber yattık ama hiç konuşmadık. Adamlar seccade koymuş yere namaz kılıyorlar, herif önünden geçiyor. Dangul dungul bir adam, ne konuşacağım. Aslında bunları yazsam iki cilt roman olur, çok olay var anlatılacak. Matbaa Cezaevi'ne gittiğimde her sabah yarım saat koşuyordum, beden hareketleri yapıyordum. Yoksa çürürsün hapishanede. O zaman da yaz dönemiydi. Evvela yadırgadılar, sonra benimle beraber bir 15 kişi oldular. Her gün bahçede koşuyorduk. Kocaman bir bahçesi vardı, beton dökülmüş bir açık alan. Cezaevinin alt tarafı da çalıştığımız yer. O cezaevine yeni geldiğimde, yemek yiyoruz. Çorumlu bir oğlan var, yanında da bir arkadaşı var. İkisi de cinayetten yatıyorlar. Gözleri benim üzerimde. Nasıl yemek yiyeceğimi merak ediyorlar herhalde. Ben önce ekmeği aldım, içini ayırdım, yemeğin yağını topladığım kaşığı sıyırdım, sonra da ekmeğin içine sürüp sininin kenarına koydum. Bir baktım Çorumlu arkadaşını dürtüyor, bak ne yaptı, gibisinden, hemen aldım ekmeği ağzıma attım. Biliyorsun ekmeği atmak İslamiyet'te büyük günah. Ne kadar küçük bir ayrıntı değil mi?

Reyhan Yıldız: Evet.

Vedat Türkali: Değil işte, maalesef değil. Onu yaptığın anda o kadar çok şey kaybedersin ki, kolay kolay anlatamazsın derdini. O zamanlar adli-siyasi ayrımı yoktu. Herkes bir aradaydı. Yaptığımız da şu; birtakım evraklar var, resmi sicil bilmem ne, onları kapatıyoruz, hop kenara koyuyoruz, cilde hazırlıyoruz. Sonra onları toplayıp ciltlemeye götürüyorlardı. Bir tane sivil ustabaşımız vardı, onun gözetiminde çalışıyorduk. Normal mesai saatleri içinde, tüm gün çalışıyorduk.

Reyhan Yıldız: Matbaa yok mu yani Matbaa Cezaevi'nde?

Vedat Türkali: Ben görmedim.

Reyhan Yıldız: Size para veriyorlar mıydı?

Vedat Türkali: Para vermiyorlardı. Ama herhalde normal cezaevinde çıkan yemekten daha iyi bir yemek yiyorduk. Sultanahmet'te verilen yemek nedir ki kurtlu bir karavana gelir. Orada bize bayağı iyi bir yemek veriyorlardı.

VEDAT TÜRKALİ İLE SÖYLEŞİ İÇİNDE BİR SÖYLEŞME HALİ*

Zeliha Demirel: Hocam öncelikle hoş geldiniz. Sizinle söyleşi ve sohbet yapmak çok heyecanlandırdı, heyecandan konuya nereden başlayacağımızı bilemiyorum.

Vedat Türkali: Merhaba. Şimdi sohbet yapacağız, söyleşi yani. Eskiden sohbetin adına muhabbet derlerdi. Ben cezaevinde tütün işçileriyle yattım yıllarca. Bunlar Dramalı ve Kavalalı işçilerdir. Şimdi ne diyorlar, Roman diyorlar. O zaman onların yanında da söyleyemezdik. Ben söylerdim. Bunda hiçbir mahzur görmedim. Çingene olsam bundan mutluluk duyardım. Çingenelerin çok eski bir tarihi var. Mısırlıların tarihinde onlar var. Bunları anlatmak bugün mesele. Çok tatlı insanlardır bunlar. Türkiye Komünist Partisi'nin temel öğeleri oldular yıllarca, muhabbet yaparlar ve çok tatlı konuşmalar olurdu. Yunanistan'dan geldikleri zaman hepsi ilerici, komünist, sendikalı işçiler. Ranzalara çekilir, "Abe bir muhabbet yapalım" derlerdi. Ve çok tatlı konuşmalar olur, muhabbet yaparlar, eski

* Jale Sancak-Zeliha Demirel-Mehmet Özgür Ersan-Vedat Türkali, *Milliyet blog*, 8 Kasım 2013.

Türkçe kelimeler kullanırlardı. Bizim kuşak çok eski bir dille eğitim gördü, siz bunların hiçbirini bilmezsiniz. Şimdi burada bunları pek bilen yoktur. Bu eski Türkçe (Osmanlıca) kelimelerden kurtulmaya çalışıyoruz. Bunlar da aydınlar gibi bu kelimeleri kullanıyorlardı. Bir gün oturmuşlar, yan ranzada muhabbet ediyorlar. Conga Mustafa adında çok tatlı bir insan vardı. Cezaevinden çıktıktan sonra Türk sinemasında ikinci rollerde oynadı. Bir baktım konuşuyor bunlar. Arkadaşına diyor ki: "Abe ben ima ediyorum ama sen tasvip etmiyorsun". Ama karşısındaki adam öyle münasebetsiz bir insan ki ne ima ile ne de tasviple alakası var. Şimdi ben ima ediyorum ama siz tasvip etmiyorsunuz. Şimdi bakın ben ima edeceğim ama bakalım siz tasvip edecek misiniz? Muhabbet tatlı dille olur. Ben giderim bazen sohbetlere, herkes toplanıyor böyle, evlere şenlik; cenazeye mi gelmiş, sohbete mi gelmiş. Bizim dükkân çeşitli. Bon Marche gibi. Sinema, tiyatro muhabbeti yapabiliriz. Şiiri çok severim, şiirsiz yapamam da ama şair olamadım ona hayıflanırım. Bir de roman konuşabiliriz. Ben böyle anlatacağım, siz dinleyecek değilsiniz tabi. Bu hanım kız geldi (Jale Sancak'tan söz ediyor). Böyle bir seçkin dostlarımız var beraber anlatıyoruz dedi. Ben de çektim geldim. Merdiveni zor çıktım yalnız. Şimdi biz muhabbete nereden başlayalım. Bir sorum var: Benim romanımı okuyan var mı? Son romanım ne? *Yalancı Tanıklar Kahvesi* son romanım. İstiyorum ki beni sevdiğini söyleyen kişiler benim romanlarımı okusun. Beni niye okuyorsunuz, romanı, bunun cevabını verin önce. Bütün bunların hepsi doğru. İnsanlar birbirlerinin yaşadıklarından bir şeyler öğrenmek istiyorlar. Bir genç şair vardı, 24 yaşında öldü. "Sağ olun insan kardeşlerim siz olmasanız nereden bilirdim, iki kere ikinin dört olduğunu" diyordu. Sanatta da böyle sanatçılar insanlardan bir şeyler öğreniyorlar. Bir ressam ağacı ağaçtan öğrenemez. Bir başkası da ressamdan öğrenemez. Ben çocukluğumda çok koyu Müslüman ailede yetiştim. Çok iyi biliyorum İslam dinini. Mukabeleyi de bilirim. Bu bana çok iyi

gelirdi. Bir de annem bana peygamberin gazalarını okurdu, Uhud Savaşı, Bedir Savaşı bunları okurdu. Bir de bizim o fukara evlerimizde ramazan günleri her akşam toplanılır, hikâyeler anlatılırdı. Daha sonra benim ablam okumaya başladı. *Çalıkuşu*'nu bana okudu, onu elimden bırakmazdım. Bunları okurken dünyaya bakıyorum. Sonra öğrendim ki zaten roman anlatı. Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin halk hikâyeleri okurdum. Kerem ile Aslı çok önemli çünkü dinsel çatışmaya dayanıyor. Ermeni ve İslam. Aslında Kerem ile Aslı roman ama roman olamamış. Tek bir hikâye ve yalın.

Zeliha Demirel: Hocam sinemaya geçelim, sinemadaki yeni dalga üzerine konuşalım...

Vedat Türkali: Sinema benim tutkum. Sinema bir bilinç gibidir. Mesela Melih Cevdet ciddiye almazdı. Çocukluktan beri sinema tutkunuyum. 5 kuruş, 10 kuruş olsun giderdik. Yusuf Atılgan fakülteden arkadaşım. Üniversite çağında TKP'li oldu, yakalandı benden evvel ve beni ele vermedi. Hayal kuruyorduk. Cezaevine düştüm.
Orada sinema hazırlıkları yaptım. Teorik şeyler öğrendim. Çok da iyi öğrendim. 7 yıl sonra çıktım. Aklım fikrim sinemada. Memuriyet vermiyorlar vatan hainisin diye. Yayınevi kuralım dedik battık. 1958'de rastlantılarla sinemaya girdim. Abdülkadir asıl adım. Yılmaz Güney'e ne yaparım ben dedim. Polis peşimde. Ad değiştirdim. Bir ad bulalım dedik. Vedat adını hiç sevmem ama inadına Vedat dedim. Bir de Türk olsun anlı, şanlı. Karım 70 yıllık yoldaşım, hâlâ birlikteyiz. O zamanlar o Yapı Kredi'de çalışıyor. Ankara'da oyunum oynuyor, üstüme yapıştı o isim. Benim hayatımda hep rastlantılar olmuştur. İmzasız senaryolar yazıyorum o sıralar, Malkoçoğlu farklı bir şey çıkarmak istiyor. Kurtbey diye bir akıncı beyi tipi uydurdum. Akıncılar Bizans'a karşı mücadele yürüten bir hareket olarak başladı. Süreyya Duru var yönetmen, nerede çekelim dedik, Edirne'ye gittik. Oraya giderken bir yerde durduk.

Edirne'ye giren 40 kişiden biriymişim. Böylece karşınıza Vedat Türkali olarak çıkmak zorunda kaldım.

Zeliha Demirel: Etnik kökenlerle ilgili araştırmalarınız var biliyoruz, bugün adına açılım dediğimiz hareketin abartılı sürdüğü yolda ilerlerken, açılımda temel öznenin isteği kimliklerimizden vazgeçmemiz gibi algıya itildi diğer kökenler... Yani bağımsız Kürt hareketini gönülden desteklerken, bugün Türk olduğumuzu söylemekten utanır hale getirildik... görüşleriniz...

Vedat Türkali: Kürt sorunu konusunda, özgürlük için yazılan bir kitabım var. Bu konuda kitap çıkarmış ilk Türk yazarlardan biriyim. Kürt meselesi, dini inançlar meselesi, diğer etnik meseleler, bizim yapımızda mutlaka çözülmesi gereken sorundur. Bugün Türkiye'de soyanlarla soyulanlar, ezenlerle ezilenler çatışması var. Bunları konuşursak politik bir konuşma olur. Herkesi kapsayacak konuşma yapalım. Bana gıpta ile de bakmayın. Öyle güzel bir dilimiz var ki, Türkçe karışmış ve acayipleşmiş. Baki'nin Türkçesi çok daha ileri. Fikret çok büyük bir şair. Fakat anlaşılmıyor, kaybı bu. Çünkü bizim dilde konuşmuyor, Nazım bile eskimeye başladı. Biz yazarların çok dikkat etmesi ve halkın anlayacağı sözcükleri takip etmesi lazım. Son yıllarda Fethi Dinçiz bana Hasan Ali Toptaş'tan söz etti. Hasan Ali Toptaş şiir diline yakın yazıyor. Şiir dilimizdeki öğeleri kullanıyor. Salt ideolojik karşıtlık açısından cephe alamam. Bu bir kazanımdır. Hasan Ali Toptaş'ı okudum. Genç bir yazar ve temel felsefesinin benimkiyle alakası yok, bambaşka bir yazar. Biraz mistik bir halk edebiyatı ve felsefesi, bir nevi tasavvuf kalıntısı filan bir öğeler taşıyor zaten kendisi bunu söylüyor. Ben Kafka'ya yakın buluyorum.

Mehmet Özgür Ersan: Sormak istediğim şu; ben sizin Mavi Karanlık'a dayanarak konusacağım. Mavi Karanlık'ı birkaç yıl önce okumuştum. Dil anlamında, kurgu anlamında kitabı çok beğendim. Fakat ben 1968 kuşağını önemsiyorum. Ancak

1968'liler ve 78'lilerde birçok kişide de gördüğüm, Marksist mücadele yapılıyor, feminist mücadele yok. Feminist mücadeleye burjuva ideoloji olarak bakılıyor. *Mavi Karanlık*'ta da bu kitapta da böyle bir düşünce görüyorum. Bütün kadın karakterler erkek gözünden yazılmışlar, 1968 ve 1978'li aydınlar, kendi yakınlarım dahil hepsi feminizmi burjuva ideolojisi olarak ele alıyorlar. Sizin bu konuda görüşlerinizi merak ediyorum.

Vedat Türkali: Feminizm meselesi haklı bir mesele bir anlamda fakat bütün tarihe baktığımız zaman bu sorunların temelinde mülkiyet ilişkileri yatar. Şimdi bakın ilkçağda bütün insanlar eşit paylaşıyorlar, üretiyor bölüşüyorlar. Sonra yabanıllık vahşet çağı başlıyor. Vahşet çağı zaten çok ilkeldir. Herkes bir şeyler yapıyor ama herkes yine bağımsız. Barbarlık dönemi başlıyor. Kadın Barbar erkeğe göre eşit ama yapısı gereği üretimde o da var. Fakat ne vakit ki belli bir görev bölüşümü oluşuyor toplumda (...) Şimdi o dönemi durdurduk bu Marksist bir görüş Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* kitabında Amerikalı Levis Morgan'in *Eski Toplum* adlı Afrikalı yerlilerin üzerinde yaptığı bir araştırmadan yola çıkarak teknolojinin artmasıyla mülkiyet ilişkileri değişiyor. Peki, teknoloji nasıl gelişiyor. Taş devri, cilalı taş devri yani demir devri geldiği zaman çok derin katmanlara ulaşıp topraktaki verim artınca üretim bolluğu başlıyor. Üretim bolluğu ile birlikte üretimin sahipleri oluşuyor. Sonra aradan yıllar geçti ilk defa *Modern Çağ* diye bir İngiliz arkeoloğun eserinde anlaşıldı ki Mezopotamya da böyle demir çağına geçmeden...

Zeliha Demirel: Kürt açılımı, Kürtler özgürleşiyor, etnik yapılar özgürleşiyor, Türkiye özgürleşiyor türü birçok sözcük havada uçuşuyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz. Bunlar bir özgürlük dalgası gibi sunuluyor ama bunlar bir illüzyon (yanılsama, gözbağcılık) değil midir? Kürt sorununun çözülmesindeki atılımları ya da girişimleri samimi buluyor musunuz?

Vedat Türkali: Çandar, sağ eğilimli diye tanınır ama gazetecilik yapıyor. Mümtaz Türköne demiş ki; ordu yenildi. Yenildi tabi. Sen ne yaptın, dağları taşları yaktın. 14 milyon değil, 4 milyon olsa bile bu asimile edilir mi? Biliyorlar ki bu meseleye doğru düzgün yaklaşmadıkça iktidar oradan oy alamayacak. Bu doğrultuda çalışıyor. Burjuva demokrasisi budur. Kürt sorununu resmen kabul ediyor. Bu iş kolay çözülür bir iş değil ama. CHP'den hiçbir şey olmaz. MHP'den farklı değil. Çeşitli tartışmalar açıldı ki Türk solu gerçek Marksist diye (...) ancak binde oranlarda. Teoride doğru yolu bulamazsanız praksis ölür.

Zeliha Demirel: Evrensel yazarlar listeniz kimlerden oluşur, iyi bir romancı olarak?

Vedat Türkali: Bu soru beni aşan bir soru. Moskova'ya 4 defa gittim. Orada da bu sorunun cevabını veremedim. Siz neleri okuyorsanız ben de onu okuyorum. Sevdiklerime gelince; her yazarda sevdiğim bir taraf bulmuşsam onu okurum. Bütün solun lanetlediği dönemde ben Orhan Pamuk'a cephe almadım. *Kara Kitap* ve *Benim Adım Kırmızı* iyi romanlardır. Ama *Kar* kötü. *Masumiyet Müzesi* global. Yaşar kemal'i sevdim ama her eserini değil. Güzel bir şey bulursam bir kazanım sayarım. Hasan Ali Toptaş'ın dili kullanmasını iyi buluyorum. Ama kimseye hayranlık duymam. Birine hayranlık duyacaksam o kendim olur. Hayranlık lafını sevmiyorum.

Jale Sancak: *Bir Gün Tek Başına*'da Kenan'ı sonunda niye öldürdünüz?

Vedat Türkali: İyi bir romancı roman başladığı zaman oradaki insanlarla beraber yaşar, görür ve bazı şeyleri ona yaptırmak isterseniz yapmaz. Bu espri değil, ben *Kayıp Romanlar*'ı yazıyorum. Kenan kendi kendini öldürmüştür. Kitaplar konusunda en sevdiğim şeyi Melih Cevdet söyledi. "Okunmuş kitaplar yoktur, okunacak kitaplar vardır". Okur bazen yazarı aşar.

Zeliha Demirel: Başarınızı neye borçlusunuz?

Vedat Türkali: Durduğum yer; halkıma borcumu ödemek için çalıştığım yer. En fukara yerlerde yaşadım. Halkı tanıdım, komünist oldum. 51 de tutuklandım. 7 yıl hapis yattım. Orada bilgim zenginleşti. Babam hamal, zorla okumuş bir adamım. Üniversiteyi bedava okudum. Bilincimi kaybetmedim. TKP'nin içinde gelişmeye çalıştım. Şiirler yazdım. Şair olamadığımı anladım. Sigara içemedim, hiç başlamadım. Sonra romana geçeyim diye hazırlık yaptım. Param yok çıkınca. Sinemada çalışmaya başladım. Bu kafi gelmedi. Halka borcumu ödemeye çalıştım. Tiyatroya geçtim. Roman yazma fırsatı doğdu. *Bir Gün Tek Başına*'yı yazdım. Amacım *Güven*'i yazmaktı. İtimat'tı o zaman adı. Baktım dil değişmiş, adını *Güven* yaptım. *Güven*'e ilk hazırlığım, *Bir Gün Tek Başına* oldu. Babıali'de beni aforoz ettiler. Sonra romana devam ettim. *Güven*'i yazmak kolay değil. Bütün TKP tarihini bilmek lazım. O romanda her şey doğrudur. Tarihe iki taraflı bakmak lazım. TKP için koyduğum her şey doğrudur. Stalingrad'daki bilgiler sokak adları her şey doğrudur. Bu bilgileri topladım. Hepsi Londra'da, getiremiyorum. Uzun hikâyeler bunlar. Londra'da tam on senede bitirdim *Güven*'i. Daha sonra deneme roman *Tek Kişilik Ölüm*'ü yazdım. Solun mücadele çabası vardır bütün romanlarımda. 1980 de kestim. Yaşım 45'i geçmemiş olsaydı. Geri kalan o 20 seneyi de bir romanla tamamlayabilir miyim bilemiyorum. *Bir Gün Tek Başına*'yı 3-4 senede yazdım. Ülkü Tamer *Milliyet*'e taşıdı ve patlama oldu. Fethi Naci'yi severdim. Ama öyle ağır eleştirdi ki Stalinist tutum içinde. Doktor Hikmet Türkiye'de ilk defa Marksizmi uygulamış, öğretmiş adamdır. İşçi muhalefeti dönemi var TKP'de. Nazım bu muhalefetin başına geçer. Her insanın eksik yanları var. Doktor sanat konularında maalesef çok ilkeldir. Doktor beni çok severdi ve güvenirdi. En çok tartıştığım adamdı. Yugoslavya'da ölüm anında kime gidelim diyorlar, benim adımı veriyor. Onur duydum. Ben Doktor'un tırnağı olamam.

Bana roman yazıyorum diye kızardı. Nazım'ı hiç ciddiye almıyordu. Kızdı, ne dedi Nazım Nazım, Sultanahmet'te bir şair gördüm daha iyi dedi. Şiirden ve sanattan anlamazdı. Bir gün Karaköy'deyiz dedi ki;

Bir Konuk: Tek şansınız olsa ne yaparsınız?

Vedat Türkali: Magazinsel sorular bunlar. O günkü ruh halim, şartlar belirler.

Zeliha Demirel: İnsanlığın evrensel insanlık durumunu yakalaması ya da bu duruma evrilmesi konusunda umudunuz var mı?

Vedat Türkali: Felsefem iyimser bir felsefe. Mekanik anlayıştan kurtulmamız lazım. Eskiden asıl devrimciler pasifistler değildi. Savaşa karşı çıkanlar değildi. Kimyasal silahlar, nükleer silahlar var, insanlık yok olabilir. Karşı taraf kullanmasa da biz kullanacağız dediler. Dünya böyle bir çılgınlıkta yok olabilir. Hücre, canlı, yaşam her şey tehlikede.
Hepinize iyi umutlar.

KONUŞMALAR

BU GEMİ NEREYE?-1*

Ufuk Uras: İyi akşamlar sevgili izleyiciler. "Bu Gemi Nereye?" programında ben Ufuk Uras, Atilla Keskin ve konuğumuz Vedat Türkali ile beraber karşınızdayız. Atilla Keskin hepinizin tanıyacağı gibi THKO kurucularından, Deniz Gezmiş'le beraber sosyalist mücadelenin önemli taşıyıcılarından ve genç kuşaklara da bütün tecrübelerini sekiz kitapla yansıtan değerli bir arkadaşımız. Onunla ve Vedat Türkali'yle birlikte olmak bizim için de çok büyük bir onur. Biraz tarihin labirentlerinde dolaşacağız ve tarihe nasıl bakmalı, "tarihe nasıl baktığını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim" esprisinden yola çıkarak gerek dünya gerek Türkiye tarihinde ilgi çekici olayları ele alacağız. Peki, "Bu Gemi Nereye?" başlığı nereden geliyor, bu da belki sevgili Vedat Türkali'nin yanıtlayacağı bir soru.

* Ufuk Uras-Atilla Keskin-Vedat Türkali, 1. Bölüm, *İMC TV*, 25 Ağustos 2012.

Vedat Türkali: Bize bu TV'de konuşma fırsatı veren İMC TV'ye gönülden teşekkür ediyorum. Dört konuşma için çağırıldık sanıyorum. Ayrıntılı konuşacağız besbelli. Arkadaşlarla da konuştuk, sizlerin, izleyicilerin de desteğini istiyoruz. Soru sorun bize, yanlışlarımızı söyleyin ve biz de açıklama fırsatı bulalım. Şimdi, yanlış diz boyu bu memlekette, herkesin payına bir şey düşüyor tabii ki. Şimdi, bu programı "Bu Gemi Nereye?" diye isimlendirmişler, doğrusu birden heyecanlandım. "Bu Gemi Nereye?" benim yıllar önce tasarladığım epik ve dramatik bir oyunum vardı, onun giriş konusu olacaktı. Genel bir hava çizen şeyde... İsterseniz bir okuyayım hemen.

Ufuk Uras: Tabi, lütfen.

Vedat Türkali: Gayet kısa üçer hecelik mısralar halinde.
Bu gemi ne gemi? Ne yüzer ne batar, halatı, dümeni, direği, bacası, bebeği, ergeni, kocası, türkünün acısı, denizin delisi, dalganın yüzesi, kaptanın cücesi, kavganın nicesi, ne desen ayrılmaz gündüzü gecesi, bu gemi ne gemi?
Bu gemi ne gemi? Kazanda dümende, dümende, direkte elleri iştedir. Yürekler burkulur sesinde, neylesen neylesen ayrılmaz. Yılanın gözleri tasında, bir kaşık aştadır, yüreğin düştedir, gözlerin yaştadır, bu gemi ne gemi?
Taşımış Barbaros forsunu, direkler bilmez mi yedirir hırsını, bitirsin görelim başlatan masalın tersini. Dolacak bu odada açılan yarığa, yabanın terli korsanı. Düzenler emekler hepsi bir , hepsi bir paraya öyle mi? Bu gemi ne gemi? Tayfanın özlemi bu gemi vurmasın karaya. Bu gemi nereye?

Ufuk Uras: Nereye?

Vedat Türkali: Zaten bu memlekette hepimizin derdi o; aman bu gemi batmasın ve bu gemi nereye gidiyor? Sonra, gemi bizim değil mi?

Atilla Keskin: Kaptanında mı problem var acaba?

Vedat Türkali: Ama kaptanlarda iş yok galiba.

Şimdi, sırası gelmişken de kusura bakmayın benim çok sevdiğim bir arkadaşım Prof. Dr. Taner var, temel fıkraları anlatırız. Bu defa ona bir tane sakladım; çok kısa ama çok anlamlı. Bu gemi meselesi olmaktan da çıktı, uçak... Şimdi, Temel uçaktan atlıyor, paraşütü çekecek. Çekmiyor... Güzel manzara, oo iniyor aşağıya. Aşağıdan bağırıyorlar: "Temel paraşütü aç" kıyametler kopuyor. Temel bakıyor ama açmıyor. En sonunda yaklaşıyor, bakıyor: "Aha, geldik zaten" diyor. Şimdi, bizim paraşütteki Temelimiz de bir türlü paraşütü açmıyor, galiba bir gün aha geldik zaten diyecek ama halimiz ne olacak. İşte "Bu Gemi Nereye?" onu karşılar.
Şimdi, evvela bir teşekkür borcum var benim. Dün beni çok sevindiren bir olay oldu. *Posta*'dan bu yazı, bu kitap çıktı. Ne varsa Kürtlerde var. Bizim Kürt kardeşlerden biri, müebbete mahkûm olmuş. Şu an da yazıyor burada, 22. senesini yaşıyor. Ve oturmuş, benim *Güven* adlı romanım var biliyorsunuz, 1300 sayfa, onu çevirmeye kalkmış. Ve onun bana Kürtçe nüshalarını yollamış. Ve başlangıcı da şöyle; Vedat Türkali diyor, savaş yılları, fırtına hekimi, sonra burada da benim arkadaşımın, yoldaşımın yaptığı bir şey var; onu da yazmış buraya. Bu arkadaşa da gönülden teşekkür ediyorum, inşallah başarılı olur. Benim söyleyeceklerim bu kadar.

Ufuk Uras: Atilla, "Bu Gemi" derken herhalde Türkiye gemisi olduğu ortada ve biz bir tarih ekseninden bakmak istiyoruz. Yakın tarih dediğimizde sizin yaşadıklarınız bir teveccüh duygusu yaratıyor mu? Yani, pasif bir tarih gibi mi bütün bu yaşadıklarımız?

Atilla Keskin: Yani tabi ben de önce İMC TV'ye teşekkür ediyorum. Sevgili Vedat Ağabey'i epeydir tanırım, onunla böyle bir programa katılmak benim için de onur verici. Vedat Ağabey'in yanında çok fazla konuşabileceğimi sanmıyorum, konuşmasını bilen bir adam olduğum halde. Ama şunu söyle-

yeyim ki, Vedat Ağabey'in tüm yazdıklarını bir aydan beri tekrar tekrar okuyarak geldim buraya. O kadar çok benzerlik var ki... Eski TKP, eski dönem, eski Türkiye ve bugünkü Türkiye, bizim yaşadıklarımız yani, parti içi çekişmeler, çatışmalar, o günkü TKP ile bizim dönemdeki iç ilişkiler meselesinde müthiş benzerlikler var. Kötü bir tekerrür, yani tarihin tekerrürü bence bu anlamda kötü. Ben inanıyorum, Vedat Ağabey bunlara uzun uzun değinecek, ben de arada bir şeyler söylerim.

Ufuk Uras: Nereden başlayalım tarihe?

Vedat Türkali: Şimdi bakın geçen biz beraber bir konuşma yaptık. Bunun birtakım akisleri var. Evvela bir iki borcumu yerine getireyim, kusura bakmayın; geçenki konuşmama, sözlerine çok saygı duyduğum birkaç arkadaş uyarıda bulundular. Birincisi ben bir espri yapayım dedim. Hani Sarı Hoca derler ya İsmail Beşikçi'ye, ben de o ara sarı lafı ile sarı sendika lafını beraber söyledim, şaka olsun diye. Sonra baktım ki bu çok kötü bir şaka olmuş. Bizim kafamıza uymaz o, biliyorsun antikomünisttir, kendine göre pragmatik sosyal olgular tutturmuştur, hiçbir dediğine katılmam ama bir öncüdür kendisini, hep sevmişimdir hep saygı duymuşumdur. Eğer alındıysa beni bağışlasın. ikincisi de, bu arada bugün konuşacağım mesele de odur zaten, bunun üzerinde daha fazla durmayayım.

Ufuk Uras: İsmail Beşikçi de şimdi çok güzel bir vakıf oluşturdu, bütün kitaplarıyla, genç arkadaşlarımızın da gidip oradaki kitaplardan faydalanmalarında yarar var. Biz şimdi tarihe nereden başlayalım? Kendi tarihimize.

Vedat Türkali: Ben eski bir TKP'liyim ve galiba bu meselelerle özellikle Kürt sorunuyla bilinçli bir şekilde en eskiden beri ilişkisi olanlardan biri benim. Zaten hayatta kaç kişi kaldık biz. Bakın TKP içinde iki tane kişi vardır ki, ben kişilerin hepsini tanırım, Şefik Hüsnü'yü tanıdım, Doktor Hikmet'i tanıdım, Nazım hariç. Ve bunların hepsi de Kürt sorununu özellikle Şe-

fik Hüsnü ve Doktor Hikmet, özel bir sorun olarak koyarlar. Hatta ben 57'de tahliye olacağım zaman Sultanahmet Cezaevi'nden ayrılıyoruz, Ankara'ya gidiyorum, oturduk konuşuyoruz nasıl haberleşeceğiz, Türkiye'nin hali ne olacak, bu gemi nereye diye. Yüzbaşı dedi, bana yüzbaşı derdi, Ankara'dakilerin başında iki büyük bela var. Biri ordu, öteki Kürt sorunu. Eğer Türkiye'de bir sorun patlak verecekse mutlaka buralardan verecek dedi. Sene daha 1957, biz biliyorduk ama ben bile, baba ne Kürt sorunu ya unutulmuş gitmiş diyordum. Ordu desen ben ordudan geldim. Doğrusu bir 27 Mayıs beklemiyordum ama o bekliyordu. Şimdi ona da geleceğiz zaten, niye 27 Mayıs diyorum. Türkiye'nin bu meselesini ben sonra şöyle ifade ettim: Kürt sorunu çözülmeden Türkiye'de demokrasi sorunu çözülmez. Demokrasi sorunu çözülmeden de Kürt sorunu çözülmez. Kesin bir kural bu. Senelerdir ben bunu yazıyorum. Galiba bu konuda kitabı olan tek kişi de benim. Bu konuda Başbakan'a iki mektup yazdım, okudu mu okumadı mı... onların havaları başka. Onu bilmem ama bizim solcular okumuşlar bana da hayli saldırdılar biliyorsun. 91 yaşında yakıştı mı bu sana, değer miydi diye. Ulan bir ağırıma gitti, yahu ben ne kazandım da değer miydi diyorsun. Şimdi bizim bu Kürt sorununu mutlaka çözmemiz lazım ama kolay da olmuyor. Çeşitli nedenleri var, iki tarafın da eksikleri var. Yapısal çatışmalar var. Bugünlerde biliyorsunuz gündem de en çok Gaziantep meselesi var. İçim kan ağlıyor. Ben Marksist-Leninist bir devrimci olarak sivil halka yönelik teröre asla müsaade edemem. Asla değil sempatiyle, tarafsız bile bakamam. Ama mesele o hale gelmiş ki Sayın Başbakanımız, dedim ya Temel hâlâ iniyor paraşütü çekmiyor aha zaten geldik dediği günü bekliyor galiba, o zaman mahvolacağız hepimiz. Adamları, dağdaki adamları takır takır öldürdüler. Başbakan ve devlet bir defa gidip de özür dilemedi. Ne dedi? Hakları olan parayı verdik dedi. Bir halk bu kadar küçük düşürülebilir mi? Ne yapsın bu halk? O zaman halkın içinde sapıtanlar da çıkıyor. Sen öyle

yaparsan ben de böyle yaparım oluyor. İyi bir şey mi, hayır değil. Şimdi bakın çocuklar, besbelli bu bir rövanş hali oluyor bir de savaş hali var. Bunlar dağdaki karakolu basar gibi şehirdeki polis karakolunu basmaya kalktılar. Ama olmuyor ki. Getirmişler arabayı polis gücünün önüne koymuşlar. Ama orada durur mu? Trafik polisi gelmiş onu oradan oraya çektirmiş. Yani onu oradan çekmeseler karakol polislerinden birçoğu ölecek, sivillerden de çok az kişi ölecek ama olmuyor ki. Çünkü karakol şehirde. Yanında eczane var, kafe var, okul var. Değil mi? Benim içim kan ağlıyor. Bu olayların failleri mutlaka çıkmalı, hatta biz bunu yanlış yaptık dedikleri gün ben mutlu olacağım. Bilmem katılıyor musunuz, ne dersiniz?

Atilla Keskin: Gerçi PKK, ben yapmadım dedi ama daha kesinleşmedi.

Vedat Türkali: Tarihte terörist hareketler vardı. Bizde de oldu, solcu hareketlerde az çıkar da (...) yirmi kişi, elli kişi, yüz kişi (...) 25-30 milyon kişi terörist olmaz. Yahu adamlar senden bin sene evvel buradaydılar. 1071'de sen onların ordusuna sığınarak geldin buraya, şimdi de onlara haftada iki gün anadilini öğretirim diyorsun. Ne yapar bu adam yahu? Vallahi ben olsam çıldırırım.

Ufuk Uras: Bir arada yaşamanın koşullarını hep beraber oluşturmamız lazım.

Vedat Türkali: Şimdi bu memleketin ihtiyacı mutlak bir demokrasi, gerçekten insan hakları. Bu yalnız Kürt meselesi değil zaten TKP'nin ilk programında var. Diyor ki programda, aynen okuyorum: Proletarya iktidara geldiği zaman, Türkiye'de çoğunluk halinde yaşayan azınlıklar, özellikle Kürtler ve Lazlar, isterlerse ayrı bir devlet kurma hakkını biz onlara veririz. Adamlar bugün ayrı bir devlet istemiyorlar ama hakları yahu. Bölgeme ben hâkim olayım, ben idare edeyim istiyor. İngiltere'de senelerce devam etti bu mücadele. Hatta onlara

ayrı bir parti de kurabilirsiniz dediler. Müstakil davasını süren parti 100 sene 150 sene kazanamadı çünkü menfaat dediğin şey devreye girdi. Ama bizimkiler hödük affedersin. Böyle olunca da işler sarpa sarıyor. Tam çözmeye yaklaştığımız zaman da her iş berbat oldu.

Ufuk Uras: Bir ara vermeden önce Atilla'ya bir soru sormak istiyorum. Vedat Ağabey TKP'nin, tarihsel TKP'nin tabii Kürt sorununa olan duyarlılığından bahsetti. Aynı duyarlılığı THKO üyelerinde yani sizlerde de görmüştük değil mi?

Atilla Keskin: Tarih o anlamda da tekerrür ediyor bence. Yani şimdi Vedat Ağabey'in bu konudaki düşüncelerini biliyorum tabi. Proletarya iktidara geldiğinde haklar verilecektir diye kendisi de tekrar etti, daha sonraki sol hareketlerde de, yani Deniz'in son sözleri de ortadadır "Yaşasın Türk ve Kürt Halklarının Kardeşliği" der. Ama ben sol hareketin bu konuda genel bir yanlışı olduğunu düşünüyorum. Yani iktidar ele geçirilecek, sonradan Kürt halkının hakları verilecek diye formüle edildi hep. Ama tarih getirdi önümüze, proletaryanın iktidarı almasından önce bir Kürt sorununu önümüze koydu. O zaman, bugün ne yapmalıyız sorusunun cevabını sol hareket aramalıydı. Eski TKP de yeni TKP de.

Ufuk Uras: Tekrar iyi akşamlar. "Bu Gemi Nereye?" başlığı altında Türkiye'nin yakın dönem serüvenini ele alıyoruz. Tabii öncelikli konumuz Kürt sorunu. Biraz önce Sevgili Vedat Türkali TKP'nin meseleye bakışını anlatmıştı, Atilla Keskin de THKO'nun Deniz Gezmiş'lerin bu konudaki düşüncelerinin paralelliğinin ve bugün için meselenin aktüelliğinin altını çizdi. Kaldığımız yerden devam edelim.

Vedat Türkali: Deniz Gezmiş'ler deyince bir zaman atlamış oluyoruz. Çünkü Türkiye'nin normal tarih akışı anlatılırken 27 Mayıs'ta neler yaşandığı, Deniz Gezmiş'lerin nasıl çıktığı anlaşılmadıkça "Kürt sorununa nasıl bakabiliriz?" meselesini de

anlayamayız kolay kolay. Şimdi demin dediğim gibi bu konuda Şefik Hüsnü'nün makalesi var, Kürtlerle ilgili, bunun üzerine bizim Doktor Hikmet Kıvılcımlı MK'ya vermek üzere bir rapor hazırlıyor; yedek kuvvet şark meselesi ve Kürt meselesi diye. Tek kitap odur ve orada Kürt meselesine ana mesele gibi dokunuyor hep. Bunları yerine koyamazsak eğer, son dönem Türkiye'yi de anlamakta zorlanırız.

Ufuk Uras: Sovyetler'in bu konudaki bakışı nasıl?

Vedat Türkali: Zaten bizim dramımız orada başlıyor. Çünkü Sovyetler o zaman Kürt meselesini kendileri için yararlı bir mesele olarak algılamıyorlar. Kürtleri Ortadoğu'da İngilizlere, emperyalist devletlere ara olabilecek bir halk olarak algılıyorlar. Onun için de mesela Kürtler Hoybun'u kurdukları yanlarına da Ermenileri aldıkları zaman ve o Ermeniler de Taşnak grubu oldukları zaman, Sovyetler Birliği, Kemalistleri tuttu. Ben bu konuda daha önce bir yazımda da söyledim, bu nedenlerle Türkiye'de Kürtlerin kaderiyle TKP'nin kaderi yan yanadır. Bunlar ayrıntılarıyla konuşulabilecek şeyler ama burada yeri değil. Türkiye'de bugün liberal sol denen arkadaşlarımız epey ciddi bir muhalefet kurdular bu konuda. Şimdi bu konuya değinirken biraz da üzgünüm. Neden? Ben bu arkadaşları çok seviyorum. Açıkça söyleyeyim çok iyi insanlar, iyi de işler yapıyorlar. Bir Mete Tunçay... Mete Tunçay'ın, *Güven*'i yazarken bana yaptığı iyiliklerin haddi hesabı yok. Sonra Oral Çalışlar, Cengiz Çandar... bunların hepsini çok seviyorum. Ama en büyük yanlışı şurada yapıyorlar, Türkiye'de yapılan en büyük yanlış neydi; darbeler. Darbeler diye bir şey olmaz. Tarihin o gününde darbe neden oldu, neler getirdi, ne yaptı. Şimdi demin söylediğim Doktor Hikmet'in, iki şey, ordu ve Kürt meselesi patlak verecekse buralardan verecek dediği nokta bunlar. Şimdi ordu var dediği zaman ben ne olur ordudan dedim ama 27 Mayıs oldu. Şimdi bunlar 27 Mayıs'ı diğer darbeler gibi 12 Eylül gibi ele alıyorlar. Yanlış, çünkü 12 Eylül ve 12 Mart ege-

men sınıfların 27 Mayıs'ta kaybettiklerini tekrar ele geçirdiği olaylardır.

Ufuk Uras: Kemalist bir darbe midir 27 Mayıs?

Vedat Türkali: Kemalizmin tarihsel bir dönemecidir o. Ama iyi şeyler yaptılar ilk defa. Ne yaptılar? Bugün 27 Mayıs gelmeseydi, Türkiye'de doğru düzgün sendikalar yoktu, sol partiler yoktu. Sinemada da öyle, Sine-Sen, Film-Sen bunlar o zaman ilk defa kuruldu. O dönemde öyle bir sansür vardı ki 27 Mayıs olmasaydı ben de film yapamazdım. Niye bu kadar nefret ettik Demokrat Parti'den? Aslında Demokrat Parti, o dönemde CHP'den çok geriydi. Ama halk artık bıkmıştı. CHP'de haksızlar ve nerdeyse halka zulme varan laisizm insanları bıktırmıştı. Şimdi o zaman TKP bunun farkındaydı. Ben o zaman Üsküdar'da oturuyordum, biz, seçimlerde verilecek oyumuz yok, alınacak hakkımız var diye boş kâğıt verdik. Bizim mahalleden 2 tane boş kâğıt çıktı, bahsettiğim Demokrat Parti'nin ilk iktidara geldiği seçimler. İşte onlar geldi. Bakın bu ülkede siyaseten en geri adamlardan biri Celal Bayar'dır. Zaten Demokrat Parti'yi kuranlar; Refik Koraltan, Celal Bayar, Adnan Menderes. Bunların hepsi bürokrat, Celal Bayar sermayenin adamı, bu adamların hepsi Rum kıyımı yapmış. Hatta Dersim olaylarında Mustafa Kemal, İsmet Paşa'ya teklif ediyor, İsmet Paşa yanaşmıyor, üzerine Celal Bayar'ı çağırıyor, Celal Bayar yapar onu diyor. Ve mahvetti Dersim'i. Bakın bugün Dersim'de CHP'den başka parti oy alamıyor. Neden çünkü o zaman CHP'liler, İsmet İnönü, buna karşı çıktı, Celal Bayar yaptı. Bakın bugün Türkiye hâlâ aynen devam ediyor. Doktor'un tahlili de ona dayanır. Büyük sermayedarlar, rantiyeler, büyük arsa ve toprak beyleri bunların elindedir. Bunlar vaktiyle bir bunalıma düştüler hemen sosyal demokrat tedbirler alındı. IMF'den Kemal Derviş geldi, o yaptı. Bugün dünya refah çağı onu yaşıyor, gösterilen parlak durum geçicidir. Bir gün mutlaka çok daha ağır koşullar gelecek o zaman sen gör gümbürtüyü.

Ufuk Uras: Atilla, o dönemde 27 Mayıs-THKO ilişkisine ne diyeceksin? O gün de 27 Mayıs'ı bir veri alma durumu vardı değil mi? Demokrat Parti'yle demokrasi adına mücadele edilemez miydi bir yana, 60 darbesinden sonra IMF ile ilk yakınlaşması o dönemde oldu, MYK anayasal bir kurum oldu. O dönemin solunda böyle bir sorgulama var mıydı? 60'lı yıllardan, Deniz Gezmiş'ten THKO'dan bahsediyorum. Yani şunu sormak istiyorum TİP'in özellikle Aybar döneminde olduğu gibi 27 Mayıs hep bir kazanım olarak mı görüldü?

Atilla Keskin: Yani genel olarak öyle görüldü. Mesela bizim açımızdan, statükoya karşı, devlete karşı, silahla ilk defa mücadele veren bir örgüt olarak o dönemde mahkemelerde birçok savunma Kemalizmin etkisinde yapıldı. Yani bu durum ne Deniz Gezmiş'i alçaltır ne de bizim yaptığımız direniş hareketini.

Ufuk Uras: Vedat Türkali'ye. O günden bugüne bakarak konuşuyoruz ya, sence bugün hâlâ Kemalizmin etkisi sürüyor mu? Sol üzerine hâlâ etkisi var mı?

Vedat Türkali: Kemalizm iflas etti zaten. Kemalizm bugün artık CHP'de de yok. O zaman, Demokrat Parti geldiği zaman, Türkiye'de Adnan Menderes gelmiş geçmiş en büyük antikomünistti. İlk yaptıkları iş 140. ve 141. maddelere idam koydular ve bunu bize uygulayamadıkları için çok üzüldüler. Teknik arızayla Sevim Belli yakalandı ama kanun daha çıkmamıştı. Onu tutuyorlardı, dışarı çıkarmıyorlardı. Sonra o dönem Polis Müdürü Kemal Bey vardı, keşke bıraksaydınız biz onları sonradan idamla yargılayacaktık dedi. Şevki Mutlugil vardı , onlar Sevim Hanım'ın ayağını öpsünler çünkü onlar idama gidiyordu dedi. Öyle bir haindiler, bu bir. İkincisi, bu adam ilk defa 67 Eylül olaylarında en zalim uygulamaları yaptı ve Hikmet diye bir gazeteciyi Harbiye'ye aldılar, dediler ki komünistlere yık, biz seni koruyacağız. Adam da namuslu adammış, sadece kızım var, ben böyle bir hainlik yapamam demiş. Komünistlere böyle bir hainlik yaptılar. Bizi kim kurtardı biliyor musunuz?

İsmet Paşa. Meclise gitti Marksist vatandaşlara yüklemeye çalışıyorsunuz ama öyle değil, bunu siz yaptırdınız dedi. İlk defa o gece aniden İstanbul'daki tüm komünistler tutuklandı. Kemal Tahir, Aziz Nesin, Lütfi Erişçi. Lütfi çok tatlı bir adamdı, bana dedi Abdülkadir Türkiye'de birbirinden ne kadar nefret eden adam varsa hepsini topladılar dedi. Biz Harbiye'deydik o zaman. Çıktık ve ben evde senaryo yazıyorum, borcum var uğraşıyorum. Olaylar devam ediyor, Beyazıt Meydanı'nda. Bir gün kapı çaldı, bir adam geldi, yarın şubede sizi bekliyorlar dedi. Olur dedim kaçamazsın çünkü şartlı tahliyeyle çıkmışım. Kaçarsam üstüme yüklerler. Ertesi gün gittim, dediler örfi idare istemiyor sizi, nereye gitmek istiyorsunuz? Rahat bir yere yollayalım da size yazık olmasın. Dedim İzmit olmaz, vilayetiymiş oranın Yalova da olmuyor... Mudanya dedim, tamam dediler yazdılar. Dedim e ne vakit gideceğim? Biz size haber vereceğiz, dediler. Valiz hazırladım bekliyorum. O gece bir baktım devrim oldu. Basın toplantısı yaparken o zaman bir Paşa vardı orada, Refik Tulga, demiş ki basına; bu adamların niyetleri çok kötüydü bu Marksistleri alıp bir şey yolu var ya oraya götüreceklermiş ve Gaziosmanpaşa'da asker kıyafeti giydirip sivillere, önlerine atıp süngülettireceklermiş. Örfi idare buna müsaade etmemiş. Ben bunu romanda da yazmıştım. Ulan Allah Allah, ben buna gene inanamadım. Merih'in yanında bankada çalışan Handan Köseoğlu vardı. Münir Köseoğlu vardı o zaman komutanlıkta, ona sordurduk. Böyle bir şey var mı diye. Haber geldi liste varmış ben de başındaymışım. Yani kıl payı hayatta kaldık. Böyle zalimdi bunlar. Şimdi tüm bunlara rağmen asılmaları beni ilgilendirmiyor.

Ufuk Uras: 27 Mayıs'ın Kürtler üzerinde nasıl etkisi oldu?

Vedat Türkali: Bir kere askerler Kürtlerle bir uyum peşinde değildi. Belki de bir Kürt tarafı vardır bu Kürt Paşa'nın Erzurumludur çünkü Cemal Gürsel. Onun hayıflandığı şuydu ya; Kürtler vardı, onu da baştan çıkardılar demiş. Şimdi 27 Mayıs

askeri bir idare, bu askeri idarenin devrimi yaygınlaştırma ihtimali olan bir Kürt hareketine elbette destek vermesi gerekir. Ama ne oldu bak, Deniz Gezmiş'ler çıktı 27 Mayıs'ta, beraber özgürlükler oldu, Doğu örgütlendi, Kürt partileri, Kültür merkezleri oldu. PKK'da oradan çıktı.

Ufuk Uras: Bu 27 Mayıs meselesine farklı yaklaşımlar var tabi.

Vedat Türkali: Kürt aydınları oradan da evvel tutuklandılar zaten. Nasıl oldu söyleyeyim şimdi, bu ölçü değildir. Onlar o zaman toprakları dağıttılar ağalara ve bu Yaşar Kaya falan onların içindeydi, tuttular bunları Harbiye'ye attılar, orada aylarca beklediler. Bunlar sonra baktılar ki toprak dağıtımı yaş, o zaman Batı'daki toprak ağaları da başladılar toprak korkusuna, biliyorsun CHP yapacaktı yapamadı ve oy kaybetmekten korktu. Kürt aydınları tutukluydu tabi bütün, unutma ki tam 28 defa tutuklanmış Kürtler. Bunu da Süleyman Demirel söyledi. Şimdi de 29. oluyor. Yemiyorlar işte. PKK ya da Kürdistan İşçi Partisi, ilk defa Kürtler ilerici bir ideolojiyle mücadeleye girdiler ve kazanıyorlar siz memnun olun olmayın. Bu kolay olmayacak. Neden? Çünkü egemenler, devlet, maalesef böyle bir şeye hazır değil, hâlâ çok büyük havalarda. Paraşütü açamıyorlar bir türlü.

Ufuk Uras: Peki Türkiye'de yakın dönemde olanlara baktığınızda anayasa değişikliği bekliyor musunuz?

Vedat Türkali: Ona ben hiç girmiyorum. Şimdi ben şunu tamamlayayım, eksik kalmasın. Bizim bu solcu arkadaşlar, bunların hepsi 27 Mayıs'ta ayrılır, 12 Mart'ta ayrılır, tarihe böyle bakılmaz. Ben fikirlerimi söyledim ama bugün hepsi peygamber, evliya. Yahu bu adam berbat bir adamdı ondan da kötüsü Celal Bayar'dı. İlla da 27 Mayıs'ın kötü olması mı gerekiyor ki?

Ufuk Uras: Peki Demokrat Parti demokrasiye geçiş için bir adım olamaz mıydı?

Vedat Türkali: Olamazdı. Kapattılar her şeyi, zannettiler ki dünya onlara kalacak, halbuki İsmet Paşa'nın sözü meşhur; sizi ben bile kurtaramayacağım diye bağırdı. Çünkü biliyor ordunun yapısını, bunlara hep söyledi yapmayın etmeyin, bunlar damadını hapse attılar, az kalsın öldüreceklerdi adamı havaalanından gelirken. Bunlar yaşandı ve Türkiye'yi ikiye böldüler. Bunlar yaşandığı zaman da ordu geldi ve birçok kesim "oh" dedi. Ve dediğim gibi işte yolar açıldı. Yani sendikalar kuruldu, sinema değişti, edebiyat değişti, her şey değişti. Biz ona çok şey borçluyuz.

Ufuk Uras: Bir soru sorayım Atilla'ya, TİP'le sizin ilişkiniz nasıldı 60'larda?

Atilla Keskin: Yani bütün o dönemde 68'deki devrimcilerin hepsi TİP'te yetişti. Ben 65 oldum, Deniz, Hüseyin, biz orada yetiştik. Belki bugün yetiştiremeyeceğiz ama benim çok önemli gördüğüm bir soruyu Vedat Ağabey'e sormak istiyorum. Örnek veriyor kitaplarında, de Gaulle ve Cezayir olayı var, yani de Gaulle ve Cezayir'in bağımsızlığı konusunda yazdığın şeyler var.

Ufuk Uras: Yani de Gaulle'ün Cezayir için yaptıklarının bugün Türkiye için bir karşılığı var mı?

Vedat Türkali: Yani aslında de Gaulle, bunlar, burjuvazinin adamı olmasına rağmen yolu açtılar ve Cezayir'e özgürlük verdiler. Ama Fransız Komünist Partisi yaya kaldı, bunu beceremediler.

Atilla Keskin: Şimdi sen Erdoğan isterse neden yapamasın diyorsun kitabında. Başlangıçta, 3 sene evvel. Bugün bitmez bu ama şimdi ne düşünüyorsun Erdoğan ve Kürt sorunu hakkında?

Vedat Türkali: Şimdi, Erdoğan aslında bu işin üstesinden gelmek gücünü bulamıyor kendinde. Sorumluluktan korkuyor. O

kadar rahat değil bu adamlar. Bir kere karşısında MHP var ve ağırlık koydular. Bahçelievler katliamındaki katilleri serbest bıraktırdılar. Adam pişman değilim dedi, pişmanlık yasasından faydalanıp tahliye edildi. Başbakan bunu yaptı. Niye yaptı? Korkuyor. O da istemiyor belki ama ne yapsın bu devleti idare etmek kolay değil.

Atilla Keskin: Ama şimdi söyle bir şey de var Vedat Ağabey; şimdi PKK'yi askeri güçle yenemedi bu adamlar. Uzlaşma da olmadı meşhur İsveç. E PKK'yi uzlaşarak yenemeyeceğini anlayınca saldırganlaştı. Ordunun bir parçası olarak saldırdı.

Vedat Türkali: Erdoğan vaktiyle bir çıkış yaptı zaten dört noktada halkı topladı ve bu halka dilini vermemiz lazım dedi. Bunu denemeye kalktı maalesef yürütemedi. Bunda Kürtlerin de payı var. Daha biliyorsun ilk anda sınırdan girdiler Habur'dan ve tezahürat başladı. Kamuoyu hazır değildi buna. Hatta giderken çok iyi şeyler olacak vaadiyle gitti. Oralarda mahkemeler kurdular, bir mahkeme yapıp bırakıyorlardı. Büyük şeylerdi bunlar. Çünkü bir yandan CHP de hazır değildi, başında da Baykal vardı. Baykal'ın Bahçeli'den pek de farkı yoktur. Ne yapsın adam. Çıkamadı içinden. Ama bugün bu olaylar çok daha olgunlaştı.

Ufuk Uras: Roboski'den sonra BDP'ye yönelik tutum da epey değişti.

Vedat Türkali: Şimdi dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz. Bu şeyin çözümü için mutlaka, siz beğenin beğenmeyin, taraflardan biri olarak kendi yurttaşlarına en çok güven veren kişi Öcalan'dır. Daha seneler önce ben dışarıdayken 4 milyon insan imza vermişti benim görüşüm Öcalan'ın görüşüdür diye. Bugün bu adam itibarını kaybetmedi. Kolay değil bu ama bu bir yoldur. Yapılacak iş, konuşmaları açmak ve diyaloğu geliştirmek. Biliyorsun Aysel Tuğluk çok önemli bir söz etti. Bülent Arınç'a dedi ki; ya biz orada konuştuğumuz gerillalardan biri-

ni getirseydik ne yapardınız. Dan diye kaldı adam. Ne diyecekti? Yakaladık atın bunu içeri diyecekti. E sen bunu bu yolla çözebilir misin? Bu halkın mutlaka kendini yönetmesi lazım, haklarının olması, dilinin serbest olması, kendi işlerini hallet-mesi lazım. Şimdi İngiltere'ye bağlı olduğu zaman, neydi o İngiltere'nin üstünde, neyse hatırlayamadım, şimdi onların paraları aynı fakat biçimi ayrıydı. Yani diyeceğim, rahatlık vereceksin adama. Adam Diyarbakır'da da İstanbul'daki Kürt kadar rahatım diyecek. Niye adam sana ihanet etsin, bu memleket güzel bir memleket. Bu memlekette yüzlerce çiçek var yalnız Kürt yok ki. Arap var Çerkez var Süryani var... Ve insan olarak var bunlar yahu. Şimdi bugün hiç değinemedik Alevi-Sünni kavgası çıkardılar. Zaten Osmanlı'da var bu. Vaktiyle, Selim zamanında daha, Aleviler dışlanmış. Ve her şey Sünniler için olmuş. Cumhuriyet de bunu aynen devam ettirirdi. Laiklik falan palavra.

Ufuk Uras: Yani tüm bunları çözecek anayasa çalışmalarının BDP'siz olmasının da mümkün olmaması gibi insanın iyimser olması da mümkün olmuyor.

Vedat Türkali: Son olarak şunu söyleyeceğim. Çok sevgili arkadaşlarıma, Mete Tunçay'a, Oral'a, Cengiz Çandar'a bütün hepsine sevgiyle yakınlık duyarak altını çizerek söylüyorum: Bu meselede gerçekçi bir tutum içinde olsunlar. Yani Menderes asılmasaydı, darbe olmasaydı, 27 Mayıs, ya darbe olmasaydı allak bullaktı her şey.

Ufuk Uras: Tarihe herkesin aynı bakması mümkün olmuyor, bunu da doğal karşılamak gerekiyor.

Vedat Türkali: Bugün bizim Halil Berktay Hoca'nın hakkını yedik. Şimdi bak geçen konuşmamızda yarım dokundum ben. Babasından bahsetmiştim, çok da severim. Fakat oğlan bir afet. Şimdi o babasına verdiğim vasıfları da o kadar iyi bir adam değildir dedi. Yaptığı müdafaa, Şefik Hüsnü'nün sahip

çıkması falan. Babası böyle, Halil arkadaşımız, ona bir şiir yazmıştım aklımdaysa okuyayım:

Bir Halil Berktayımız var ulemadan bilinir
Kavga sevmez bu cehennemde Müderris olarak
Dil döküp kandırarak cennete atsın hele bir
Kan revan hülle biçer Hazret-i İdris olarak!

Şimdi bunu koydum Halil çok yanlışlar içinde bir defa, bir zamanların keskin solcusuydu ve maarif solcuydu, Maocuydu o zaman biliyorsun, bütün 1977 1 Mayıs'mı anlatıyor, ben bir yazı yazdım gazetelerde çıkmadı. Bu Halil sonradan derin bir pişmanlığa düştü. Niye düştü bunu da anlamış değilim. Felsefesi bakımından sapkınlık içinde olduğu belli. Bu adamın, bir anlamda pozitivist bir tutum içinde olduğu sanılıyor o da değil.

Ufuk Uras: Vedat Ağabey bir gün Halil Bey'i de çağıralım, şimdi böyle arkasından konuşuyor gibi olmasın, bir durum değerlendirmesi yapalım.

Vedat Türkali: Yahu şimdi ben o adamla baş edebilir miyim? Olabilir de, o şimdi konuşacak ben duymayacağım.

Ufuk Uras: Bakalım ileride öyle bir program da yaparız, Halil Bey de katılır.

Vedat Türkali: Şimdi sen gıyabında konuşuyoruz diye diyorsun...

Ufuk Uras: Yok daha keyifli olur öyle konuşsak diye. Anlamlı olur.

Vedat Türkali: Benim içim hiç de istemiyor beraber olmayı. Şu kadar bir adamken tanıyorum ben onu şimdi çıkmış kendinden büyük laflar ediyor ama çözüm yok. Mesela bugün tutturmuş çemkirmek diyor bizim yaptıklarımıza. Köpeklerin havlaması ayıp bir defa. Kürtler silah kullanıyor onlardan yana

olamam ben diyor. İyi de çözümün ne? İlgilenmeyelim mi? Onu mu diyorsun. Pasifist bir hal bu. Bir önerisi de yok. Ne konuşacağım ben bununla? Hiç. Şimdi bana o ağır hakareti ettiği için de aklıma şu geldi. Ben Kuleli'de askeri öğretmenken orada eski bir hoca vardı Kızılbaştı, Albay İsmail Hakkı Bey. Çok tatlı bir adammış bu. Askeri liselerde bilirim subayları, çocukları vs tanıyor. Kızınca çocuğa şunu dermiş: Ulan babanı tanırım muhterem bir adam da sen nereden çıktın. Çemkirmek deyip bizi köpek yapınca akıma bu kötü şaka geldi. Gel sen bizi bir araya getirme. O isterse, sen onu al eve gel. Çay da ikram ederim ona. İlla kamuoyunda olmak gerekmez. Ben ona düşman değilim. Bugün onun aile fertleri de üzgün. Ayşe Berktay da içeride. Galiba ben hakkımı kullandım.

Ufuk Uras: Şimdi Atilla, buralardan yola çıkarak tarihe çok farklı bakış açılarının olduğunu görüyoruz. Jacopson diyor ki; tarih insanı her yere götürür, içinden çıkmak kaydıyla. Bu işin içinden çıkmak konusunda da sizlerin deneyimi bizim için çok önemli.

Atilla Keskin: Kürt sorunu hakkında mı?

Ufuk Uras: Kürt sorunu, solun bugünkü konumu, AKP'nin izlediği politika.

Vedat Türkali: Mete çok iyi dostumdu ve anlattığım gibi daha neler var. Şükran duyarım. Fakat iyi bir tarihçi ama (...) ve bir gün şöyle dedi; benim öyle diyalektik gibi bir derdim yok, Allah Allah diyalektik derdi olmayan tarihçi olur mu? Atölye memurusun sen o zaman dedim. Çok canım sıkıldı. Ve aklıma Fuzuli'nin meşhur bir murabbası geldi, ikisini hep unutuyorum:

Her dert ki var, var dermanı veli
Lakin bir dertlerin derdine derman olmaz.

Yani senin diyalektikle bir derdin yoksa dermanın da olmaz.

Ufuk Uras: Tamam o zaman, bu yöntemi de konuya dahil edip yarın kaldığımız yerden devam edelim. Yarın da saat 20:00'da görüşmek üzere.

BU GEMİ NEREYE?-2*

Atilla Keskin: Sevgili İMC izleyicileri, Vedat Türkali'yle yaptığımız programın ikincisindeyiz. Teknik bir kısım belirteceğim. Bu program için epey hazırlandık ama Vedat Ağabey'in kulakları az duyduğu için ona sorularımızı yazılı olarak vereceğiz. Bunu hatırlatmak istedik. Programa başlamadan, geçen programda unuttuğumuz bir şeyi belirtmek istiyorum; Vedat Ağabey'in *Güven* isimli kitabını Fazıl Aydemir isimli arkadaşın, Çankırı Cezaevin'de tercüme etmeye başladığını söylemiştik. Ama ismini söylemeyi ve teşekkür etmeyi unutmuştuk. Onu da belirtmiş olalım. İkinci bölüme bugün başlıyoruz, gelecek hafta cumartesi günü saat 20.00'da üçüncüsünü yapacağız. Pazar günü de dördüncüsünü yapacağız. Evet, Vedat Ağabey söz senin.

Vedat Türkali: Evet, teşekkür ederim. Şimdi, beni farklı bir giysiyle görüyorsunuz. Bunun kendine göre bir hikâyesi var. Bu Nazım'ın giysisi. Ben eski bir TKP'liyim biliyorsunuz. 75

* Ufuk Uras-Atilla Keskin-Vedat Türkali, 2. Bölüm, *İMC TV*, 26 Ağustos 2012.

yıldır komünistim ve TKP'nin de o zaman gizli bir üyesiydim. TKP'nin tüm ileri gelen kişilerini tanıdım. Beraber çalıştığım da oldu gizlide/legalde, hapishanede de yattım. Sadece bir kişiyi tanımadım. Büyük talihsizlik, Nazım'ı tanımadım. Şefik Hüsnü, Reşat Fuat, Kıvılcımlı, bunlarla ilişkilerim de dostluklarım da oldu. Nazım'ı göremedim. Çünkü ben 1937'de İstanbul'a geldim. 36'da da partiyle ilişkilerim oldu ama Nazım İstanbul'da ben Samsun'daydım. 37'de ben gelince, o Donanma ve Harbiye davalarından 25 yıla mahkûm olmuştu, göremedim. Yıllar geçti, hep böyle bir efsane olarak sakladık onu. Şiirlerini okuduk, ne öğrendiysek ondan öğrendik tabi. Nazım çıktı 50 affıyla, gene ben göremiyorum çünkü askeri lisede yüzbaşı edebiyat hocasıyım. TKP'de gizli çalışıyorum. Ama canıma tak dedi, dedim ki o zamanki sekretere; ama bu kadar fazla, Nazım'ı mutlaka görmek istiyorum. Haklısın birkaç gün geçsin ortalık bir sakinlesin, bir akşam, bir gece seni bir ahbabın evine yemeğe götüreceğiz. Nazım'ı göreceksin. Çok sevindim ama 3 gün sonra gazeteyi açtım, Nazım kaçmış. O gidiş, ben göremedim Nazım'ı. Yalnız şu oldu, seneler sonra benim çok yakın arkadaşım Haig Açıkgöz, yoldaşımdı beraber yaşadık öğrenciliği, partiye beraber girdik, tutuklandı ülkeden gitti. Nazım'la çok yakın ilişki kurdu bu. Nazım'ın doktoru oldu, iyi bir kalp uzmanı ve anestezistti. Nazım, Haig ve eşi Anjel'i (hala yaşayan benim kardeşim dediğim bir arkadaşım Anjel, Leipzig'de oturuyor, bugün çok yaşlı o da, görüşemiyoruz) çok seviyor. Zaten Anjel de onun şiirlerini tape ediyordu. Anjel, Pangaltı'da oturan bir Ermeni kızıydı önceden. Bir gün bunlar beni davet ettiler. Nazım öldü, gittiğimde gene göremedim. Orada bana bir paket getirdiler. Nedir bu dedim. Nazım'ın gömleği. İyi de neden bana dedim. Nazım bunları çok seviyormuş, bir gün getirmiş, doktor demiş bu benden sana hatıra kalsın, bunu al. Haig diyor ki, hem sevindim hem de tuhafıma gitti, alayım mı, ne yapayım dedim, aldım diyor. Bu evde aziz hatırası olarak sakladım diyor. İyi ki de saklamışım bunu, biz

düşündük Anjel'le sana layık. Estağfurullah dedim ama bana verdiler. Çok sevindim ama sorumluluk altında kalıyorum. Giysi normal bir giysi değil. Şöyle formüle ettim kendime ben de. Her romanımı bitirdiğimde senede bir gün giyme hakkını tanıyorum kendime. Şimdi ben son üç romanımda bu hakkımı hiç kullanmadım ilk defa bugün kullanıyorum. *Kayıp Romanlar* için bunu giydim. Daha iki hakkım var, haftaya da bunu giyebilirim ve bu arada Dikili'de biliyorsunuz Nazım parkı evi diye bir şey yapmışlar. Bana da geçen hafta davetiye verdiler, konuşmamı istiyorlar. Ben de istiyordum, oraya buradan gidecektik gidecek olsam. Fakat Dikili çok uzak. Sağlık durumum el vermedi, gidemedim. Şimdi o parkın açılışı ayın birinde ve ikisinde. İstanbul'daki ve Ankara'daki tüm aydınlar oraya gidecekler. Onlara da buradan sevgi, selam ve Nazım yoldaşın ışıkları üstünde olsun. Nazım üzerine söyleyecek, edebiyatta hayli lafım var. Nazım ve Doktor Hikmet, Türkiye Marksist tarihinde ve TKP'de iki Rönesans'tır. Ve yeni bir çağ başlatmışlardır. Ama işin garibi birbirlerinden de hazzetmezlerdi. Nazım'ı göremedim ama çok iyi tanıyorum kitaplarından, Doktor'u çok yakından tanıyorum, çok yakınımdı. Edebiyat meselelerinde tartışma yapardık. Zaten edebiyatla başlamış değildi. Rahmetli bana çok kızardı, neden biliyor musunuz? Roman yazıyorum, ne diye roman yazıyorsun diyor. İstiyor ki oturayım tarihi işlerle uğraşayım. Ben yapamazdım onu. Şimdilik kısaca bunu söyleyeyim. Dün biz değindik ama bir iki olayı eksik bıraktık. Bu 27 Mayıs olayı. 27 Mayıs olayına değinme şeklimiz galiba ilgi uyandırmış. 27 Mayıs Kemalist hareketin ordu kanadının Türkiye'ye yaptığı son iyiliktir. Bir nevi bütün o eski parçaları birleştirip, 61 Anayasası diye Türkiye'nin en eski anayasasını getirdiler. Biz sansürden en ufak bir şey geçiremiyorduk. Sonra biz o dönemde tuttuk, Karanlıkta Uyananlar diye işçi sınıfının grevini anlatan film yapabildik. Eğer 27 Mayıs olmasaydı hatta bugün bile biraz zor yaparsınız. 27 Mayıs'ın kötülüğü olmadı mı bize, oldu. Şimdi sıra onlara geli-

yor. Bu çocuklar asıldı. Kemalist kökenden geliyorlardı. Hangimiz gelmiyorduk ki? Çünkü biliyorum TKP vaktiyle desantralizasyon kararı alınınca Kemalistlere destek emri aldı Kominternden ve Komintern de bu emir de aynen uygulandı. Ve orada aşağı yukarı Kemalizmin ileri olarak yaptığına inanıldığı her şeye destek verildi. Ve Kemalistler, Kürt sorununda çok kurnaz bir oyun oynadılar. Kürtler en ezilen ve sömürülen ve hatta yok edilmek istenen halktır. Kürtlere ve Lazlara ayrı destek verme hakkını veren TKP'nin karşısında Kemalistler yok etmenin yollarına bakıyorlardı. O zaman ki Kürt ideolojik yapısı buna imkân verdi. Ne yaptılar, isyan ettiler. Şeyh Sait'te slogan şuydu; halifenin hakları kaldırılıyor, İslamiyet gidiyor ona isyan ediyoruz dediler. Kürtlerin hakkını istiyoruz demediler. Kemalistler de iyi bir oyun oynadı. Bir nevi Kürt hareketi demek, gerici, sağcı, antilaik bir hareket olarak tanımlandı. Dersim'de de farklı bir oyun oynadılar, onu dün söylemiştim. Olay bu. Şimdi gençlere 27 Mayıs şöyle bir umut verdi; Türkiye devrimi böyle olur, bir gecede aniden el koyarsın. Özellikle bilinçaltlarında asker gelir nasıl olsa var. Ve bir sabah kalkarız Türkiye sosyalist olmuş. Bu fikir o kuşağı mahvetti. Maalesef o, 27 Mayıs'ın ileri olan tarafı, birtakım terörist ve anarko-goşist tavırlarla yok oldu gitti. Ve maalesef Türkiye bu yüzden kaybetti. İki rövanş oldu bunda. Birincisi 12 Mart ve üç idam. Bu üç idamda en öndekilerden biri Süleyman Demirel'dir. Hatta hesap yapıyorlar, üç kişi asıldı bizden, üç kişi istiyoruz diyorlar. Bana sordukları zaman dedim ki, şeyi seviyor musun dediler Ahmet Hakan'la bir programda bana. Sevmem dedim. O zaman Süleyman Demirel cumhurbaşkanıydı. Pis bir oyun oynandı. Gencecik çocuklar sadece gözdağı ve öç için idama götürüldü. Demirel o idama elinde yağlı urganla koşmanın tarihsel damgasıyla yaşıyor. Ben onu o zaman nasıl severim? Üç kişi istediler, niye? Bugün kahraman ilan ettikleri Menderesler için. Bu üç çocuğu onların yerine aldılar. Ondan sonra da 12 Eylül geldi ki o ayrı bir faciaydı.

Ufuk Uras: Dördüncü idamlık da Atilla'ydı değil mi?

Vedat Türkali: Bu bir. Bu arada Nazım söz konusu olmuşken bir de şiir okuyayım. Bu bizim Halil Berktay'a yazdığım şiir:

Bir Halil Berktayımız var, ulemadan bilir.
Kavga sevmez bu cehennemde müderris olarak...

Adamda öyle aksilik var ki daha okurken bana oyun yapıyor. Oluyor böyle bazen.
Şimdi bu mısralarda anlatılan şu aslında. Adam bir nevi, kansız cennet vaat ediyor tabi. Baskıya karşı çıkış yapıyor. Pasifist bir tutum da olabilir tabi ama çözüm önermiyor. Vaktiyle bu pozitivistler zamanında siyasal hareketlere karışmak yoktu. Masonlar egemendi. Bu adam da, ne olduğu belli değil ben karışmam diyor. Kürtler kanla uğraşsın, onlara bakmam falan filan. Peki ne istiyorsun ne yapıyorsun? Kendi haline bırakırsan bugün o kan dökücüler, Kürt'ü de öldüren Türk'ü de öldüren güç dünyada tüm kapitalistlerin %10'u silah sanayisine aktarılmış durumda. Nereye gidecek bunlar. Daha bunları görmüyor.
Anlatabildim mi? Şimdi bunun bu tarafları hadi teorik tartışılır falan ama beni gerçekten çok üzen şey şu oldu; bu acayip bir Amerikan züppesi, snop bir aydın tavır içinde. Biliyorsun İsa'nın yemeği tablosu var, o tabloya hep bir yazı yazılır. Ben de okudum. Telesiyej diye aynı gazetede Ahmet Altan yazdı, meğer bu adamın söylediklerini hepsi yanlışmış bu konuda. Şaşırdım ben. Demek ki kendine göre uydurmalar yapıyor. Şimdi Nazım'ı tanıtmaya çalışıyor bu. Nazım koca bir dev. Onun tüm kitaplarını okudum. Orhan Selim imzasıyla haftada iki papele yazı yazdığı bir yer var. Orhan Selim adına yazdığı yazılardan pasajlar almış Nazım'ı anlatıyor güya kendince Berktay. Putu yıkıyor kendince. Hiçbir şeye önem vermiyor ya bu, yakalıyor. Nazım'ın Orhan Selim için yazdığı şu; benim sıska benim cılız benim zavallı çocuğum Orhan Selim. Sen benim ne gözüm kulağımsın, senden para kazanıyorum, sırtından para kazan-

dığım tek adam sensin diyor. Yalnız diyor, ayağın kayarsa eğer seni herkesten önce ben taşlarım. Fakat bugün sen de, beni sattığını zannedenlerin alnını karışlarım. Şimdi bu adam bunu tuttu ne yaptı. Buralardan yazılar almış, Nazım'ı o hava içinde tartmaya çalışıyor. Kaldı ki o dönemde kadın ilişkileri farklı bir düzeyde, hangimizde yoktu ki o dönemde. İlkel taraflar bende de vardı vaktiyle karıma kız çocuğuma farklı bakıyordum. Hayatın bir akışı var. Nazım'ın Peyami Safa'ya bir cevabı vardır, sen eli kolu bağlı gövdemi, Orhan Selim'i almışsın ve ondan bir münasip biçimde para kazanmak istiyorsun. Elden alıp almamana karışmam ama biz gölgemizi bile çiğnetmeyiz adama diyor. Ve "Safa" adlı ünlü hikâyesini yazıyor, rezil ediyor adamı. Edebiyattaki en güzel hicivlerden biridir bu biliyorsunuz. Şimdi bu adam bununla uğraşan bir adam haline gelmiş. Niye? Her türlü sepet bulunabilir hâlâ da düşünülebilir değerse... Yalçın Küçük, Adnan Sayılgan'la biz tutuklandık. O zaman kahramandı kendince... Herkese paye veriyor. Ben de onun kabinesinde milli savunma bakanı olurdum en fazla. Sonra bunu yukarı aldılar, hâkim bunu bir sıkıştırdı, döndü bu ve bir daha da hiç yanaşmıyor. İşin kötüsü mahkeme başladığı zaman komünistlerin iç yüzünü açıklayacağım diye ortaya atıldı bu. 167 kişi var salonda herkes ayağa fırladı. Alçak, namussuz diye küfürlerle. bizim Ahmet, şair vardı ya neyse... Herkes küfürlerle. Arif... Mahkemenin başı da kim biliyor musun? Arap İzzet, İzzet Cebe. İzzet Cebe biliyorsun milli emniyetin adamıdır. Adam bunu palas pandıras susturdu. İzzet Cebe atladı intihar etti. Benim *Güven* romanında dördüncü kattan attıklarını anlattığım adam budur. Gerçek bir olaydır bu. Adamı tanıyordum. Şimdi bu bir gün şeye gidiyor, konuşuyor bizim Ajlan'la. Bak Ajlan diyor, sen diyor aslında gene komünistsin ama korkudan düşman gözüküyorsun, Türkiye'de aydınlar böyledir, mesela Peyami Safa bal gibi komünisttir ama antikomünist gibi görünür diyor. Kafa bu adamlardaki. Bak emin ol bizim kahramanımızda da bu vasıf var. Bu adam

öylesi bir korkuya düşmüş ki tutuklandığı zaman işkenceciye götürüyorlar, söyle ya da öldürecekler seni diyerek söyletiyor bunu. Polisin elinde çalışıyor. Öyle bir teslimiyetçi adam. Ve şimdi tüm teslimiyet taraflarıyla akıl veriyor ona buna. Beni çok konuşturdunuz galiba. Ne dersin ölçüyü mü kaçırdık? Şimdi benim o sizin gruplara söylediğim de bu. Üç tane adam seçiyorlar. Demin çok güzel anlattın onu, hapishanede fotoğraflarını çekiyorlar üçünün, Atilla'yı atlıyorlar çünkü bu kurtulmuş. Üçe üç. Süleyman Demirel biliyorsun bu anayasayla memleket idare edilmez dedi ve darbeyi davet etti. O zannediyordu ki gelip bunları alacaklar, anayasayı değiştirip buyurun Süleyman Bey diyecekler olur mu? Olmadı tabi. İşler ters gitti. Ama o sinsi sinsi yolundan cumhurbaşkanlığına kadar gitti. O adamın şu şeyini anlatıyım sana. Başbakanlığında Sivas Katliamı oluyor, kan gövdeyi götürüyor. Bir de Fatsa'da Terzi Fikri var. Fikri ilk defa Türkiye'de Paris Komünü havasında bir belediye yaratıyor. Halkı da seviyor onu. Öteki partiler de onu destekliyor. Paris Komünü, biliyorsunuz aslında siyasi bir olay değildir bir belediye olayıdır, öyle başlamıştır. Ama çok ileri şeyler yaptılar, bu da öyle. Fakat bütün İstanbul'un ne kadar azgını varsa hepsi buna saldırıyor. Ve basın uyarırken Sivas'ı, Maraş'ı bu ne diyor Süleyman: Sivas'ı Maraş'ı bırakın da Fatsa'ya bakın diyor. Ulan Fatsa imrenilecek yer be. Sonra adamı da şey yapıyorlar. Genelkurmay başkanı oradan geçerken aman diyorlar aşağıdan inmeyin. Fikri'nin füzeleri var düşürür diyorlar. O aptal da buna inanıyor geçmiyor. Şimdi bu idare öylesine bezdirdi ki bunları, 12 Eylül meselesinde %92'yle anayasa yaptılar hâlâ o anayasayı devam ettiriyorlar.

Atilla Keskin: Şuna da değinsen ağabey. 12 Eylül'den sonra bazı solcular Demirel'i demokrat ilan ettiler.

Vedat Türkali: Hangi solcular?

Ufuk Uras: Bu ilan edildiği zaman biz Fikri'nin mezarına bile gidemiyorduk.

Vedat Türkali: Aziz Nesin dedi ki, bir darbe daha olursa komünist olacak bu adam. O bana yetti.

Atilla Keskin: Şunun için söylüyorum; solcuların bazen ne kadar ters ilişkilere girdiklerini gör diye.

Ufuk Uras: Nazım'la ilgili anlatılanlar hakikaten çok ilginçti. Özellikle Hikmet Kıvılcımlı ve Nazım ilişkisi. Genelde sanatın toplumu yansıttığı varsayılır ama aslında sanat toplumun bilmediklerini bize yansıtır. Gogen'in anılarında vardı. Soruyorlar, sanat toplum için mi? O da diyor ki sanat olsun da ne için olursa olsun. Şimdi önce Vedat Ağabey Roboski'de insanların o askerlerin ölümü karşısında verdikleri özveriyi anlatmak istiyor. Oradan yola çıkarak bunun değerini anlatmak istiyor.

Vedat Türkali: Şimdi bakın bu BDP'nin sloganı var. Halkların kardeşliği. Gerçekten çok güzel slogan ve Türkiye'ye de en yakışan sloganlardan biri ve geçerli de. Bin yıldır beraber bu halk. Şimdi yalnız son olay beni çok duygulandırdı. Ben öyle pek sulu gözlü değilim ama. Biliyorsun askeri jip devrildi 70 metreden düştü. Kürt köylüleri indi kadınlı erkekli. Kucaklarında 70 metre çıkardılar, bakıma götürdüler. Çok güzel şeyler bunlar. Beraberlik olmuş yüzlerce yıldır. Buna dinin katkısı var, yaşamın katkısı var. İlk defa 19. yüzyıl başlarında, Mehmedi Kürdi isyanı oldu. Kürtlerde ilk defa, kör Mehmet diye bir adam top döker, ordu yapar, Osmanlı ordusunun üstüne yürür. Konya civarında Reşit Paşa kumandasında Osmanlı ordusunu perişan eder. Her şey tarihe dönmüştür Türkiye için. Ancak o sırada mollalar kazan kaldırır. Halifenin ordusuna silah çekilmez, büyük günahtır diye. Osmanlı da kurnaz tabii hemen Kürdi'yi İstanbul'a davet ediyorlar ve ona vezirlik veriyorlar. Silah verip memlekete yolluyorlar. Gidiş o gidiş yolda yok ediyorlar. Bir de başka bir aile var. Meşhur 99 çocuğu ve 33 karısıyla İstanbul'a geldi. Kürt aile... İlericiler var bunların içinde... Nazım'ın da bunlarla mektuplaştığı bilinir. Halklar, özellikle Türk ve Kürt halkları birbirleriyle yaşamaya çok alış-

mışlar ve çok ortak yönleri var. Heh Bedirhan Bey ailesi. Onlar zaten Dicle, Fırat'ta 25 (...) yatıyorlar. Neden yatıyorlar biliyor musun? Tanzimat'tan sonra düzenlemeler yapılıyor. Verdikleri paraları devlet alıyor bir de yerel ağalar para istiyor. Köylü bezmiş, bir kısmı isyan ediyor. Neyse bunlar ayrıntılı...

Atilla Keskin: Çok kısa Bedirhanilerle ilgili bir şey demek istiyorum. Şimdi benim Ahmet Kardan diye bir arkadaşım bu konuyla ilgili büyük bir kitap yazdı. O Bedirhanilerin torunuymuş. Şimdi o kitapta çok ilginç bir şey var. Bu Bedirhan Bey çok dindar bir adam ve 40.000 Süryaniyi kesmiş bir adam. Onu da söylemek istedim.

Vedat Türkali: Şimdi orada bir tepede Amerikalılar bir bina yapıyor. Okul yapıyor. Onlar, burayı kilise yapıyorlar diye Süryanilere saldırıyor. Bunlar bilinen şeyler.

Ufuk Uras: O yüzden şimdiki HDP oluşumu içerisinde Süryaniler, Kürtler bunun yeni bir oluşumu yaratmaya çalışıyorlar.

Atilla Keskin: 1885'te 40.000 Süryani kesilmiş onlar kesilmeseydi şimdi, daha farklı olurdu.

Vedat Türkali: Bana en çok şunu sordular. Niye Türkler için Kürtler için bir şey yazılmadı? Kürt aydınları niye bir şey yazmadı? Yazacak ortam yoktu, öyle bir baskı var ki. Abdullah Paşa çağırıyor önce babasını asıyor sonra oğlunu. Hiç yok öyle temyizi meclisi... Her şey orada bitiyordu.

Ufuk Uras: Sizin son roman nasıl gidiyor?

Vedat Türkali: Romana çok umutla bağlıyım, çalışıyorum. Fakat ben yapıyorum, yapacağım laflarını sevmem, yaptım lafını seviyorum. Adını biliyorsun değil mi? "Bitti Bitti Bitmedi".

Bütün arzum, inşallah bu iş yarım kalmasın, hakkını vererek de yapayım . Ve eğer çok önemli bir engel çıkmazsa seneye Eylül-Ekim gibi size okuturum zannediyorum. Ermeni bir güzel kadın kahramanım var. Madam Lusie...

Ufuk Uras: Genç yazarları, edebiyatçıları takip ediyor musunuz?

Vedat Türkali: Valla ben genç yaşlı diye ayırmam. Mesela, bu İzmirli, *Yedinci Gün* diye bir kitabı çıkmış galiba. İhsan Oktay'ı çok severim. Sonra Hasan Ali Toptaş'ı çok severim. Bu Osmanlıca'yı bugünün Türkçesine en güzel adapte eden adam. Hasan Ali Toptaş da bugünün Türkçesini, şiir dilini nefis kullanıyor.

Ufuk Uras: Murat Uyurkulak'ı takip ediyor musunuz?

Vedat Türkali: Hayır.

Ufuk Uras: Ben size onun da kitaplarını getireyim.

Vedat Türkali: Bir tane Kürt çıktı onun da bana bir romanını verdiler. Sözünü ettim ya, *Gece Kelebeği*... Çok güzel.

Atilla Keskin: Haa çok şahane bir roman. Çok da genç ve mütevazı bir arkadaş, ben de çok severim onu.

Vedat Türkali: İkinci kitabı çıkmış daha okuyamadım. Birinci kitabı çok sevdim. Yalın, içten ve fonksiyonel.

Atilla Keskin: Şey o Dersim'den sonra kalan insanların trajedisini anlatıyor. Bir çocuğu, anneyi...

Vedat Türkali: Çok güzel anlatıyor.

Atilla Keskin: İsviçre'de ilticacı. Ben onu çağırmıştım ama ağabey romanımı çalışıyorum başka zaman yaparız falan dedi. Çok mütevazı, param yok dedi. Çok ilginç bir şey. Zazaca ismi de var onu unuttum şimdi.

Ufuk Uras: *Berberik* kitabın Zazaca adı.

Nazım galiba son şiirlerinden birinde, hiçbir söz teselli etmiyor beni, ne benimki ne başkasmınki diyordu. Edebiyat...

Atilla Keskin: *Perperike Soye*'ymiş Zazaca ismi.

Ufuk Uras: Önümüzdeki hafta kitabı daha detaylı açarız.

Vedat Türkali: Ben şeyi okuyamıyorum mesela. İki defa okumaya kalktım, Elif Şafak. *Bit Palas*'ı aldım 50 sayfa okudum, özenti. Ben dile önem veririm. En çok satan oymuş. Şey diyorlar onu şeyler tutuyormuş... Gerçi ben inanmıyorum öyle şeylere demek ki beğeniliyor.

Ufuk Uras: Mesela Vedat Ağabey'in kitapları bizim için çok önemli ama bakın ana akım medyada görülmez. Bizim kuşak için kitapları çok önemlidir.

Vedat Türkali: Çok sağ ol. Ben zaten önemli görmesem yazmam. Açık söyleyeyim. İddialı bir adamım. Mesela bana şairsin dediler kabul ettiremediler. O "İstanbul" şiirinden sonra ne iltifatlar. Ama ben şair olamadım. Hayatta akıllı iki iş yaptım biri cigaraya alışmamam ikincisi de şair olmadığımı erken fark etmem. Şiirlerim var ama şair olmak başka bir şey. Şiir bütün sanatların temel taşı ona inanırım. Ben bu son romanım için, *Yalancı Tanıklar Kahvesi* için, bir saldırıya uğradım. Barış bilmem ne diye bir avukat, burama geldiği için ben ona uzun bir cevap verdim. *Varlık*'ta çıktı. O vesileyle ben niçin ne yaptım, romanda ne yaptım, sinemada, tiyatroda ne yaptım. Son oyunumu sen biliyorsun, iyi oynansa iyi sonuçlar verir. Çok vurucu tarafları var. Belki Kürtler oynayacaklarmış onu.

Ufuk Uras: Depremle ilgili olan... Buradan da duyuralım o zaman Vedat Türkali'nin çok güzel bir çalışması var umarız izleyicilere kavuşur yakın zamanda.

Atilla Keskin: Sana bir soru sorayım. Neden kitabın ismini *Yalancı Tanıklar Kahvesi* koydun?

Vedat Türkali: Şimdi onu okuduğun zaman anlarsın. *Yalancı Tanıklar Kahvesi,* aslında hikâye şu; kasabada bir adliyenin karşısında bir kahve varmış. Bu arada adliyede yalancı tanıklık yapacaklar oturur beklermiş. Ve hazır bekliyorlar. Adamın biri gelmiş içeri girmiş bakıyor etrafa. Hemen biri sokulmuş. Ne o beyefendi bir şey mi lazım demiş. Nedir dava? Demiş ki bir alacak meselesi, hâlâ vermedi o herif değil mi paranızı demiş.

Adam durmuş utana sıkıla hayır parayı benden istiyorlar demiş. Kaç defa vereceksiniz beyefendiciğim demiş.

Ufuk Uras: Bu hikâye kitabın konusu oldu yani.

Vedat Türkali: Evet kitap adını buradan alıyor. Şimdi ben Türk aydınlarını, böyle kabul ettim. Çünkü sol akıllar egemense rağbet çok, herkes tanıklığa hazır. Ama ortalık ters dönmüşse hepsi ağız değiştirmişler. Roman fena değil ama değil mi. Şimdi kitap bizde, eğer ileride basarsak ona iki sayfa ekleyeceğim ve öyle bastıracağım. Sonra dikkat edersen, orada Türkçesi güzeldir. Elimizden geleni yaptık. Fakat oradaki avukat, hayretler içinde kaldım. Bu adam ne biçim avukat ya. Okuduğunu anlamamış. Ben orada diyorum ki Türkiye Osmanlı'dan beri yapısı hep aynı kolay kolay devrilmez, o da diyor ki ben demişim güya eskiden artık devrim yapacak şeyler kalmadı demişim. O yazıyı muhakkak oku, çok kötü bir yazı.

Ufuk Uras: Vedat Ağabey'in anlattığı mesele hakikaten ilginçti. Biraz daldan dala atlıyor gibi oluyoruz ama. Bu Deniz Gezmiş'lerin idamında dördüncü idamlık olarak sen vardın değil mi Atilla? Anlatsana biraz bize.

Atilla Keskin: Şimdi ben bunu değişik yerlerde anlatıyorum da işte olay şöyle oldu. Savunmayı okumak için dört kişi seçildik. Önce Deniz okudu, geldi fotoğrafını çektiler, ardından Yusuf okudu gene fotoğraf, sonra Hüseyin okudu gene fotoğrafını çektiler. Sonra ben okudum beni çekmediler. Biz o zaman anlamıştık. Cezaevinin içinde de subaylar bize söylüyordu. Sohbet ediyorlardı bizimle. O zaman 12 Eylül gibi değildi. Çocuklar üç tanenizi götüreceğiz, çünkü bunu yapmazsak gelecek nesillere kötü örnek oluruz. Eğer biz bunu yapmazsak onlar bunları yapmaya devam eder derlerdi. Fakat ben bizim dönemin vukuatlarını, işkencelerini hatta idamlarını bile anlatmayı sevmiyorum. Şunun için sevmiyorum, çünkü 12 Eylül o kadar korkunçtu ki hatta hiç unutmam, Boğaziçi Üniversitesi'nde darbelere karşı bir toplantı yaptılar

oraya benden önceki konuşmacı ve hatta Türkçe'yi hâlâ doğru düzgün konuşamayan 14 yaşında Diyarbakır Cezaevi'nde kalmış bir çocuk. Bunun üzerine iki kitap yazmış daha sonra, ben de onunla bir röportaj yaptım. Yani onun anlattıkları, ve sonra Diyarbakır'ı çok dinledim ve çok korkunçtu. Ve kendi kendime dedim ki biz cennette yaşamışız.

Ufuk Uras: Siz de Diyarbakır Cezaevi'nde kaldınız değil mi, Filistin meselesinde?

Atilla Keskin: O ayrı, onu da söyleyeyim şimdi ama önce şunu bir bitireyim. Yani ben o Boğaziçi Üniversitesi'ndeki toplantıda çıkıp dedim, şimdi bir mağdur olarak ben onu dinlerken ağladım. Ve ben çok konuşmak istemiyorum bu şeyden sonra. Benim de bir Diyarbakır'ım var ama o Diyarbakır'ın şöyle bir özelliği vardı. Biz Filistin'den gelirken yakalandık ve 8 ay cezaevinde yattım ben. Deniz yoktu ama Hüseyin vardı Sinan vardı Alpaslan vardı. Onlar ya dağda öldürüldü ya da idam edildi. Ama orada biz şunu öğrendik. Yani tabi devrimciydik biz, herkesin Kürtlerin de haklarının verilmesini savunuyorduk. Ama Kürdistan'ın ayrı bir olay, ülke olduğunu şahsen ben Diyarbakır Cezaevi'nde öğrendim. Buradan Kürtlere çok teşekkür ediyorum. Çünkü bizi orada çok kötü ezebilirlerdi, çünkü bizim için; El fetih gerillaları geldi, şehrin suyunu zehirlemek, okulları bombalamak için diye, kara bir propaganda yaptılar. Ve öyle korkunç şartlarda dayak yiyerek, işkenceden geçerek falan geldik ama Diyarbakır'da cezaevinde Kürtler bize sahip çıktı ve hiç ezdirmediler. Mehdi Zana, avukatlar, Ekinciler vardı bir de bize sahip çıktılar ezdirmediler. Biz Kürt realitesini somut olarak cezaevinde gördük. Oranın başka bir ülke olduğunu. İnsanlar hiç Türkçe bilmiyor. Adamları mahkemeye çıkarıyorlar, avukat tutuyorlar, tercüme ederek davayı sürdürüyorlar. 1970'lerde bu zamanlar. Resmi politikada Kürtçe diye bir şey yok o zaman. Bir anekdot anlatmak istiyorum. Hoş bir anekdotla bitirelim bugünü isterseniz. Şimdi bir tane Memo diye bir arkadaş var Kürt. Bizi de çok seviyor. Geliyor bizle konuşu-

yor daha yeni yeni Türkçe öğrenmiş. Bir gün sorduk; ya Memo sen ne yaptın suçun ne? Orada tabi itibarlı olanlar kan davasından düşenler. O da kanlısını öldürmüş dağa kaçmış bakmış böyle olacak gibi değil buna bir avukat tutmuşlar demişler ki, gel 5-6 sene yatar çıkarsın. Dağda mı yaşayacaksın? Bu gelmiş, sonra bunu götürmüşler cezaevinde Türkçe hiç bilmiyormuş sonradan git gel git gel, ceza idam vs kelimelerini öğrenmiş. Son davada hâkim buna demiş ki kalk bakalım ayağa. Kalkmış, bir sağındakine dönmüş bir solundakine sonra oy birliğiyle 24 sene ağır hükmüne diye kararı okumuşlar. Şimdi Memo diyor ki ben Türkçe bilmiyorum o zaman 24'ü anlamışam cezayı da anlamışam ama bu oy birliği nedir ben bunu anlamamışam. Son diyeceğin bir şey var mı demişler. Düşünmüş düşünmüş, bunlar bana 24 yıl verdiler bu oy birliği olsa olsa küfürdür demiş. Durmuş sonra bende oy birliğiyle sizin ananızı avradınızı... Diye başlamış... O zaman tabi bir dövmüşler bir ceza da hâkimlere hakaretten vermişler. Bu da benim, Kürt ve Türk realitesi açısından aklımdan hiç çıkmayan bir anekdottur.

Ufuk Uras: Peki 8 kitaptan sonra senin bir çalışman var mı?

Atilla Keskin: Şimdi bugün Vedat Ağabey'in yanında benim de bir romanım var. Bir ilticacının hayatını anlatan bir roman hazırlığım var. Kuzguncuk'ta başlayıp Almanya'ya gidip sonra tekrar Kuzguncuk'a dönen bir yalnızlık hikâyesi. Ama içinde o Ermenilerin, Kuzguncuk'ta sürülen insanların hikâyesi var. Kitap bitti, düzenlemesi de bitti bakalım...

Ufuk Uras: Peki, Kapatıyoruz Vedat Ağabey, önümüzdeki hafta cumartesi tekrar bir araya geleceğiz.

Vedat Türkali: İyi akşamlar.

Atilla Keskin: İyi akşamlar.

BU GEMİ NEREYE?-3*

Ufuk Uras: İyi akşamlar sevgili izleyiciler. Ben Ufuk Uras. Atilla Keskin ve Vedat Türkali'yle üçüncü programımızdayız. Söylememe gerek var mı bilmiyorum ama üç kuşak bir aradayız. Deneyim aktarımı açısından önemli. Vedat Ağabey 1919 doğumlu, Atilla 1945, ben de 1950 doğumluyum. Türkiye tarihinde edindiğimiz deneyimleri gençlere aktarmak için buradayız. Bugün Dünya Barış Günü. Dünyanın birçok yerinde kutlandı. Türkiye'de de gerek Kürt sorununun çözümü için, gerek Suriye için ama bir demokrasi talebiyle insanlar yan yana geldiler. 1 Eylül'den başlayalım Vedat Ağabey.

Vedat Türkali: Teşekkür ederim gene bana konuşma hakkı verdiğin için. Bugün Barış Günü ama bu, biliyorsunuz bu çok acı başlangıcın hatırlatılması için konulmuş. 1 Eylül 1938'de Alman orduları Polonya'ya saldırdılar, hem de nasıl bir provokasyonla "Bize saldırdılar" diye. Naziler, savaşı provoke etmek istiyorlar ve tuttular bir kıtayı karşı tarafa saldırtıp ateş ettiler.

* Ufuk Uras-Atilla Keskin-Vedat Türkali, 3. Bölüm, *İMC TV*, 1 Eylül 2012.

Onun üzerine de Nazi orduları Polonya'ya girdi. Kamplarda adam yakmalar, Sovyetler'de 20 milyon insan öldü. Hatta ben bir yerden duydum, aslında 20 milyondan da fazlaymış. Olay bu. Şimdi bugün en değerli şey barış, o acı günleri yaşayanlar zaten biliyoruz. Biz memleketimizde barış için uğraşıyoruz. Ama olmuyor, neden olmuyor? Bakın o Naziler'in sebep olduğu psikoloji var ya. Bu memlekette yıllarca egemen bir duygu yerleştirilmek istendi. Nedir o slogan: "Ya tam susturacağız ya kan kusturacağız!" Bunun egemen olduğu yerde demokrasi de olmaz insanlık da. Bugün ya tam susturacağız lafını kim üstlendi? Bakın dikkat edin, BDP'nin vekillerini meclisten uzaklaştırmaya çalışanlar var: Başta hükümet. Susturmak istiyorlar. Bir de zamanında sokaklarda kan kusturanlar var ki; onlar da Bahçeli tarafından temsil ediliyor. Ama bakın bu Barış Günü'nde altını çizerek diyorum, kimseye saldırmak, kimseyi kırmak için konuşmuyorum. Gerçekten barış istiyorum. Herkesin menfaati bu barışta. Ama nasıl bir barış? Herkesin korkusuzca konuşabildiği ve kendisine saygı duyulduğunu bilen, insanların bir arada eşit yaşadığı bir Türkiye. Biz bunu istiyoruz. Şimdi o, "Ya tam susturacağız ya kan kusturacağız" döneminin artıkları kimin elinde bugün? MHP'nin. Kan kusturanlar onlardı. Hatırlayın Bahçelievler Katliamı oldu. Çatlı yaptırdı bunu. Muhsin Yazıcı vardı. O dağda dolanır ederler, gizli ajan. İçim çok yanar, Serdar Alten diye matematikte okuyan çocuk vardı. Ailesini tanıyordum. Dünya tatlısı çocuk, şahane bir aile. Yüksek rütbeli bir hâkimin çocuklarıydı bunlar. Aysel de ablası. Ve bu haber geldiği zaman yüreğimiz yandı: Kaçırıldı. Şimdi bunun çizgisinde olan, hâlâ onun da bizim şeylerimiz diye iftihar eden ülküdaşlarımız diye, bir parti var. Bu yakışmıyor bence. Ben demiyorum ki vaktiyle bunu yaptınız. Siz böyle bir kitleyi, bir nevi Pandora'nın kutusu elinizde, idare etmek zorundasınız. Ama lütfen buna sahip olun. Şimdi hemen buna sarılıyorlar: Kapatalım, susturalım. Kim sahip çıkıyor ona: Hükümet. Şimdi anlaşılıyor ki ekim ayında falan BDP'yi bun-

lar meclisten uzaklaştıracaklar. Şimdi kamuoyuna soruyorum: Kim zararlı çıkacak bundan? Tüm Türkiye, inanarak söylüyorum. Meclisi kimse kendisinin malı sanmasın. Bugün BDP'nin olmadığı meclis aksaktır ve itibarını kaybeder. Bir itibarı varsa, o da Kürtlerin orada temsil edilmesinden kaynaklanıyor. Yahu şimdi başbakana sormak istiyorum: Siz bu Kürtlere ne verdiniz de ne almak istiyorsunuz? Yahu dünyanın hiçbir yerinde hiçbir ülkede %10 baraj olmaz. Hatta bu konuda Altan Öymen yazılar yazdı. En fazla 3-4'tür. Bütün bunlara rağmen bu ezilen halk engelleri aştı ve meclise grup kuracak kadar vekil gönderdi. Yahu sevgili vatandaşlarımız, yöneticiler, hepimiz kardeşiz. Şunu bilin ki kovulmuş vekillerin olduğu meclis, demokratik meclis olmaktan çıkar. Bunu hepimiz bilmeliyiz. Bunu Sayın Bahçeli, siz de bilmelisiniz. Ülke kaybeder bundan ve kendilerine rica ediyorum bu olmasın. Bakın temel nereden geliyor? Bu partinin asıl başkanı kimdi: Alparslan Türkeş. İlk defa o çıktı. Hiç kimse hemen ayağa fırlamasın be, tarihsel doğruları bildiğim kadarıyla söylemeye çalışıyorum. Alparslan Türkeş Kıbrıslıdır. Ordudan gelmedir. Vaktiyle bu "tam susturacağız, kan kusturacağız" gruplarının subayıydı. Ve 27 Mayıs'ta da ilk konuşanlardandır. Bakın Kıbrıs'a giden ilk Türkler Anadolu'dan, umumiyetle Yörük ve Türkmen'dir ve Alevidir. Bunu çoğu kimse bilmez. Fakat pek durulmaz üzerinde. Dini yönü yoktur pek çünkü. Bu Aleviler Anadolu'da Ermenilerle de kalırlar. Hatta bir ara Türkeş için, ailesi Ermenilerden geldi dediler. Ben bunu suç mu sayarım, asla. Ben bir olayı daha duydum, araştırmadım bile. Kürümoğulları vardı. Kim onlar biliyor musun? Bundan 100-200 yıl önce Bitlis'ten gelen ve İzmir'de okuyan bir ailenin çocukları. Ben bununla bir tarifte bulunmak istiyorum. İşte Türkiye böyle bir yapıda. Bunu niye özellikle söyledim? Bir gün bizim albay Türkiye mozaiktir diyor hemen bu dönüyor ne mozaiği lan diyor. Güzel kardeşim, bu güzel, biz bunu çiğnemeyelim, yok etmeyelim. Bu barış gününde asıl düşünmemiz gereken bu. Tutturdular Mustafa Ke-

mal Malatyalı. Beni hiç ilgilendirmiyor. Yalnız şunu biliyoruz, bizim Reşat Fuat var ya komünist, onla teyzezade oğulları. Makbule teyze der o. Ve onlar da Konya'dan gelmiş bir aile. Olabilir böyle şeyler, Türkiye mozaik çünkü. Mao ne dedi bir zamanlar; 100 çiçek açsın. Türkiye'de ne güzel çiçekler var. Niye bunları çiğniyoruz? Niye Kürtleri illa yok sayacağız. Kürtler %10 barajını takmadılar, canlarını dişlerine takıp meclise vekil soktular. Bugün Dünya Barış Günü'nde dileyelim ve isteyelim ki iyi olsun. Bunu sindirelim. Köylü, Kürt olabilir, Ermeni olabilir Yahudi olabilir. Yahudi köylü olmaz ya... Bir de bu Alevilik Sünnilik meselesini karıştırıyorlar. Korkuyorum lafı uzatıyorum diye.

Ufuk Uras: Bu barış meselesinde en önemli şeylerden biri de tecrit. İmralı ve tecrit.

Vedat Türkali: Zaten ben ilk günüden beri İmralı'nın ve Öcalan'ın orada olmasına karşıyım. Bir de fıkra anlatayım. Yahu yıllar yılı beni tanıyorsunuz, Kürtler konusunda tek kitabı olan benim. Konuşuyorum zamanında bir TV'de. Banu Güven'le çıktım bir zaman. Hakikaten şaşıyorum. Gidip Öcalan'la konuşuyorlar. Bunun içinde müfettişler vs var. Bunların hepsi sayın adamlar. Peki bu adamlar, sayın denmesi bile yasak olan bir adama niye gidiyor. Ne var bu işte? Bir bana mı yasak bu. Ben de söyleyeceğim dedim ve söyledim. Zavallı kızın da işini bitirdiler. Bir gün bir telefon. Bir avukat, hatırlamam adını. Vedat Bey'e mesaj getirdim Öcalan'dan, görüşebilir miyim? Tabi demişler. Bir akşam saatinde geldi. Oturduk sohbet filan. Hayır saklayacak bir şeyim yok benim. Yalnız ısrarla şunun üzerinde durdum. Geçen seçim zamanıydı. Öcalan şunlar olmazsa çekileceğim, karışmayacağım dağdakilerle hükümet ne yaparlarsa yapsın dedi. Ben buna itiraz ettim. Dedim ki lütfen Öcalan'a söyle bu yol, yol değil. Mutlaka çözüme katkıda bulunsun. Çünkü ben inanıyorum bu meselede bu ülkede sözü en çok geçerli olan kişi o. Bunu Kürtler de biliyor. En bü-

yük rakipleri bile Öcalan diyor. Niye bu fırsatı kaçıralım ki. Sonra adam gitti bu arada benim *Güven* romanımı göndermişler Öcalan'a, okumuş, beğenmiş memnun oldum. Ona *Kayıp Romanlar*'ı gönderdim bir de not yazdım. Aradan epey geçti. Haber geldi görüşmeler durdurulmuş. Sonra birden gene bir haber geldi. Bütün avukatları tutuklanmış. Bizim avukatı da tutuklamışlar. Sonradan ajanlar çıkmış ortaya. En baştaki de bana gelenmiş. A benim şevketli devletim, e benim fehametli hükümetim, bana niye ajan gönderiyorsun. Ne düşünüyorsun, yazın iki satır deyin ben zaten yazarım. Başbakan'a mektup yazdım iki tane. 95 yaşında bir adam niye korksun ya. Ben bunları düşünüyorum, duyulsun istiyorum. Keşke ajanlar bunları dağıtsa, teşekkür ederim. Daha evvelden de bir ara haber gönderdiler ölecek diye, komedi ya. Ben o zamanlar Roj TV' ye giremiyorum. İsviçre'de dört yerden çağırdılar beni konuşma için. Avrupa'da, konuşanlara yazarlar sendikası bir miktar para verir. Kürtler için çıktığım hiçbir yerden para almamışımdır ama dışında alırım. Oraya gidince haber yolladım. Dedim ki ben Avrupa'ya çıkıyorum, Belçika'ya da uğrarım. Paris'e geçtik orada bizim arkadaş var. Ağabey dedi, bu sabah hükümet karar çıkarmış; Roj TV'de konuşan kimse, hukukçu sanatçı kim olursa terörist ilan edilecektir. Neyse kalktım gittim. Remzi Kartal'a gittim, salonu beraber hazırladık. Onu da Van'dan tanırım. Doğuda bir geziye çıkmıştım, tüm doğuyu gezdim. O zamanda Mustafa Ekmekçi gazetede, beni izliyor boyuna. Telefon açıyor bana şuraya git şu karşılayacak diye, gezdim. Her gittiğim yerde bakıyorum, PKK hareketi başlamıştı o zaman, Kürtçe yasak. Bu ne biçim yasak ya. Her yerde Kürtçe konuşulur, Eczane, Mühendisler Odasında her yerde. Zaten halk Türkçe filan bilmiyor ki. Hatta Esma Hanım vardı Ocak, o köyüne götürdü bizi. Köyde Esma Hanım gelmiş diye kadınlar geldi. Oturdular hep beraber, Merih de oturdu tabi. Merih'e anlatıyorlar ama hep Kürtçe konuşuyorlar. Ben gülüyorum Esma Hanım da durdu anladı durumu. Dedi

ki Kürtçe bilmiyor o. Vallahi yüzlerindeki ifadeyi unutamıyorum. Şöyle bir baktılar birbirlerine bu kadın niye Kürtçe bilmiyor diye, şaşırdılar. Neyse, gezmeler bitti Trabzon'a geldik. Burada Ecevitçi bir avukatı ziyarete gittik. Konuşuyoruz, yahu dedim siz Ecevitçiydiniz, meclisteydiniz, bu nasıl oluyor? Ya devlet yasak dedi ama ben oradan geldim bir tane Türkçe bilen yok. O iş bitti Vedat Bey biz meclis tatile girmeden önce hangi partiden olursa olsun... Bunlar aralarda merdiven altında toplanır, çoğu Kürtçe konuşur. E dedim bunu konuşmadınız mı? Konuştuk biliyorsunuz bizde her şey askerde biter dedi. Bizde irtibatı sağlayan bir kurmay albay vardı onu anlattım. O hemen cevabı vermiş; devlet 1 milyon insanı öldürmekle bir şey kaybetmez demiş. Devlet bir insanı kaybederse bile çok şey kaybeder. Güya bunlar bunu değiştirmek istediler olmadı. Neyse çıktım gittim Remzi'ye bunu anlattım. Memleketin hali ne olacak diye konuşacağız dedim. Galiba önce biz, benim halim ne olacak diye konuşalım dedim. Hükümet, böyle bir emir verdi döndüm dedim. Bakın bu devletin vatandaşıyım pasaportum, kimliğim var. Döndüğüm zaman devlet bana gel diyor, şunlar şunlar suçtur. Ben inanmıyorum buna. Götür mahkemeye yargıla. Ama devlet bana şu TV'ye çıkamazsın diyemez. Bir, dedim aynı şey Hollanda'da oldu ondan 6 ay evvel. Bana sorular sordular cevap veriyorum, kız dedi ki... Biliyorsun o zaman 141. Madde var; dışarıda devleti milleti küçük düşüren yazarlar, böyle bir madde var, böyle rahat konuşuyorsun. Şükür ki o madde var, o maddeye dayanarak konuşuyorum. Ordu diyor ki milletini devletini küçük düşürenler. Asıl ben korkar da konuşmazsam devletimi milletimi küçük düşürmüş olurum. Bir şey demedi ama bozuldu tabi. Orada konuştum ve orada söylenmesi lazım her şeyi söyledim. Döndükten iki ay sonra haber geldi ölecek diye.

Ufuk Uras: Atilla 1 Eylül'le ilgili senin de görüşlerini almak isteriz. Vedat Ağabey anlatırken aklım, İttihat Terakki'nin mecliste 1925 kırımında başta Zarop Efendi olmak üzere do-

kunulmazlıkları kaldırmadan onları tutuklaması geldi. Gene başa mı dönüyoruz?

Atilla Keskin: Yani aslında hep tekrar. Vedat Ağabey BDP'li vekilleri belki tutuklarlar diye anlattı. Daha önce ne oldu Leyla Zana döneminde? Başlarına vura vura Kürt vekilleri alıp cezaevine götürmediler mi?

Ufuk Uras: Bir de seçmeni tutuklayacak bir dolap henüz bulunamadı.

Atilla Keskin: Ama ne oldu daha fazla vekille geldi Kürtler. Yeni bir parti kurdurdular. Demek ki zor dönemi geçti. Eğer, korkum şu; gerçekten dokunulmazlıkları kaldırırlarsa kan gövdeyi götürür. Kürt halkının burasına geldi. Yalnız PKK değil bombayı koyan patlatır. Bunu yaparlarsa geriye hiçbir şey kalmıyor çünkü. Korkuyorum, böyle bir şey yaparlarsa çılgınlık olur.

Ufuk Uras: Siyasi çözümler bulmak lazım biz hâlâ yasaklar meselesini konuşuyoruz.

Atilla Keskin: Bir anekdot anlatayım; bir Kürt, yaşlı bir amca Diyarbakır'da, Evren döneminde darbeden sonra biliyor ki Kürtçe konuşmak tehlikeli, tutukluyorlar. Adamcağızın karnı acıkmış ne yapacağını şaşırmış çünkü fırına gidecek Kürtçe konuşursa tutuklanacak. Ne yapayım falan gitmiş: "Babo bana Türkçe bir ekmek ver". Ama bunu Kürtçe söylüyor. Ne hale getirdiler bu insanları.

Ufuk Uras: Reklamdan sonra devam ediyoruz. Biz bu kaotik ortamda en büyük (...) Edebiyat...

Atilla'nın elinde kitaplar görüyorum nedir o bahseder misin?

Atilla Keskin: Geçen bölümde Vedat Ağabey bu kitaptan bahsetti, *Gece Kelebeği*... Ben de okudum, ilgimi çekti. Kısaca bahsedeyim. Türkiye'de popüler kültür neyse o pompalanıyor ve okutuluyor. Şimdi bu Haydar Karataş diye adı sanı bilinmeyen

bir arkadaş. Ben de tesadüf kitabı arkadaş vasıtasıyla buldum. 38 Katliamı'ndan sonraki durumu öyle güzel anlatmış ki. İnsanların yalnızlığını, öncellikle kadınların düştüğü durumu. Yani demek ki kalpler bir oluyor. Bu arkadaşın bir kitabı daha çıkmış. Diyarbakır Cezaevi'nde ben de yattım. Oranın bambaşka bir dünya, ülke olduğunu, halkın bu taraftakilere benzemediğini gördüm. Ve şu tespiti yapmıştım, hâlâ da öyle düşünüyorum. Yani ben bir Türk'üm, Müslüman bir ailede büyüdüm. Yalnız Kürt meselesi çıktığında, ki ben bir süre yurtdışında da yaşadım gerçekten yurtdışında da özgür hissetmedim kendimi. Türkiye'de Kürtlerin ve Alevilerin sorunları çözülmediği sürece ne Kürtler özgür olabilecektir ne de Sünniler. Kendi özgürlüğümüzü istiyorsak onları da özgürleştirmeliyiz. Geçen Vedat Ağabey'in konuşmasında bir nokta vardı ona kısaca değineceğim başka bir konuşmanın konusu çünkü. Bizim hareketimizi de, Deniz Gezmiş'in hareketi, THKO hareketini birçok insan darbeci olarak nitelendirdi. Şunu belirteyim ki birçok insan darbeye bel bağlamışken belki naif bir harekettik belki az kişiydik ama biz başka bir yöntemi Che Guevara'nın yöntemini benimsemiştik. Ve cuntacılığa da hiç bulaşmamıştık. Onu da belirteyim.

Ufuk Uras: THKO'nun kaç numaralı bildirisiydi darbelere karşı olduğunu açıkladığı?

Atilla Keskin: Sanırım ilk bildirisiydi.

Ufuk Uras: Kitaplardan bahsederken size Murat Uyurkulak'tan bahsetmiştim; *Bazuka*, kitabının ismi. Size hediye etmek için getirdim.

Vedat Türkali: Şimdi bakın demin ısrarla altını çizdim. Başbakan artık bunlarla olmaz demiş BDP için. Bakın barış gününde olduğumuz için bütün samimiyetimle söylüyorum. Bakın Sayın Başbakan yanılıyorsunuz, yanlış yapıyorsunuz. Nedense acayip, bir devletin başına geçenler galiba ölçüyü tutturamı-

yorlar. Bir *Kâbusname* diye Mercimek Ahmet'in tercüme ettiği bir kitap vardır. Okumanızı tavsiye ederim orada şunu anlatır; vaktiyle bir ülkede bir han şah varmış fakat zalimmiş çok. Tahta oturur oturmaz öldürmeye başlamış. Millet illallah diyor. Sonunda aklı başında bir paşa, general, punduna getirip bunu zindana tıkmış. Düşünüyor, bu eski olaylarda hocaları vardır bunların lala derler. Demiş ki sultanım şunları yaptınız bilmem ne, hep bunlar yüzünden gördünüz mü olanları. Adam demiş ki ondan olmadı ki bu herifi öldürmedim ondan oldu. Şimdi biz boş yere konuşuyoruz galiba bu yere gelmiş insanlar, basiretleri bağlanıyor olayı göremiyorlar. Bugün biz daha iyi görüyoruz. Bugün adam diyor ki onlarla olmaz, kovacağım onları, sanki senin lütfunla mı geldi onlar. Ülkede barış hepimiz için gerekli. Bahçeli'nin etrafındakilere de lazım Lazlara da Kürtlere de herkese lazım. Bu gerçekten anlaşılmadan sorun çözülmez. Ben bugün Türkiye'de iki tane sorunlu insan görüyorum; biri Demirel vallahi duam odur onu bir gün yakalayacaklar, diğeri de Tansu Çiller. O da ilk defa, Kocaeli bölgesindeki Kürt zenginlerini Yalçın Küçük'le beraber tek tek vurdurttu. Bunun inşallah bu memlekette hesabını sorarlar. Evren demiş ki ben halkımın duası sayesinde yaşıyorum. Evet doğru demiş bir duayı da benden alıyor. İnşallah ölmez de bir gün mahkemeye çıkar diye. Bugün mahkemeye çıkamasa bile ne hale geldiği ortada. Gene kendince sebepleri vardır onları kendileri uydurdular, manipüle ettirdiler.

Ufuk Uras: Sen Evren davasında olacaksın değil mi Atilla? Tabi Evren gelmeyecek ama gene de işkencecilerin yargılanması için gerekli.

Atilla Keskin: 1 Eylül'de bundan bahsetmek iyi oldu. Ben geçen sefer de Avrupa'dan bir heyetle geldim, şimdi de gideceğim Ankara'ya -14'ünde davaya-. Ben ona şöyle bakıyorum. İzleyenlere de söylüyorum, sorun Evren'in mahkemede yargılanıp yargılanmaması olarak ele alınmamalı. İzleyenlere de onu tav-

siye ediyorum. İlericiler, solcular açısından bu kitleselleştirilirse, özellikle genç kuşaklara geçmişin acılarının hesabının sorulduğu gösterilirse Türkiye'de bir şeyler olur, davalar açılır vs olur, ben davaya öyle bakıyorum tabi onun yargılanması da önemlidir. Ve bu konuda Türkiye solunun büyük çoğunluğunun korkunç bir duyarsızlık içinde olduğunu görüyor ve söylüyorum. Çok yakın tarihteki bir faşizm, işkence ve idamların hesabını sormak için insanların üzerine ölü toprağı serilmiş ses çıkarmıyorlar. Bu solun trajik göstergesidir. Kürtler de çok asılmıyorlar. Onlara da sesleniyorum. Özellikle Diyarbakır bir mihenk taşıdır.

Vedat Türkali: Şimdi, bugün 1 Eylül Barış Günü ve Dikili Belediyesi Nazım Parkı açtı, onları kutluyorum. Bu arada bir de haber vereyim yarın gece ben gene bayramlık gömleğimle geleceğim. 8-10 tane şiir okuyacağım şimdiden söylüyorum. Galiba Yaşar Kemal'e de Barış Ödülü veriyorlarmış. İnşallah iyi sonuçlara yönelik adımlar atmasına vesile olur. Barıştan yanayız, halkların tek önemli meselesi barıştır.

Ufuk Uras: Fakat belli ki sonbahar çok gergin geçecek. Bir yandan Başbakan BDP'lileri muhatap kabul etmiyorum diyor ama bir yandan da Anayasa Komisyonu çalışmalarına devam ediyor. Belki bu haliyle kadük kalacak.

Atilla Keskin: O konu da ilginç bir hale geldi ki Başbakan kendi seçtiği TBMM başkanına bile çemkirmeye başladı. Ona bile kes sesini dedi.

Vedat Türkali: Eğer başka vaktimiz varsa yarına ekleyelim. Çok mutlu oluyorum sizlerle olunca. Çünkü iyi kötü insanlarımıza, halklarımıza iyi dileğimizi, sıcak yüreğimizi anlatmaya çalıştık elimizden gelen bu, ajanlar varsa gelip dinlesinler işte.

Ufuk Uras: Önümüzdeki hafta edebiyat ve Nazım üzerinde duracağız.

BU GEMİ NEREYE?-4*

Atilla Keskin: Bu Gemi Nereye'nin dördüncüsünü yapacağız. Ben Atilla Keskin, Ufuk Uras ve Vedat Ağabeyimiz. Programın bitmesine üzülüyoruz ama Vedat Ağabey'in çok işi olduğu için sürdüremeyeceğiz...

Ufuk Uras: Yeni roman çok önemli çünkü.

Atilla Keskin: Bugün Vedat Ağabey Nazım'ı anlatacak. Şiirlerinden örnekler verecek. TKP ve Nazım ilişkisini anlatacak.

Vedat Türkali: Söz bana geldi. Teşekkür ederim. Şimdi, bugün Nazım'ın gömleğini ikinci giyişim, benim için onurdur. Nazım'dan şiirler okuyayım dedim. Neler okuyayım bu bir, ikincisi onun yetiştiği ortam ve kavgasını yürüttüğü toplum ve topluma bakış açısı ve toplumun yüzyıllardan beri varolan edebiyat gelenekleri karşısında Nazım neydi neden bu kadar önemsiyoruz, bunlara değinmeye çalışacağım.

* Ufuk Uras-Atilla Keskin-Vedat Türkali, 4. Bölüm, *İMC TV*, 2 Eylül 2012.

Şimdi, Türk edebiyatı Nazım'a gelene kadar bir dönem yaşar. Nazım'dan sonra yeni bir dönem açılır. Bu dönem farkını iyi anlamak gerekir. Neydi bu fark? Türk edebiyatı Tanzimat'la beraber siyasal olaylara karşı gerçekçi ve olgulara dayanan bir yaklaşıma sahip oldu. Mesela... "Çekildik bab-ı hükümetten" diyor Namık Kemal. Dönemine göre çok önemli. Sonra Fikret dönemi başlıyor. Fikret bizim edebiyatımızda aydınlanma döneminin adamı. Çok yönlü, önemli. Yanlış saplantılar içinde şiiri anlıyorlar, Fransız edebiyatının yazık ki en küçük tahtalarına önem gösteriyorlar. Bunda da galiba Cenap Şehabettin'in etkisi var. Ama tüm bunlara rağmen Fikret büyük sanatçı. Mesela gayet temiz bir Türkçe'yle siyasal bir kavga da yürütüyor icabında. Yok kalmadı haşa zillet pederinden diyor. Dünyada şereftir yaşatan milleti, ferdi. Silkin şu tozu uçsun üzerinden. İnsanlığı tarumar eden alçaklığı yırt ez, yaşamak yerlerde sürünmeye denmez. Yiğit bir tavır bu. Şimdi aynı dönemde Batı'ya farklı bakanlar var. İslami kanatta. Akif var. Hemen bir ikilem doğuyor Akif mi Fikret mi. Ben bu ayrıma hiç inanmadım. Akif de insan yönü ağır basan bir insandır aslında. Akif'in mısraları var ne yapsam neyle kurtarsam şu imdat dileyen halkı, kendine göre özellikleri olan siyasal bir istek. Söylemek gerekirse Akif'te Müslüman sosyalist bir eğilim var. Mısır'daki ulemadan gelir. Bu kavgalar devam ediyor. Sonra edebiyatta acayip şiir akımları başlıyor. Bu arada Nazım diye bir adam çıkıyor ve hece vezniyle yazıyor. Ama o dönemi okuyun, hece şairlerini. En güzellerini o yazıyor. Dünyanın en karmaşık dönemi, 17 devrimi geliyor. Nazım genç, çıkıyor yola. İnebolu üzerinden Ankara'ya gidiyor. Orada aradığını bulamayınca, aklı fikri şeyde, öğrenmiş Sovyetler'de bir değişiklik oluyor diye oraya gidiyor. Sonra Nazım komünist bir şair oluyor. Marksist-Leninist bir eğitimden geçiyor, dünyaya böyle bakıyor. Böyle olunca koca ülkeyi görülmedik yöntemlerle gözleyip, izliyor ve bunların arasında yepyeni bir şiir tarzı çıkarıyor ortaya. Mayakovski'den etkilendi derler. Tabi etkilenmiştir

ama kendinden getirdikleri daha fazla. Nazım, şiire başladığı zaman Nazım'da aruz da var. Hece vezni de biliyor. Daha önce de aruz vezninde denemeler yapmış. Ama mısra yapısını insanoğlu mücadelesi için en katı biçimlerle değiştirip vurucu bir silah gibi kullanma fikri Nazım'la gelişiyor. Şimdi bu şiiri okuduğum zaman onun o katı ve sıkı vuruşlardan ne kadar yumuşak bir şiir diline geçtiğini daha iyi anlayacağız. Mesela (...) *Siyau* diye bir kitabı vardı. Onun giriş kısmında; Ben Nazım Hikmet rakım-ül huruf. Hiçbir hususta dosta düşmana çekip yürekten yuh üstüne yuh. İddia ediyorum ispat edeceğim. İspat edemezsem çekilip gideceğim. Şimdi buradaki iddiaya ve ahenge bakın. Bu bir de eski dilin en ustaca kullanımı. Nazım bu yolda şiirler vermeye başlıyor. Daha ileride göreceğiz, bunları yaparken Türkiye'yi çok etkiliyor, Nazım dönemi demek Türkçe'de, romanda, şiirde, heykelde, tiyatroda, sinemada bütün bir toplumun yapısında yeni bir hava yeni bir heyecan yeni insan tipi demek. Nazım olmasaydı, ne Orhan Kemal olurdu ne Fakir Baykurt olurdu ne de Kemal Tahir. Daha niceleri olmazdı. Zaten söz konusu bile etmiyorum kendimi. Şiiri anladım ama şair olamadım ben. Hep onu derim. Hayatta iki akıllı iş yaptım; bir sigaraya alışmadım, iki şair olmadığımı erken fark ettim. Mesela benim "İstanbul" şiirini hâlâ da okutmak isterler bana. Ya dedim ben şair değilim. Benzetme günlük ama Evren Paşa resim yapıyor diye ressam mı diyeceğiz ona. Nazım böyle bir adam. Ve partiye girdi ama partide rahat olmadı evvela. Partide Nazım uzun süre okulda tercümeler yaptı ve ders de verdi, şark okullarında orada çalıştı. Ama ona yetmiyordu bu. İlk defa bu Stalinci dayanışmalar, oyunlar vs başladığında Nazım'ın bir ürktüğü dönem var. Sezinlediği. Hatta onun adını Troçkist'e çıkardılar kabul etmedi ve değildi. Leninist'ti ve ama Leninizm'in usta zamanlarında çok gençti. Stalin döneminde başladı. Bir dönem geldi partinin bir nevi liderlerinden biri olma iddiasına kalktı. Daha önce Mustafa Suphi tarafından Bakü'de kurulan parti devam etmedi. İddiaya

göre Kemalistler tarafından Trabzon'da motorda kestirdiler, hepsi öldü. Şimdi bizim bu genç demokratlar demokrasi kahramanı arıyorlar. Bula bula Menderes'i bulmuşlar. Bu memlekette demokrasi düşmanları demokrat ilan ediliyor. Bu memlekette demokrasi kurbanları var. Yalnız Mustafa Suphi'ler de değil, çok var. TKP'nin sonrasından da birtakım isimler var. İleride Mihri Belli'nin ölüm yıldönümünü yapacaklar. Bu olaylar üzerine, kapalı salon TKP etkinliğinde konuşma istediler benden. Yapacağım ve orada altını çizerek anlatacağım bunları. TKP uzun yıllar baskılar içinde kaldı. Ama ilk anlarda Takrir-i Sükûn'dan evvel, o kanunu Mustafa Kemal, İsmet Paşa'yı çağırarak kabul ettirdi. Takrir-i Sükûn; sağ, sol ne varsa kapattı ve o zaman *Aydınlık* çıkıyordu. Şefik Hüsnü, Nazım da oradaydı, kapandı. 15-20 yıl hapis verdiler. Nazım kaçtı ve Nazım işte bu şiirler yolunda epey yol alır. Geldiği zaman İstanbul'da muhalefeti hissetmeye başladı. O zaman muhalefette kimler var? Şefik Hüsnü'ye karşı ve onun merkez komitesine karşı muhalifler. İsmail Bilen, Zeki Baştımar ve daha bir sürüsü. Pavli adasında toplantılar yapıyorlar orada da deniz üssü var, Kemal Tahir'in kardeşleri orada başçavuş, Donanma davaları orada çıktı. Nazım'ın yaptığı muhalefete işçi muhalefeti dendi. Etrafında işçi vardı ve ben bunları *Güven*'e belgeleriyle koydum. Fakat Komintern dinlemek istedi bunları. Nazım'ın grubunu Postacı Hikmet diye bir adam temsil etti. Gitti, Komintern'de dinlediler bunları, hak vermediler Şefik Hüsnü'yü tuttular. Onlar da devam etselerdi hain olacaklardı. Hepsi bıraktı Nazım devam etti, hain gibi görülmeye başlandı. Edebiyat için bunlar bana yeterli şimdilik. Şimdi bak Defterdar'da yapılan bir parti kongresi vardı. Bu, orada Zeki Baştımar'ın evinde yapılmıştır. Orada MK seçildi muhalefetten adam var. 32-33 filandı yıl. Nazım muhalefetin temsilcisi oldu, hakkıyla yaptı. Birçok para verdi, kamyonlar parti adına çalıştılar. Matbaada gizli beyannamenler bastılar. Ciddi güzel beyannamelerdi onlar. Partiyi alay konusu etmeye başladılar.

Partililer 2-3 tane dağıtıp yakalanıyorlar. Aslında Nazım açıktan da yazıyordu bunları. Karmaşık dönem bu. Bunların içlerinde tek iler tutar adam var Reşat Fuat. İşte o da onun genel sekreteri oldu. Bu olaylar böyle oldu ve Nazım'ı tam 38 yılında Harbiye davasından içeri attılar. Bir Harbiyeli bunu sinemada yakalıyor. Komünist çocuk, biz karar aldık sizi şef biliyoruz diyor. Nazım da şüpheleniyor tam bir provokasyon çünkü. Git kardeşim işine diyor ben burada film yapıyorum işim olmaz diye... Eve geliyor bakıyor Ömer gelmiş. Bu şair A. Kadir var ya onun gruptan. İyice karar veriyor Nazım. Bana polis yolluyorlar diyor. Polis de bunu tanıyor zaten. Açıyor şubeye; ya ne uğraşıyorsunuz görüyorsunuz ben ekmek paramla uğraşıyorum. Niye bana ajan yolluyorsunuz diyor. Bunlar da şaşırıyor, onların da haberi yokmuş. Asker vs deyince hemen genelkurmaya bildiriyorlar. Olaylar böyle başlıyor. Bunu yapanlar da Nazım için, polise ihbar etti vs lafları çıkarıyorlar. Bunu yapanlardan da biri çok sevdiğim bir dostumdur ama adını söylemeyeceğim, ileride anlaşılır zaten. Asılsız ama Nazım'ın yaptığı da devrimci ağırbaşlılığa uymuyor... Sana ne yani. İhbar etmiş duruma düştü. Sonra bıraktılar tekrar. Son yazdığım yazıda anlatmıştım. Bunu bıraktıkları zaman Halk Partisi'nin bir kısmı sol eğilimli ve Sovyet dostu insanlar ve bu iş böyle yürümez diyorlar. Doktor da o zaman *Kapital*'i tercüme ediyor. Bu bahaneyle *Doktor'u, Nazım'ı ve etraflarındakileri Harbiye* Cezaevi'nde tutup, Donanma mahkemesinde yargıladılar. Nazım'a da 25 sene verdiler iki şeyi birleştirerek, hatta onun bir hâkimi var bizim arkadaşların amcası. Öğreniyorlar ki Nazım'ı mahkûm etmiş bu adam. Delil var mı sorusuna biz bu mahkemede delil arayacak kadar enayi değiliz diyor. Nazım'ı hapse attılar. En güzel şiirlerini yazdı orada. Nazım diye benzersiz bir yapı çıktı ortaya ve koca bir zamana hükmetti ve zamanı aştı. Zaman en iyi basitleştirici olaydır ve edebiyatta da en iyi ölçüdür. Ben hapisteyken Nazım'a hayrandım. Sordular Nazım mı büyük Fuzuli mi? Hiç düşünmeden Fuzuli dedim, şaşırdılar.

Dedim Fuzuli'nin üstünden 500-600 sene geçti hâlâ okunuyor. Nazım ne olacak bunu bilmiyoruz. Ama bana sorarsan olacak. Ama zamanında verilmeyen hükümler yanlış olur. Bizde düzgün eleştirmen yoktur hepsi uyduruk heyecanlı tipler. En büyüğe takmışlar. Nereden biliyorsun en büyük olduğunu? Büyük dersin de en ne kardeşim. Bakın örnek 18. yüzyılda büyük bir şair var. Buna Sultan-ı Şura diyorlar. İbrahim Paşa da bu kadar bir ferman veriyor eline. Ve bugün yok öyle bir adam. O dönemde kim var biliyor musun? Nedim var Nedim. Şimdi Nazım ama buna rağmen bu yazıları okuyunca daha iyi anlıyorum bize neler getirdiğini. Genel olarak bir tablo çizdiğimi sanıyorum. 8-9 tane şiir seçtim. Ben hepsini okudum. Necip Fazıl'ın "Çile"si evimde masadadır. O bizim tatlı devimiz. Can Yücel... Hepsi evde. Yahya Kemal'i çok severim. Ama özünde farklı bir durum çıkıyor. Orhan Veli, Oktay Fırat. Nazım en militan döneminde hapishaneden oğluna mektuplar yazıyor; aman diyor sakın Orhan Veli, Oktay Rıfat gibi, onlara iltifat etme. Çünkü o zaman o militan. Batıda hayranları ona şaşırıyorlar. En yakın arkadaşları diyorlar ki hem militansın mücadele yürüttün hem de şairsin. Nasıl oluyor? Şimdi bunların ülkesinde öyle bir olay olmaz. Türkiye'de olur. Halk edebiyatından beri gelen bir gelenek var. Pir Sultan Abdal var, Yunus var... İnançları uğruna mücadeleye girmişler. Onların şeyini devralıyor. Birçok şiirine bakın, halkın o basit anlatım tarzını orada hissedersiniz. Hani çarşambayı sel alır bir yar sever el alır. Kanadı kırılır çölde kalır. (...) Ama bir halden anlayan düşmesin önüme diyor. Bu bir halk edebiyatının en güzel şiirleştirilmiş şekli. Mesela Milli Mücadele'yi yazarken kadınlar bombaları götürürler kağnılarla. Ve kağnılar yürüyor der, kadınlar bizim kadınlarımız, dağlara kaldırıp uğruna hapis yattığımız... Orada artık feodalite değil antiemperyalist bir heyecan içinde tabulaştırıyor. Kulağın duyuyor mu Halil Berktay. Nazım'a nasıl yaklaşmak gerekir onu iyi düşünmek gerek. Hazır yeri gelmişken Halil'e de söylemiş oldum.

Şimdi Batı'da böyle bir gelenek yok. Batı'da bu tür bir edebiyat sonradan görülmüş. Hemen de değiştirilip başka biçimler çıkmış. Bir ressam vardır. Bu Fransız Komünist Partisi'nin akademisyen şiarlı ressamıdır. İşçi mahallelerinde yaşar, onları çizer. O zaman Picasso'yu çıkardı Batı dünyası. E garip geliyor tabi o bakışa, o bir şeyin mücadelesini veriyor. Bir gün bakıyor yaptığı resme, Picasso'nun. Ya üstad diyor bu ne biçim balık. O balık değil diyor Picasso, balık resmi. Galiba uzattım. Ufaktan şiirlere başlayalım. Bunu hapishanelerde yazmaya başlıyor. Karısına yazdığı şiir bu:

Köprüden emanetçi Şükrü Efendiye verip,
Bir servi sandık yollasa bana memleketim İstanbul.
Bir gelin sandığı...
Çınnnn diye çıngırağını çınlatıp kapağını açsam;
İki top şile bezi,
İki çift bürümcük gömlek,
Kılaptan işlemeli mermerşahi mendiller,
Edirne sabunları, tülbent torbalarda lavanta çiçeği
ve sen çıksan içinden.
Yatağımın kenarına oturtsam seni
kurt postumu ayağının altına sersem
Karşında el pençe divan dursam
boyunu büküp hayran baksam yüzüne.
Vay anam vay ne kadar güzelsin.
Gülüşünde İstanbul'un havası,
lezzeti bakışında,
a benim sultanım efendim,
izin verse cüret edebilse Nazım kulun
koklayıp öpmüş gibi olacak İstanbul'u.
Fakat gel yanıma deme bana elim eline değse dayanamam.
Şakkadak düşüp betona ölürüm gibi geliyor.
Ne tuhaf şeyler yazıyorum sana sevgilim.
Seni seviyorum diye telgraf çeksem daha doğru olmaz mı?

Nasıl şiir. Şimdi bakın pırıl pırıl şiir, özlem, karısı... Karısı bu kadar güzel miydi ? Beni ilgilendirmiyor. Onun o dünyası var işte böyle yazılıyor.
Ceviz Ağacı, bu da muhteşem:

Başım köpük köpük bulut, içim dışım deniz,
ben bir ceviz ağacıyım Gülhane Parkı'nda,
budak budak, şerham şerham ihtiyar bir ceviz.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında.

Ben bir ceviz ağacıyım Gülhane Parkı'nda,
Yapraklarım suda balık gibi kıvıl kıvıl.
Yapraklarım ipek mendil gibi tiril tiril,
koparıver, gözlerinin, gülüm, yaşını sil.
Yapraklarım ellerimdir, tam yüz bin elim var.
Yüz bin elle dokunurum sana, İstanbul'a.
Yapraklarım gözlerimdir, şaşarak bakarım.
Yüz bin gözle seyrederim seni, İstanbul'u.
Yüz bin yürek gibi çarpar, çarpar yapraklarım.

Ben bir ceviz ağacıyım Gülhane Parkı'nda.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında.

Donkişot'u alıyor:

Don Kişot

Ölümsüz gençliğin şövalyesi,
ellisinde uyup yüreğinde çarpan aklına
bir temmuz sabahı fethine çıktı
güzelin, doğrunun ve haklının:
Önünde mağrur, aptal devleriyle dünya,
altında mahzun ve kahraman Rosinant'ı.

Bilirim, hele bir düşmeye gör hasretin halisine,
hele bir de tam okka dört yüz dirhemse yürek,
yolu yok, Don Kişot'um benim, yolu yok,

yel değirmenleriyle dövüşülecek.

Haklısın, elbette senin Dulsinya'ndır dünyanın en güzel kadını,
elbette sen haykıracaksın bunu

bezirganların suratına,

ve alaşağı edecekler seni

bir temiz pataklayacaklar seni.

Fakat sen, yenilmez şövalyesi susuzluğumuzun,
sen, bir alev gibi yanmakta devam edeceksin

ağır, demir kabuğunun içinde

ve Dulsinya bir kat daha güzelleşecek.

Nasıl? Şiir işte...

Atilla Keskin: Devam ediyoruz...

Vedat Türkali: Daha başka şiirler de vardı açıkçası ama onlara izahat gerekiyor, uzatmayalım dedik. Yaştan dolayı teknik arızalar oluyor.

Dünyanın En Tuhaf Mahluku

Akrep gibisin kardeşim,
korkak bir karanlık içindesin akrep gibi.
Serçe gibisin kardeşim,

serçenin telaşı içindesin.
Midye gibisin kardeşim,
midye gibi kapalı, rahat.
Ve sönmüş bir yanardağ ağzı gibi korkunçsun, kardeşim.
Bir değil,
beş değil,
yüz milyonlarlasın maalesef.
Koyun gibisin kardeşim,
gocuklu celep kaldırınca sopasını
sürüye katılıverirsin hemen
ve âdeta mağrur, koşarsın salhaneye.
Dünyanın en tuhaf mahlukusun yani,
hani şu derya içre olup
deryayı bilmiyen balıktan da tuhaf.
Ve bu dünyada, bu zulüm
senin sayende.
Ve açsak, yorgunsak, alkan içindeysek eğer
ve hâlâ şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak
kabahat senin,
–demeğe de dilim varmıyor ama–
kabahatın çoğu senin, canım kardeşim!

Asya Afrika yazarlarına benzer bir şiir var.

Asya-Afrika Yazarlarına

Kardeşlerim
bakmayın sarı saçlı olduğuma
ben Asyalıyım
bakmayın mavi gözlü olduğuma
ben Afrikalıyım
ağaçlar kendi dibine gölge vermez benim orda
sizin ordakiler gibi tıpkı
benim orda arslanın ağzındadır ekmek
ejderler yatar başında çeşmelerin

ve ölünür benim orda ellisine basılmadan
sizin ordaki gibi tıpkı
bakmayın sarı saçlı olduğuma
ben Asyalıyım
bakmayın mavi gözlü olduğuma
ben Afrikalıyım
okuyup yazma bilmez yüzde sekseni benimkilerin
şiirler gezer ağızdan ağıza türküleşerek
şiirler bayraklaşabilir benim orda
sizin ordaki gibi
kardeşlerim
sıska öküzün yanına koşulup şiirlerimiz
toprağı sürebilmeli
pirinç tarlalarında bataklığa girebilmeli
dizlerine kadar
bütün soruları sorabilmeli
bütün ışıkları derebilmeli
yol başlarında durabilmeli
kilometre taşları gibi şiirlerimiz
yaklaşan düşmanı herkesten önce görebilmeli
cengelde tamtamlara vurabilmeli
ve yeryüzünde tek esir yurt tek esir insan
gökyüzünde atomlu tek bulut kalmayıncaya kadar
malı mülkü aklı fikri canı neyi varsa verebilmeli
büyük hürriyete şiirlerimiz

Bu yaşamak şiirinden, evvela kısa bir şey izah edeyim. Gazali'den bir şey verecek. Gazali, İmam Gazali tasavvuf ve idealist felsefeden. Yani Eflatun felsefesinin egemenliği de en geri biçimde bizim bu yobazlık felsefesinin kurucusudur. Öyle bir adamdır. Ona karşı mücadele eden üç kişi var. İbn-i Sina, ve Farabi var, onun yolunda devam eden İbn-i Rüşd var. İbn-i Rüşd bir anlamda diyalektiği hissetmiş bir adam. Bir kitabı var onun, adını hatırlayamadım. Yıkılmanın yıkıntısı. Bir nevi

inkârın inkârı gibi, buna saldırıyor bu adam fakat en olumlusu da bu adam. Bu Gazali'yi alıyor onunla bir anlamda kafa buluyor;

Bir akşamüstü
oturup
hapisane kapısında
rubailer okuduk Gazalî'den :
"Gece:
  büyük lâciverdî bahçe.
Altın pırıltılarla devranı rakkaselerin.
Ve tahta kutularda upuzun yatan ölüler."

Bir gün eğer,
benden uzak,
karanlık bir yağmur gibi,
canını sıkarsa yaşamak
                tekrar Gazalî'yi oku.
Ve Pîrâyende'm benim,
ben eminim
sen sadece merhamet duyacaksın
ölümün karşısında onun
                ümitsiz yalnızlığı
                ve muhteşem korkusuna.

Bir akar su getirsin Gazalî'yi sana:
"–Toprak bir kâsedir
          çömlekçinin rafında tâcidar,
  ve zafer yazıları
  yıkılmış duvarlarında Keyhüsrevin..."

Birikip sıçramalar.
Soğuk
          sıcak

serin.

Ve büyük lâciverdi bahçede
başsız ve sonsuz
ve durup dinlenmeden
devranı rakkaselerin...

Bilmiyorum, neden
aklımda hep
ilkönce senden duyduğum
Çankırılı bir cümle var:
"Pamukladı mıydı kavaklar
kiraz gelir ardından".
Kavaklar pamukluyor Gazalî'de,
fakat görmüyor, üstat,
kirazın geldiğini.
Ölüme ibadeti bundandır.

Şeker Ali yukarıda, koğuşta bağlama çalıyor.
Akşam.
Dışarda çocuklar bağrışıyorlar.
Çeşmeden akıyor su.
Ve jandarma karakolunun ışığında
akasyalara bağlı üç kurt yavrusu.
Açıldı demirlerin dışında
büyük, lâciverdî bahçem.
A s l o l a n h a y a t t ı r ...

Beni unutma Hatçem...

Atladığım bir şiir var; onu uzun anlatmam lazım TKP'yi geriden anlatmam lazım. Çok önemli buluyorum ama ne yapayım olmuyor.
Yaşamaya dair üç şiiri var birbirinden güzel. Ben bunu Yahya

Kemal'in hayat anlayışıyla karşılaştırdım bir yerde.
Yaşamaya Dair

1
Yaşamak şakaya gelmez,
büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın
bir sincap gibi meselâ,
yani, yaşamanın dışında ve ötesinde hiçbir şey beklemeden,
yani bütün işin gücün yaşamak olacak.

Yaşamayı ciddiye alacaksın,
yani, o derecede, öylesine ki,
meselâ, kolların bağlı arkadan, sırtın duvarda,
yahut, kocaman gözlüklerin,
beyaz gömleğinle bir laboratuvarda
insanlar için ölebileceksin,
hem de yüzünü bile görmediğin insanlar için,
hem de hiç kimse seni buna zorlamamışken,
hem de en güzel, en gerçek şeyin
yaşamak olduğunu bildiğin halde.

Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı,
yetmişinde bile, meselâ, zeytin dikeceksin,
hem de öyle çocuklara falan kalır diye değil,
ölmekten korktuğun halde ölüme inanmadığın için,
yaşamak, yani ağır bastığından.

Şimdi ikinci, bir de aklımda kaldığına göre bu çok güzel. Ne diyor Yahya Kemal:

Bitsin, hayırlısıyla, bu beyhude sonbahar!
Bilmem nasıl geçirmeliyim son beş on yılı?
İnsanlar anlaşıldı. Cihânın da sırrı yok,
Kalsaydı terkeşimde bugün tek bir altın ok

En tatlı bir hayal için atmazdım ufkuma.
Dalsın yakında gözlerim artık son uykuma!

Hapishanede söylüyor bunları. Yaşama bakış farkları yani.

2
Diyelim ki, ağır ameliyatlık hastayız,
yani, beyaz masadan,
bir daha kalkmamak ihtimali de var.
Duymamak mümkün değilse de biraz erken gitmenin kederini
biz yine de güleceğiz anlatılan Bektaşi fıkrasına,
hava yağmurlu mu, diye bakacağız pencereden,
yahut da sabırsızlıkla bekleyeceğiz
en son ajans haberlerini.

Diyelim ki, dövüşülmeye değer bir şeyler için,
diyelim ki, cephedeyiz.
Daha orda ilk hücumda, daha o gün
yüzükoyun kapaklanıp ölmek de mümkün.
Tuhaf bir hınçla bileceğiz bunu,
fakat yine de çıldırasıya merak edeceğiz
belki yıllarca sürecek olan savaşın sonunu.

Diyelim ki hapisteyiz,
yaşımız da elliye yakın,
daha da on sekiz sene olsun açılmasına demir kapının.
Yine de dışarıyla birlikte yaşayacağız,
insanları, hayvanları, kavgası ve rüzgârıyla
yani, duvarın ardındaki dışarıyla.

Yani, nasıl ve nerede olursak olalım
hiç ölünmeyecekmiş gibi yaşanacak...

3
Bu dünya soğuyacak,
yıldızların arasında bir yıldız,
hem de en ufacıklarından,
mavi kadifede bir yaldız zerresi yani,
yani bu koskocaman dünyamız.

Bu dünya soğuyacak günün birinde,
hattâ bir buz yığını
yahut ölü bir bulut gibi de değil,
boş bir ceviz gibi yuvarlanacak
zifiri karanlıkta uçsuz bucaksız.

Şimdiden çekilecek acısı bunun,
duyulacak mahzunluğu şimdiden.
Böylesine sevilecek bu dünya
"Yaşadım" diyebilmen için...

Benden bu kadar. Umarım ki okuduğumuz şiirleri iyi kötü okudum ama beğendirebildiysem ne güzel. Fakat Nazım okunmalı ve Nazım'ın daha imrenilecek çok şeyi var. Ve ona saygılı bir bağlılık içinde olmalıyız.

Ufuk Uras: Vallahi bizi ayakta tutan edebiyat, şiir, sanatın her türü. Diyelim şu bardağın fotoğrafını çekiyorsunuz ama bardağın güzel olması fotoğrafı güzel kılmıyor. Ona nasıl yaklaştığınız önemli. Ustada üç kuşağı yan yana getiren ortak bir değer bizim için o sebeple oldukça önemli.

Programı kapatmadan önce bir parantez açmak isterim. Keyifsiz bir konuya girmek istemem ama. Burhan Kuzu TV'lerde benim BDP'den tehdit aldığıma dair asparagaslar yaymış, geçen sene de yapmıştı tekzip etmiştik. Bir kere daha bu aslı astarı olmayan haberleri tekzip edeceğim. Anlaşılan o ki BDP'ye saldırının bir parçası olarak ele alıyor. Benim HDK'lı oldu-

ğumdan haberleri de olmadığından (...) İMC kanalıyla bir defa daha kınamış olalım. Herkesin özgür olduğu bir ülkede edebiyat bizim esin kaynağımızdır. Bunun için Vedat Ağabey'e bir kez daha teşekkür ederiz.

Atilla Keskin: Benim izleyenlere önereceğim, Vedat Ağabey'in çok güzel tiyatroları senaryoları vardır pek bahsetmez. Yani gerçekten bu programda Vedat Ağabey'le olmaktan onur duydum. Biz de sadece dinledik. Umarım kitabı bittiğinde sözü var birkaç programda daha bir araya geliriz. Programın sonuna geldik herkese teşekkür ederiz...

Vedat Türkali: Bana güzel bir şans verdiniz teşekkür ederim. Başta da bizi izleyen halklara yüreğimin en sıcak yanından sevgilerimi saygılarımı gönderiyorum. İnşallah daha iyi günlerde, birlikte daha güzel şiirler okuyalım.

Gerçek devrimci yazarlık, acılarla dolu bir tarih aşamasından, salt kahramanlıkları kutsayan "tören-şölen" yapıtları üretmek değildir. Roman kahramanlarını "örnek olumlu kişiler" olarak çizmek diye sanatsal bir kural da yoktur.

Vedat Türkali'nin edebiyat ve siyaset alanında dönen tartışmalar ekseninde, çeşitli mecralarda dile getirdiği ve yazdığı düşünceler, kendisine yöneltilen eleştiri ve değerlendirme yazılarıyla birlikte, bunlara verdiği yanıtlardan oluşan kitap, okura bir panaroma sunmakta. Yazarın öncelikle *Yalancı Tanıklar Kahvesi* olmak üzere yazdığı tüm romanlar, Kürt sorunu, güncel siyasi meseleler ve edebiyata dair fikirlerini bu derlemede bulmak mümkün. *Tüm Yazıları Konuşmaları 2*, neden okuduğumuzu nasıl düşündüğümüzü ve tartıştığımızı; bize dokunan/dokunmayan her şeyi, usta bir yazar ve ona ilişkin yazılanlar çerçevesinde yeniden değerlendirmek için, bir bakıma önemli çeşitlilik sunuyor.

AYRINTI YAYINLARI
ISBN: 978-975-539-819-8
9 789755 398198

20 TL